

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КАЛЮЖНА СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 342.951:35.078.3

ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **С.В. Калюжна**

Науковий керівник – **Арістова**
Ірина Василівна, доктор
юридичних наук, професор

Суми 2021

АНОТАЦІЯ

Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 «Право»). – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню сутності правової природи органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права, особливостей їх інформаційно-правового статусу та його реалізації у правовідносинах, а також напрямів удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України в умовах розбудови інформаційного суспільства, цифрової економіки та європейської інтеграції України. Зазначене дослідження є актуальним, оскільки його проблематика відповідає напряму наукових розвідок, визначеному в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 березня 2019 року № 722 (Ціль № 16) та спрямовується на вирішення завдання 16.7 – підвищення ефективності державної влади та органів місцевого самоврядування, яке закріплено у положеннях відповідної Національної доповіді щодо Цілей сталого розвитку.

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначила принциповий вибір України – необхідність впровадження нової моделі місцевого самоврядування (з урахуванням керівних принципів та усталеної практики Європейського Союзу). Водночас, на сьогодні відсутні системні дії щодо впровадження такої моделі. Незважаючи на те, що поступово фахівцями-юристами реалізується потреба у активізації впровадження нової моделі, наприклад, органів місцевого самоврядування, потенціал цих органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, практично не реалізується.

Встановлено, що це потребує переосмислення підходів до правового регулювання суспільних відносин, що виникають в умовах розбудови

інформаційного суспільства, дослідження правової природи суб'єктів суспільних відносин, передусім, інформаційних, усвідомлення необхідності опрацювання одного із інститутів інформаційного права – «суб'єкти інформаційного права», з'ясування місця і значення інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України у структурі їх правового статусу. Отже, науковий пошук відповідей на поставлені питання у межах науки «інформаційне право» за допомогою використання сучасних знань загальної теорії права, конституційного, муніципального, адміністративного права зумовлює важливість та актуальність отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні авторського підходу щодо дослідження органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права і визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній науці «інформаційне право» комплексним монографічним дослідженням з цієї проблематики.

У роботі усвідомлено фундаментальну роль методології у проведенні будь-якого наукового дослідження, у тому числі у межах науки інформаційного права, яка поки знаходиться на стадії становлення. На основі аналізу результатів доктринальних досліджень щодо розуміння понять «методологія», «методологія науки» («наукового дослідження»), «методологія юридичного дослідження», «методологія науки «інформаційне право», отримано висновок щодо доцільності конструктивного використання наступних концептуальних положень: 1) методологія науки «інформаційне право» – це вчення про організацію юридичної діяльності у сфері інформаційного права; 2) наука «інформаційне право» як процес (наукова діяльність) і як результат (наукові знання); 3) ефективна організація наукової діяльності у сфері інформаційного права має проектну форму; 4) включення суб'єкта (дослідника) у організацію наукової діяльності у сфері інформаційного права; 5) необхідність висування наукової гіпотези, формування пізнавальних моделей науки «інформаційне право», визначення та здійснення циклу наукової діяльності із трьох відповідних фаз – розробка плану

реалізації висунутої гіпотези, перевірка висунутої гіпотези, оцінка висунутої гіпотези.

Узагальнення концептуальних положень методології науки «інформаційне право» дозволило визначитися із першою фазою циклу власного наукового дослідження, а саме: 1) висунута наукова гіпотеза – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права»; 2) для розробки плану реалізації гіпотези сформовано системну пізнавальну модель органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права; запропоновано структуру цієї моделі: а) модель юридичних знань щодо участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства; б) модель юридичних знань щодо дотримання принципів права цими органами, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства; в) модель узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права; г) модель юридичних знань щодо правової природи вказаних органів.

Встановлено, що отримання нових юридичних знань щодо зазначених органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, вимагає визначення базових засад формування правового забезпечення їх діяльності. Сформовано системну модель правового забезпечення діяльності цих органів, яка має три рівні: надсистема, система, підсистема. Розкрито розуміння правового забезпечення на кожному рівні. Встановлено, що відповідні міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй щодо розбудови інформаційного суспільства є важливим орієнтиром розвитку національного законодавства, а також враховують роль органів місцевого самоврядування, зокрема, у актуалізації нових пріоритетних завдань та необхідності розробки інноваційних механізмів.

Визначено елементний склад (нормативно-правові акти України) системи правового забезпечення. Проаналізовано базові нормативно-правові акти та з'ясовано місце й роль органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства, цілі, завдання, функції, принципи їх діяльності. З'ясовано, що зазначені органи реалізують не лише управлінську, публічно-сервісну функції, але й інформаційну, яка посилює своє значення в умовах

розбудови інформаційного суспільства в Україні. Встановлено, що на сьогодні відсутні спеціальні нормативно-правові акти (передусім на рівні закону), які б регулювали їх діяльність, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

Обґрунтовано, що модель юридичних знань щодо дотримання принципів права вказаними органами, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства, має виходити із авторського новаційного бачення постановки проблеми. Запропоновано системну модель принципів, якими має керуватися законодавчий орган під час визначення правового статусу, безпосередньо предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. З позиції надсистем, системи та підсистеми визначено види принципів: загальні міжнародні принципи глобального інформаційного суспільства, принципи європейської асоціації України; загальні принципи адміністративної реформи в Україні та принципи національного законодавства в умовах розбудови інформаційного суспільства; принципи національного законодавства у сфері реформування місцевого самоврядування, європейські принципи публічної адміністрації, у тому числі європейські стандарти місцевого самоврядування, що імplementовані у національне законодавство.

Встановлено, що законодавче закріплення, зокрема, принципу деконцентрації у законодавстві України постає керуючим правовим впливом на здійснення адекватного розподілу функцій між органами державної влади та місцевого самоврядування (передусім, визнання суттєвої ролі інформаційної функції у діяльності суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні та комплексного характеру їх правового статусу), а також повноважень (у тому числі, появі інформаційно-правових повноважень).

Запропоновано системне розуміння моделі узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права, їх правового статусу та правосуб'єктності. Узагальнення юридичних знань щодо суб'єктів права та правосуб'єктності дозволило визначитися із наступною позицією: 1) суб'єкти права (як інституційна складова правової системи) знаходяться між собою у функціональних зв'язках у формі

правових відносин; суб'єкти інформаційного права, знаходяться у зв'язках між собою у формі інформаційних правовідносин; 2) структура правосуб'єктності: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність; відповідно, структура інформаційної правосуб'єктності: інформаційна правоздатність, інформаційна дієздатність, інформаційна деліктоздатність; 3) правовий зв'язок між суб'єктами права у статичному стані – це і є «правосуб'єктність» (у тому числі, інформаційна); у динамічному стані – це вже правовідносини (зокрема, інформаційні); 4) поняття «суб'єкт права» обумовлюється юридичним змістом правовідношення, а поняття «суб'єкт правовідношення» – фактичним змістом правовідношення; 5) «інформаційна правосуб'єктність» – це лише властивість, яка притаманна «суб'єкту інформаційного права» як елементу юридичного змісту інформаційного правовідношення.

Узагальнення юридичних знань щодо правового статусу дозволило усвідомити наступне: 1) під правовим статусом розуміється певна система прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта права, яка визначає місце суб'єкта права у правовій системі; 2) під інформаційно-правовим статусом слід розуміти комплексне поняття, що включає до свого складу інформаційні права та свободи, законні інформаційні інтереси та інформаційні обов'язки суб'єкта інформаційного права; 3) слід розрізняти особливості правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів права, у тому числі суб'єктів інформаційного права.

Визначено структуру моделі юридичних знань щодо правової природи органів місцевого самоврядування України: 1) напрями та основні результати доктринальних досліджень цих органів у межах конституційного, муніципального, адміністративного, інформаційного права та державного управління; 2) теорії організації місцевих органів влади у історичному аспекті; 3) нормативно-правові засади розбудови системи місцевого самоврядування в Україні у історичному аспекті; 4) структурні елементи правового статусу вказаних органів (за критерієм – галузь права). З'ясовано, що у науковому доробку недостатньо враховано потреби щодо визначення особливостей їх

правової природи на сучасному етапі розбудови інформаційного суспільства. Запропоновано під час дослідження правової природи врахувати особливості розвитку концепції інформаційної держави – концепції інформаційної публічної влади. Дійшли висновку, що реформування органів місцевого самоврядування України (зокрема, визнання їх інформаційно-правового статусу) ґрунтується, серед іншого, на положеннях функціонального, суб'єктного, об'єктного підходах до розуміння поняття «муніципалізм».

Узагальнення результатів нормативно-правового аналізу дозволили внести певні пропозиції задля оновленого бачення місця органів місцевого самоврядування України у системі публічної влади в умовах розбудови інформаційного суспільства. Встановлено, що компетенція зазначених органів, з одного боку, є складною правовою категорією (за структурним критерієм), а з іншого – комплексною правовою категорією (за функціональним критерієм галузей права). З'ясовано, що їх інформаційна компетенція є невід'ємною складовою комплексної правової категорії – компетенції. Аналогічний висновок отримано і щодо співвідношення їх інформаційно-правового статусу та комплексної правової категорії – правовий статус органів місцевого самоврядування України.

Визначено підхід щодо перевірки висунутої наукової гіпотези – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права», який передбачає три етапи перевірки: 1) з'ясування особливостей та структури змісту інформаційно-правового статусу зазначених органів; 2) встановлення фактів закріплення їх інформаційно-правового статусу та його структурних елементів у законодавстві України; 3) перевірка існування фактів реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України у реальних інформаційних правовідносинах. Під час першого етапу перевірки встановлено, що складовими змісту інформаційно-правового статусу (у вузькому розумінні) цих органів є: інформаційний предмет відання (завдання, функції), інформаційно-правові повноваження, юридична відповідальність за правопорушення у інформаційній сфері. На другому етапі перевірки висунутої гіпотези, ґрунтуючись

на положеннях міжнародних документів та нормативно-правових актах України, дійшли висновку щодо існування нормативного закріплення інформаційного предмета відання, інформаційно-правових повноважень та юридичної відповідальності зазначених органів у інформаційній сфері.

На третьому етапі перевірки гіпотези обґрунтовано доцільність дослідження реалізації інформаційно-правового статусу вказаних органів в інформаційних правовідносинах (грунтуючись на ключових принципах інформаційного суспільства та існуючій концепції інформаційних правовідносин). Встановлено факт виникнення комплексних правовідносин – «ланцюжка правовідносин», складові яких регулюються нормами різних галузей права – передусім, інформаційного та адміністративного права.

Реалізація третього етапу перевірки висунутої гіпотези дозволила переконатися, що органи місцевого самоврядування України, маючи комплексний правовий статус (складовими якого, зокрема, постають адміністративно-правовий та інформаційно-правовий статуси), реалізують свій інформаційно-правовий статус в інформаційних правовідносинах. Встановлено, що під час здійснення контролю за виконанням запиту на публічну інформацію зазначені органи реалізують управлінську функцію, яка потребує відповідних адміністративно-правових повноважень, які реалізуються в адміністративних правовідносинах.

Запропоновано вважати одним із можливих підходів до оцінки висунутої гіпотези (третьа фаза наукового дослідження) опрацювання результатів отриманих статистичних даних щодо реальної діяльності цих органів відповідно до інформаційного предмета відання. Встановлено практичну значущість оцінки висунутої наукової гіпотези задля отримання зворотного зв'язку щодо вироблення рекомендацій стосовно напрямів удосконалення реалізації їх інформаційно-правового статусу, наприклад: 1) удосконалення діяльності зазначених органів як виконавця Національної програми інформатизації та розробника регіональних та місцевих програм інформатизації (системне бачення розробниками програм інструментів їх реалізації); врахування нагальних потреб місцевої громади щодо отримання переваг від розбудови (на місцевому рівні) інформаційного

суспільства, що має проявитися у нормативному закріпленні зважених інформаційних завдань місцевого значення й відповідних повноважень, а також активізації реалізації інформаційної функції міської та селищної ради та ін.); 2) конструктивне впровадження принципів Міжнародної Хартії відкритих даних для удосконалення інформаційно-правової компетентності, що, у свою чергу, сприятиме удосконаленню реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України; 3) активізація впровадження зазначеними органами Концепції розвитку цифрових компетентностей.

Практичне значення висновків та положень дисертації підтверджується тим, що вони можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшого розвитку одного із інститутів інформаційного права – «суб'єкти інформаційного права» та удосконалення взаємодії суб'єктів публічної влади в умовах інформаційного суспільства та цифрової економіки; *сфері правотворчості та правозастосовної діяльності* – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у процесі наукової та правової експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань формування оновленої моделі діяльності органів місцевого самоврядування України в умовах європейської інтеграції України та розбудови інформаційного суспільства (довідка про впровадження); *навчальному процесі* – матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та посібників з навчальної дисципліни «Проблеми інформаційного права» та викладанні зазначеної дисципліни (акт впровадження).

Ключові слова: органи місцевого самоврядування України, органи публічної влади, Цілі сталого розвитку, публічне адміністрування, інформаційна та управлінська функція органів публічної адміністрації, інформаційні та адміністративні правовідносини, суб'єкти інформаційного права, суб'єкти адміністративного права, інформаційно-правовий та адміністративно-правовий статус, інформаційно-правова та адміністративно-правова компетенція, методологія дослідження, наукова гіпотеза та пізнавальна модель, умови

інформаційного суспільства, цифрової економіки та європейської інтеграції України, інформаційна безпека, цифрові права та цифрова компетентність.

ANNOTATION

Kaliuzhna S.V Local self-government bodies as subjects of information law. - Qualification scientific work on the right of manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Doctor of Philosophy for specialty 081 "Law" (08 "Law"). - Sumy National Agrarian University, Sumy, 2021.

The dissertation is devoted to a complex research of the essence of legal nature of local self-government bodies of Ukraine as subjects of information law, peculiarities of their information-legal status and its implementation in legal relations, also the ways of improvement of implementation of the legal status of local self-government bodies of Ukraine in the conditions of development of information society, digital economy and European integration of Ukraine. The stated research is relevant, because its problems correspond to the area of scientific research, specified in the Decree of the President of Ukraine "About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period till 2030" from March 30, 2019 № 722 (Goal № 16) and is focused on solving of the task 16.7 - increasing the efficiency of the state power and local self-government bodies, which is enshrined in the provisions of the National Report on the Sustainable Development Goals.

The concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine has determined the fundamental choice of Ukraine - the need to implement a new model of local self-government (taking into account the guiding principles and established practice of the European Union). At the same time, there are currently no systematic actions to implement such a model. Despite the fact that legal professionals are gradually realizing the need to intensify the implementation of a new model, such as local governments, the potential of these bodies as actors in the development of the information society is practically not realized.

It is established that this requires a rethinking of approaches to the legal regulation of social relations that arise in the development of the information society, the examination of the legal nature of the subjects of social relations, including information ones, finding the necessity of clarification of one of the institutions of information law - "the subjects of information law", and determination of the place and

importance of the information and legal status of local self-government bodies of Ukraine in the structure of their legal status. Therefore, the scientific search of the answers to the questions set within the limits of the science of "information law" by using the modern knowledge of the general theory of law, constitutional, municipal, administrative law determines the importance and relevance of the obtained results of the dissertation research.

The scientific novelty of the obtained results lies in the development and implementation of the author's approach to the study of local governments of Ukraine as subjects of information law and is determined by the fact that the dissertation is the first in domestic science "information law" comprehensive monographic research on this issue.

The work has been established the fundamental role of methodology in the conduct of any scientific research, including within the science of information law, which is still in its formative stage. Based on the analysis of the results of doctrinal research on the understanding of "methodology", "methodology of science" ("scientific research"), "methodology of legal research", "methodology of the science of "information law", obtained the conclusion on the constructive use of the following conceptual positions: 1) the methodology of the science of "information law" - the study of the organization of legal activity in the field of information law; 2) the science of "information law" as a process (scientific activity) and as a result (scientific knowledge); 3) the effective organization of scientific activity in the field of information law has a project form; 4) the inclusion of the subject (researcher) in the organization of scientific activity in the field of information law; 5) the need to put forward a scientific hypothesis, the formation of cognitive models of science "information law", definition and implementation of the cycle of scientific activity in three relevant phases - development of a plan for the implementation of the hypothesis, testing the hypothesis, evaluation of the hypothesis.

The generalization of the conceptual provisions of the methodology of science "information law" allowed to determine the first phase of the cycle of own research, namely: 1) the scientific hypothesis - "local governments of Ukraine are subjects of

information law"; 2) to develop a plan for the implementation of the hypothesis formed a systematic cognitive model of local governments of Ukraine as subjects of information law; the structure of this model is proposed: a) the model of legal knowledge on the participation of local governments of Ukraine in the development of the information society; b) a model of legal knowledge on the observance of the principles of law by these bodies, as subjects of the development of the information society; c) model of generalized legal knowledge about subjects of law; d) a model of legal knowledge about the legal nature of these bodies.

It is established that the acquisition of new legal knowledge of the mentioned bodies, as the subjects of the information society, requires the identification of the basic premises of the formation of legal support for their activities. Formed a system model of legal support for the activities of these bodies, which has three levels: supersystem, system, subsystem. The concept of legal support at each level is revealed. Established that the relevant international documents of the United Nations Organization on the development of the information society is an important indicator of the development of national legislation, and also take into account the role of local self-government bodies, particularly in the actualization of new priority tasks and the need to develop innovative mechanisms.

The elemental structure (normative-legal acts of Ukraine) of the system of legal support. The article analyzes the basic legal acts and explains the place and role of local self-government bodies of Ukraine in the development of the information society, their purposes, tasks, functions, and principles of their activity. It is stated that these organizations carry out not only management, public and service functions but also information functions that increase their importance in the conditions of the information society development in Ukraine. It was found that today there are no special normative and legal acts (even at the level of the law) that would regulate their activities as subdivisions of the information society.

It is substantiated that the model of legal knowledge on observance of principles of law by the specified bodies, as subjects of development of an information society, should proceed from the author's innovative vision of problem statement. A systematic

model of the principles that should guide the legislature in determining the legal status, the subject (tasks, functions), powers and legal responsibilities of local governments as subjects of information society in Ukraine. From the point of view of supersystems, systems and subsystems, the following principles were identified: general international principles of the global information society, principles of the European association of Ukraine; general principles of administrative reform in Ukraine and principles of the national legislation in the conditions of the formation of the information society; the principles of the national legislation in the sphere of local government reform, European principles of public administration, including the European standards of local government implemented in the national legislation.

It is established that the legislative consolidation, in particular, the principle of the deconcentration in the Ukrainian legislation is the main legal influence on the implementation of an adequate distribution of functions between the state power bodies and local self-government (including recognition of the essential role of information functions in the activities of entities of the information society in Ukraine and the complex nature of their legal status) as well as the powers (including the appearance of information and legal powers).

A systematic understanding of the model of generalized legal knowledge on the subjects of law, their legal status and legal competence was suggested. The consolidation of legal knowledge on the subjects of law and validity allowed making the following conclusions: 1) the subjects of law (as an institutional component of the legal system) are in a functional relationship with each other in the form of legal relations; the subjects of information law, are in a relationship with each other in the form of information law relations; 2) structure of legal personality: lawfulness, legal capacity, tort; accordingly, the structure of information legal personality: lawfulness, information legal capacity, information tort capacity; 3) legal relations between subjects of law in a static state are "legal activity" (including informational); in a dynamic state these are legal relations (including informational); 4) the concept of "subject of law" is determined by the legal content of the legal relationship, and the concept of "subject of legal relationship" - the actual content of the legal relationship; 5) "informational legal

personality" is only a property that is inherent in the "subject of information law" as an element of the legal content of the information relationship.

Summarizing the legal knowledge on the legal status allowed to clarify the following: 1) the legal status means a certain system of rights, freedoms, legitimate interests and duties of the subject of law, which determines the place of the subject of law in the legal system; 2) information and legal status should be understood as a complex concept, which includes information rights and freedoms, legitimate information interests and information duties of the subject of information law; 3) it is necessary to distinguish the specifics of the legal status of individual and collective subjects of law, including the subjects of information law.

The structure of the legal knowledge model of the legal nature of local self-government bodies of Ukraine: 1) strains and main results of doctrinal studies of these bodies within the framework of constitutional, municipal, administrative, information law and state administration; 2) theories of local government bodies' organization in the historical aspect; 3) normative-legal basis of establishing the system of local self-government in Ukraine with the historic aspect; 4) structural elements of the legal status of these bodies (by the criterion of branch of law). It is noted that the scientific elaboration does not sufficiently take into account the need to identify the specifics of their legal nature at the present stage of the information society. It was requested during the study of the legal nature to take into account the peculiarities of the development of the concept of information state - the concept of information public authorities. We concluded that the reform of local authorities of Ukraine (in particular, the recognition of their informational and legal status) is based, among other things, on the assumptions of functional, subject and object approaches to the understanding of the concept of "municipalism".

Summarizing the results of the normative-legal analysis allowed us to make some suggestions for a new understanding of the place of local self-government bodies of Ukraine in the system of public authority in the conditions of the information society. It is established that the competence of these bodies on the one hand is a complex legal category (structural criterion) and on the other hand - a complex legal category

(functional criterion of branches of law). It is stated that their informational competence is an inseparable component of a complex legal category - competence. A similar conclusion was obtained regarding the ratio of their information and legal status and the complex legal category - the legal status of local governments of Ukraine.

The approach to verification of the scientific hypothesis mentioned above - "local self-government of Ukraine is a subject of the information law" was disclosed that provides for three verification stages: 1) determination of the features and structure of the information and legal status of these bodies; 2) establishment of the facts of consolidation of their information and legal status and its structural elements in the legislation of Ukraine; 3) verification of the existence of facts of implementation of information and legal status of local self-government bodies of Ukraine in the real information and legal relations. During the first stage of the review it was determined that the content of the informational and legal status (as understood) of these bodies is as follows: information subject (tasks, functions), information and legal powers, legal responsibility for offenses in the information sphere. On the second stage of the review of the hypothesis, based on the provisions of international documents and legal acts of Ukraine, the conclusion was made on the existence of normative consolidation of the information subject of the publication, information and legal powers and legal responsibility of the designated bodies in the information sphere.

On the third stage of hypothesis testing, the expediency of studying the implementation of the information and legal status of these bodies in information relations is substantiated (based on the key principles of the information society and the current concept of information legal relations) was substantiated. Established the fact of the emergence of complex legal relations - " the chain of legal relations ", whose components are governed by the rules of different branches of law - alternatively, information and administrative law.

The implementation of the third stage of verification of the mentioned hypothesis enabled us to come to the conclusion that local self-government bodies of Ukraine, having a complex legal status (which consists of it has been established that the local self-government bodies of Ukraine having a complex legal status (consisting,

inter alia, of administrative and informational legal statuses) exercise their informational and legal status in the informational legal relations. It is established that during the implementation of control over the execution of the order for public information, these organizations implement the administrative function, which requires appropriate administrative and legal powers, which are implemented in administrative legal relations.

It is proposed to consider as one of the possible approaches to the assessment of the hypothesis (the third phase of scientific research) the processing of the results of the obtained statistical data on the real activity of these bodies in accordance with the information subject. The practical relevance of the assessment of the scientific hypothesis for obtaining a direct link to the development of recommendations on ways to improve the implementation of their information and legal status, for example: 1) improvement of activity of the specified bodies as the executor of the National program of informatization and the developer of regional and local programs of informatization (system vision of developers of programs of tools of their realization); taking into account the urgent needs of the local community to benefit from the development (at the local level) of the information society, which should be manifested in the normative consolidation of weighted information tasks of local importance and relevant powers, as well as intensifying the information function of city and town councils, etc.); 2) constructive implementation of the principles of the International Open Data Charter to improve information and legal competence, which, in turn, will help improve the implementation of the information and legal status of local governments of Ukraine; 3) the implementation of the Digital Competence Development Concept by the designated authorities will be intensified.

The practical value of the dissertation's findings and provisions is confirmed by the fact that they can be used in: *the research field* - the main provisions and conclusions of the dissertation can be the basis for further development of one of the institutions of information law - "subjects of information law" and improving the interaction of public authorities in the information society and digital economy; *the field of lawmaking and law enforcement* - the conclusions, proposals and recommendations

formulated in the dissertation can be used in the process of scientific and legal examination of draft laws and other regulations on the formation of an updated model of local government in Ukraine in European integration and development information society (certificate of implementation); *the educational process* - the materials of the thesis are suitable for use in the preparation of textbooks and manuals on the educational discipline "Problems of information law" and teaching of this discipline (act of implementation).

Keywords: local self-government bodies of Ukraine, public authorities, the Sustainable Development Goals, public administration, information and management function of public administration bodies, information and administrative legal relations, subjects of information law, subjects of administrative law, information-legal and administrative legal status, information-legal and administrative-legal competence, research methodology, scientific hypothesis and cognitive model, conditions of the information society, of digital economy and European integration of Ukraine, information security, digital rights and digital competence.

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1) Калюжна С.В. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні: роль європейських принципів публічної адміністрації. *Приватне та публічне право*. 2019 №. 2. С.95-103. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.2.18>

2) Калюжна С.В. Правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 57. С.28-35.

3) Калюжна С.В. Теоретико-правові засади становлення органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права. *Приватне та публічне право*. 2020. №2. С.71-77. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.2.14>.

4) Irina V. Aristova, Svitlana I. Zapara, Dmytro M. Bielov, Svitlana V. Kaliuzhna, Tamara O. Chernadchuk, 2019. Legal Status of Local Self-government Authorities of Ukraine in the Conditions of Information Society Development: Research Methodology. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. X, № 8(46). P. 2244 – 2252. DOI: [https://doi.org/10.14505/jarle.v10.8\(46\).02](https://doi.org/10.14505/jarle.v10.8(46).02)

5) Aristova I.V. Kaliuzhna S.V. Legal status of the public authorities of Ukraine under European integration and the information society development. Innovative scientific research: European development trends and regional aspects. *Collective monograph*. 3rd. Riga: Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2020. P. 1. P.68-86. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-38-9-41>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6) Калюжна С.В. Інститут суб'єктів інформаційного права: роль органів місцевого самоврядування України в сучасних умовах розвитку системи права: матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ(Суми, 17-19 квітня 2019 р.) Суми, 2019. С.676.

7) Калюжна С.В. Європейські принципи публічної адміністрації як основа правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25 квітня 2019 р.). Суми, 2019. С.17-20.

8) Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України: інформаційно-правові аспекти розвитку територій. *Моделі соціо-культурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25 вересня 2019 року). Суми, 2019. С.218-222.

9) Kaliuzhna S. Legal regulation the activity of local government organizations in the conditions of development the informational society in Ukraine. *The Book of Abstract is a part of Multidisciplinary Conference for Young Researchers within the framework of the Support of young university capacity in education and research and science activities in Ukraine* (Bila Tserkva, 22nd November 2019). Bila Tserkva, 2019, P.58-60.

10) Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права: теоретико-правові основи. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 23 квітня 2020 р.). Суми, 2020. С.17-20.

11) Калюжна С.В. Суб'єкт права у загальній правовій системі України: теоретичний вимір. *Юридична наука, законодавство і правозастосовча практика: закономірності та тенденції розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 30-31 жовтня 2020 р.) Люблін, Польща, 2020. С.234-237.

12) Kaliuzhna S.V. Training in Ukraine of aspirants of the third (educational and scientific level) of higher education of skills and abilities of organization of scientific research. *Modern approaches to the organization of the educational process for law*

students. (Frankfurtan Der Oder, Federal Republic of Germany, 2 жовтня 2020 р.) Франкфурт, Німеччина, 2020. С.99-102.

13) Калюжна С.В. Роль методології наукового дослідження у підготовці аспірантів: матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої міжнародному дню студента (м. Суми, 16-20 листопада 2020 р.). Суми, СНАУ, 2020. С.510.

14) Арістова І.В., Калюжна С.В. Особливості реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Четвертої Міжнародної науково-практична конференції (Суми, 22 квітня 2021 р.). Суми, 2021. С. 7-10.

15) Арістова І.В., Калюжна С.В. Сталий розвиток міст та громад в умовах інформаційного суспільства: реалізація інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України. *Юридична освіта та наука як вимога часу: нові європейські виклики*: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Лодзь, Республіка Польща, 8-9 жовтня 2021 р.) Лодзь, Польща, 2021. С.107-111.

ЗМІСТ

ВСТУП	24
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	38
1.1 Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права: методологія дослідження	38
1.2 Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти розбудови інформаційного суспільства: теоретико-правові та нормативно-правові засади	51
1.3 Роль принципів права у формуванні правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства	70
Висновки до розділу 1	86
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВА ПРИРОДА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	90
2.1 Правові категорії «суб'єкт права», «правосуб'єктність», «правовий статус» у загальному та галузевому (інформаційному) аспектах	90
2.2 Правова природа органів місцевого самоврядування України: генеза наукових позицій та нормативно-правової бази	105
2.3 Зміст інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права	126
Висновки до розділу 2	157
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	161

3.1 Реалізація інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України з урахуванням ключових принципів інформаційного суспільства	161
3.2 Сталий розвиток міст та громад: напрями удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України	193
Висновки до Розділу 3	210
ВИСНОВКИ	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	232
ДОДАТКИ	266

ВСТУП

Актуальність теми. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначила принциповий вибір України – необхідність впровадження нової моделі місцевого самоврядування (з урахуванням керівних принципів та усталеної практики Європейського Союзу). Водночас підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом доводить прагнення нашої держави та суспільства до Європейського співтовариства та європейського інформаційного суспільства. Важливим кроком на шляху сталого розвитку, зокрема, органів місцевого самоврядування України була розробка дорожньої карти – Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [1], відповідно до якої одним із векторів розвитку є розбудова інформаційного суспільства. Саме цей документ акцентував увагу на необхідності посилення ролі органів місцевого самоврядування у реалізації реформ та програми розвитку держави в умовах розбудови інформаційного суспільства з врахуванням процесів децентралізації в Україні.

На виконання відповідних положень Стратегії, за ініціативи Уряду України, було запропоновано сценарій прискореного цифрового розвитку – Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2], яка має сприяти як правовому, так і організаційному забезпеченню діяльності органів публічної влади, у тому числі органів місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. У Концепції підкреслюється важливість, наприклад, впровадження концепції смарт-сіті («розумних» міст), яка за своєю суттю є моделлю міста з використанням цифрових технологій для розв'язання поточних проблем міста, його сталого розвитку та комфортного життя громадян. Очевидно, що і концепція смарт-сіті, і інші положення зазначених нормативно-правових актів вимагають від органів місцевого самоврядування України нових ініціатив, залучення мешканців громади до участі у суспільних процесах інформаційного суспільства та цифрової економіки та ін.

Дійсно, на сьогодні спостерігаються окремі зрушення у зазначеному процесі, наприклад: 1) розробляються відповідні локальні нормативно-правові акти

зазначених органів (наприклад, Порядок розгляду запитів на публічну інформацію у міській раді та її виконавчих органах, Програма інформатизації міської ради «Електрона громада», План дій для реалізації принципів Міжнародної Хартії відкритих даних); 2) в окремих громадах забезпечуються координаційні заходи щодо реалізації принципів Міжнародної Хартії відкритих даних та ін. Водночас, на жаль, відсутні системні дії щодо впровадження оновленої моделі органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку органів публічної влади України та суспільства в цілому.

Оскільки в умовах інформаційного суспільства, яке має трансформуватися до суспільства знань, пріоритетного значення набувають наукові знання та освіта, передусім фахівці в галузі юриспруденції чітко усвідомлюють необхідність здійснення свого внеску у процес правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування України в умовах розбудови інформаційного суспільства. Незважаючи на те, що поступово фахівцями-юристами реалізується потреба у активізації впровадження нової моделі, наприклад, органів місцевого самоврядування, яка має відповідати керівним принципам та усталеній практиці Європейського Союзу, потенціал зазначених органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, практично не реалізується. Вочевидь, дослідження цієї проблематики та намагання її вирішити постають актуальними. Важливо, що це відповідає положенням Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 березня 2019 року № 722 [3] стосовно визначення напрямів наукових досліджень. А саме, дослідження враховує досягнення Цілі № 16 та спрямовується на вирішення завдання 16.7 – підвищення ефективності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яке закріплено у відповідній Національній доповіді щодо Цілей сталого розвитку.

Перехід суспільства до інформаційної фази розвитку пов'язаний, зокрема, як з виникненням нових інформаційних суспільних відносин, так і з певною трансформацією вже існуючих суспільних відносин. Це, у свою чергу, потребує від вчених-юристів переосмислення підходів до правового регулювання суспільних відносин, що виникають в умовах розбудови інформаційного

суспільства, дослідження правової природи суб'єктів суспільних відносин, передусім, інформаційних відносин, усвідомлення необхідності опрацювання одного із інститутів інформаційного права – «суб'єкти інформаційного права», з'ясування місця і значення інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України у структурі правового статусу зазначених органів. Отже, науковий пошук відповідей на поставлені питання у межах науки «інформаційне право» за допомогою використання сучасних юридичних знань загальної теорії права, конституційного, муніципального, адміністративного права підкреслює важливість та актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. На різних етапах становлення України, як незалежної держави, науковці розглядали різноманітні проблеми у межах зазначених юридичних наук. Водночас, нові умови сьогодення зумовили акцентування уваги на аналізі тих робіт, в яких було враховано і європейську інтеграцію, і реформу органів місцевого самоврядування, і завдання розбудови інформаційного суспільства в Україні. Наприклад, у межах адміністративно-правової доктрини слід відмітити наступні наукові праці вчених: 1) Т.О. Карабін – комплексно досліджуються проблеми теорії, методології і практики розподілу повноважень публічної адміністрації (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); обґрунтовується значення європейських принципів права в розподілі повноважень публічної адміністрації (принципи належного врядування та належного адміністрування); 2) Я.М. Сандул – надається характеристика виконавчих органів місцевих рад як суб'єктів адміністративного права в умовах прийняття Концепції реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні; визначається зміст їх адміністративної правосуб'єктності та особливості її реалізації у нових політико-правових реаліях; 3) Н. В. Бодак – комплексно досліджуються сучасний стан та перспективи розвитку місцевої влади з позицій децентралізації влади та з урахуванням принципу стримування і противаг як засобу організації влади в Україні; 4) Я. В. Журавель – комплексно

досліджуються питання взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в Україні у контексті адміністративно-правового регулювання.

Що стосується наукових розвідок у межах інформаційно-правової доктрини, то на сьогодні існує робота І.В. Арістової, у якій акцентується увага на перспективності підходу щодо використання потенціалу інформаційного суспільства у діяльності органів місцевого самоврядування України, які перебувають у стані реформування.

Безумовно, результати наукових досліджень зазначених науковців мають важливе значення для наук «адміністративне право» та «інформаційне право». Однак, на сьогодні в Україні відсутні комплексні наукові роботи, присвячені аналізу органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічної адміністрації, які інтегруються до Європейського Союзу, та суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці таких українських та зарубіжних учених-юристів та інших фахівців: В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, П.К. Анохіна, М.М. Андріїва, В.І. Андрейцева, І.В. Арістової, М.О. Баймуратова, О.А. Баранова, В.О. Батанова, Д.Н. Бахраха, І.Л. Бачило, К.І. Белякова, Ю.П. Битяка, В.М. Брижка, В.О. Бурбики, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, Ю.В. Георгієвського, М.В. Дубняк, Я.В. Журавеля, О.В. Зайчука, Н.І. Калинця, Р.А. Калюжного, М.С. Кельмана, Д.О. Керимова, Ю.М. Кириченка, Л.П. Коваленко, М.В. Коваліва, М.І. Козюбри, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, Т.А. Костецької, М.В. Костицького, Б.А. Кормича, О.В. Кохановської, В.В. Кравченка, Т.М. Кравцової, В.С. Куйбіди, М.Ю. Кузнецової, В.А. Ліпкана, Л.А. Луць, П.М. Любченка, П.С. Лютікова, О.М. Новікова, Д.О. Новікова, А.М. Новицького, Н.Б. Новицької, А.В. Маринів, А.І. Марущака, Т.П. Мінки, Н.В. Мішиної, Р.С. Мельника, Д.В. Огородова, Н.М. Оніщенко, М.П. Орзіха, І.В. Панової, Т. І. Пахомової, П.Б. Пилипишина, В.Г. Пилипчука, Д.О. Петришина, О.В.Петришина, В.Ф. Погорілки, А.А. Пухтецької, М.О. Пухтинського, П.М. Рабіновича, М.М. Рассолова, О.С. Рождественської, О.М. Селезньової, А.О. Селіванова, С.Г. Серьогіної, В.О. Серьогіна, С.Г. Стеценка, О.Ф. Скакун, І.М.

Сопілки, Н.Н. Тарасова, В.П. Тимошука, Ю.О. Тихомирова, О.Ю. Тодици, В.Л. Федоренко, І.М. Шопіної, В.С. Цимбалюка, Е.Г. Юдіна, О.Н. Ярмиша.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямовано на виконання Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р.); Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5); Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р.); Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.), Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722).

Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної роботи «Актуальні теоретичні та практичні проблеми в сфері адміністративного, інформаційного й фінансового права в умовах розвитку інформаційного суспільства та публічно-сервісної держави» (державний реєстраційний номер 0116U005118), передбаченої Планом наукових досліджень Сумського національного аграрного університету.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Сумського національного аграрного університету 26.11.2018 року, протокол № 6.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі комплексного вивчення наукових праць у сфері юриспруденції, чинного національного та міжнародного законодавства, узагальнення практики їх реалізації визначити сутність та ознаки інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єкта інформаційного права та особливості його реалізації у конкретних інформаційних правовідносинах, надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України в умовах розбудови інформаційного суспільства, цифрової економіки та європейської інтеграції України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні **завдання** дослідження:

- визначити методологію дослідження органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права;
- з'ясувати теоретико-правові та нормативно-правові засади участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства;
- встановити роль принципів права у формуванні правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства;
- розкрити зміст правових категорій «суб'єкт права», «правосуб'єктність», «правовий статус» у загальному та галузевому аспектах;
- з'ясувати генезу наукових позицій та нормативно-правової бази щодо правової природи органів місцевого самоврядування України;
- визначити зміст інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права;
- розкрити особливості реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України в умовах інформаційного суспільства;
- встановити та розкрити напрями удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України в умовах розбудови інформаційного суспільства, цифрової економіки та європейської інтеграції України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час діяльності органів місцевого самоврядування України в умовах інформаційного суспільства, цифрової економіки та європейської інтеграції України

Предметом дослідження є органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала система методів і прийомів наукового пізнання – як загальнонаукових, так і спеціальних:

діалектичний, історично-правовий, логічний, системного аналізу, статистичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, формально-юридичний, модельний та ін. Особливості об'єкта і предмета дослідження, його мета і завдання обумовили використання таких методів. Провідним є загальнонауковий діалектичний метод пізнання правової природи органів місцевого самоврядування України, що дає можливість розглянути у взаємозв'язку теоретико-правові, методологічні та нормативно-правові засади участі зазначених органів у розбудові інформаційного суспільства, реалізації їх інформаційно-правового статусу в інформаційних правовідносинах, а також виявити напрями удосконалення такої реалізації (розділи 1-3). Застосування методів і прийомів наукового пізнання спрямовується системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми (розділи 1-3). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Завдяки історично-правовому методу проаналізовано генезу наукових позицій та нормативно-правової бази щодо правової природи органів місцевого самоврядування України, генезу методології наукових досліджень (підрозділи 1.1., 2.2).

Порівняльно-правовий метод використовувався для визначення змісту правових категорій «суб'єкт права», «правосуб'єктність», «правовий статус» (підрозділ 2.1) та з'ясування ролі принципів права у формуванні правового статусу органів місцевого самоврядування України (підрозділ 1.3). Метод моделювання сприяв розбудові системної пізнавальної моделі зазначених органів як суб'єктів інформаційного права, а також розбудові моделей структурних елементів пізнавальної моделі (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2.). Статистичний метод використовувався для оцінки висунутої наукової гіпотези – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права» (підрозділ 3.1). Системно-структурний метод сприяв формуванню правового забезпечення діяльності зазначених органів як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства (підрозділ 1.2), визначенню структурних елементів

системної моделі юридичних знань щодо дотримання органами місцевого самоврядування України принципів права (підрозділ 1.3) та ін. За допомогою формально-юридичного методу досліджувалися норми національного та міжнародного права, в яких закріплені інформаційний предмет відання, інформаційні повноваження та юридична відповідальність зазначених органів (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2) та ін.

Нормативно-правову базу дисертації становлять Конституція України, закони України, відповідні міжнародні правові акти, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти (зокрема, органів місцевого самоврядування України), що регулюють суспільні відносини в умовах інформаційного суспільства, європейської інтеграції України, реформування органів публічної влади.

Науково-теоретичною основою дисертації є теоретико-методологічні розробки та монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців з загальної теорії держави і права, у галузях конституційного, муніципального, адміністративного, інформаційного права та напрацювання науковців з теорії публічного управління.

Емпіричну базу дослідження становлять результати статистичних досліджень щодо забезпечення доступу до публічної інформації органів місцевого самоврядування України, що оприлюднені на Єдиному державному порталі відкритих даних (зокрема, статистичні дані Київської міської ради, Харківської міської ради, Сумської обласної ради, Сумської міської ради).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні авторського підходу щодо дослідження органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права і визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній науці «інформаційне право» комплексним монографічним дослідженням.

У результаті проведеного дослідження одержано низку нових наукових результатів, які мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

вперше

– запропоновано та обґрунтовано: 1) системну пізнавальну модель органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права, яка дозволяє розробити план реалізації висунутої наукової гіпотези – «органи місцевого самоврядування є суб'єктами інформаційного права»; 2) структурні елементи моделі: а) модель юридичних знань щодо участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства; б) модель юридичних знань щодо дотримання принципів права органами місцевого самоврядування України як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства; в) модель узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права; г) модель юридичних знань щодо правової природи органів місцевого самоврядування України;

– ґрунтуючись на системному світорозумінні, запропоновано модель принципів, якими будуть керуватися під час законодавчого закріплення правового статусу, безпосередньо предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. З позиції надсистем, системи та підсистеми визначено види принципів: загальні міжнародні принципи глобального інформаційного суспільства, принципи європейської асоціації України; загальні принципи адміністративної реформи в Україні та принципи національного законодавства в умовах розбудови інформаційного суспільства; принципи національного законодавства у сфері реформування місцевого самоврядування, європейські принципи публічної адміністрації, у тому числі європейські стандарти місцевого самоврядування, що імплементовані у національне законодавство.

– доведено засадницьку роль кожної складової системи принципів та їх взаємодії у визначенні галузевого правового статусу органів місцевого самоврядування України в умовах інформаційного суспільства. Наприклад, встановлено, що законодавче закріплення принципу деконцентрації у законодавстві України постає керуючим правовим впливом на здійснення

адекватного розподілу функцій між органами державної влади та місцевого самоврядування (передусім, визнання суттєвої ролі інформаційної функції у діяльності суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні та комплексного характеру їх правового статусу), а також повноважень (у тому числі, появі інформаційно-правових повноважень).

– визначено підхід щодо перевірки висунутої наукової гіпотези – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права», який передбачає три етапи перевірки: 1) з'ясування особливостей та структури змісту інформаційно-правового статусу зазначених органів; 2) встановлення фактів закріплення інформаційно-правового статусу та його структурних елементів у законодавстві України; 3) перевірка існування фактів реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України у реальних інформаційно-правових відносинах;

– встановлено практичну значущість оцінки висунутої наукової гіпотези задля отримання зворотного зв'язку щодо вироблення рекомендацій стосовно напрямів удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України, наприклад: 1) удосконалення діяльності зазначених органів як виконавця Національної програми інформатизації та розробника регіональних та місцевих програм інформатизації (системне бачення розробниками програм інструментів їх реалізації (правових, технічних, організаційних); врахування нагальних потреб місцевої громади щодо отримання переваг від розбудови (на місцевому рівні) інформаційного суспільства, що має проявитися у нормативному закріпленні зважених інформаційних завдань місцевого значення й відповідних повноважень, а також активізації реалізації інформаційної функції міської та селищної ради та ін.); 2) конструктивне впровадження принципів Міжнародної Хартії відкритих даних для удосконалення інформаційно-правової компетентності, що, у свою чергу, сприятиме удосконаленню реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України для забезпечення як своєї активної ролі, так і

пасивної; 3) активізація впровадження ОМС України Концепції розвитку цифрових компетентностей;

удосконалено:

– розуміння правової природи органів місцевого самоврядування України, а саме, поглиблено юридичні знання щодо їх компетенції: встановлено, що компетенція органів місцевого самоврядування України, з одного боку, є складною правовою категорією (за структурним критерієм), а з іншого – комплексною правовою категорією (за функціональним критерієм галузей права). З'ясовано, що інформаційна компетенція органів місцевого самоврядування України є невід'ємною складовою комплексної правової категорії – компетенції. Аналогічний висновок отримано і щодо співвідношення інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України та комплексної правової категорії – правовий статус органів місцевого самоврядування України.

– концепція формування правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, що виявилось у розгляді зазначеного забезпечення з позицій надсистеми, системи та підсистеми, які визначені у дисертації;

– підхід щодо розбудови «інформаційної держави», яка має трансформуватися до «інформаційної публічної влади», до структури якої включено органи місцевого самоврядування України, інформаційна функція яких для своєї належної реалізації потребує нормативного закріплення інформаційно-правових повноважень як складових змісту інформаційно-правового статусу;

дістало подальшого розвитку:

– методологія науки «інформаційне право», а саме, щодо формування пізнавальних моделей науки, впровадження проектної форми організації наукової діяльності у сфері інформаційного права – здійснено три фази циклу зазначеної діяльності (розробка плану реалізації гіпотези, її перевірка та оцінка);

– впровадження: 1) концепції інформаційних правовідносин під час реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України в інформаційних правовідносинах (фаза перевірки висунутої наукової

гіпотези); 2) ідеї взаємодії галузей права під час визначення правової природи зазначених органів та дослідженні формування комплексних правовідносин у процесі діяльності органів місцевого самоврядування України як розпорядника публічної інформації;

– роль впливу ключових принципів інформаційного суспільства на активізацію формування інформаційно-правового статусу органів публічної влади для реалізації інформаційної функції та виконання завдань в інформаційній сфері, що підтверджується, наприклад, належним впровадженням органами місцевого самоврядування України третього ключового принципу – рівноправного доступу до інформації, що є публічним надбанням;

– формування інституту «суб'єкти інформаційного права», що підтверджується справедливістю висунутої гіпотези – «органи місцевого самоврядування – є суб'єктами інформаційного права»;

– пропозиції та рекомендації до чинного законодавства України, спрямованих на удосконалення реалізації органами місцевого самоврядування України свого інформаційно-правового статусу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшого розвитку одного із інститутів інформаційного права – «суб'єкти інформаційного права» та удосконалення взаємодії суб'єктів публічної влади в умовах інформаційного суспільства та цифрової економіки;

– *сфері правотворчості та правозастосовної діяльності* – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у процесі наукової та правової експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань формування оновленої моделі діяльності органів місцевого самоврядування України в умовах європейської інтеграції України та

розбудови інформаційного суспільства (довідка про впровадження виконавчого комітету Сумської міської Ради № 1176/03.02.02.-08 від 12.07.2021 р.);

– *навчальному процесі* – матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та посібників з навчальної дисципліни «Проблеми інформаційного права» та викладанні зазначеної дисципліни (акт впровадження у навчальний процес Юридичного факультету Сумського національного аграрного університету від 01.09.2021 року)

Особистий внесок здобувача. Основні положення та пропозиції дисертаційного дослідження сформульовані та обґрунтовані автором самостійно. У спільних публікаціях використано тільки ті положення, висновки й результати, які належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації було оприлюднено автором на: науково-практичній конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (Суми, 17-19 квітня 2019 р.); Другій міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (Суми, 25 квітня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Моделі соціо-культурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього» (Суми, 25 вересня 2019 року); Мультидисциплінарній конференції для молодих вчених у рамках підтримки потенціалу університетів в освітній та науково-дослідній діяльності в Україні (Біла Церква, 22 листопада 2019 р.); Третій Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (Суми, 23 квітня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука, законодавство і правозастосовча практика: закономірності та тенденції розвитку» (м. Люблін, Республіка Польща, 30-31 жовтня 2020 р.); Тренінг щодо підготовки в Україні здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право»: формування умінь і навичок організації наукового дослідження (Франкфурт-на-Одері, Федеративна Республіка Німеччина, 2 жовтня 2020 р.); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів,

присвяченої міжнародному дню студента (м. Суми, 16-20 листопада 2020 р.); Четвертій Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (Суми, 22 квітня 2021 р.); Міжнародній науковій конференції «Юридична освіта та наука як вимога часу: нові європейські виклики»: (м. Лодзь, Республіка Польща, 8-9 жовтня 2021 р.).

Публікації. Основні здобутки дисертаційної роботи викладено у 15-ти публікаціях, три із яких опубліковано у виданнях, що визначені МОН України як фахові з юридичних наук (категорії «Б»), одна – у зарубіжному журналі, що індексується у наукометричній базі Scopus, одна – у колективній монографії, що видана у країні Європейського Союзу, та десять – у тезах доповідей, виданих за результатами проведення міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена темою дисертаційного дослідження та характером розглянутих проблем. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи – 270 сторінок; список використаних джерел містить 340 найменувань і займає 34 сторінки; додатки займають 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

1.1 Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права: методологія дослідження

У дисертації усвідомлюється фундаментальна роль методології у проведенні будь-якого наукового дослідження, у тому числі, у межах науки інформаційного права. У зв'язку із цим, вважаємо за необхідне провести аналіз наукових публікацій щодо визначення ролі та розуміння змісту поняття «методологія наукового дослідження» (у тому числі, понять «методологія» та «метод»). Наприклад, В.С. Степін, А.Н. Єлсуков, наголошуючи на значній ролі методології, підкреслюють, що «дослідник не може успішно рухатися до наукового відкриття, не знаючи загально-гносеологічних закономірностей, без свідомого використання тих наукових методів і прийомів, які виробила наукова думка» [4, с. 4]. Водночас, інші автори відмічають особливе значення метода у будь-якому дослідженні. Зокрема, Т. П. Мінка вказує, що «якщо метод обрано вірно, то він дисциплінує пошук істини, економлячи сили та час. Сукупність та порядок застосування методів, які використовуються у дослідженні, є методикою наукового пізнання» [5, с. 21].

Варто підкреслити, що методологічні питання на протязі ХХ – ХХІ століть постають предметом наукової уваги вчених-методологів, серед яких: А.Н. Авер'янов, Д. А. Керімов, А.М. Новіков, Д.А. Новіков, К.Д. Петряєв, П. М. Рабінович, Ю. П. Сурмін, Е.Г. Юдін та інші (наприклад, [6-13]).

Насамперед, слід зазначити, що поняття «методологія» розуміється, наприклад, як «система базисних принципів, методів, методик, способів і засобів їх реалізації в організації та побудові науково-практичної діяльності людей» [14]. За іншим визначенням, методологія – це «сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності»

[14]. До речі, подібним є розуміння поняття «методологія науки», наприклад: 1) як сукупність методів дослідження, що застосовуються в певній науці; 2) як вчення про методи пізнання й перетворення дійсності [15]. Разом з тим, метод – це «систематизована сукупність кроків, які треба здійснити для виконання певної задачі, досягнення мети». Отже, переважаючою є точка зору, що метод – це прийом або система прийомів, які застосовуються у будь-якій діяльності (науці, виробництві тощо) [15].

На нашу думку, важливими постають висновки А. Н. Авер'янова стосовно визначення проблемних питань системної методології. Вчений пропонує будь-якому науковцю намагатися знаходити відповіді на наступні питання. По-перше, онтологічний аспект: чи є системним за своєю сутністю світ, в якому ми живемо? По-друге, онтологічно-гносеологічний аспект: чи є системним наше знання і чи адекватна його систематизація системності світу? По-третє, гносеологічний аспект: чи є системним процес пізнання і чи є межі системного пізнання світу? По-четверте, практичний аспект: чи є системною людська перетворююча діяльність? [13, с. 7]. Варто наголосити, що у дисертації повністю поділяється важливість постановки зазначених питань, а пошук відповідей на них має бути основним для будь-якого дослідження у межах юридичної науки.

Існують наукові позиції, в межах яких методологія розуміється, передусім, як процес пізнання дійсності. Наприклад, Ю. П. Сурмін зазначає, що методологія – це «вчення про метод діяльності»... яка ґрунтується на принципах, включає методи діяльності та знання, які їх відображають. Виходячи із такого розуміння, автор розглядає методологію як систему із складових: 1) методологія пізнання; 2) методологія практичної діяльності; 3) методологія оцінки (аксіометодологія) [16, с. 120]. Водночас, К.Д. Петряєв під методологією пропонує розуміти «систему сутнісних аспектів світогляду і теорії (або низки теорій), що визначають дослідницькі принципи науки» [17, с. 8]. Тобто, автор майже ототожнює методологію та процес пізнання.

Дещо схожої позиції дотримуються такі фахівці, як В.М. Шейко і Н.М. Кушнарєнко, пропонуючи розуміти методологію як процес визначення мети,

змісту і методів дослідження. Отже, методологія, на їх думку, це «концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси і явища» [18, с. 57]. Аналогічну позицію займає і В.В. Сокурєнко [19, с. 16]. У свою чергу, А. М. Єріна, В. Б. Захожай акцентують увагу на тому, що «науку створюють не самі факти, а методи їх обробки» [20, с. 8] Водночас, процес наукового дослідження, на думку авторів, доцільно поділити на п'ять послідовних етапів, а саме: 1) визначення мети, об'єкта, предмета дослідження; 2) інформаційне забезпечення; 3) методичне та програмне забезпечення; 4) аналіз даних; 5) формування висновків та пропозицій [20, с. 8].

Наступна група дослідників пропонує розуміти методологію, здебільшого, як вчення про діяльність. Наприклад, відомий вчений (в галузі системного підходу) Є.Г. Юдін наполягає на тому, що у широкому значенні методологія, насамперед, є «вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності» [21, с. 30]. За таким розумінням, на думку автора, «будь-яка діяльність повинна ґрунтуватися на методології, адже остання стає предметом усвідомлення, навчання і раціоналізації» [21, с. 30].

Подібної позиції щодо розуміння методології дотримуються також А.М. Новіков і Д.А. Новіков, розглядаючи її як «вчення про організацію діяльності» [22]. За таким підходом, методологія розуміється як «вчення про організацію будь-якої людської діяльності: і наукової, і будь-якої практичної професійної діяльності, – з одного боку. З іншого боку, – й індивідуальної, й колективної діяльності» [22, с. 76]. Пропонуючи власний критерій «гра-вчення-праця», автори розрізняють наступні складові: 1) методологію ігрової діяльності; 2) методологію навчальної діяльності 3) методологію трудової, професійної діяльності» [22, с. 76]. Аргументуючи власну позицію, А.М. Новіков і Д.А. Новіков ставлять цікаві питання, зокрема, стосовно того «чим принципово методологія науки (методологія наукової діяльності, методологія наукового дослідження – синоніми) відрізняється від методології будь-якої іншої людської діяльності?» [23, с. 17,18]. На нашу думку, така позиція авторів потребує додаткового дослідження та

пошуку відповідей на низку питань, серед яких, зокрема, питання щодо доцільності ототожнення методології та організації будь-якої діяльності. До речі, у роботі [24] ці питання авторами були опрацьовані.

Продовжуючи дослідження, акцентуємо увагу на розумінні методології вченими-юристами, серед яких, зокрема, В.Б. Авер'янов, І.В. Арістова, В.П. Казимирчук, Р.А. Калюжний, М. І. Козюбра, М. В. Костицький, Л. А. Луць, М. П. Орзіх, О. В. Петрішин, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, О. Ф. Скакун, О. В. Сурілов, М.М. Тарасов та ін. Наприклад, М.М. Тарасов, зокрема, відмічає, що «методологічні дослідження для нашої юриспруденції сьогодні, мабуть, більш практично значущі, ніж будь-які змістовні конкретні дослідження, бо достовірність і обґрунтованість останніх, коректність і застосовність їх результатів безпосередньо залежать від ступеня розробленості методології юридичної науки» [25, с. 13]. Вважаємо, що позиція автора є слушною.

Підкреслюючи значення методології у юридичній науці, Л.А. Луць відмічає, що метою функціонування та розвитку правової науки є: по-перше, вироблення знань та їх організація у відповідну систему; по-друге, створення способів та засобів розв'язання проблем, що виникають у ході функціонування та розвитку правових явищ, зокрема і юридичної практики [26, с. 23]. Таким чином, авторка, передусім, визначає інструментальну роль методології щодо вироблення нових знань та розв'язанні проблем. На нашу думку, така позиція заслуговує на увагу.

Традиційної позиції щодо розуміння методології дотримується, наприклад, П.М. Рабінович – а саме, розглядає її як «систему підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання під час вивчення державно-правових явищ» [27, с. 618]. Такої ж позиції дотримується В.М. Протасов, який пропонує у змісті поняття «методологія» визначати два основних аспекти: по-перше, це вчення про метод; по-друге, це система методів, підходів, способів, що використовуються у тій чи іншій науці, теорії для досліджень [28, с. 29]. В.П. Казимирчук, з одного боку, не надає визначення поняття «методологія», з іншого боку, відмічає важливість принципів та значення системи логічних

прийомів і спеціальних методів (способів) дослідження правових явищ для методології правової науки [29, с. 44].

Наприклад, О.В. Петришин посилається на відповідну думку Р. А. Калюжного, який наголошує на тому, що «соціологізація юридичних знань має стати одним з актуальних напрямів адаптації вітчизняного правознавства до викликів сьогодення» [30, с. 138]. У свою чергу, В. І. Андрейцев, досліджуючи методологію правничої науки й освіти, відмічає наступне: «стереотипи наукових підходів щодо визначення основних проблем правознавства, існують уже довго і з часом перетворилися у систему міфів цієї науки» [31]. Висловлює свою позицію і М. І. Козюбра, розглядаючи методологію юридичної науки: 1) як систему принципів й способів організації і побудови теоретико-пізнавальної діяльності у сфері дослідження державно-правової дійсності; 2) як вчення про цю систему [32, с. 8].

Цікавою є власна позиція М. І. Клеандрова, який визначає три основні засади, яких доцільно дотримуватися під час юридичних досліджень: по-перше, законодавчо-нормативна, у ході якої необхідно підібрати, систематизувати та проаналізувати усі нормативно-правові акти за темою, що досліджується; по-друге, теоретична засада – а саме, необхідно вивчити і проаналізувати відповідні наукові джерела; по-третє, практична, яка передбачає вивчення досвіду застосування норм права в правовідносинах на практиці [33, с. 43-47]. Очевидно, такий підхід дозволяє будь-якому досліднику чітко визначитися з обсягом дослідницької роботи (за вказаними трьома складовими), тому, з нашої точки зору, заслуговує на підтримку.

Д.А. Керімов стосовно методології права зазначає, що вона, по-перше, складається із усієї сукупності принципів, засобів і методів пізнання, а саме: 1) світогляд, 2) філософські методи пізнання і вчення про них, 3) загальнонаукові та приватно-наукові поняття і методи, що вироблені усіма суспільними науками (у тому числі й комплексом юридичних наук); по-друге, застосовуються у процесі пізнання специфіки правової дійсності (тобто, її практичного перетворення) [34, с. 6-15]. Важливим, на нашу думку, також постає висновок Д.А. Керімова стосовно

того, що: «кожен новий етап у прогресивному розвитку науки ознаменований надалі зростанням значення методологічного порядку» [35, с. 21]. Дослідження показали, що М. С. Кельман також дотримується думки про те, що методологія – це «вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним досліджуваних явищ» [36, с. 42], тобто, фактично об'єднує обидва вказані вище аспекти.

Водночас, у своєму дослідженні, В.М. Сирих зазначає, що до приватно-наукових методів, здебільшого, відносять формально-логічний метод тлумачення права і порівняльно-правовий [37, с. 366,367]. Цілком справедливим, на нашу думку, є питання автора про те, чи доцільно вказані методи «безумовно відносити до приватно-наукових методів, враховуючи, що кожний з них являє собою модифікацію загальних, логічних прийомів?» [37, с. 367]. Продовжуючи, В.М. Сирих вказує, що «в основі порівняльно-правового методу лежить метод порівняння, а формально-логічні методи тлумачення права ґрунтуються на законах та методах формальної логіки» [37, с. 367].

Дослідження М.В. Костицького дозволили йому дійти наступних висновків та пропозицій. Насамперед, автор наголошує на тому, що «не існує ніякої піраміди методів і методологій в правничій науці (філософські, загальнонаукові, конкретно наукові)» [38, с. 12]. До того ж, М.В. Костицький зазначає, що правнича наука «не має власне своїх методів пізнання чи методологій. Вона запозичує як методи, так і методології інших наук. І головною серед них є логіка і логічна методологія» [38, с. 12]. Посилуючи власні висновки, автор наголошує на тому, що «юриспруденція від «низу» до «верху» побудована на формальній логіці» [38, с. 13]. Саме тому слід усвідомлювати, що методологія правничої науки ґрунтується на логіці, «а логічні методи є головними у науковому пізнанні, теоретичному і практичному дослідженні» [38, с. 13]. На нашу думку, така позиція М.В. Костицького є достатньо обґрунтованою та заслуговує на увагу.

Вважаємо за корисне також приділити увагу висновкам, отриманим В.М. Карташовим у відповідному дослідженні [39, с. 32-40]. Важливо, що автор виділяє наступні наукові позиції щодо розуміння змісту поняття «методологія» [39, с. 33],

які доцільно взяти до уваги. Насамперед, це певний інструментарій (техніка), тобто, «сукупність засобів (загальносоціальних, технічних, спеціально-юридичних тощо) пізнання правових явищ, процесів і станів» [39, с. 33]. Згідно з другою позицією, методологія також має включати принципи, правила, прийоми, способи вмілого і грамотного використання: 1) відповідного базового (емпіричного і теоретичного) матеріалу; 2) засобів пізнання (тактику) [39, с. 33]. Відповідно до третьої позиції, стратегічний компонент методології «утворюється за допомогою способів довгострокового планування і прогнозування наукових пошуків, що визначають перспективу розвитку юридичних наук» [39, с. 33]. Як відмічає В.Н. Карташов, «важливим компонентом методології є світоглядна основа юридичних наук – система певних життєвих позицій вчених-юристів, їх ідеали та переконання, ціннісні орієнтири і установки, які відіграють істотну роль в науковому дослідженні практичної діяльності» [39, с. 33]. Нарешті, методологія також розуміється як вчення: 1) про техніку, тактику, стратегію, методику пізнання і перетворення реальної дійсності, 2) про структуру наукового знання та найбільш перспективних шляхів і напрямків наукового пошуку [39, с. 33]. На нашу думку, виникає питання: а якої позиції дотримується сам автор? Можливо, автор виходить із необхідності класифікації методології за певним критерієм. Отже, питання залишається відкритим.

Не акцентуючи увагу на визначенні поняття «методологія», М.М. Чабаненко, водночас, вказує на завдання, вирішення яких здійснюється за допомогою методології: 1) отримання нового знання та подання цього знання у вигляді понять, критеріїв, теорій, гіпотез та ін.; 2) організація використання нових знань у практичній діяльності; 3) з'ясування, конструювання, розгляд та перетворення певних схем, інтегрованих у повсякденну діяльність людини [40, с. 21].

Аналіз дослідження В.В. Сокурєнка дозволяє переконатися, що автор акцентує увагу на функціональному аспекті методології [19]. На його думку, методологія також має виконувати певні функції, а саме: 1) визначати способи здобуття наукових знань; 2) передбачати особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; 3) забезпечувати уточнення, збагачення,

систематизацію термінів і понять у науці; 4) створювати систему наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних фактах, а також логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання [19, с. 16-18].

На нашу думку, корисними також постають ті дослідження, в яких з'ясовується фактори, що впливають на застосування методології дослідження. Наприклад, серед основних труднощів застосування методології Д.А. Керімов зазначає те, що поняття методології «виявилось розмитим та суперечливим, у тому числі і завдяки суперечливим уявленням та судженням» [35, с. 44].

Конструктивною, на нашу думку, постає позиція В. П. Плавича щодо необхідності врахування різних типів праворозуміння під час правових досліджень (розуміння права як своєрідного та відносно самостійного, цілісного системного явища духовного життя суспільства) [41]. Разом з тим, В. П. Плавич вказує на зростання ролі «інтегрального типу праворозуміння (системне пізнання права), який спрямовується на нову, загальнонаукову методологічну єдність позитивістських, природно-правових і соціологічних пізнавальних моделей» [41]. У свою чергу, С.Д. Гусарев наголошує на необхідності врахування євроінтеграційних процесів України на сучасному етапі юридичних досліджень. При цьому, автор пропонує враховувати, зокрема: 1) євроінтеграційні проблеми розвитку правової системи; 2) забезпечення прав та свобод; 3) правопорядок та законність; 4) гармонізацію законодавства [42, с. 36].

Водночас, аналіз наукових праць дозволило переконатися, що окремі вчені під час дослідження поняття методології перевагу надають структурному аспекту. Наприклад, як «багаторівневу споруду» (на верхніх рівнях якої розміщується філософська методологія, на середніх – загальнонаукова методологія, а на найнижчих – методологія галузевих видів науки) пропонують розуміти методологію К.О. Ващенко, С.В. Загороднюк та ін. [43, с. 7,8].

До того ж, певні рівні у структурі методології пропонують виділяти Ф.О. Чмиленко та Л.П. Жук: 1) загальнонаукові принципи, що становлять власне методологію; 2) конкретнонаукові принципи, які лежать в основі теорії тієї чи іншої дисципліни або наукової галузі; 3) систему конкретних методів і технік, які

застосовуються для виконання спеціальних дослідних завдань [44, с. 5]. Водночас, розвиваючи свою позицію (наведену вище), Є.Г. Юдин пропонує виділити рівні методологічного знання: 1) філософський; 2) загальнонауковий; 3) конкретно-науковий; 4) методика і техніка дослідження [21, с. 40-44].

Дослідження В.Н. Карташова доводять, що до методології також входять: 1) методика узагальнення, систематизації і обробки отриманих знань; 2) методика формулювання наукових висновків, положень і рекомендацій; 3) процедура їх впровадження в юридичні науки, навчальний і виховний процес; 4) практика перетворення відповідних сфер життєдіяльності людей [39, с. 33].

Вважаємо, що достатньо обґрунтованими постають рекомендації Є.А. Шапіро [45] щодо розуміння структури методології (авторка виділяє у структурі чотири рівні). Перший рівень у структурі – емпіричний (до якого входять наступні методи: 1) спостереження; 2) порівняння; 3) вимір; 4) анкетне опитування; 5) співбесіда; 6) тести; 7) метод проб і помилок. Важливо, що вказані методи повинні використовуватися на етапі формування наукової гіпотези [45, с. 19]. До другого рівня структури методології (експериментально-теоретичного) Є. А. Шапіро включає такі методи: 1) правовий експеримент; 2) аналіз і синтез; 3) індукція і дедукція; 4) правове моделювання; 5) гіпотетичний; 6) історичний; 7) логічний [45, с. 19]. При цьому, функція даних методів – накопичувати достовірні факти та проводити їх перехресну перевірку.

На третьому рівні (теоретичний рівень) методології вже застосовуються такі методи: 1) абстрагування; 2) ідеалізація; 3) формалізація; 4) аналіз і синтез; 5) індукція і дедукція; 6) аксіоматика; 7) узагальнення. За допомогою цих методів досліджуються зібрані факти, що сприяє виробленню понять, суджень [45, с. 19]. Завершує вказану структуру методології четвертий (метатеоретичний) рівень, на якому застосовуються : 1) діалектичний метод; 2) метод системного аналізу. Функції цих методів – безпосереднє дослідження теорії; вивчення системи положень і понять даної теорії, встановлення способів введення нових понять [45, с. 20]. Вважаємо, що авторка передусім мала б визначитися із розумінням поняття

«методологія». Скоріше за все, вона дотримується традиційного розуміння цього поняття, яке відстоює, зокрема, П.М. Рабінович [27, с. 618].

Повертаючись до питання щодо класифікації розуміння поняття «методологія», зазначимо, що М.С. Кельман та І.В. Коваль у роботі «Методологія дослідження як наукове пізнання» [46] проводять ґрунтовний аналіз й пропонують класифікувати методологічні підходи за такими критеріями. Перша група (за видом): 1) філософський підхід; 2) соціальний підхід; 3) релігійний підхід. Друга група (за спрямованістю дослідження): 1) екзоантропний (зовнішні атрибути права); 2) екзоастропний (внутрішні атрибути права). Третя група (за типом праворозуміння дослідника): 1) позитивістсько-правовий (у широкому значенні – з'ясування природи та сутності права як явища об'єктивної дійсності; у вузькому значенні – необхідність організації держави); 2) природно-правовий (право – як явище природи, яке є наслідком божественного походження людини) [46].

Четверта група (застосування «категоріально-понятійного апарату» дослідником): 1) потребовий (пізнання права через з'ясування потреб, інтересів, цілей, мотивів і намірів діяльності); 2) аксіологічний (пізнання права через з'ясування його цінності для людини та суспільства); 3) комунікативний (встановлення ролі та значення права у процесі комунікації); 4) символічний (пізнання права як системи символів); 5) герменевтичний (пізнання права через інтерпретацію текстів); 6) синергетичний (пізнання права як елемента складної нормативної системи, як частини світового правового порядку) [46].

П'ята група (залежно від світоглядної позиції дослідника): 1) ідеалістичний (пов'язує право з об'єктивним розумом – об'єктивний ідеалістичний підхід, або зі свідомістю людини, її переживаннями, суб'єктивними зусиллями – суб'єктивний ідеалістичний підхід); 2) матеріалістичний (пов'язує природу та сутність права із соціальними відносинами, в яких це право реалізується, а також з особливостями регулювання відносин соціальними групами) [46]. Узагальнюючи, автори також пропонують (у межах кожної із вказаних вище класифікацій) усі дослідницькі підходи поділити на: 1) основні (провідна роль у дослідженні); 2) допоміжні

(допоміжна роль у дослідженні) [46]. Аналіз наведених вище методологічних підходів дозволяє дійти висновку, що до третьої групи автори включили у трактування поняття «методологія» також і суб'єкта (дослідника).

Слід зазначити, що у межах науки інформаційного права проблемні питання методології лише починають знаходити своє висвітлення, насамперед, це досліджено у роботах І.В. Арістової [47], К.І. Белякова [48, 49], В.А. Ліпкана [50], О. М. Селезньової [51]. Так, О.М. Селезньова виділяє, зокрема, наступні проблемні методологічні питання інформаційного права: 1) недостатній рівень теоретико-методологічних напрацювань інформаційного права (початкова стадія), у тому числі не розроблено фундамент концепції інформаційного права; 2) недостатній рівень аргументації щодо визначення комплексного характеру галузі інформаційного права, предмету та методу інформаційного права; 3) невизначеність онтологічно-структурної будови інформаційного права; 4) недостатній рівень системності та комплексності у теоретико-методологічних положеннях інформаційного права [51, с. 66]. Варто погодитися з авторкою, дійсно, ці проблеми існують на сьогодні в межах науки «інформаційне право».

У свою чергу, В. А. Ліпкан [50] пропонує розуміти поняття «методологія» як: 1) сукупність принципів, прийомів і методів дослідження будь-якого об'єкта; 2) ідеологія науково-аналітичної роботи, що базується на певних припущеннях, теоретичних засадах, ціннісних установах, які задають науково-пізнавальний горизонт ставлення людини до світу, суб'єкта до об'єкта, що вивчається та змінюється в процесі діяльності; 3) наука про методи пізнання й перетворення світу [50, с. 78]. Тобто, вчений передусім акцентує увагу на методах пізнання, які постають предметом методології, у тому числі, і науки «інформаційне право».

Вважаємо, що, безумовно, для вирішення поставлених наукових завдань дисертаційного дослідження необхідно ґрунтуватися на відповідній методології. Проведений огляд доктринальних напрацювань дозволив нам дійти висновку щодо доцільності конструктивного використання наукових здобутків І.В. Арістової [47, 52], в яких, серед іншого, розкрито поняття методології наукової

діяльності і як процесу, і як результату, передусім, стосовно дослідження феномену інформаційного права.

Зокрема, І.В. Арістова, аналізуючи відповідні позиції науковців, фахівців-юристів та певним чином використовуючи їх у дослідженні, окремо визначає структурні елементи науки (як системної цілості): 1) наука як результат (наукові знання); 2) наука як процес (наукова діяльність); 3) наука як соціальний інститут (спільнота вчених, сукупність наукових установ і структур наукового обслуговування) [47]. Надалі, з'ясовуючи особливості «науки як наукової діяльності», І. В. Арістова стверджує: «наука «інформаційне право», як наукова діяльність, спроможна розвиватися за умови: а) активізації свідомої участі суб'єкта (вченого) у зазначеному процесі; б) осмислення дослідником дій та методів, що використовуються; в) існування у суб'єкта якісних стандартів, які передусім виробляються наукознавством» [47, с. 248]. Водночас, І. В. Арістова пропонує усвідомлювати, що «поняття «методологія науки «інформаційне право», «методологія наукової діяльності у сфері інформаційного права» та поняття «методологія наукового дослідження у сфері інформаційного права» постають синонімами» [52, с. 232].

На нашу думку, слід цілком погодитися із пропозицією І.В. Арістової щодо доцільності: 1) розуміння поняття «організація» (у контексті наукової діяльності) і як процесу, і як результату; 2) проведення безпосередньо організації наукової діяльності у проектній формі [47, с. 249]. До того ж, проведене дослідження дозволило авторці запропонувати, наприклад, у галузі інформаційного права «модель організації наукової діяльності», яка має враховувати як статику, так і динаміку [47, с. 249]. Водночас, статика (як науковий результат) складається із: а) суб'єкта (вченого); б) об'єкта (науки «інформаційне право»); в) прямих та зворотних зв'язків між суб'єктом та об'єктом (за допомогою форм, засобів, методів, результатів). До речі, варто підкреслити наявність системоутворюючого чинника для системи – наука «інформаційне право», а саме – ціль (мета), яка має узгоджуватися з метою, що задається надсистемою – юридичною наукою у цілому [47, с. 250]. У свою чергу, динаміка (як процес, тобто, наукова діяльність) – це

«система, складовими якої (критерій – «за часом») є наступні: фази, стадії, етапи наукової діяльності» [47, с. 250].

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, І.В. Арістова пропонує наступний висновок: предметом методології науки «інформаційне право» (як наукової діяльності) постає саме організація наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) у сфері інформаційного права. А методологію науки «інформаційне право» вчений розуміє як «вчення про організацію наукової діяльності у сфері інформаційного права» [47, с. 233]. Варто підкреслити, що, у дисертації поділяється позиція І.В. Арістової щодо визначення поняття методології науки «інформаційне право». Водночас, обґрунтованою є точка зору вченої щодо формулювання причин для непогодження із традиційним розумінням поняття «методологія науки» (у тому числі, науки «інформаційне право») як вчення про методи та засоби пізнання [50, с. 78].

На особливу увагу заслуговують пропозиції І. В. Арістової щодо обов'язкового врахування якісних стандартів наукового дослідження, у тому числі в галузі інформаційного права. Задля цього, кожний дослідник повинен знайти відповіді на питання: 1) уявляти, що таке наука, як вона організовується; 2) знати закономірності розвитку науки, структуру наукового знання, критерії науковості нового знання, форми наукового знання, якими він користується і в яких він хоче відобразити результати свого наукового дослідження і т. ін. [52, с. 233]. Як підкреслює І.В. Арістова, «вчений, який займається дослідженнями у сфері інформаційного права, має враховувати, зокрема, існування однієї із закономірностей розвитку науки у цілому – взаємодію та взаємопов'язаність усіх галузей науки» [52, с. 234]. Вважаємо таку позицію вельми конструктивною, особливо у зв'язку із становленням науки «інформаційне право».

На нашу думку, для будь-яких досліджень у галузі інформаційного права особливого значення набувають пропозиції вченої щодо необхідності «актуалізувати здійснення спеціальних досліджень у напрямку вибору критеріїв науковості знання, а також їх використання у сфері інформаційного права» [52, с. 234]. Вважаємо, що під час свого становлення наука «інформаційне право» має

ґрунтуватися серед іншого, і на таких засадах. Вважаємо, що підхід І.В. Арістовою до розуміння методології науки «інформаційне право» доцільно використовувати у роботі, передусім, у контексті формування пізнавальних моделей, впровадження проектної форми організації наукової діяльності, яка передбачає визначення та здійснення циклу наукової діяльності (трьох фаз).

Ґрунтуючись на положеннях робіт [47; 53, с. 44-46] висуваємо наступну наукову гіпотезу: «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права». Для розробки плану реалізації гіпотези сформуємо системну пізнавальну модель органів місцевого самоврядування України, як суб'єктів інформаційного права. Пропонуємо наступну структуру цієї моделі: 1) модель юридичних знань щодо участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства; 2) модель юридичних знань щодо дотримання принципів права органами місцевого самоврядування України, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства; 3) модель узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права; 4) модель юридичних знань щодо правової природи ОМС України. Це була характеристика першої фази циклу наукової діяльності. Водночас, у межах цієї фази, ґрунтовне висвітлення частин пізнавальної моделі буде проведено у двох підрозділах першого розділу (п.1.2, п.1.3.) та двох підрозділах другого розділу (п.2.1, п.2.2) дисертації.

Відповідно до проектної форми організації наукового дослідження, у другому та третьому розділі буде паралельно здійснено перевірку висунутої гіпотези (друга фаза) та оцінку гіпотези (третя фаза).

1.2 Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти розбудови інформаційного суспільства: теоретико-правові та нормативно-правові засади

Виходячи із запропонованої у підрозділі 1.1 дисертації структури пізнавальної моделі органів місцевого самоврядування (надалі – ОМС) України, як суб'єктів інформаційного права, у межах підрозділу 1.2 акцентуємо увагу на

дослідженні моделі юридичних знань щодо ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. У роботі пропонується системна форма організації цієї моделі, невід'ємними складовими якої постають: 1) теоретико-методологічні засади розбудови інформаційного суспільства; 2) нормативно-правові засади діяльності ОМС України в умовах інформаційного суспільства. Системоутворюючим чинником відповідної моделі є мета – оновлені юридичні знання щодо ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

Відповідно до структури моделі юридичних знань, вважаємо за необхідне дослідити послідовно кожен із означених складових, враховуючи системоутворюючий чинник, а отже, зв'язки взаємосприяння між складовими.

Розбудова інформаційного суспільства в Україні є об'єктивною реальністю, водночас, ефективність його розбудови залежить, зокрема, від: 1) визначення пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку інформаційного суспільства; 2) стану правового забезпечення формування й реалізації цієї політики; 3) спроможності, зокрема, органів державної влади та місцевого самоврядування її реалізувати.

Усвідомлюючи важливість правового регулювання суспільних відносин у розбудові інформаційного суспільства в Україні та враховуючи вказані вище фактори, які впливають на ефективність його розбудови, Верховна Рада України (далі – ВРУ) у 2007 році прийняла Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [54]). Водночас, Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) щорічно затверджував відповідні Плани виконання положень Закону. Наприклад, одним із очікуваних результатів впровадження Основних засад мало б бути «поглиблення запровадження нормативно-правових засад інформаційного суспільства» та належна реалізація у діяльності суб'єктів його розбудови відповідних норм права [54].

Разом з тим, зміни у соціально-політичних процесах (починаючи з 2014 року) суттєво вплинули на стан впровадження Основних засад: очікувані у 2015 році результати не були повною мірою досягнуті [55, с. 17]. Це, зокрема, позначилося і на стані правового забезпечення діяльності одного із суб'єктів розбудови

інформаційного суспільства – органів місцевого самоврядування. Незважаючи на те, що поступово реалізується потреба у активізації впровадження нової моделі місцевого самоврядування, яка має відповідати керівним принципам та усталеній практиці Європейського Союзу [56], потенціал ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, практично не реалізується. Вочевидь, дослідження цієї проблематики та намагання її вирішити постають актуальними.

Аналізуючи наукові дослідження (у тому числі, вчених-юристів) щодо визначення змісту, ролі та значення інформаційного суспільства, насамперед підкреслимо, що термін «інформаційне суспільство» вперше введено у науковий обіг Ю. Хаяші [57, с. 33] й набуло поширення у відповідних роботах Ф. Махлупа (1966 рік, США) [58] та Т. Умесао (1963 рік, Японія). Надалі, на протязі 70-х та 80-х років в межах даної концепції публікуються праці таких вчених як М. Порат, Й. Масуда, Т. Стоун'єр, Р. Катц [59]. Узагальнюючи результати проведених досліджень щодо введення у науковий обіг поняття «інформаційне суспільство», можна дійти наступного висновку: це поняття відображало суспільні зміни, які відбувалися у ХХ столітті, а саме, наступний етап розвитку «постіндустріального суспільства». Причиною таких змін у суспільстві поставав стрімкий розвиток технологій, що у наукових колах отримало назву «інформаційна революція».

Разом з тим, перша спроба надати нормативне визначення поняттю «інформаційне суспільство» було здійснено Комісією Європейського Союзу у 1993 року: це «суспільство, у якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку» [60, с. 9]. Згодом, було внесено певні зміни у розуміння даного поняття, при цьому, саме обмін інформацією постає сутнісною характеристикою інформаційного суспільства [61].

Пропонують власне розуміння поняття інформаційного суспільства й вітчизняні науковці, наприклад: 1) «...знання, інформаційні послуги і всі галузі, що пов'язані з їх виробництвом (телекомунікаційні, комп'ютерні, телевізійні), є джерелом нових робочих місць...» (І.С. Мелюхін [62, с. 3]); 2) «...нову цивілізацію громадянського суспільства з високорозвинутим інформаційним

виробництвом і рівнем інформативності, інформаційно-правової культури, в якому радикально змінюється, вдосконалюється виробництво матеріальних і духовних цінностей...» (В.Я. Мацюк [63, с. 105]).

Підсумовуючи результати проведених досліджень, визначимося із власною позицією. У дисертації поділяється підхід І.В. Арістової, відповідно до якого інформаційне суспільство – це «громадянське суспільство з розвинутим інформаційним виробництвом і високим рівнем інформаційно-правової культури, в якому ефективність діяльності людей забезпечується розмаїттям послуг, заснованих на інтелектуальних інформаційних технологіях та технологіях зв'язку» [64, с. 50]. Виходячи із такого розуміння, змістовними характеристиками інформаційного суспільства постають: по-перше, розвинуте інформаційне виробництво (необхідна умова – процеси інформатизації в усіх сферах); по-друге, високий рівень інформаційно-правової культури; по-третє, розмаїття послуг задля забезпечення діяльності людей; по-четверте, розвинуті інтелектуальні інформаційні технології та технології зв'язку. До речі, І.В. Арістова [65, с. 11], досліджуючи феномен інформаційного суспільства, вказує на сучасні напрямки його розвитку, зокрема, це: «інтелектуальне суспільство», «цифрове суспільство», «суспільство мережевого інтелекту» тощо, поділяючи, таким чином, позицію В.А. Ліпкана [66, с. 15]. Водночас, І.В. Арістова акцентує увагу на понятті, яке найбільш точно відображає наступний стан розвитку інформаційного суспільства, а саме, понятті «суспільство знань», яке характеризує суспільні зміни від розвитку та впровадження ІКТ до спільного формування та користування знаннями.

Застосовуючи системне розуміння, І.В. Арістова вказує на вплив інформаційного суспільства (суспільства знань) на відповідні державні перетворення. На думку автора, слід говорити також й про тенденції переходу держави до інформаційної, тобто «демократичної, соціальної, правової держави, ефективність діяльності якої забезпечується розмаїттям послуг, заснованих на інтелектуальних технологіях та технологіях зв'язку» [64, с. 57-58].

Продовжуючи перевірку наукової гіпотези № 1, акцентуємо увагу на етапах подальшого дослідження: 1) визначення змісту поняття «правове забезпечення»;

2) формування моделі правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні; 3) з'ясування переліку міжнародних та національних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність цих суб'єктів, їх аналіз та розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Так, з'ясуванням змісту поняття «правове забезпечення» опікувалися, передусім, В. Б. Авер'янов, С.С. Алексеев, І.В. Арістова, Ю.П. Битяк, О.Ф. Скакун, А.О. Селіванов та ін. До речі, ґрунтовний аналіз позицій багатьох науковців з цього питання проведений О.Ю. Ткаченком [67, с. 82-93]. Вважаємо за доцільне конструктивно використати підхід науковця щодо розуміння цього поняття [67, с. 203] та адаптувати його відповідно до предмета нашого дослідження.

Отже, дослідження правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні, слід здійснювати, виходячи з наступного: 1) системна форма утворення; 2) зміст – формування правової бази (нормативно-правових актів), яка б створювала необхідні умови для ефективної діяльності зазначених органів, належним чином регламентувала особливості розподілу функцій між різними суб'єктами розбудови інформаційного суспільства в Україні та специфіку виконання покладених на ОМС обов'язків; 3) структура – підсистема міжнародних правових актів (загальноновизнані міжнародні правові акти щодо розбудови глобального інформаційного суспільства, що закріплені у документах міжнародних самітів з інформаційного суспільства, документах Європейського Союзу); підсистема національних нормативно-правових актів; 4) правове забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні, відповідно до структурно-функціонального підходу постає невід'ємною складовою механізму правового регулювання [68, с. 541].

На другому етапі пропонується, виходячи з системного світорозуміння, сформуванню системну модель правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. Вважаємо за доцільне розглядати зазначену модель на трьох рівнях: 1) з позиції надсистеми (правове забезпечення діяльності всіх суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в

Україні); 2) з позиції системи (правове забезпечення діяльності місцевого самоврядування як суб'єкта розбудови інформаційного суспільства в Україні); 3) з позиції підсистеми (правове забезпечення діяльності окремих органів та інших елементів системи місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні).

У роботі поділяється позиція І.В. Арістової щодо визначення призначення будь-якої системи [52, с. 249]. З урахуванням останнього, система правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єкта розбудови інформаційного суспільства в Україні, призначена здійснювати відповідну спеціальну функцію своєї надсистеми – акумулювати нормативно-правові акти України та міжнародно-правові документи, які регулюють діяльність одного із суб'єктів розбудови інформаційного суспільства – місцевого самоврядування. Враховуючи положення системного підходу, необхідно усвідомлювати, що, реалізуючи зазначену функцію надсистеми, система, у свою чергу, повинна досягти визначеної мети, оскільки саме мета постає системоутворюючим чинником системи [52, с. 249].

У дисертації відстоюється позиція, що важливим орієнтиром розвитку національного законодавства щодо розбудови інформаційного суспільства в Україні (друга підсистема) постають відповідні міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй (надалі – ООН) – перша підсистема правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Варто підкреслити, що одним із перших документів ООН, у якому проголошено забезпечення повсюдного та рівномірного доступу до нових інформаційно-комунікаційних технологій (п.п. 5, 20, 25), їх впровадження у діяльності органів публічної влади, зокрема, органів місцевого самоврядування, є Декларація тисячоліття ООН [69]. На виконання поставленого завдання ООН організовано проведення двох етапів Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, на якому було прийнято фундаментальні міжнародні правові акти: Женевська Декларація принципів [70], Женевський план дій [71], Туніська програма для інформаційного суспільства [72] та ін.

Аналіз положень Декларації принципів [70], свідчить про те, що на міжнародному рівні (м. Женева) ще у 2003 році було проголошено основні засади розбудови глобального інформаційного суспільства. Зокрема, у Декларації наголошується про спільне прагнення і рішучість побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство [70]. Виходячи із цього, окремим особам, громадам і народам надається змога: 1) повною мірою реалізувати свій потенціал; 2) сприяти своєму сталому розвиткові; 3) підвищувати якість свого життя. Акцентуємо увагу на тому, що у Декларації принципів окремо визначається роль «громад та народів» у розбудові інформаційного суспільства, що постає додатковим аргументом в обґрунтуванні актуальності нашого дослідження.

Отже, аналізуючи ключові принципи інформаційного суспільства, визначені у Декларації (частина В), слід підкреслити наступне. Перш за все, акцентовано увагу на ролі державних органів і всіх заінтересованих сторін у сприянні використанню ІКТ для цілей розвитку. Відповідно до цього, ООН та інші міжнародні організації, державні органи, приватний сектор та громадянське суспільство, відіграють важливу роль і несуть відповідальність за розвиток інформаційного суспільства (п.20) [70]. До того ж, наголошується, що побудова інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, є спільним зусиллям, що вимагає співробітництва і партнерства між усіма зацікавленими сторонами [70] у тому числі ОМС України.

Таким чином, у ключових принципах Декларації наголошується на ролі, зокрема, громадянського суспільства (вочевидь, і ОМС): 1) у розвитку інформаційного суспільства (п.20); 2) у сприянні використанню ІКТ (як інструменту належного урядування) для регіональних стратегій розвитку (п.38); 3) у регіональному співробітництві та регіональному діалозі (п.52). У зв'язку з цим зазначимо, що суб'єктами регіонального розвитку, зокрема, постають ОМС, їх посадові особи, агенції регіонального розвитку, асоціації ОМС тощо (відповідно до Наказу Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 р. № 79 [73]).

Важливо, що у Женевському Плані дій [71] акцентується увага на подоланні цифрового розриву, а саме: а) йдеться про роль не лише державних органів, але й інших заінтересованих сторін (у тому числі і органів місцевого самоврядування) у створенні стабільно функціонуючих багатоцільових публічних пунктів доступу громадян, передусім, до Інтернету (п.10); б) наголошується на надані місцевим громадам, насамперед у сільських районах, можливості використання ІКТ (п.11) [71]. У положеннях Туніської програми дій щодо цілей розвитку тисячоліття також наголошується на першочерговому значенні національних електронних стратегій та їх узгодженні з усіма місцевими, національними і регіональними планами дій [72]. Важливо, що у документі підкреслюється значення підвищення компетентності у сфері ІКТ для усіх, включаючи і службовців місцевого самоврядування, і громади у віддалених, сільських районах та впроваджуючи відповідних освітні програми та програми професійної підготовки (п.90) [72].

Узагальнюючи положення базових міжнародних правових актів щодо упорядкування суспільних відносин під час формування глобального інформаційного суспільства, можна зробити висновок щодо врахування ролі ОМС у зазначеному процесі, актуалізації нових пріоритетних завдань та необхідності розробки інноваційних механізмів участі цих органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

У роботі поділяється позиція авторів монографії [74, с. 108] щодо необхідності втілення (імплементатії) прогресивних цілей і принципів зазначених міжнародних документів у чинному законодавстві України. Важливо підкреслити, що, дійсно, розглянуті декларативні документи не є юридично обов'язковими для учасників Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства та держав-членів ООН, а отже, і не є гарантією позитивних перетворень [74, с. 108,109], у тому числі щодо належної діяльності ОМС (зокрема, України), як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

Вважаємо за доцільне, здійснюючи аналіз елементів (нормативно-правових актів) другої підсистеми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, сфокусуватися як на ролі діяльності зазначених органів (в

розбудові інформаційного суспільства в Україні), так і на ступені врахування стандартів міжнародних документів. Водночас, будемо виходити із широкого трактування поняття законодавства [68, с. 249], субординаційної, або ієрархічної вертикальної структури системи законодавства» [68, с. 254,255]. До речі, такий підхід використовувався багатьма дослідниками, наприклад, у роботі [67, с. 109].

На нашу думку, базовим нормативно-правовим актом національного законодавства можна вважати Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2005-2007 роки» [54], незважаючи на те, що на сьогодні в Україні його положення або потребують уточнення, або мають бути переосмислені. Вважаємо за доцільне виокремити передусім наступні питання, які регулює цей Закон [54].

По-перше, положення Закону [54] постають концептуальною основою для розробки завдань щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні. По-друге, Законом [54] визначено основне завдання розвитку інформаційного суспільства в Україні – а саме: сприяння кожній людині (на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей): 1) створювати інформацію і знання; 2) користуватися та обмінюватися ними; 3) виробляти товари та надавати послуги. По-третє, одним з пріоритетних напрямів державної політики, згідно з положеннями Закону [54], визначено: 1) розвиток інформаційного суспільства в Україні; 2) впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя (у тому числі і в діяльність органів державної влади та ОМС) По-четверте, у положеннях Закону [54] визначаються основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема: 1) прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери суспільного життя (зокрема, в діяльність ОМС); 2) використання ІКТ, серед іншого, для становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та ОМС і фізичними та юридичними особами [54].

Також варто зазначити, що задля досягнення вказаних цілей та виконання поставлених завдань Законом [54] затверджено механізми реалізації Основних засад, зокрема: 1) розробка та прийняття відповідних державних програм для

забезпечення завдань розвитку інформаційного суспільства в Україні; 2) гармонійне поєднання можливостей органів державної влади та ОМС [54].

Таким чином, у Законі [54] закріплено правові норми, які: 1) проголошують концептуальні засади інформаційного суспільства; 2) значення новітніх ІКТ у діяльності ОМС України; 3) зростання електронних форм взаємодії за участю ОМС України; 4) роль децентралізації (у тому числі регіональних та місцевих ініціатив) у розбудові інформаційного суспільства; 5) роль ОМС України у механізмі реалізації Основних засад [54]. Що стосується врахування міжнародних стандартів, то варто визнати наступне. У межах активної міжнародної співпраці з питань інформаційного суспільства (як одного із механізмів реалізації Основних засад) у положеннях Закону [54] відображається прагнення України до європейського та світового правового простору. Саме тому, при розбудові інформаційного суспільства в Україні (як зазначено у Законі [54]) необхідно враховувати: по-перше, цілі та принципи, проголошені ООН; по-друге, Декларацію принципів та План дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства [54]. Підкреслимо, що вказані документи проаналізовано вище.

Слід зауважити, що значну роль у формуванні правових засад побудови інформаційного суспільства відіграла і Постанова Верховної Ради України (далі – ВРУ) від 1 грудня 2005 року [75]. Саме цей документ поставав підґрунтям під час розробки Закону [54], оскільки орієнтував на необхідність визначення пріоритетними напрямками державної політики наступні: по-перше, розвиток інформаційного суспільства в Україні; по-друге, впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування [75]. До речі, це повністю співпадає з положеннями проаналізованого вище Закону України [54]. Важливо, що Постановою ВРУ [75] зініціювалася розробка та прийняття багатьох нормативно-правових актів, насамперед: 1) Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [76]; 2) Закону України «Про Національну програму інформатизації» [77]. Водночас, завдяки цій ініціативі ВРУ щодо нагального

формування правових засад розбудови інформаційного суспільства, на сьогодні прийнято великий обсяг нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері України щодо: 1) створення інформаційних електронних ресурсів; 2) захисту інтелектуальної власності на ці ресурси; 3) впровадження електронного документообігу; 4) захисту інформації тощо [75].

На нашу думку, доцільно окреслити ті положення основних нормативно-правових актів, якими будуть керуватися, у том у числі й органи місцевого самоврядування як суб'єкти розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Насамперед, Концепція Національної програми інформатизації, затверджена відповідним Законом України [76] визначає: по-перше, сучасний стан інформатизації; по-друге, стратегічні цілі та основні принципи інформатизації; по-третє, очікувані наслідки її реалізації. Для нашого дослідження важливими постають положення Закону щодо впровадження державної політики інформатизації. Задля цього необхідне належне державне регулювання процесів інформатизації на основі, зокрема, поєднання принципів централізації і децентралізації [76]. Разом з тим, у Законі визначено вимоги до державного регулювання у сфері інформатизації: по-перше, воно повинно базуватися на системному підході та програмно-цільовому методі; по-друге, має реалізуватися шляхом формування та виконання Програми.

У Законі [76] визначено мету Програми, а саме – розроблення цілісної системи інформаційних та інструментальних засобів для вирішення завдань інформаційно-аналітичного забезпечення управління областю (районом, містом), яка включає: 1) створення інформаційно-аналітичних центрів; 2) практичне використання даних і програм їх оброблення для вирішення конкретних завдань в інформаційно-аналітичних центрах обласних (міських) держадміністрацій та ОМС [76].

Слід зазначити, що серед основних завдань, на вирішення яких спрямована Програма – завдання створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та ОМС [76]. А виконання Програми здійснюється за рахунок: по-перше, концентрації та

раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів; по-друге, координації діяльності органів державної влади та ОМС у сфері інформатизації [76]. У свою чергу, формування інформаційно-аналітичної та програмно-технічної бази, як зазначається у Законі [76], дасть можливість органам державної влади і ОМС оперативно аналізувати та оцінювати ситуацію.

Таким чином, у Законі [76], серед іншого, визначено роль ОМС України (а саме, координація діяльності з органами державної влади) у реалізації Програми інформатизації України. У свою чергу, вказана Програма – є важливим чинником розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Під час проведення аналізу положень наступного Закону [77] переконалися, що правове регулювання відносин, які виникають у процесі формування та виконання Національної програми інформатизації (у тому числі ОМС), дійсно регулюються цим Законом [77]. Наприклад, підтвердженням такого висновку є те, що зазначені органи, відповідно до положень Закону [77], можуть бути учасниками відносин, а саме як: 1) замовники робіт з інформатизації; 2) виконавці окремих завдань (проектів) інформатизації; 3) організації, що здійснюють експертизу окремих завдань та проектів інформатизації; 4) користувачі автоматизованих та інших інформаційних систем і засобів інформатизації [77]. Ще одним свідченням правильності нашого висновку постає визначена у Законі [77] структура Національної програми інформатизації, яка складається з: 1) Концепції Національної програми інформатизації; 2) сукупності державних програм з інформатизації; 3) галузевих програм та проектів інформатизації; 4) регіональних програм та проектів інформатизації; 5) програм та проектів інформатизації органів місцевого самоврядування [77].

Важливо, що у Законі [77] закріплено норми, які є необхідною умовою для регулювання відносин щодо доступу до публічної інформації, зокрема, громадян України, який мають забезпечувати і ОМС. До речі, згодом, у 2011 році було прийнято Закон України «Про доступ до публічної інформації» [78], згідно з положеннями якого ОМС України є розпорядниками публічної інформації. Оскільки забезпечення доступу до інформації визначено міжнародною

організацією ЮНЕСКО однією із складових механізму подолання цифрової нерівності [79], не викликає сумнівів, що ОМС приймають активну участь у подоланні цієї проблеми під час розбудови інформаційного суспільства. Вважаємо за необхідне у подальших дослідженнях більш ґрунтовно дослідити зазначені проблеми, ґрунтуючись на напрацюваннях І. В. Арістової [80], присвячених методологічним засадам розбудови суспільства знань (це наступний етап розвитку інформаційного суспільства [79]).

Слід підкреслити, що ще одним свідченням ролі ОМС України у Національній програмі інформатизації, відповідно до ст. 13 Закону [77], є те, що формування комплексу взаємопов'язаних завдань Національної програми інформатизації організовується Генеральним державним замовником за пропозиціями відповідних державних органів та ОМС [77]. А відповідно до ст. 19 Закону [77] програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування формуються цими органами. Необхідні для цього умови: 1) повинні відповідати Національній програмі інформатизації; 2) прийматися і виконуватися за погодженням із Генеральним державним замовником. Таким чином, у положеннях Закону [77] визначено участь ОМС України у Національній програмі інформатизації, а саме, у програмах та проектах інформатизації.

Виходячи із того, що виникає об'єктивна потреба відслідкувати динаміку змін у формуванні правового забезпечення діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні, під час подальшого дослідження вважаємо за доцільне визначити та проаналізувати роль передусім тих підзаконних нормативно-правових актів, які, на нашу думку, є довгоочікуваними та певним чином доленосними для України.

Варто підкреслити, що Розпорядженням КМУ від 15 травня 2013 року № 386-р [81] було схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства. Аналіз зазначеного акту дозволив дійти висновку, що окремі положення співпадають із тими, що були закріплені у Законі [54], наприклад, щодо мети, базових принципів та стратегічних цілей на період до 2015 року (до речі, 2013-2015 роки – перший етап реалізації Стратегії). Водночас, з урахуванням сучасних тенденцій та

особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року, Стратегією закріплено як нові головні цілі, основні напрями реалізації Стратегії, так і механізми, які притаманні другому етапу.

З урахуванням предмету нашого дослідження, слід зазначити, що органи місцевого самоврядування мають приймати активну участь, наприклад, у досягненні наступних головних цілей Стратегії: 1) підвищення якості та доступності адміністративних послуг для громадян і бізнесу, 2) розвиток електронної економіки, 3) забезпечення відкритості інформації про діяльність органів державної влади і ОМС [81].

Що стосується ще однієї цілі – «розбудова електронного урядування та розвиток електронної демократії» (яка була визначена ще у Законі [54]), то, на жаль, вона не була досягнута вчасно. Як зазначено у Стратегії [81], уповільнено та недостатньо координується процес впровадження електронного урядування. Зокрема, ОМС порівняно з центральними органами виконавчої влади мають значно нижчий рівень інформаційно-технологічного забезпечення адміністративно-управлінських процесів, розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури та державних інформаційних систем [81].

Виходячи із зазначеного вище, у Стратегії вказано на необхідність посилення правового регулювання відносин у сфері електронного урядування, що передбачає: 1) розроблення та впровадження концептуальних засад інтегрованої системи «Електронний Уряд»; 2) створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг для забезпечення надання, зокрема, органами місцевого самоврядування адміністративних послуг громадянам і організаціям; 3) поширення досвіду, набутого під час реалізації пілотних проектів у сфері е-урядування, зокрема таких як «Електронний регіон», «Електронне місто», «Електронне село»; 5) проходження державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування навчання з питань впровадження електронного урядування [81].

Вважаємо, що позитивним моментом Стратегії [81], безумовно, постає визначення механізму її реалізації, оскільки саме відсутність дієвого механізму

виконання завдань розвитку інформаційного суспільства поставали одним із чинників гальмування, зокрема, і діяльності ОМС України. На нашу думку, закріплення у положеннях Стратегії механізмів її реалізації сприятимуть і активізації діяльності зазначених органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України й іншими законами України. Йдеться про наступні механізми: 1) Національний план дій щодо впровадження Програми економічних реформ на відповідний рік (заходи щодо реалізації Стратегії, органи, відповідальні за їх виконання, та строки виконання); 2) Національна програма інформатизації (включення відповідних заходів до переліку завдань (проектів) [81]. При цьому, у Стратегії для оцінки, наприклад, досягнення кожної із стратегічних цілей передбачено систему показників та індикаторів [81], що надає можливість за їх допомогою оцінити і роль ОМС України, і, як наслідок, управляти цим процесом.

Таким чином, встановлено наступне: ОМС України постають однією із необхідних умов реалізації Стратегії розвитку інформаційного суспільства; їх роль та значення визначено в основних етапах, напрямках та механізмі реалізації Стратегії. Посилено значення участі ОМС України щодо надання адміністративних послуг населенню, задля чого розробляються проекти: «Електронний регіон», «Електронне місто», «Електронне село». Стимулюються заходи (зокрема, навчання) щодо впровадження електронного урядування та посилення компетентності державних службовців та посадових осіб ОМС (далі – ПОМС) з цих питань. На нашу думку, основні напрями реалізації Стратегії можуть поставати моделлю, за якою у подальшому доцільно б було досліджувати реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України, як суб'єктів інформаційного права.

Аналізуючи Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», ухвалену Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5 [1], зазначимо наступне. Стратегія передбачає дорожню карту, відповідно до якої в рамках чотирьох векторів руху мають бути реалізовані 62 реформи та програми розвитку держави,

спрямованих, серед іншого, на формування позитивного іміджу України у світовому інформаційному просторі. У межах нашого дослідження виділимо наступне. По-перше, за вектором відповідальності – відбувається децентралізація та реформа державного управління; реформа регіональної політики. При цьому, метою політики у сфері децентралізації є, зокрема: 1) забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні; 2) реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування [82], принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. По-друге, за вектором гордості – зокрема, розвиток інформаційного суспільства та медіа. Отже, Стратегія сталого розвитку Україна-2020, зокрема, акцентує увагу на ролі ОМС у реалізації реформ та програми розвитку держави в умовах розбудови інформаційного суспільства з врахуванням процесів децентралізації в Україні.

Продовжуючи нормативно-правовий аналіз щодо сучасного стану розбудови інформаційного суспільства в Україні та ролі ОМС у цьому процесі, варто приділити увагу Рекомендаціям парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України», затверджених Постановою ВРУ від 31 березня 2016 року № 1073 [75].

У Постанові ВРУ [75] підкреслюється, що існують суттєві проблеми з формування та реалізації ефективної державної політики. Наприклад, у сфері розвитку електронного урядування, по-перше, відсутні програми розвитку електронного урядування, зокрема, в системі ОМС України (наприклад, програми з надання електронних адміністративних послуг); по-друге, недостатній рівень координації діяльності органів державної влади та ОМС України у сфері ІКТ.

Під час аналізу зазначеної Постанови [75] з'ясовано роль та участь ОМС України у вирішенні проблем розвитку інформаційного простору та інформаційних технологій, зокрема, щодо: 1) подолання «цифрового розриву»; 2) реалізації програми з надання електронних адміністративних послуг; 3) посилення рівня координації діяльності органів державної влади та ОМС України у сфері

ІКТ та зв'язку; 4) розроблення та інтеграції порталів відкритих даних ОМС до єдиного державного веб-порталу відкритих даних; 5) підключення ОМС до системи електронної взаємодії; 6) розроблення програми та плану заходів з підвищення ІКТ-компетентності державних службовців та посадових осіб ОМС України; 7) інтеграції місцевих порталів послуг ОМС України до Єдиного державного порталу адміністративних послуг [75].

Усвідомлюючи значення ефективного впровадження електронного урядування в умовах розбудови інформаційного суспільства, а також його незадовільний стан, Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням від 20 вересня 2017 року № 649 ухвалив Концепцію розвитку електронного урядування в Україні [83]. Аналіз положень цієї Концепції свідчить про наявність заходів, які мають бути реалізовані за трьома напрямками, у тому числі і органами місцевого самоврядування: по-перше, публічне управління; по-друге, управління розвитком е-урядування; по-третє, покращення умов надання публічних послуг. Серед основних завдань – запровадження: 1) єдиного порталу для надання всіх електронних послуг з одного ресурсу (у тому числі довірчих), 2) електронних договорів; 3) MobileID та видача ID-карток із Єдиного центру послуг [83]. Важливо, що було прийнято План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [83], аналіз якого дозволив переконатися у конкретизації участі органів місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. Йдеться, наприклад, і щодо подолання «цифрового розриву», і щодо підвищення ІКТ-компетентностей, і щодо за надання електронних адміністративних послуг та ін. [83].

На нашу думку, визначальним кроком для формування правового забезпечення розбудови інформаційного суспільства в Україні є ініціатива Уряду щодо необхідності прийняття Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2]. Важливо, що саме у Концепції закріплено головну мету – реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку, як найбільш релевантного для України, з точки зору викликів, потреб та

можливостей (актуалізація цифрового розвитку здійснює позитивний вплив на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому) [2].

Слід зазначити, що акцентування уваги на техніко-технологічному аспекті розвитку інформаційного суспільства, відповідно до положень документів ЮНЕСКО [79], постає необхідним етапом для переходу до становлення суспільства знань. Важливо, що саме для суспільства знань вже більш притаманний інший аспект – соціально-гуманістичний.

Аналізуючи положення Концепції [2], з'ясуємо, насамперед, принципи цифровізації та необхідності їх дотримання у діяльності усіх органів публічної влади (відповідно, і органів місцевого самоврядування). Варто підкреслити, що у Концепції [2] визначені принципи цифровізації та наголошено, що вільний доступ до Інтернету у 2011 році визнано ООН фундаментальним правом людини – цифровим правом.

Серед іншого, цифровізація повинна сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації (принцип 4). Саме тому, зміцненню інформаційного суспільства також сприяє створення насамперед українського контенту [2]. До того ж, важливими для розвитку цифрової економіки є м'які цифрові інфраструктури, інфраструктура державних та муніципальних послуг (електронне урядування (принцип 8)). А цифрові навички та компетенції є запорукою повноцінного розвитку цифрової економіки. Тобто, саме цифрова грамотність повинна бути однією з головних компетенцій. Також важливими є положення щодо впровадження концепції цифрових робочих місць (серед іншого, сприяє гнучкості в методах виконання посадових обов'язків державними службовцями, стимулює їх спільну роботу та взаємодію). Вочевидь, це стосується і посадових осіб органів місцевого самоврядування в Україні [2].

Наступний важливий напрямок – «життєдіяльність міст». У Концепції підкреслюється важливість впровадження концепції смарт-сіті («розумних» міст), яка набуває свого розвитку у зв'язку з процесами децентралізації в Україні. До речі, станом на 2018 рік близько 7-10 міст в Україні вже мають відповідні проекти та ініціативи [2]. За своєю суттю концепція смарт-сіті – це модель міста з

використанням цифрових технологій для: 1) розв'язання поточних проблем міста; 2) його сталого розвитку; 3) комфортного життя громадян. Очевидно, що така концепція вимагає від ОМС України нових ініціатив, модернізації інфраструктури міст, впровадження ефективного ресурсного менеджменту з використанням Інтернету речей, «зелених технологій», «розумних мереж» та ін. [2].

Надалі зазначено про необхідність створення національної платформи – каталогу рішень концепції смарт-сіті згідно з досвідом Європейської платформи «розумних» міст. До того ж: 1) гармонізація політик і законодавства з вимогами ЄС, які стосуються розвитку цифрової економіки, інновацій, міського управління; 2) впровадження міжнародних стандартів управління смарт-сіті; 3) підтримка розбудови інноваційних екосистем в українських містах та залучення громадян у процес розроблення міських рішень смарт-сіті [2]. Як закріплено у Концепції у напрямку «електронна демократія» [2] цифрові технології відкривають нові можливості громадянам до участі в суспільних процесах. При цьому, головними складовими електронної демократії постають: е-парламент, е-голосування, е-правосуддя, е-медіація (досудове вирішення спорів), е-референдуми, е-консультації, е-петиції, е-політичні кампанії, е-опитування [2].

Отже, аналіз положень Концепції доводить зростаючу роль ОМС України у ліквідації цифрового розриву як негативного фактора у процесі розбудови інформаційного суспільства в Україні. Крім того, наголошено на важливості: 1) набуття громадянами цифрових компетенцій; 2) забезпечення розбудови інформаційного суспільства системним державним підходом (за допомогою цифрових технологій); 3) реалізації цифрового права – як фундаментального права людини; 4) цифрової грамотності як однієї з головних компетенцій, у тому числі, посадових осіб ОМС України; 5) впровадження концепції цифрових робочих місць; 6) зв'язку процесів децентралізації в Україні з концепцією смарт-сіті та моделлю «розумних» туристичних дестинацій за участю ОМС України.

Нарешті, варто підкреслити, що Україною було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом з питань Інформаційного суспільства Європейської Комісії і Державним комітетом зв'язку та

інформатизації України щодо розвитку Інформаційного суспільства [84]. Головна мета Меморандуму – налагодження взаєморозуміння та розширення співробітництва між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) щодо розбудови інформаційного суспільства [84]. Вважаємо, що таке співробітництво має відбуватися і між ОМС України та країн ЄС.

Таким чином, можна вважати, що третій етап нашого дослідження реалізований. Безумовно, не усі нормативно-правові акти, що є складовими елементами системи правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, було визначено та проаналізовано. З одного боку, це пов'язано з обмеженим обсягом дисертації, з іншого – було ідентифіковано та досліджено основні, засадницькі документи, що дозволило переконатися у існуванні правового підґрунтя для впорядкування діяльності органів місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні, а також усвідомити існування недоліків та прогалин у цьому підґрунті.

Таким чином, під час дослідження двох складових моделі юридичних знань щодо органів місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, було висвітлено як теоретико-методологічні засади розбудови інформаційного суспільства, так і нормативно-правові засади їх діяльності. Вважаємо, що було отримано оновлені юридичні знання стосовно ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що подальші наукові дослідження будуть спрямовані на обґрунтування позиції, що ОМС України у нових умовах сьогодення постають, серед іншого, і суб'єктами інформаційного права.

1.3 Роль принципів права у формуванні правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства

Виходячи із структури запропонованої у підрозділі 1.1. дисертації пізнавальної моделі ОМС, як суб'єктів інформаційного права, у межах підрозділу

1.3 акцентуємо увагу на дослідженні моделі юридичних знань щодо дотримання принципів права цими органами. У роботі пропонується зазначену модель досліджувати у контексті ролі принципів права у формуванні правового статусу зазначених органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Водночас, розбудова інформаційного суспільства розглядається з урахуванням умов Європейської інтеграції України та децентралізації публічної влади. У підрозділі відстоюється точка зору, що зазначені умови вже знайшли ґрунтовне висвітлення у працях науковців щодо діяльності ОМС України (з різних галузей права), а процеси розбудови інформаційного суспільства не розглядалися як чинник впливу на діяльність місцевого самоврядування.

Перехід суспільства до інформаційної фази розвитку пов'язаний, зокрема, як із виникненням нових інформаційних суспільних відносин, так і з певною трансформацією вже існуючих суспільних відносин. У свою чергу, це потребує переосмислення підходів до правового регулювання суспільних відносин, що виникають в умовах розбудови інформаційного суспільства.

Передусім, у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [54] та у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [81] наголошується на необхідності вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин з урахуванням світових тенденцій. Відповідно до Закону [54] національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні передбачає, законодавче забезпечення його розвитку: з метою ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства [54].

Водночас, при створенні інформаційного законодавства, як зазначено у Законі [54], слід керуватися загальними принципами Конституції України [85], а також базуватися на принципах свободи створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивності, достовірності, повноти і точності інформації; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; гармонізації інформаційного законодавства та усієї

системи вітчизняного законодавства та ін. Важливо, що одним із очікуваних результатів впровадження Основних засад має бути поглиблення запровадження нормативно-правових засад інформаційного суспільства [54]. Відповідно до положень Закону [54], саме гармонійне поєднання можливостей органів державної влади, органів місцевого самоврядування та приватного сектору економіки є одним із механізмів реалізації Основних засад. Отже, посилення можливостей кожного із учасників розбудови інформаційного суспільства, а також їх зважений баланс постає орієнтиром для успішної розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Усвідомлюючи значення усіх суб'єктів у розбудові інформаційного суспільства, водночас, акцентуємо увагу на дослідженні ОМС України. А саме, з'ясуємо їх роль та місце у правовому механізмі реалізації Основних засад. Також варто враховувати, що підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [86] доводить прагнення нашої держави та суспільства до європейського співтовариства та європейського інформаційного суспільства, якому притаманні свої ключові принципи.

Як зазначаються у положеннях Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [56] принциповий вибір України – необхідність впровадження нової моделі місцевого самоврядування (з урахуванням керівних принципів та усталеної практики Європейського Союзу). Також необхідно враховувати й національні особливості удосконалення діяльності ОМС в умовах інформаційного суспільства. Таким чином, є об'єктивні підстави вважати, що з'ясування принципів діяльності ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, є актуальним як з наукової, так і практичної точки зору, якому притаманні свої ключові принципи.

Проведені дослідження юридичної літератури довели, що на різних етапах становлення України, як незалежної держави, науковці розглядали різноманітні проблеми діяльності ОМС у межах наук конституційного, муніципального та адміністративного права. Водночас, нові умови сьогодення зумовили акцентування уваги на аналізі тих робіт, в яких було враховано і європейську

інтеграцію, і реформу ОМС, і завдання розбудови інформаційного суспільства в Україні. Наприклад, у межах адміністративно-правової доктрини слід відмітити наступні наукові праці вчених: 1) Т.О. Карабін (2016 р.) – комплексно досліджуються проблеми теорії, методології і практики розподілу повноважень публічної адміністрації (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); обґрунтовується значення європейських принципів права в розподілі повноважень публічної адміністрації (принципи належного врядування та належного адміністрування) [87]; 2) Я.М. Сандул (2015 р.) – надається характеристика виконавчих органів місцевих рад як суб'єктів адміністративного права в умовах прийняття Концепції реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні; визначається зміст їх адміністративної правосуб'єктності та особливості її реалізації у нових політико-правових реаліях [88]; 3) Н. В. Бодак (2017 р.) – комплексно досліджуються сучасний стан та перспективи розвитку місцевої влади з позицій децентралізації влади та з урахуванням принципу стримування і противаг як засобу організації влади в Україні [89]; Я. В. Журавель (2018 р.) – комплексно досліджуються питання взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в Україні у контексті адміністративно-правового регулювання [90].

Що стосується наукових розвідок у межах інформаційно-правової доктрини, то на сьогодні існує робота І.В. Арістової, С.І. Запари [55], у якій акцентується увага на перспективності підходу щодо використання потенціалу інформаційного суспільства у діяльності органів місцевого самоврядування України, які перебувають у стані реформування. Авторами обґрунтовано, що зазначені органи постають суб'єктами реалізації національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні. Вважаємо, що цікавими як з наукової, так і практичної точки зору постають основні положення концепції реалізації органами місцевого самоврядування зазначеної політики в умовах розвитку інформаційного суспільства та інформаційної держави [55].

Визнаючи існування останніх наукових напрацювань у сфері реформування місцевого самоврядування в Україні у межах адміністративно-правової та інформаційно-правової доктрини та певною мірою використовуючи їх у нашому дослідженні, зазначимо наступне.

На сьогодні в Україні відсутні комплексні наукові роботи, присвячені аналізу органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічної адміністрації, які інтегруються до ЄС, та суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. На нашу думку, комплексне бачення ОМС сприятиме формуванню оновленої моделі юридичних знань щодо місцевого самоврядування в Україні, яка буде ґрунтуватися: 1) на положеннях Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні; 2) Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні; 3) на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування; 4) положеннях міжнародних актів щодо розвитку глобального інформаційного суспільства. У даному підрозділі буде здійснено певний крок у напрямку розбудови зазначеної моделі.

Вважаємо, що однією із засадницьких складових оновленої моделі юридичних знань щодо місцевого самоврядування в Україні має бути належна модель принципів. У зв'язку з цим пропонується розробити модель принципів, яка буде врахована у процесі законодавчого закріплення компетенцій ОМС України (як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні). У дисертації наголошується, що принципи (а саме, модель принципів) є основою правового регулювання діяльності ОМС України, а отже, впливають на формування правового статусу зазначених органів.

Отже, пропонується сформувати системну модель принципів, якими будуть керуватися під час законодавчого закріплення предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

Водночас, буде безумовно враховано, що ОМС України є органами публічної влади, які функціонують в умовах децентралізації та європейської інтеграції. Усвідомлюючи існування різноманітних критеріїв класифікації

принципів їх діяльності, пропонуємо критерій – «основні реформи діяльності зазначених органів як суб'єктів публічної влади». Маються на увазі наступні реформи: «децентралізація», «європейська інтеграція», «розбудова інформаційного суспільства». Аналіз положень роботи [91, с. 102,103], свідчить про те, що в європейських країнах слово «принцип» усталено вживається з часів Середньовіччя, походить від давньофранцузького слова «*principe*» та латинського «*principium*» (лідер, імператор). Взагалі, поняття «принцип» має декілька визначень у зарубіжних довідково-енциклопедичних джерелах [91, с. 102,103]. Зокрема, юридична природа цієї категорії присутня у розумінні принципу: а) як загального правила або стандарту; б) як визначена наперед політика або спосіб дії [91, с. 103]. Саме таке розуміння поняття «принципу» використовується і у нашому дослідженні. До речі, у нашій роботі будемо використовувати нормативний підхід щодо розуміння принципів права, відповідно до якого вони розуміються як особливі норми права [92, с. 98].

Грунтуючись на системному світорозумінню, вважаємо за доцільне розглядати цю модель на трьох рівнях: 1) з позиції надсистеми (загальноприйняті принципи розбудови глобального інформаційного суспільства, що закріплені у документах міжнародних самітів з інформаційного суспільства [72], європейські принципи публічної адміністрації, що зафіксовані в Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом [86], та документах ЄС (наприклад, [93]); 2) з позиції системи (загальні принципи Конституції України [85]; загальні принципи адміністративної реформи в Україні [94]; загальні принципи, що закріплені у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [54], Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [81] та Законі України «Про інформацію» [95]); 3) з позиції підсистеми (спеціальні принципи, що закріплені у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96] та у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [56]); європейські принципи публічної адміністрації, що встановлені, серед іншого, у Європейській

Хартії місцевого самоврядування [82]) та ратифіковані ВРУ; спеціальні принципи діяльності ОМС в умовах розбудови інформаційного суспільства.

Враховуючи визначення поняття «система» [97], варто підкреслити, що узгоджена взаємодія елементів зазначених системних утворень забезпечується метою їх формування. Дійсно, системоутворюючим чинником постає мета – формування юридичних знань щодо загальних правових засад для належного забезпечення інформаційного правопорядку в Україні органами місцевого самоврядування, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Відповідно до концепції дослідження, акцентуємо увагу на третьому рівні моделі, тобто, послідовно дослідимо складові третього рівня задля отримання відповідних юридичних знань. Отже, наведемо перелік принципів, що закріплені у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96]: 1) народовладдя; 2) законності; 3) гласності; 4) колегіальності; 5) поєднання місцевих і державних інтересів; 6) виборності; 7) правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; 8) підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; 9) державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; 10) судового захисту прав місцевого самоврядування (ст. 4) [96].

Що стосується спеціальних принципів діяльності ОМС України в умовах розбудови інформаційного суспільства, то, ґрунтуючись на отриманих у підрозділі 1.3 висновках, зазначимо наступне. У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [54] закріплені відповідні принципи, якими керуються усі суб'єкти, у тому числі і ОМС України. Нагадаємо перелік цих принципів. Йдеться про принципи: свободи створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивності, достовірності, повноти і точності інформації; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній державі; гармонізації інформаційного законодавства та усієї системи вітчизняного законодавства та ін. Спеціального нормативно-правового акту щодо принципів діяльності цих органів у національному законодавстві на сьогодні не існує.

Водночас, аналіз положень Закону України «Про інформацію» [95], засвідчив, що у Законі (ст. 2) закріплено наступні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. Очевидно, що цими принципами мають керуватися і ОМС України, оскільки ці органи є учасниками інформаційних відносин, про що свідчать, зокрема, положення Закону [54].

Грунтуючись на запропонованій системній моделі принципів (які мають бути засадничими під час правового регулювання діяльності ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, а також орієнтирами для формування правового статусу) акцентуємо увагу на: 1) з'ясуванні переліку та змісту європейських принципів публічної адміністрації; 2) дослідженні їх взаємодії, наприклад, із окремими принципами першого рівня запропонованої системної моделі (а саме, із загальноприйнятими принципами розбудови глобального інформаційного суспільства) [70].

Проведені дослідження дозволили з'ясувати, що європейські стандарти місцевого самоврядування знайшли своє закріплення у багатосторонніх міжнародних договорах держав-членів Ради Європи, передусім, у: 1) Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [98]; 2) Європейській хартії регіональних мов або мов меншин [99]; 3) Європейській конвенції про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні [100]; 4) Європейській хартії міст [101]; 5) Європейській хартії участі молоді в муніципальному та регіональному житті [102]; 6) Європейській хартії місцевого самоврядування [82].

До речі, саме останній документ постає пріоритетним серед наведених вище. Аналіз цієї Хартії [82] дозволив усвідомити необхідність для України активного впровадження найважливіших принципів, які постають засадничими для формування європейської (демократичної) моделі влади на субнаціональних

територіальних рівнях. Водночас, дослідження змісту кожного із двадцяти одного принципів доводять їх значення для розбудови нової моделі місцевого самоврядування в Україні, а також моделі юридичних знань щодо дотримання принципів права ОМС України як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства. Виходячи із поставленого вище завдання охарактеризуємо зміст наступних принципів:

– принцип реальності місцевого самоврядування, що віднаходить свій вияв в акцентуванні саме на суттєвому (а не будь-якому довільно визначеному державою) обов'язі суспільних справ, регулювання та управління якими уповноважені здійснювати органи місцевого самоврядування (ст. 3 [82]). На нашу думку, до суттєвого обсягу суспільних справ, якими мають опікуватися зазначені органи, входять і справи, пов'язані із розбудовою інформаційного суспільства. Така позиція підтверджується значним переліком положень Закону [54], Стратегії розвитку інформаційного суспільства [81], Концепцією цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2], у чому ми переконалися під час проведення досліджень у підрозділі 1.2. дисертації;

– принцип підзаконності місцевого самоврядування як можливості відповідних органів здійснювати регулювання і управління місцевими справами – виключно у межах законодавства держави (ст. 3 [82]). Вважаємо, що слід погодитися із позицією І.В. Арістової та С.І. Запари [55], відповідно до якої в умовах інформаційного суспільства виникає об'єктивна потреба у реалізації інформаційної функції зазначених органів, яка, у свою чергу, потребує відповідних повноважень (інформаційно-правового характеру). Саме такі повноваження мають бути законодавчо закріплені;

– принцип визначення природи місцевого самоврядування як публічної влади, що, з одного боку, діє в інтересах місцевого населення (територіальної громади (ст.3)), а з іншого – є похідною від суверенної державної влади, оскільки головні повноваження і функції місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом (ч.1 ст. 4 [82]). З нашої точки зору, це є підставою для законодавчого визначення інформаційної функції органів публічної влади у

законодавстві України, а також для розгляду європейських стандартів публічної адміністрації як базових засад під час правового регулювання діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства;

– принцип субсидіарності (*оптимальної децентралізації і реальної керованості території*). Зазначений принцип передбачає: по-перше, здійснення муніципальних функцій тими територіальними рівнями влади, які мають найтісніше контакт із громадянином; по-друге, врахування обсягу і характеру завдань та вимоги щодо досягнення ефективності й економії при розмежуванні повноважень між територіальними рівнями влади (ч.3 ст.4 Хартії [82]).

З огляду на тлумачення принципу субсидіарності, вважаємо, що виникає потреба у чіткому визначенні муніципальних функцій в умовах розбудови публічно-сервісної та інформаційної держави й інформаційного суспільства [65, с. 11-16; 103, с. 77,78]. На нашу думку, оновленого змісту набуває інформаційна функція органів місцевого самоврядування, яка, відповідно, спроможна реалізовуватися за умови існування належних повноважень інформаційно-правового характеру. Враховуючи те, що принцип субсидіарності є одним із основних європейських принципів публічної адміністрації, вважаємо за необхідне зупинитися на аналізі цього принципу докладніше для отримання більш глибоких юридичних знань з цього приводу.

Аналіз доктринальних досліджень (зокрема, [104, с. 44]) дозволив встановити, що в основу правового регулювання функцій та повноважень (тобто, і правового статусу) органів місцевого самоврядування в більшості зарубіжних держав покладено принцип субсидіарності, що є визнаним на загальноєвропейському рівні. Вважається [104, с. 74], що виникнення цього принципу пов'язано із формуванням поняття публічної адміністрації – «єдиної системи публічного урядування, за якої місцеві органи влади, місцеві інтереси, місцеве самоврядування загалом не протиставляються державним, а навпаки, інтегровані в єдиний управлінський механізм, діяльність якого спрямована на комплексне вирішення завдань, що постали перед суспільством у цілому» [104, с. 74]. Водночас, слід зазначити, що у нових умовах сьогодення (розбудова

публічно-сервісної та інформаційної держави й інформаційного суспільства в Україні) інтеграція починає відбуватися і в єдиний публічно-сервісний механізм, і в єдиний механізм інформаційного забезпечення (інформаційної діяльності).

Вважаємо за необхідне підтримати існуючу позицію, що основоположна ідея принципу субсидіарності полягає у тому, що «...політична влада повинна втручатися лише тоді і в тих межах, при яких суспільство і групи, що його складають, починаючи від індивідів до сім'ї, місцевих громад та інших більш гоміздких груп, не в змозі забезпечити різноманітні потреби» [105, с. 9,10]. Важливо, що принцип субсидіарності (як основа правового регулювання діяльності та правового статусу ОМС в Україні) передбачає, що рішення з відповідних питань повинні прийматися на тому рівні, на якому виникають питання, а публічні послуги (*авт.* – у тому числі інформаційні) мають надаватися органами того управлінського рівня, що найбільш наближений до споживача послуг (ч. 3 ст. 4 Хартії [82]). Варто підкреслити, що, дійсно, місцеве самоврядування – це управління справами, найбільш наближене до громадян. А згідно із принципом субсидіарності, все, що може бути вирішене на місцях, не повинно передаватися на вищий рівень влади. Зрозуміло, що при цьому органи місцевого самоврядування повинні мати відповідні ресурси: економічні, фінансові та інфраструктурні [104, с. 45].

На нашу думку, важливо, що принцип субсидіарності містить правила алгоритму розподілу та формулювання предмета відання й повноважень органів публічної влади різного рівня. Так, принцип субсидіарності є методологічним інструментарієм щодо визначення критеріїв розмежування компетенції між регіональними, національними та наднаціональними рівнями влади [106, с. 85]. Слід підкреслити, що знання правил алгоритму розподілу компетенції дозволить здійснити обґрунтовані пропозиції щодо визначення, серед іншого, і інформаційно-правової компетенції та відповідного правового статусу ОМС України (як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства).

Аналіз існуючих наукових досліджень дозволяє дійти висновку, що принцип субсидіарності сприяє децентралізації влади (регіоналізація та

децентралізація стали провідними принципами європейської політики [106, с. 180]). Узагальнення досвіду європейських держав [104, с. 96] дозволяє дійти висновку щодо існування двох можливих форм розбудови місцевого самоврядування (залежно від його співвідношення з державною владою та від обсягу покладених на самоврядні органи повноважень) – децентралізацію влади на користь громад або ж автономізацію останніх. Водночас, в Україні, «як на рівні правової доктрини, так і на рівні сформованої за роки незалежності нормативно-правової бази йдеться про орієнтування саме на децентралізаційну модель розвитку місцевого самоврядування» [104, с. 96].

Вважаємо, що варто акцентувати увагу на позиції щодо двох вимірів публічної адміністрації як правової категорії – функціональному та організаційно-структурному [107, с. 55]. З нашої точки зору, в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні та його інтеграції до європейського інформаційного суспільства, доцільно переосмислити перелік та зміст функцій структурних утворень місцевого самоврядування, спрямованих на реалізацію публічного інтересу територіальної громади. Водночас, така пропозиція має знайти свій розвиток і під час формування та реалізації моделі правового регулювання діяльності ОМС в Україні, передусім, акцентуючи увагу на комплексному правовому регулюванні за допомогою норм адміністративного, муніципального та інформаційного права, а також комплексному правовому статусі ОМС України.

Отже, з'ясовано, що децентралізація публічної влади, як універсальне явище, відображає перерозподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування [106, с. 185]. Вважається, що децентралізація може набувати різних форм у залежності від цілей розвитку системи публічної влади та публічної адміністрації, а саме, деволюція, делегування, деконцентрація і дивестиція [106, с. 181]. Водночас, існує три типи (види) децентралізації: політична, адміністративна і фіскальна [106, с. 181], які висвітлюються у публікаціях зарубіжних дослідників. Наприклад, різниця між деконцентрацією та делегуванням і деволюцією, як формами адміністративної децентралізації,

полягає у відносинах органу, який надає повноваження, і того, що їх отримує. При цьому: 1) деконцентрація передбачає наявність вертикальних відносин підпорядкування; 2) делегування означає існування договірних відносин публічного права; 3) деволюція залучає відносини «на відстані витягнутої руки» [106, с. 56].

Виявлено визначення понять, які стосуються видів децентралізації [106, с. 54-58]. Наприклад, адміністративна децентралізація «стосується способів перетворення органами публічної адміністрації політичних рішень за допомогою регуляторної діяльності та механізму оподаткування» [106, с. 55]. Крім того, це поняття охоплює також усі питання: 1) структури місцевих органів публічної влади та їх повноважень; 2) системи управління, планування, моніторингу і оцінки організації обслуговування [106, с. 55]. До того ж, до цього виду децентралізації можуть також відноситися питання: 1) бюджетного процесу, фінансового управління та фінансового контролю в залежності від ступеня фіскальної децентралізації в країні; 2) взаємозв'язків з вищими та нижчими адміністративними структурами та тими, що знаходяться на тому самому організаційно-правовому рівні та механізми взаємодії з ключовими суб'єктами приватного права [106, с. 54].

Відома також інша класифікація процесів децентралізації: на основі сутнісних відмінностей цих процесів розглядають територіальну та функціональну децентралізацію (децентралізацію послуг) [106, с. 51]. Водночас, у нормативному регулюванні і практиці діяльності органів публічної влади простежується переважно територіальна, а не функціональна децентралізація [106, с. 51]. Вважаємо, що для належного правового регулювання діяльності ОМС та визначення їх правового статусу, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, слід керуватися також і принципом функціональної децентралізації.

Необхідність розгляду принципу децентралізації та включення його до переліку основних засад правового регулювання діяльності ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні, зумовлена тим, що перерозподіл обсягу повноважень між центральними владними структурами на користь

територіальних громад або місцевих влад виступає в якості системоутворюючої умови інституціонального механізму розвитку транскордонного співробітництва країн-членів ЄС та України [106, с. 49]. Вважаємо, що зазначене співробітництво реалізується і у контексті інтеграції інформаційного суспільства в Україні до європейського інформаційного суспільства.

Дослідження показали, що на сьогоднішній день сутнісне відмежування концепцій децентралізації та деконцентрації розвинулося як в теорії європейського права, так і у вітчизняній науці та стало загальноприйнятим [106, с. 51]. До речі, деякі дослідники (наприклад, Т.С. Костюк, А.А. Пухтецька) розглядають деконцентрацію як окремий європейський принцип публічної адміністрації [108, 109]. На думку Т.С. Костюка, деконцентрація проявляється у «передачі повноважень місцевого рівня органам державного управління, які виконують їх у межах окремих територіальних одиниць, а контроль здійснюється шляхом запровадження фінансових і дисциплінарних заходів» [108]. Вважаємо, що у роботі [109] певним чином поглиблено зміст принципу деконцентрації за допомогою розкриття його на двох рівнях застосування. З'ясовано, що на першому, інституційному рівні, деконцентрація виявляється через діяльність адміністративних органів, підпорядкованих центральному керівному урядовому органу, – регіональних органів, префектів, локальних органів [109]. На другому, технічному рівні, деконцентрація означає техніку передання управлінського впливу (рішень) з центру, у зв'язку з чим «деконцентровані адміністративні органи зобов'язані підпорядковуватися та виконувати передані центральним керівним урядовим органом рішення, інструкції, вказівки» [109, с. 58].

На нашу думку, включення принципу деконцентрації, як однієї із засад правового регулювання та чинника формування правового статусу органів публічної влади (водночас і як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні), сприятиме забезпеченню балансу інтересів держави, громадянського суспільства та громадянина за допомогою наближення публічних послуг, що надаються органами публічної адміністрації (у тому числі, органами місцевого самоврядування в Україні) до їх споживача. Безумовно, законодавче закріплення

цього принципу у законодавстві України постає керуючим правовим впливом на здійснення адекватного розподілу функцій між органами державної влади та місцевого самоврядування (передусім, визнання суттєвої ролі інформаційної функції у діяльності суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні та комплексного характеру їх правового статусу), а також повноважень (у тому числі, появі інформаційно-правових повноважень).

Враховуючи те, що, відповідно до концепції викладення основного матеріалу, необхідно обґрунтувати взаємозв'язок (взаємовплив) європейських принципів публічної адміністрації (наприклад, децентралізація, деконцентрація, субсидіарність) з іншими принципами запропонованої системної моделі принципів, вважаємо за доцільне зазначити наступне.

Передусім, проаналізуємо взаємозв'язок із принципами, що були напрацьовані на Всесвітній зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, 2003 рік [70]). До речі, саме ці принципи покладені в основу розвитку інформаційного суспільства в Україні [54]. У Женевській Декларації принципів закріплено 11 ключових принципів «інформаційного суспільства для усіх» [70] та наведено відповідні їх тлумачення. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на окремих принципах Декларації та встановити корисність їх взаємодії та узгодженості з європейськими принципами публічної адміністрації. Наприклад, усвідомлення змістовного наповнення першого принципу – кожний суб'єкт розбудови інформаційного суспільства має робити свій внесок у спільну справу, у процес прийняття рішень за допомогою спільних зусиль, що вимагатиме співробітництва і партнерства між усіма зацікавленими сторонами [70] – дозволяє зробити наступний висновок. Належний рівень співробітництва та ефективного партнерства може бути забезпечений завдяки, серед іншого, конструктивному впровадженню європейських принципів публічної адміністрації у діяльність суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Наприклад, впровадження ІКТ у діяльність ОМС України потребує законодавчого закріплення відповідних повноважень зазначених органів, що безпосередньо пов'язано із впровадженням

принципу децентралізації (передусім функціональної), а також коригування правового статусу ОМС України.

Безумовний інтерес викликає третій ключовий принцип, зміст якого розкривається передусім через «спільне використання і розширення інформації та глобальних знань з метою розвитку, що може посилитися через усунення бар'єрів до рівноправного доступу до інформації для діяльності в області економіки, у соціальній сфері, політиці, охороні здоров'я, культурі, освіті і науці, а також через полегшення доступу до інформації, що є публічним надбанням» [70]. Вважаємо, що для впровадження зазначеного принципу, наприклад за допомогою надання інформаційної послуги, необхідно наблизити її до споживача, а це, у свою чергу, потребує реалізації принципу субсидіарності. Тобто, зокрема, ОМС для реалізації своєї інформаційної функції повинні мати належні інформаційно-правові повноваження, які закріплені законом, та відповідний правовий статус. Усвідомлюючи значення обґрунтування взаємодії як між європейськими принципами публічної адміністрації та іншими ключовими принципами інформаційного суспільства, так і між усіма іншими принципами системної моделі, вважаємо за можливе підкреслити наступне.

На нашу думку, отримані під час нашого дослідження результати свідчать про досягнення мети підрозділу 1.3 дисертації. Дійсно, було запропоновано системну модель принципів діяльності ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, встановлено їх зміст та засадницьку роль у процесі визначення правового статусу, безпосередньо предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності цих органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Водночас, саме ця модель постає основою для моделі юридичних знань щодо дотримання принципів права ОМС України як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства. Тобто, другу складову пізнавальної моделі ОМС, як суб'єктів інформаційного права, було комплексно досліджено.

Вважаємо за доцільне нагадати, що формування зазначеної пізнавальної моделі дозволяє розробити план реалізації висунутої гіпотези – «органи місцевого

самоврядування України є суб'єктами інформаційного права». На наш погляд, логічним постає питання: чи є суб'єкт розбудови інформаційного суспільства (зокрема, ОМС України) суб'єктом інформаційних відносин і суб'єктом інформаційного права? Відповідно до ст.4 Закону України «Про інформацію» [95], ОМС (як суб'єкти владних повноважень) є суб'єктами інформаційних відносин. До того ж, ми у цьому переконалися і у підрозділі 1.2. дисертації у процесі аналізу різноманітних нормативно-правових актів. Що стосується відповіді ще на одне питання, то у роботі у підрозділі 1.1 було висунуто гіпотезу: ОМС України постають суб'єктами інформаційного права. Справедливість цієї гіпотези буде перевірятися у наступних розділах дисертації.

Висновки до розділу 1

1. Усвідомлено фундаментальну роль методології у проведенні будь-якого наукового дослідження, у тому числі у межах науки інформаційного права, яка поки знаходиться на стадії становлення [110, 111].

2. Проведено доктринальний аналіз розуміння поняття «методологія», у тому числі «методологія науки» («наукового дослідження»). З'ясовано відсутність узгодженої позиції вчених щодо змісту та структури поняття «методологія». Встановлено існування наступних основних наукових позицій щодо розуміння поняття «методологія науки»: 1) як вчення про методи пізнання і перетворення дійсності; 2) як сукупність методів дослідження, тобто, як прийоми або система прийомів, що застосовуються у науковій діяльності; 3) ототожнення методології з процесом пізнання: це система сутнісних аспектів світогляду і теорії (або низки теорій), що визначають дослідницькі принципи науки; 4) як вчення про організацію наукової діяльності; водночас, методологія науки, методологія наукової діяльності, методологія наукових досліджень є синонімами [112].

3. Проаналізовано позиції вчених-юристів щодо трактування поняття «методологія юридичного дослідження», які значною мірою співпадають із розумінням поняття «методологія наукового дослідження». З'ясовано, що це зумовлено тим, що, на думку окремих науковців, правнича наука запозичує як

методи, так і методологію у інших наук. З іншого боку, встановлено, що юристи внесли і деякі нові підходи, наприклад: 1) логічні методи є головними у науковому пізнанні, теоретичному та практичному дослідженні; 2) методологія розглядається як вчення: а) про техніку, тактику, стратегію, методику пізнання і перетворення реальної дійсності; б) про структуру наукового знання та найбільш перспективні шляхи і напрями наукового пошуку; 3) виділяється передусім функціональний аспект методології; 4) переважає структурний аспект у методології юридичного дослідження; 5) акцентується увага на конструктивності класифікації методології за різними критеріями (наприклад, «за видом», «за спрямованістю дослідження», «за типом праворозуміння», «за світоглядною позицією дослідника»).

4. З'ясовано, що на сьогодні питаннями методології науки «інформаційне право» опікуються лише окремі вчені. Наприклад, визначаються: 1) проблемні методологічні питання інформаційного права; 2) предмет методології науки інформаційного права – це сукупність переважно прийомів та методів дослідження; 3) предмет методології науки інформаційного права – це організація юридичної діяльності (у тому числі і нових юридичних знань) у сфері інформаційного права. Доведено доцільність конструктивного використання останнього підходу (І.В. Арістової).

5. Ґрунтуючись на зазначених вище концептуальних положеннях, було запропоновано наступне: 1) висунута наукова гіпотеза – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права»; 2) для розробки плану реалізації гіпотези сформована системну пізнавальну модель органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права; запропоновано структуру цієї моделі [113].

6. Розкрито першу структурну частину пізнавальної моделі – моделі юридичних знань щодо участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства через визначення теоретико-правових та нормативно-правових засад відповідної діяльності [114].

7. Отримано юридичні знання щодо визначення понять «інформаційне суспільство», «суспільство знання», «інформаційна держава». Усвідомлено необхідність отримання нових юридичних знань щодо нормативно-правового забезпечення діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

8. Висвітлено базові засади формування правового забезпечення діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на структурних елементах правового забезпечення – міжнародний та національний [114].

9. Виходячи із системного світорозуміння, сформовано системну модель правового забезпечення діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, яка має три рівні: надсистема, система, підсистема.

10. Встановлено, що відповідні міжнародні документи ООН щодо розбудови інформаційного суспільства є важливим орієнтиром розвитку національного законодавства у зазначеній сфері.

11. Виходячи із запропонованої моделі та враховуючи наведене у роботі тлумачення поняття «правове забезпечення», визначено елементний склад (нормативно-правові акти) системи правового забезпечення. Використовуючи історично-правовий, порівняльно-правовий методи, проаналізовано базові нормативно-правові акти та з'ясовано місце й роль ОМС у розбудові інформаційного суспільства в Україні, цілі, завдання, функції, принципи їх діяльності [114].

12. Встановлено, що на сьогодні відсутні спеціальні нормативно-правові акти (передусім на рівні закону), які б регулювали діяльність ОМС, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. Запропоновано здійснити систематизацію чинного законодавства України (у формі інкорпорації), складовими якого постають нормативно-правові акти, в яких закріплено цілі, завдання, функції, принципи усіх суб'єктів, які є учасниками розбудови інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на тому, що належне правове

підґрунтя діяльності ОМС України сприятиме активізації їх участі у процесах розбудови інформаційного суспільства в Україні [115].

13. Досліджено другу структурну частину пізнавальної моделі – моделі юридичних знань щодо дотримання принципів права органами місцевого самоврядування України, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства, через запропоновану у роботі системну модель принципів діяльності зазначених органів, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства [116].

14. Ґрунтуючись на системному світорозумінні, запропоновано модель принципів, якими будуть керуватися під час законодавчого закріплення правового статусу, безпосередньо предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. З позиції надсистем, системи та підсистеми визначено види принципів [113].

15. Виходячи із того, що мета постає системоутворюючим чинником, визначено мету формування моделі принципів як системного утворення. Дослідження змісту принципів публічної адміністрації (децентралізація, деконцентрація, субсидіарність) та ключових принципів «інформаційного суспільства для всіх» дозволили обґрунтувати потенційну можливість та необхідність їх взаємодії, що постає одним із свідчень існування системного ефекту від запропонованої моделі принципів, а також сформувати оновлені юридичні знання щодо ролі принципів у визначенні правового статусу ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства [117].

16. Акцентовано увагу на тому, що: 1) у межах першого розділу дисертації досліджено дві структурні частини пізнавальної моделі органів місцевого самоврядування України, як суб'єктів інформаційного права; 2) третя та четверта структурні частини пізнавальної моделі та справедливність гіпотези буде перевірена у наступних розділах дисертації.

РОЗДІЛ 2 ПРАВОВА ПРИРОДА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

2.1 Правові категорії «суб'єкт права», «правосуб'єктність», «правовий статус» у загальному та галузевому (інформаційному) аспектах

Продовжуючи дисертаційне дослідження, у даному підрозділі акцентуємо увагу на третій складовій системної пізнавальної моделі органів місцевого самоврядування України, як суб'єктів інформаційного права, а саме, на формуванні моделі узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права. Як і у попередніх дослідженнях у межах наукової школи з інформаційного права, наприклад [53, с. 43], вважаємо за доцільне конструктивно використати окремі положення концепції розвитку науки інформаційного права в умовах формування суспільства знання в Україні [118]. Отже, генерування нових юридичних знань науки «інформаційне право», зокрема, щодо суб'єктів інформаційного права має використовувати існуючі юридичні знання загальної теорії держави і права щодо суб'єктів права та їх правового статусу, узагальнюючи результати наукових пошуків у зазначеній сфері знань.

У роботі пропонується системне розуміння моделі узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права та їх правового статусу. Системоутворюючим чинником постає мета формування моделі – якісні наукові знання щодо зазначених теоретико-правових категорій. Висуваємо гіпотезу, що основними структурними елементами моделі узагальнених юридичних знань постають: 1) юридичні знання щодо суб'єктів вправа; 2) юридичні знання щодо правосуб'єктності; 3) юридичні знання щодо правового статусу. Варто підкреслити, що між зазначеними структурними елементами існують зв'язки взаємосприяння, що, зокрема, сприятиме знаходженню співвідношення між наведеними правовими категоріями, а також забезпечить відповідний рівень узагальнення існуючих юридичних знань. Вважаємо за важливе переконатися у процесі наукового дослідження у справедливості висунутої гіпотези.

Разом з тим, пропонуємо, серед іншого, ґрунтуватися і на рекомендаціях, пропозиціях та висновках, отриманих у відповідних наукових дослідженнях у межах наукової школи І.В. Арістової (у тому числі, її учнів). Саме тому акцентуємо увагу на монографічній роботі [103], у якій, зокрема, розглядаються особливості та співвідношення понять: 1) «правовий статус» («інформаційно-правовий статус»); 2) «правосуб'єктність» («інформаційна правосуб'єктність»); 3) «правове положення» («інформаційно-правове положення») тощо [103].

Наприклад, у вказаній монографії [103], серед іншого (як результат ґрунтовного аналізу доктринальних досліджень), встановлено існування трьох історичних етапів щодо розуміння змісту поняття «суб'єкт права». Так, на першому етапі (станом на початок ХХ століття) дослідження щодо «суб'єкта права» проводилося М. М. Алексєєвим, В. Б. Єльяшевичем, Б. О. Кістяківським, Н. М. Коркуновим, Л. І. Петражицьким, Є. М. Трубецьким, Б. М. Чичеріним, Г. Ф. Шершеневичем тощо. На другому етапі цим питанням займалися, наприклад, С. С. Алексєєв, С. Ф. Кечек'ян, В. В. Лазарєв, Г. В. Мальцев, М. Н. Марченко, Н. І. Матузов, Р. О. Халфіна, Л. С. Явич та ін. [103, с. 52]. На сьогодні (третій етап) теоретично-правові аспекти дослідження поняття «суб'єкт права» проводяться зокрема, С. І. Архиповим [119] та В. Є. Чиркіним.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у роботі [103, с. 51-72] достатньо повно було досліджено праці видатних науковців щодо визначення змісту понять «суб'єкт права», «правосуб'єктність», «правовий статус». Водночас, виникає потреба звернутися до напрацювань зазначених провідних фахівців і у нашому дослідженні. Це зумовлено важливістю узагальнення юридичних знань з означеної проблеми провідних вчених. Безумовно, будуть усвідомлені (і, можливо, підтримані) результати аналізу, проведеного у роботі [103, с. 51-72]. На нашу думку, дійсно цікавими постають погляди видатних представників першого етапу розвитку теорії суб'єктів права Г. Ф. Шершеневича та Е. Н. Трубецького. До речі, результати їх наукових розробок поставало предметом уваги також у роботі І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової [103, с. 52,53].

Таким чином, поняття «суб'єкт права» на першому етапі наукових розробок або майже ототожнювалося з поняттям «носій суб'єктивних прав» (зокрема, Г. Ф. Шершеневич [120, с. 620]), або змістом поняття «суб'єкт права» вважалася його правоздатність (Е.Н. Трубецький [121, с. 134]). На другому етапі розвитку теорії «суб'єкта права» С.С. Алексєєвим запропоновано виділяти правосуб'єктність («якість або властивість особи бути суб'єктом права» [92, с. 145,146]) як зміст поняття «суб'єкт права»

На нашу думку, дослідження Л. А. Луць щодо правової системи суспільства [122] дозволяє ґрунтовніше з'ясувати місце та роль суб'єктів права. Так, авторка пропонує виділяти три складові у правовій системі: 1) інституційну; 2) функціональну; 3) нормативну [122, с. 43]. Важливо, що саме суб'єкти права (вочевидь, і суб'єкти інформаційного права) автор включає до інституційної складової правової системи. У свою чергу, функціональна складова правової системи – це зв'язки між суб'єктами права [122, с. 45]. (зокрема, суб'єктами інформаційного права). До того ж, заслуговує на підтримку висновок Л.А. Луць стосовно важливості «причинно-наслідкових та функціональних зв'язків» у правовій системі [122, с. 45]. Так, аналізуючи їх правову природу, вчена доходить висновку, що вказані функціональні зв'язки – це соціальні відносини, які (у процесі правового регулювання) перетворюються на правовідносини [122, с. 47]. Таким чином, Л. А. Луць комплексно визначає сутність правових відносин – «це зв'язки між суб'єктами права у правовій системі» [122, с. 47].

Крім того, Л.А. Луць пропонує ці зв'язки досліджувати у трьох контекстах: 1) як генетичні правові зв'язки; 2) як предметні правові зв'язки; 3) як функціональні правові зв'язки [122, с. 47]. На нашу думку, висновки, запропоновані Л.А. Луць, дозволять науковцям більш ґрунтовно зрозуміти особливості правовідносин, та роль, зокрема, суб'єктів інформаційного права.

Отже, суб'єкти права (як інституційна складова правової системи) знаходяться між собою у функціональних зв'язках у формі правових відносин. У свою чергу, можливо сформулювати наступну гіпотезу: органи місцевого

самоврядування України, як суб'єкти інформаційного права, знаходяться у зв'язках між собою у формі інформаційних правовідносин.

З метою уточнення змісту поняття «суб'єкт права», насамперед, науковці пропонують визначитися із існуючими науковими позиціями щодо розуміння змісту іншого поняття – «правосуб'єктність». Проведений аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку, що здебільшого різниця у наукових позиціях полягає у визначенні змісту та обсягу поняття «правосуб'єктність» (у контексті його співвідношення з такими поняттями як правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, правовий статус тощо).

Наприклад, існує наукова позиція, відповідно до якої правосуб'єктність ототожнюється з правоздатністю (здатність мати права і обов'язки), представником якої, зокрема, є С.М. Братусь [123, с. 6]. Водночас, С.І. Архіпов наполягає на тому, що до змісту поняття «правосуб'єктність», крім правоздатності, слід також включати й дієздатність (як здатність мати права і обов'язки та здійснювати їх) [124, с. 130]. До речі, досліджуючи зміст інформаційної правосуб'єктності, І.В. Арістова зазначає, що саме вона є «необхідною умовою, властивістю, яка допомагає особі набути статусу «суб'єкт інформаційного права»» [125]. Водночас, структура інформаційної правосуб'єктності складається із двох частин – це інформаційна правоздатність та дієздатність [125]. На думку В.Д. Перевалова, поняття «правосуб'єктність» має включати (крім правоздатності та дієздатності) до свого змісту також деліктоздатність [126, с. 55]. Наразі, найбільшим за змістом поняття «правосуб'єктність» розуміють Г.В. Мальцев (як сукупність правоздатності та правового статусу) [127, с. 37] та В.М. Сиріх (розглядаючи її як сукупність правоздатності, дієздатності та правового статусу) [128, с. 320].

Разом з тим, варто зазначити, що існують й інші наукові позиції щодо розуміння поняття «правосуб'єктність». Наприклад, Ю.К. Толстой (враховуючи особливості суспільних відносин, які регулюються нормами відповідних галузей права) вказує на те, що у певних галузях права, дійсно, «правосуб'єктність співпадає за змістом із правоздатністю; тоді як в інших галузях, зокрема,

трудоному праві, правосуб'єктність вже включає до свого змісту і дієздатність» [129, с. 48-66]. Тобто, у даному випадку при визначенні змісту поняття «правосуб'єктність» Ю.К. Толстой застосовує вже інший критерій – «галузева правосуб'єктність». У свою чергу, розглядаючи правосуб'єктність суддів судів загальної юрисдикції, В.С. Єгорова зазначає, що це «здатність особи у встановленому законодавством порядку набувати правового статусу судді суду загальної юрисдикції, тобто виступати носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків професійного судді» [130, с. 9-10]. При цьому, правосуб'єктність судді постає передумовою існування його правового статусу [130, с. 9-10].

Ще одним прикладом (і, на нашу думку, не досить обґрунтованим та зрозумілим) є позиція В. М. Протасова, який під правосуб'єктністю розуміє суб'єктивне юридичне право, «право на право»... це – «певна «юридична можливість, що здійснює регулятивний вплив на поведінку суб'єктів права» [131, с. 133]. Таким чином, з'ясовано, щонайменше, п'ять наукових позицій, у межах яких поняття «правосуб'єктність» розуміється більш широким за своїм змістом. При цьому, найбільш широке розуміння пропонує В.М. Сиріх, включаючи до змісту поняття «правосуб'єктність» ще й «правовий статус». На нашу думку, це занадто широке розуміння, саме тому у нашій роботі поділяється третя позиція [126, с. 55].

Як було зазначено вище, якразим представником сучасного етапу розвитку теорії суб'єктів права є С.І. Архіпов. У зв'язку з цим, з'ясування його позиції щодо розуміння поняття «правосуб'єктність» є предметом як нашої уваги, так і уваги інших вчених [103, с. 55-57]. Вважаємо цікавими аргументи С.І. Архіпова, який пропонує при визначенні поняття «правосуб'єктність» враховувати, що це – «стан приналежності правовій системі, присутності в ній у якості повноправного учасника, можливості користуватися ресурсами даної системи, отримувати від неї захист» [124, с. 203]. Серед іншого, автор вказує на те, що саме «сукупність умов, встановлюваних законодавцем для потенційних суб'єктів права, – це свого роду «правові ворота» в діючу правову систему» [124, с. 204].

Саме тому процес проходження будь-якої «особи» через вказані автором «правові ворота» й перетворюють цю особу на «суб'єкта права», що, у свою чергу, відразу «об'єднує його з усією системою правопорядку, з іншими суб'єктами права» [124, с. 204]. Надалі, С.І. Архіпов, пояснюючи свою позицію, відмічає, що саме вказаний правовий зв'язок (який виникає у особи після входження у «правові ворота») і «визначає приналежність особи до правового співтовариства, до кола суб'єктів права» [124, с. 204]. Отже, саме цей зв'язок (з моменту виникнення суб'єкта права (входження особи в правову систему) до його припинення (смерті фізичної особи, визнання її померлою, або ліквідації, реорганізації юридичної особи), як підкреслює автор, і постає за своїм змістом «правосуб'єктністю» [124, с. 204]. На нашу думку, аргументи С.І. Архіпова щодо розуміння поняття «правосуб'єктність» заслуговують на підтримку.

Таким чином, С.І. Архіпов під правосуб'єктністю розуміє правовий зв'язок у правовій системі. Нагадаємо, що Л.А. Луць наголошує на тому, що такими зв'язками у правовій системі постають правовідносини, які й пов'язують між собою суб'єктів права. На нашу думку, позиції даних авторів можливо розмежувати наступним чином: правовий зв'язок між суб'єктами права у статичному стані – це і є «правосуб'єктність» (у тому числі, інформаційна); у динамічному стані – це вже правовідносини (зокрема, інформаційні).

З метою більш чіткого усвідомлення змісту поняття «правосуб'єктність» пропонуємо порівняти його зміст з поняттям «суб'єкт права». Особливе місце серед наукових позицій щодо визначення змісту поняття «правосуб'єктність» належить, зокрема, С.С. Алексеєву [92, с. 139] та О.Ф. Скакун [68, с. 354], які ототожнюють поняття «правосуб'єктність» з поняттям «суб'єкт права». Наприклад, О. Ф. Скакун підкреслює, що поняття «правосуб'єктність» вказує на те, що «права і обов'язки кореняться у самому суб'єкті права, а не виходять винятково з норм об'єктивного (позитивного) права» [132, с. 553]. Пояснюючи свою позицію О.Ф. Скакун зазначає, що саме правосуб'єктність дозволяє виявити особливості (відмінності) правового статусу від інших соціальних статусів (економічного, соціального, політичного), та, водночас, має «конкретизований

(правовий характер) і тим самим визначає галузевий статус особи» [132, с. 553]. З таким розумінням значення правосуб'єктності варто погодитися. Саме тому нами поділяється відповідний висновок І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової (за аналогією), що «інформаційна правосуб'єктність визначає інформаційно-правовий статус особи» [103, с. 63].

На підставі зазначеного слід сформулювати наступну наукову гіпотезу (яка буде перевірятися у подальшому): інформаційна правосуб'єктність органів місцевого самоврядування України визначає їх інформаційно-правовий статус.

У свою чергу, досліджуючи зміст поняття «суб'єкт права», С.І. Архіпов пропонує комплексний підхід до його розуміння (це поняття можна розглядати у різних контекстах [119, с. 202]). Важливо, що такий підхід дозволив С.І. Архіпову визначити правосуб'єктність як «сукупність юридичних якостей, яка дає змогу особі стати суб'єктом права, тобто, як юридична властивість особи, суспільно-юридичний стан, «який за своєю природою невід'ємний від особи» [124, с. 203]. Отже, С.І. Архіпов, як представник третього етапу розвитку теорії «суб'єкта права», доходить висновку, що «правосуб'єктність» – це характерна риса, обов'язкова умова, властивість, що є складовою змісту поняття «суб'єкт права». Тобто, вчений не ототожнює поняття «суб'єкт права» та «правосуб'єктність»

Вважаємо, що всебічному розумінню поняття «суб'єкт права» сприятиме аналіз видів суб'єктів права за критерієм «галузь права». Акцентуємо увагу передусім на суб'єктах інформаційного права. Водночас, розглядаючи теоретико-методологічні питання щодо видів суб'єктів інформаційного права, необхідно акцентувати увагу на особливих (спеціальних суб'єктах), про що йдеться, наприклад, у дослідженнях В.Я. Настюка [133], О. С. Рождественської [134]. Дослідження показали, що існують й інші позиції [135], згідно з якими склад правосуб'єктності залежить від виду суб'єкта права. Наприклад, виділяються загальні та особливі суб'єкти права (зокрема, журналісти, оперативні працівники правоохоронних органів, державні експерти з питань таємниць) [134].

Виходячи із такого розуміння, наприклад, О. С. Рождественська, розрізняє правосуб'єктність загального (правоздатність та дієздатність) та особливого

(правоздатність, дієздатність й деліктоздатність) суб'єкта інформаційних правовідносин [135, с. 14]. Слід звернути увагу, що у даному випадку йдеться не про поняття «суб'єкт права», а «суб'єкт правовідносин» (інформаційних). Вважаємо таке припущення авторки не досить коректним, адже необхідно чітко розрізняти ці поняття (більш ґрунтовно акцентуємо увагу на різниці між ними надалі). Крім того, авторка, на нашу думку, припускає помилку, ототожнюючи поняття правосуб'єктність із правовим статусом (за текстом [135] зрозуміло, що авторка розуміє їх як синонімічні поняття).

Водночас, на нашу думку, корисними постають коментарі О.С. Рождественської стосовно правоздатності особливих суб'єктів інформаційних правовідносин [134]. Так, особливі суб'єкти мають додаткові права, пов'язані з інформацією, зокрема: 1) переважне право на пошук, збирання й одержання аналітичної інформації; 2) право на використання різних джерел інформації (залучати до співробітництва негласних співробітників); 3) право використовувати інформацію різного статусу, як відкриту, так і закриту; 4) право встановлювати режим обмежень доступу до інформації, наприклад, відносити інформацію до державної таємниці [134, с. 160].

Продовжуючи дослідження, з'ясуємо особливості та співвідношення таких понять як «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» (також «учасник правовідносин»). Так, проведений аналіз свідчить, що сутнісна різниця між даними поняттями полягає у потенційній можливості брати участь у правовідносинах («суб'єкт права») та реальній участі у конкретних правовідносинах («суб'єкт правовідносин»).

Такому висновку сприяло усвідомлення окремих позицій провідних науковців (до речі, ці позиції поставали предметом уваги і у роботі [103, с. 58-60]). Наприклад, С. Ф. Кечек'ян дотримується позиції, що «суб'єкт права» – це «особа, яка або бере, або може брати участь у правовідносинах» [136, с. 84]. У свою чергу, розмежовуючи між собою вказані поняття, С.С. Алексєєв підкреслює основну різницю: якщо «суб'єкт права – це особа, наділена правосуб'єктністю, тобто особа, потенційно (взагалі) здатна бути учасником правовідносин» то

«суб'єкт правовідносин – це реальний учасник даних правовідносин» [92, с. 139]. І саме тому вчений виділяє дві основні ознаки суб'єкта права: 1) правоздатність (особа, яка фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків); 2) дієздатність (особа, яка реально здатна брати участь у правовідносинах, набула властивостей суб'єкта права в силу юридичних норм) [92, с. 139].

Водночас, А. В. Слепньов, аргументуючи власну позицію, пропонує враховувати, зокрема, наступне: суб'єкт права – визначається нормою права (або сукупністю норм); тоді як суб'єкт правовідносин визначається (крім правових норм) також «наявністю дійсно реалізованого вольового елемента» [137, с. 57]. Продовжуючи, автор відмічає наступне: 1) поняття «суб'єкт права» обумовлюється юридичним змістом правовідношення, а поняття «суб'єкт правовідношення» – фактичним змістом правовідношення; 2) суб'єкт права «виступає як щось абстрактне, неперсоналізоване, а суб'єкту правовідносин завжди приділяється конкретна роль»; 3) коло суб'єктів правовідносин не збігається з колом суб'єктів права (за обсягом) [137, с. 58]. На нашу думку, А. В. Слепньов наводить достатньо обґрунтовані аргументи щодо необхідності розмежування змісту понять «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин», тому його позиція заслуговує на підтримку.

Подібною, але з позицій інформаційного права, є точка зору М. М. Рассолова, який зазначає, що суб'єктом інформаційного права постає передусім «конкретна особа, громадянин (наприклад, автор програми, телеведучий, глядачі тощо), який бажає і може брати участь в інформаційних правовідносинах» [138, с. 43].

Варто також підкреслити, що аналізуючи поняття «суб'єкт інформаційного права», І.В. Арістова відмічає, що це, насамперед, певна особа, учасник інформаційних відносин, якій притаманні такі властивості: 1) наявність інформаційної правосуб'єктності; 2) потенційна можливість бути учасником інформаційних правовідносин [125]. Надалі, реалізуючи потенційну можливість у конкретних правовідносинах, суб'єкт інформаційного права (як вже реальний учасник цих правовідносин) набуває статусу «суб'єкта інформаційних

правовідносин» [125]. Крім того, поглиблюючи своє дослідження, І. В. Арістова пропонує порівняти між собою такі поняття як «суб'єкт права» та «носій взаємних прав та обов'язків». У результаті, вчена доходить висновку стосовно їх ототожнення (ці поняття «збігаються»).

До того ж, для більш ґрунтовного розуміння поняття «суб'єкт інформаційних правовідносин», вчена пропонує усвідомлювати існування двох етапів наділення їх юридичними якостями. Так, на першому етапі наявність інформаційної правосуб'єктності дозволяє суб'єкту інформаційного права поставати потенційним суб'єктом інформаційних правовідносин; на другому етапі здійснюється безпосередня реалізація суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків (інформаційних повноважень) у конкретному правовідношенні (так виникають правові зв'язки та взаємодія між суб'єктами) [125]. Таким чином, суб'єкт права постає реалізатором інформаційних повноважень у конкретних правовідносинах «з метою досягнення результату – задоволення інтересу щодо забезпечення своїх інформаційних потреб» [125].

Вважаємо за доцільне зазначити, що суб'єкти інформаційних правовідносин мають відповідні суб'єктивні інформаційні права та юридичний обов'язок, що вимагає від них або здійснювати певні дії, або утримуватись від їх здійснення. При цьому (як показали дослідження [139]) структура суб'єктивного інформаційного права складається із трьох елементів: 1) право на власні дії (можливість здійснення фактично і юридично значимих дій); 2) право на чужі дії (можливість вимагати від зобов'язаної особи виконання покладених на неї обов'язків); 3) право на захист (можливість звернутися до державно-примусових заходів у випадку порушення суб'єктивного права чи невиконання одним із учасників правовідношення своїх обов'язків) [139, с. 57]. У свою чергу, юридичний обов'язок також складається з трьох елементів (зобов'язань), а саме – необхідність: 1) здійснити певні дії чи утриматися від них; 2) виконати вимоги правомочного суб'єкта; 3) нести відповідальність за порушення суб'єктивних прав інших учасників правовідношення чи за невиконання їх законних вимог [139, с. 57].

До речі, М. М. Рассолов пропонує в інформаційній сфері окремо виділяти суб'єкта права і суб'єкта обов'язку. На його думку, «суб'єкт інформаційного права» – це конкретна особа (наприклад, патентоволоділець), яка має лише інформаційні права (не несе обов'язків). Водночас, «суб'єкт обов'язків» – це «конкретна особа, яка не тільки несе обов'язки, але і така, що користується незначним колом прав» (зокрема, розробник програми, відповідач у суді)» [138, с. 43]. На нашу думку, такий підхід автора не є виправданим, оскільки не відповідає положенням теорії правовідношення (в межах науки теорії права): суб'єктивне право завжди кореспондується з відповідними обов'язками.

І.В. Арістова та М.Ю. Кузнецова, досліджуючи особливості інформаційних правовідносин, наголошують на тому, що «юридичний зміст інформаційного правовідношення – для суб'єкта інформаційного права; фактичний зміст інформаційного правовідношення – для суб'єкта інформаційного правовідношення» [103, с. 60]. При цьому, важливо усвідомлювати, що інформаційне правовідношення – це, по-перше, існуючий процес реалізації суб'єктивних інформаційних прав і юридичних інформаційних обов'язків; по-друге, це «засіб переведення загальних встановлень правових норм в конкретні суб'єктивні права та обов'язки учасників суспільних відносин» [125]. У свою чергу, особливість інформаційного правовідношення проявляється у тому, що відбувається процес перетворення об'єктивного права (яке розуміється як сукупність норм інформаційного права, що визначають зміст інформаційних прав та обов'язків суб'єктів права) в суб'єктивне право (тобто, здійснюється індивідуалізація суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків) [103, с. 225]. До того ж, І. В. Арістова підкреслює, що сукупність суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків й складає інформаційні повноваження. При цьому, «ці права та обов'язки потенційно можуть реалізовуватися у будь-яких інформаційних правовідносинах» [103, с. 225].

Узагальнюючи проведені дослідження щодо визначення змісту понять «правосуб'єктність», «суб'єкт права», «суб'єкт правовідносин», варто погодитися з точкою зору С. І. Архіпова, який зазначає, що суб'єкт права – це сукупність

укладених в спеціальну юридичну форму (у форму юридичної особи або індивіда) правових якостей людини» [119, с. 86]. Важливою також є пропозиція вченого вважати не норму права, а саме суб'єкта права «первинним системоутворюючим елементом системи права (і більш широко – усієї правової системи) [119, с. 86]. Ґрунтуючись на такому розумінні, С.І. Архіпов пропонує розглядати систему права як «суб'єктно-комунікативну систему суб'єктів права та їх взаємозв'язків (правові особи, які взаємодіють між собою)» [119, с. 87].

Варто погодитися із висновками, які зроблені у дослідженні [103] у контексті інформаційного права. Зокрема, І.В. Арістова підкреслює, що «інформаційна правосуб'єктність» – це лише властивість, яка притаманна «суб'єкту інформаційного права» як елементу юридичного змісту інформаційного правовідношення. Водночас, «суб'єкт інформаційного правовідношення» – це учасник конкретного інформаційного правовідношення, елемент фактичного змісту інформаційного правовідношення [103, с. 60].

На наступному етапі дослідження акцентуємо увагу на аналізі наукової літератури щодо визначення змісту таких понять як «правовий статус» та «правове положення» (відповідно, особливостей понять «інформаційно-правовий статус» та «інформаційно-правове положення»). Насамперед, слід цілком погодитися із тим, що правовий статус та його особливості «були й залишаються як предметом серйозного дослідження для науковців, так і об'єктом прискіпливої уваги практиків» [140, с. 79].

Наприклад, на думку А. В. Малька, правовий статус необхідно розуміти як «комплексне інтегративне поняття, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки» [141, с. 397]. А. В. Панчишин вважає, що правовий статус – це, передусім, комплексна, універсальна категорія, що має чітку стабільну структуру, яка: по-перше, встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою; по-друге, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин [142, с. 64]. Разом з тим, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко формулюють власну позицію: правовий статус – це, передусім, система

законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [140, с. 79]. Крім того, значення правового статусу, на їх думку, полягає у визначенні положення особи у взаємовідносинах із суспільством та державою [140, с. 79]. Вважаємо, що наукові позиції А. В. Панчишина та О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко майже співпадають (розуміння оформлюється лише різними словами та у іншій послідовності).

Дослідження позицій науковців дозволили переконатися, що на сьогодні відсутнє усталене розуміння структури правового статусу. До речі, такий саме висновок було отримано і у роботі [103, с. 64]. Вважаємо за доцільне навести окремі точки зору вчених з означеного питання, Наприклад, М. Л. Мельник та М. І. Хавронюк, розглядаючи структуру правового статусу, вважають, що він має складатися із наступних чотирьох елементів: 1) правосуб'єктність людини; 2) принципи конституційно-правового статусу людини; 3) права та свободи людини і гарантії їх реалізації; 4) обов'язки людини та гарантії їх виконання [143, с. 113]. За іншою позицією (А. М. Колодій та А. Ю. Олійник) правовий статус є більшим за обсягом, тому у його структурі слід виділяти: 1) статусні правові норми і правові відносини; 2) суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки; 3) громадянство; 4) правові принципи і юридичні гарантії; 5) законні інтереси; 6) правосуб'єктність; 7) юридичну відповідальність [144, с. 74]. У свою чергу, П. М. Рабінович підкреслює, що до змісту правового статусу слід включати лише «комплекс прав та юридичних обов'язків особи» [145, с. 74].

Досліджуючи, зокрема, правовий статус судді (судів загальної юрисдикції), В.С. Єгорова підкреслює, що він складається із наступних юридичних елементів: 1) правосуб'єктність судді, 2) права та обов'язки судді; 3) функції судді; 4) гарантії діяльності; 5) відповідальність. Саме правовий статус, на думку авторки, й визначає (відповідно до чинного законодавства) сутність і зміст діяльності судді суду загальної юрисдикції [130, с. 8]. Пропонується також врахувати рекомендації О. А. Лукашевої, яка зазначає, що структура правового статусу має бути чітко обмежена «категоріями прав та обов'язків» (всі інші елементи є або передумовами, або другорядними щодо основних) [146, с. 91-96].

Водночас, аргументуючи свою позицію, О. Ф. Скакун, відмічає, що під правовим статусом слід розуміти «систему взаємозалежних прав, законних інтересів і обов'язків суб'єкта права» (які визначаються та передбачаються відповідним законодавством) [132, с. 550]. Крім того, варто цілком погодитися із пропозицією О.Ф. Скакун [68], щодо необхідності чіткого розмежування особливостей правового статусу «особи», «громадянина», «людини», «особистості». До речі, необхідною умовою такого розмежування постає усвідомлення існування двох аспектів: 1) соціального (ці поняття позначають членів суспільства); 2) політичного (кожна особа має певний статус: або громадянина, або особи без громадянства, або іноземного громадянина, або біженця чи змушеного переселенця [68, с. 377]).

На думку вченої, структура правового статусу особи включає до себе, по-перше, правосуб'єктність; по-друге, права (свободи) та обов'язки; по-третє, юридичну відповідальність [68, с. 380]. При цьому, юридична відповідальність у правовому статусі має вторинний характер – застосовується як наслідок: або вчиненого правопорушення (правовий статус особи), або у зв'язку з невиконанням компетенції чи перевищенням її обсягу (правовий статус посадової особи) [68, с. 380]. Враховуючи політичний аспект правового статусу громадянина, О.Ф. Скакун пропонує виділяти три групи елементів у його структурі. По-перше, передстатусні елементи: 1) правосуб'єктність; 2) громадянство. По-друге, статусні елементи: 1) суб'єктивні права; 2) законні інтереси; 3) юридичні обов'язки. По-третє, післястатусні елементи: 1) гарантії здійснення прав і обов'язків; 2) юридична відповідальність) [132, с. 552-554].

На нашу думку, така пропозиція О.Ф. Скакун постає обґрунтованою та нами поділяється. У зв'язку з цим також слід погодитися із висновками І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової стосовно того, що «структурні елементи інформаційно-правового статусу громадянина у широкому тлумаченні також можна визначити як передстатусні, статусні та післястатусні» [103, с. 63]. Крім того, слід розрізняти особливості правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів права, у тому числі суб'єктів інформаційного права.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у роботах [53, с. 78-91; 103, с. 72-90] акцентувалася увага на підході щодо дослідження структури інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України (як колективного суб'єкта інформаційного права). Пропонується визначення особливостей інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України (як суб'єкта інформаційного права) здійснити у підрозділі 2.3 дисертації.

Узагальнюючи проведене дослідження, слід дійти висновку, що, здебільшого, під правовим статусом розуміється певна система прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта права, яка визначає місце суб'єкта права у правовій системі. Виходячи із цього, цілком обґрунтованою постає пропозиція І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової щодо визначення поняття «інформаційно-правовий статус»: розглядати його «як комплексне поняття, певну систему, що включає до свого складу інформаційні права та свободи, законні інформаційні інтереси та інформаційні обов'язки суб'єкта інформаційного права» [103, с. 66]. На нашу думку, такий висновок є слушним.

Нарешті, акцентуємо увагу на визначенні змісту понять «правове положення», яке у теорії права безпосередньо пов'язано із поняттями «суб'єкт права» («суб'єкт правовідносин»). На нашу думку, проведене дослідження дозволяє приєднатися до висновків, отриманих у монографії І. В. Арістової та М.Ю. Кузнецової [103, с. 69]. По-перше, поняття «правове положення» постає найбільш широким поняттям, яке характеризує суб'єкта права (оскільки включає до себе і правосуб'єктність, і права та обов'язки, і громадянство, і юридичну відповідальність, і гарантії). По-друге, правове положення суб'єкта права складається із: 1) правового статусу; 2) сукупності його правових зв'язків [103, с. 69]. Таким чином, інформаційно-правове положення суб'єктів інформаційного права складається із: 1) його інформаційно-правового статусу; 2) сукупність його інформаційно-правових зв'язків [103, с. 69]. Разом з тим, суб'єкт інформаційного правовідношення: по-перше, постає суб'єктом інформаційного права; по-друге, має відповідне інформаційно-правове положення; по-третє, як наслідок, має інформаційно-правовий статус (як систему взаємозалежних інформаційних прав,

законних інформаційних інтересів і інформаційних обов'язків суб'єкта інформаційного права); по-четверте, наділений відповідною інформаційною правосуб'єктністю [103, с. 69].

Таким чином, визначено узагальнені юридичні знання щодо трьох складових системної моделі: 1) суб'єкта права; 2) правосуб'єктності; 3) правового статусу (правового положення). Важливо, що обґрунтовано існування зв'язків між зазначеними складовими.

2.2 Правова природа органів місцевого самоврядування України: генеза наукових позицій та нормативно-правової бази

У даному підрозділі пропонуємо акцентувати увагу на формуванні моделі юридичних знань щодо правової природи органів місцевого самоврядування (надалі – ОМС) України. У зв'язку з цим, визначимося із розумінням поняття «правова природа». Так, на думку Ю.Ю. Сімоняна, «правова природа будь-яких правовідносин, у тому числі корпоративних, не може бути встановлена без вирішення щонайменше двох питань: про сферу існування цих правовідносин та їх суб'єктний склад» [147]. У цьому визначенні автор акцентує увагу саме на правовідносинах, при цьому, на жаль безпосереднє розуміння змісту поняття «правова природа» відсутнє. Лише опосередковано вказується на суспільну сферу та суб'єктний склад і з таким підходом нам важко погодитися. У свою чергу, В.С. Щербина, досліджуючи правову природу, зокрема, господарського суду як органу правосуддя, підкреслює, що вона визначається «завданнями та повноваженнями, якими його наділено для виконання цих завдань» [148, с. 186]. Але таке розуміння «правової природи» за своїм змістом повністю охоплюється поняттям «компетенція», дослідження якого буде у наступному підрозділі роботи. Варто зазначити, що існує велика кількість наукових публікацій, у яких вживається термін «правова природа», водночас, жоден із авторів не намагається чітко визначити свою позицію щодо даного поняття, наприклад [149-151].

Аналіз наукової літератури щодо визначення змісту поняття «правова природа» дозволив переконатися, що більш обґрунтованою постає позиція С.С. Алексєєва, який зазначає, що правова природа – це «юридична характеристика цього явища, що виражає його специфіку, місце і функції серед інших правових явищ відповідно до його соціальної природи» [152, с. 92].

Певним доповненням щодо розуміння «правової природи» ОМС України, на нашу думку, є висновки, сформульовані у Рішенні Конституційного Суду України від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) [153], а саме, щодо визначення політико-правової сутності ОМС, які не є органами державної влади, а є представницькими органами, через які здійснюється право територіальної громади самостійно вирішувати питання саме місцевого значення [153]. Крім того, ОМС України, здійснюючи владу і самостійно вирішуючи питання місцевого значення, що віднесені законом до їх компетенції, та приймаючи рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [153]. Виходячи із цього, правова природа ОМС України – це юридична характеристика, яка, насамперед, визначає їх місце, функцію та особливості у порівнянні з іншими суб'єктами права, зокрема, щодо реалізації інформаційної та публічної-сервісної функції держави. Серед елементів правової природи ОМС України є «питання місцевого значення».

Разом з тим, проведений аналіз наукової літератури переконливо свідчить про актуальність досліджень правової природи ОМС України. Ця наукова тематика поставала предметом уваги фахівців з конституційного, муніципального, адміністративного права та державного управління. Наприклад, реалізація прав людини у контексті місцевого самоврядування в Україні та пов'язані із цим проблеми теоретичного й практичного характеру знайшли своє висвітлення у працях таких вітчизняних науковців, як М. О. Баймуратов, І. П. Бутко, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, П. М. Любченко, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко та ін. (наприклад, [154-160]). Водночас, питання співвідношення інститутів місцевої

публічної влади та їх взаємодія досліджувалися, зокрема, у роботах В. Б. Авер'янова, Б. П. Андресюк, В.О. Бурбика, Н.Т. Гончарука, В.М. Кампо, Т.О. Карабін, Г.В. Макарова, І.В. Набока, М.О. Пухтинського, А.О. Селіванова та ін. (наприклад, [161-170]). У свою чергу, такі науковці, як М. О. Баймуратов, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, М. П. Орзіх, акцентували увагу на дослідженні проблемних питань, які виникають у процесі реалізації прав людини в місцевому самоврядуванні (наприклад, [172-174]).

Питання, які пов'язані із реалізацією прав людини у процесах місцевого самоврядування досліджувалися також і Р.Б. Булатовим, Є.В. Грідасовим, П.М. Любченком, Д.А. Корсуновим тощо (наприклад, [175, 176]). У свою чергу, проблемні питання реалізації державної регіональної політики висвітлювалися у роботах В. Б. Авер'янова, П.В. Ворони, О.М. Бабича, В.Р. Барського, Ю.П. Битяка, С. А. Мельника, С. М. Серьогіна, С.Г. Серьогіної, М. Оніщука тощо (наприклад, [177-189]). Натомість, порівняльно-правовий аналіз стану місцевого самоврядування в Україні та європейського муніципалізму досліджено у роботах А.В. Мариніва [190], І.В. Костенюка [191], Н. В. Мішиної [192], С.Г. Серьогіна [193], М. П. Орзіх [194], М.О. Пухтинського [195, 196], Л.В. Федоренка [197] та ін.

Водночас, слід усвідомлювати, що ОМС України є частиною публічної адміністрації. У зв'язку з цим, доречно мати на увазі наступне. По-перше, правовий статус окремих органів публічної адміністрації поставав предметом досліджень, серед іншого, В. Б. Авер'янова, Ю. П. Битяка, Ю.М. Кириченко, І. Б. Коліушка, С.В. Майстро, І.В. Набока, А. О. Селіванова, С.М. Серьогіна, Ю.О. Тодики, О.Н. Ярмиша (наприклад, [198-206]). По-друге, особливості формування повноважень публічної адміністрації розкрито у роботах Д.І. Голосніченка [207], Ю.В. Георгієвського [208], Я.В. Журавля [209]. По-третє, особливості реалізації правового статусу суб'єктів публічної адміністрації в адміністративному процесі та адміністративно-процедурних відносинах, зокрема, висвітлювалося такими науковцями, як: В. М. Бевзенко, Т. О. Коломоєць, П. С. Лютіков, Я.В. Журавель (наприклад, [210-213]) тощо. Нарешті, проблемні

питання, які виникають під час розподілу повноважень публічної адміністрації на місцевому рівні адміністрування було досліджено, серед іншого, О. В. Батановим [214, 215], Ю. В. Георгієвським [216, 217], С. Г. Серьогіною [218], Я.В. Журавлем [90] Також доцільно буде нагадати про важливість системи управління якістю в місцевих органах управління, особливості впровадження якої розкривається у роботах Т.М. Маматової, Т.І. Пахомової (зокрема, [219, 220]) тощо.

Також варто підкреслити існування наукових досліджень у сфері надання муніципальних послуг (Т.О. Буренка, О.І. Васильєвої, Ю. В. Георгієвського, І.Б. Коліушка, В. П. Тимощука та ін. (наприклад, [221-224])). Крім того, за останні роки у межах адміністративно-правової доктрини цікавими постають положення дисертаційних робіт Я.М. Сандул [88], Т.О. Карабін [87], Н. В. Бодак [225], в яких значною мірою враховані особливості діяльності органів місцевого самоврядування у нових політико-правових реаліях України (процеси децентралізації влади, європейської інтеграції України).

Що стосується наукових розробок у межах інформаційно-правової доктрини, варто підкреслити значення роботи І.В. Арістової та С.І. Запари [55], у якій акцентується увага на використанні потенціалу інформаційного суспільства у діяльності ОМС України. Авторами обґрунтовано, що зазначені органи постають суб'єктами реалізації національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні. Разом з тим, у інших роботах І.В. Арістової [65, с. 14-17] питання реалізації державної політики у інформаційному суспільстві досліджено більш ґрунтовно: вчена пропонує виділяти чотири стадії розбудови інформаційної держави (критерій переходу до кожної наступної стадії – сутнісні зміни).

Отже, на першій стадії – стадії «цивілізованої держави» – держава формує та реалізує політику, яка спрямована на постійне породження інновацій. На другій стадії – стадії «публічно-сервісної держави» – державна політика спрямовується на: 1) забезпечення задоволення потреб громадян шляхом надання публічних послуг; 2) координацію взаємовідносин структурних елементів. На третій стадії – стадії «електронної держави» – починають активно впроваджуватися новітні ІКТ. Нарешті, четверта стадія – стадія «інформаційної держави» [65, с. 14-17]

Сутнісними ознаками інформаційної держави, на думку І.В. Арістової, постають: 1) постійне підвищення рівня інформаційно-правової культури громадян за рахунок створення умов для розвитку інформаційно-правових ресурсів та інформаційно-комунікаційної інфраструктури; 2) створення умов для забезпечення конституційного права громадян на інформацію; 3) об'єктом та результатом праці стають інформаційні ресурси та наукові знання [64, с. 58]. Узагальнюючи, варто підкреслити, що сутнісні ознаки розвитку інформаційної держави знаходять своє підтвердження, зокрема, у процесах реформування ОМС України.

Водночас, необхідно відзначити і роботу К.І. Белякова [226], М.В. Дубняк [227], положення та висновки якої можуть бути корисними під час надання адміністративних послуг ОМС України у контексті інформаційної діяльності, а також у процесі розробки актуальних правових проблем регулювання інформаційної взаємодії у місцевому самоврядуванні.

Попри отримання цікавих, як з наукової, так і практичної точки зору, висновків та пропозицій зазначених вище науковців, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступне. У процесі формування правового забезпечення діяльності ОМС України та визначення їх правової природи недостатньою мірою враховано вплив національних та міжнародних нормативно-правових актів щодо розбудови інформаційного суспільства.

Таким чином, ми переконалися у актуальності теми нашого дослідження: серед іншого, визначення правової природи ОМС України у різних аспектах постає предметом постійної наукової уваги. Водночас, наша мета – з'ясувати особливості правової природи ОМС України на сучасному етапі розбудови інформаційного суспільства та реалізації інформаційної функції держави, органів місцевого самоврядування. Зокрема, це потребує врахування особливостей розвитку концепції «інформаційної держави».

Продовжуючи дослідження правової природи ОМС України, вважаємо за необхідне приділити увагу з'ясуванню змісту понять «публічна адміністрація», «органи публічної влади» та співвідношення із поняттям «органи місцевого

самоврядування». Отже, варто зазначити, що вперше поняття «публічна адміністрація» введено у науковій обіг в межах європейської правової системи. З приводу цього Т. М. Кравцова та А. В. Солонар підкреслюють, що у європейському правовому просторі поняття «публічна адміністрація» застосовується у вузькому та у широкому розумінні [228]. Відповідно до широкого розуміння, до органів публічної влади відносять «будь-яку установу публічного права (включаючи державу, регіональні та місцеві органи державної влади, незалежні публічні підприємства) та будь-яких фізичних осіб під час виконання ними повноважень офіційних органів [229, с. 11]. Тобто, крім безпосередніх органів публічної влади до поняття «публічна адміністрація» слід включати також органи, які виконують відповідні делеговані функції [228].

Разом з тим, усвідомленню змісту поняття «публічна адміністрація» цілком сприяє визначення мети її діяльності. Зокрема, Т. М. Кравцова та А. В. Солонар підкреслюють, що «публічна адміністрація діє з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому» [228, с. 523]. Водночас, таке визначення цілей діяльності публічної адміністрації, на нашу думку, є занадто широким та неконкретним. На думку Р. С. Мельника, до публічної адміністрації слід включати ще публічно-правові підприємства, установи, публічно-правові фонди, а також суб'єктів делегованих повноважень [230]. Ще більш широке розуміння поняття «публічна адміністрація» пропонує Т. О. Білозерська, включаючи до її складу «будь-які інші суб'єкти, які здійснюють публічно-управлінські функції, сукупність організаційних дій та заходів, які виконуються ними у певних рамках, визначених законом, з метою досягнення публічного інтересу та надійного забезпечення прав й свобод людини і громадянина [229].

У свою чергу, прихильники вузького розуміння до поняття «публічної адміністрації» (зокрема [168, 231], відносять: 1) центральні уряди; 2) регіональні органи, місцеві та інші органи публічної влади. В. Я. Маліновський, до речі, зазначає, що публічна адміністрація це «сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади» [232, с. 168-169]. Водночас, до її структури автор включає: 1) органи виконавчої влади; 2) виконавчі органи місцевого

самоврядування [232, с. 168-169]. Таким чином, виконавчі органи місцевого самоврядування, згідно з позицією автора, постають складовою частиною більш змістовного поняття «публічна адміністрація».

Безумовно, корисною є позиція В.К. Колпакова щодо розуміння публічної адміністрації у двох контекстах: 1) у функціональному – це «діяльність структурних утворень з виконання функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу»; 2) у організаційно-структурному – це «сукупність органів, які створюються для здійснення (реалізації) публічної влади» [233, с. 30,31].

Отже, проведене дослідження дозволяє нам приєднатися до позиції, згідно з якою поняття «органи місцевого самоврядування» (як виконавчі, так і представницькі) повністю охоплюються поняттям «органи публічної влади».

З метою ґрунтовного дослідження правової природи та генези розвитку ОМС України, надалі пропонуємо застосувати історично-правовий метод дослідження. Так, проведений аналіз наукової літератури [234] доводить, що саме у європейських країнах (зокрема, Франція та Німеччина наприкінці XVIII століття) було закладено основи місцевого самоврядування. Отже, проаналізуємо надалі основні положення цих теорій. Передусім зазначимо, що у нормативних актах Франції (1790 р.) та Конституції Бельгії (1831 р.) знайшли своє відображення основні положення теорії «вільної громади», відповідно до якої громада має право на самостійне і автономне існування від державної влади [234, с. 17-18]. Виходячи із того, що права і свободи людини ґрунтуються на ідеї природних прав, то і територіальна громада, яка сформувалася природним шляхом, визнавалася незалежною від держави. Таким чином, громадська (муніципальна) влада мала отримувати статус четвертої влади.

Представники другої теорії (наступної за історичним етапом) – громадсько-господарської – наполягають на доцільності відмежування конституційного статусу громади від статусу державних органів [234, с. 23-25]. Відповідно до цієї теорії, місцеве самоврядування повинно мати власну компетенцію у місцевих громадських справах (сфера неполітичних відносин), у яку держава не має права втручатися, а усі питання вирішуються безпосередньо громадою [234, с. 23-25].

Надалі (кінець XIX ст.) німецькі науковці О. Гірке і В. Шеффнер сформулювали основні положення наступної теорії місцевого самоврядування – громадської, згідно з якою суспільство розуміється як федерація громад і невеликих міст [234, с. 25-26]. У межах цієї теорії чітко розподіляються державні та громадські інтереси; усі місцеві справи знаходяться у компетенції місцевої спільноти. У своїй діяльності місцеві громади користуються загально-дозвільним правовим принципом – «дозволено все, що не заборонено законом» [234, с. 25,26]. До речі, представником цієї теорії був М.П. Драгоманов, який у роботі «Історична Польща і великоруська демократія» сформулював концепцію федерації вільних громад [215, с. 18-20].

Наступна теорія місцевого самоврядування – державницька (сформульована наприкінці XIX ст. Л. Штейном та Р. Гнейстом). Згідно з цією теорією, місцеве самоврядування – це спосіб децентралізації державної влади на місцевому рівні (тобто, одна із форм організації місцевого державного управління [215, с. 20]. Саме тому, в основу діяльності ОМС покладено інший принцип – спеціально-дозвільний: «дозволено лише те, що передбачено законом». Виходячи із такого розуміння, «вибір предметів діяльності визначається державою і не залежить від самоврядних органів» [215, с. 20]. Саме тому місцеве самоврядування реалізується «через муніципалітети, які зацікавлені в результатах управління» [215, с. 20]. Водночас, в межах даної теорії визначилися два напрями: Р. Гнейст пропонував політичний підхід, тоді як Л. Штейн – юридичний підхід.

Надалі – теорія муніципального дуалізму. Згідно з її положеннями необхідно розмежувати компетенції державних органів та ОМС [215, с. 21]. Ця теорія майже подібна до громадсько-господарській теорії, водночас, є певна особливість: ОМС розглядають справи, які поділяються на дві категорії: 1) власні справи; 2) делеговані справи [235]. При цьому, ОМС мають незалежність лише у вирішенні власних справ; тоді як стан виконання делегованих справ контролюється відповідними державними органами. Певною перевагою даної теорії є також те, що: 1) не відбувається роздвоєння влади; 2) держава більшою мірою входить у

курс місцевих справ; 3) управління суспільством на основі узгоджених дій перетворюється на єдиний процес творення [215, с. 22].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що на цей час в Україні впроваджуються основні положення громадської теорії місцевого самоврядування. Водночас, інститут районних і обласних рад, значний обсяг повноважень виконавчої влади, які делегуються ОМС, свідчать про ознаки й інших теорій, а саме: державної теорії місцевого самоврядування і теорії муніципального дуалізму.

Узагальнюючи результати та висновки, отримані О.В. Батановим у своїх дослідженнях, зокрема [214], слід визначити існування низки позицій щодо розуміння категорії (феномену) «муніципалізм». Так, відповідно до першої позиції – онтологічної, муніципалізм – це: 1) особлива форма існування суспільної свідомості; 2) відповідний механізм «втілення в буття людини ідеалів муніципальної демократії та ідей високого авторитету людської особистості, поваги до її гідності, прав та свобод» [214]. Друга позиція – гносеологічна (епістемологічна), акцентує увагу на формуванні знань щодо процесів визнання, становлення та розвитку муніципалізму, місцевого самоврядування та інститутів локальної демократії [214]. Третя позиція – функціональна, наголошує на необхідності визначення ролі та значення місцевого самоврядування як: 1) динамічної системи; 2) цілеспрямованої діяльності [214]. До речі, саме у рамках цієї позиції сформульовано, зокрема, Хартію про місцеве самоврядування: «існування органів місцевого самоврядування, наділених реальними функціями, може забезпечити ефективне і близьке до громадянина управління» [82]. Четверта позиція – організаційна (в межах якої розглядаються особливості розбудови системи місцевого самоврядування) [214].

П'ята позиція – аксіологічна: «муніципалізм» розглядається у контексті системи ідеалів та ідей про фундаментальні цінності муніципальної демократії та прав людини [214]. Шоста позиція – праксеологічна (насамперед, акцентується увага на практиці організації та функціонування муніципальної влади у сфері місцевого самоврядування) [214].

Слід цілком погодитися із В.О. Батановим, що на сьогодні, найбільш актуальними є: 1) реалізація ОМС своїх самоврядних функцій та повноважень; 2) утворення та послідовна реалізація різноманітних організаційно-правових форм, способів, напрямів безпосередньої публічно-самоврядної діяльності [214]. Сьома позиція – суб'єктна (розуміння того, що формоутворюючою основою муніципально-владних відносин є територіальна громада) [214]. Восьма позиція – об'єктна (акцентується увага на справах місцевого значення, які постають основними об'єктами муніципальної влади) [214].

Отже, намагання науковців дослідити категорію «муніципалізм» із різних точок зору цілком сприяє більш глибокому розумінню його змісту та повністю поділяються у нашій роботі. Слід дійти висновку, що реформування ОМС України (зокрема, щодо визнання та визначення їх інформаційно-правового статусу) ґрунтується, на положеннях функціонального, суб'єктного, об'єктного підходах до розуміння поняття «муніципалізм».

Вважаємо за необхідне також акцентувати увагу на з'ясуванні певних історичних етапів розбудови системи місцевого самоврядування в Україні, застосовуючи історично-правовий метод дослідження (у нормативному контексті). Так, перший етап розбудови був пов'язаний із прийняттям Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» від 7 грудня 1990 року [236]. У даному Законі, до речі, було вперше визначено поняття «місцеве самоврядування» (як територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через державні і громадські органи, які ними обираються, усіх питань місцевого життя, виходячи з інтересів населення, на основі законів України та власної фінансово-економічної бази) [236]. Також у Законі було визначено систему місцевого самоврядування, яка складалася із: 1) сільради, 2) селища, 3) району, 4) міста, 5) районі у місті, 6) області. Водночас, необхідно усвідомлювати, що вказані органи поставали державними органами місцевого самоврядування (ст. 2) [236].

На другому етапі (у березні 1992 року) функції місцевого і регіонального самоврядування було обмежено внесенням відповідних змін у даний Закон

України [236]. Наприклад, державні функції, як відмічає В.М. Кампо, було передано представникам Президента України в областях і районах [237]. Таким чином, єдина система місцевого самоврядування на той час була поділена на дві підсистеми: 1) державна підсистема (представники Президента України); 2) самоврядна підсистема. Так, відповідно до положень Закону України від 5 березня 1992 року «Про Представника Президента України» [238] саме представники Президента: по-перше, визначалися як найвищі посадові особи державної виконавчої влади на відповідній території; по-друге, контролювали ОМС з питань виконання ними делегованих державних функцій (до речі, закон втратив чинність на підставі Закону від 21 травня 1997 р. № 280).

А у редакції цього Закону від 16 березня 1993 року (ст.1) [238] Представник Президента України вважався главою місцевої державної адміністрації. Водночас, з одного боку, Представник Президента України не мав права вирішувати питання, що належать до відання органів місцевого і регіонального самоврядування (за винятком тих, що були пов'язані зі здійсненням ним функцій виконавчо-розпорядчого характеру); з іншого боку, органи місцевого і регіонального самоврядування не мали права вирішувати питання, що належали до відання Представника Президента України. Разом з тим, на законодавчому рівні (з прийняттям відповідних змін Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» [236] також було визначено питання: 1) роздержавлення місцевих рад, які почали визначатися лише як органи самоврядування: а) місцевого (у селах, селищах, містах) рівня; б) регіонального (у районах і областях) рівня; 2) розмежування власних і делегованих державних повноважень, що делегувалися виконавчим комітетам місцевих рад народних депутатів (ст. 51) [236].

Слід цілком погодитися із Т.С. Смірноюю, яка відмічає, що «за такої структури публічної влади на місцях власне самоврядування було обмежено здійсненням виключно представницьких функцій, а деякі його елементи ліквідовано взагалі, логічним наслідком чого стали «двовладдя» і криза влади на

місцях, викликані протистоянням органів місцевого та регіонального самоврядування органам місцевої державної адміністрації» [239].

На третьому етапі (з прийняттям Закону України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» від 3 лютого 1994 року [240], ОМС в Україні визначалися сільські, селищні, районні, міські, районні в містах і обласні ради, які мали власні виконавчі органи та наділялися власною компетенцією, у межах якої могли діяти самостійно (до речі, Закон втратив чинність на підставі Закону від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР). Важливим є те, що відповідно до ст. 8 даного Закону [240] повноваження обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві і Севастополі місцевих державних адміністрацій (далі – МДА) передавалися головам і виконавчим комітетам відповідних рад. Зазначені зміни сприяли тому, що майже було усунуто проблеми, пов'язані із «дуалізмом» влади на місцевому рівні.

Надалі, реформування системи публічної влади пов'язується із укладанням Конституційного Договору від 8 червня 1995 року [241], яким було відновлено систему МДА. Відповідно до Конституційного Договору, органами місцевого самоврядування із власними виконавчими органами (виконкомами, що формувалися головами рад одноосібно) стали сільські, селищні та міські ради. У свою чергу, обласні, районні, ради міст Києва і Севастополя визначалися лише як представницькі органи, утративши свої виконавчі комітети та більшу частину самоврядних повноважень на користь МДА [241]. Зазначимо, що на підставі Закону № 254/96-ВР від 28 червня 1996 року, Конституційний Договір [241] також втратив чинність. Разом з тим, слід підкреслити, що головами обласних, Київської та Севастопольської міських і районних державних адміністрацій Президент України призначив осіб, обраних головами відповідно обласних, Київської та Севастопольської міських і районних рад [241]. Таким чином, на той час на місцевому рівні (області та райони), згідно із ст. 46 Договору [241], публічна влада концентрувалася «в одних руках». Отже, цей етап характеризується посиленням вертикалі державної виконавчої влади.

Надалі, після прийняття Конституції України 1996 року [85], законів України, місцеве самоврядування набуває конституційного статусу. До того ж, у Конституції закріплено дві підсистеми територіальної публічної влади: перша – місцеве самоврядування; друга – місцеві органи виконавчої влади. Вони утворювалися з метою досягнення балансу між загальнодержавними та місцевими інтересами.

Вагомою подією на цьому етапі поставало затвердження Концепції адміністративної реформи в Україні (Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810 [242]). Отже, було наголошено на необхідності адміністративної реформи в Україні, наслідком якої мала бути створена нова система державного управління. Серед основних напрямів реалізації адміністративної реформи в Україні було визначено, зокрема: 1) створення нової правової бази, що регламентуватиме державне управління в Україні; 2) формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління, тощо [242]. Слід зазначити, що на сьогодні адміністративна реформа передбачає, у тому числі, децентралізацію та розширення повноважень територіальних громад.

На наступних етапах реформування системи територіальної організації влади було також здійснено ряд організаційно-правових заходів. Наприклад, було ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування [243]; прийнято такі закони України: 1) «Про місцеве самоврядування в Україні» [96]; 2) «Про місцеві державні адміністрації» [244] тощо. Крім того, указами Президента України затверджено Концепцію державної регіональної політики від 25 травня 2001 року № 241 [245] та Програму державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні від 30 серпня 2001 року № 749 [246]. У свою чергу, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року схвалено Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [247]. У свою чергу, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» (схваленою указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5 [1]), в рамках реалізації конституційної реформи в Україні, акцентовано увагу, у тому

числі, і на децентралізації державної влади. Задля цього пропонується: по-перше, відхід від централізованої моделі управління в державі; по-друге, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні; по-третє, реалізація положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [1].

Разом з тим, аналіз положень Концепції реформування місцевого самоврядування (надалі – Концепція [247]) доводить наступне. Так, на протязі 2014 року (перший етап), зокрема, передбачалося: 1) внести до Конституції України зміни щодо утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподілу повноважень між ними [247]; 2) розробити проекти та прийняти акти законодавства щодо запровадження механізму прямого народовладдя, удосконалення правового регулювання процедур проведення загальних зборів громадян та встановлення додаткових гарантій діяльності органів самоорганізації населення [247]; 3) створити сприятливі правові умови для широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень ОМС України [247]. Надалі, на протязі 2015 – 2017 років (другий етап реалізації Концепції) необхідним було вирішення, серед іншого, таких завдань: 1) уніфікувати і стандартизувати публічні послуги, що надаються населенню, зокрема, ОМС з урахуванням принципів максимальної доступності послуг [247]; 2) провести інституційну реорганізацію ОМС та місцевих органів виконавчої влади на новій територіальній основі [247]; 3) провести місцеві вибори з урахуванням реформованої системи ОМС [247].

Важливим у процесі реалізації Концепції постає, передусім, спрямованість на досягнення мети (очікуваних результатів). Серед таких результатів – наступні. По-перше, посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, ОМС, провадженню їх діяльності з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування [247]. По-друге, сприяння доступності публічних послуг, підвищенню їх якості [247]. По-третє, впровадження механізму здійснення МДА та населенням контролю за

наданням ОМС, територіальними органами центральних органів виконавчої влади публічних послуг [247].

Нарешті, на сучасному етапі розбудови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) Указом Президента України від 20 вересня 2019 року № 713 [248] доручено до 1 січня 2020 року забезпечити розроблення та внести в установленому порядку на розгляд ВРУ законопроект про засади адміністративно-територіального устрою України. Виконуючи відповідні доручення Президента України, КМУ схвалено законопроект «Про засади адміністративно-територіального устрою України» від 24 січня 2020 року № 2804 [249]. За цим законопроектом, передусім, встановлюються: 1) засади на яких будується адміністративно-територіальний устрій; 2) органи, до повноважень яких належить розгляд і вирішення питань адміністративно-територіального устрою; 3) порядок утворення та ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, встановлення і зміна їх меж [249]. Разом з тим, станом на 4 березня 2020 року, на підставі висновку Головного науково-експертного управління за результатами розгляду законопроект рекомендовано було відхилити («Найголовнішим недоліком проекту є невідповідність покладеної в його основу концепції побудови та регулювання питань адміністративно-територіального устрою конституційним нормам...» [250]).

Таким чином, проведене дослідження етапів реформування системи органів місцевого самоврядування дозволило виділити шість основних етапів, кожен із яких (зокрема, у нормативно-правовому аспекті) відображав зміни, які відбувалися у цій системі: зокрема, це стосується предмета відання та повноважень.

Необхідно зазначити, що ОМС України постають системою, яка, відповідно до ст. 2 Закону [96], включає: 1) територіальну громаду; 2) сільську, селищну, міську раду; 3) сільського, селищного, міського голову; 4) виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; 5) старосту; 6) органи самоорганізації населення; 7) районні в місті ради; 8) виконавчі органи районних рад; 9) голову виконавчого комітету районних рад [96].

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на пропозиціях та висновках, запропонованих Г. Панфьорової у дослідженні, присвяченому питанням інформаційної взаємодії органів місцевого самоврядування (на прикладі м. Херсон) [251]. Так, ґрунтуючись на загальній теорії систем та системному аналізі, авторка виділяє обов'язкові складові, що мають бути визначені для будь-якої системи (у тому числі, ОМС України): 1) мета функціонування системи; 2) сукупність елементів системи; 3) взаємозв'язки між елементами – зовнішні зв'язки системи. Надалі, виходячи із нормативного визначення місцевого самоврядування в Україні [96] та його системи, Г. Панфьорова пропонує систему місцевого самоврядування розглядати «як систему управління територіальних громад своїми справами, що має відповідну мету, елементи системи, взаємозв'язки між ними, підсистеми представництва, управління тощо, а також в контексті конкретного адміністративного рівня самоврядування і режиму функціонування системи» [251, с. 9]. Виходячи із такого розуміння, авторка пропонує цю систему поділити на три рівня: 1) регіональний рівень – райони та області; 2) суббазовий рівень – райони у містах; 3) базовий рівень – села, об'єднання сіл, селища, міста. До того ж, між елементами системи є взаємозв'язки, які визначаються комплексом завдань, функцій і компетенцій, форм і методів організації діяльності суб'єктів та об'єктів місцевого самоврядування [251, с. 10].

Ґрунтуючись на таких висновках, Г. Панфьорова зазначає, що система місцевого самоврядування територіальних громад є «системою управління територіальних громад місцевими справами, в рамках наданих законодавством повноважень, з метою забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання ресурсів і яка складається з суб'єктів та об'єктів самоврядування [251, с. 10]. На нашу думку, такий підхід до визначення змісту поняття «система місцевого самоврядування» є обґрунтованим та поділяється у нашій роботі. Це дозволяє, серед іншого, більш системно уявляти процеси реалізації, серед іншого, інформаційно-правового статусу ОМС України, як суб'єктів інформаційного права (враховуючи рівні системи ОМС України, її мету та наявність зв'язків між усіма елементами).

Визначення та дослідження інформаційно-правового статусу ОМС України має ґрунтуватися на розумінні його місця та ролі (функції) серед інших видів (за критерієм «галузь права») правового статусу, зокрема, конституційно-правового, адміністративно-правового тощо. Так, у ст. 3 Європейської хартії місцевого самоврядування (надалі – Хартія) визначено основні положення Концепції місцевого самоврядування, відповідно до якої під місцевим самоврядуванням розуміється право і спроможність ОМС здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ. При цьому, чітко визначено обмеження цього права: по-перше, у межах закону; по-друге, під власну відповідальність; по-третє, в інтересах місцевого населення [82].

Водночас, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає: 1) систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні; 2) засади організації та діяльності; 3) правовий статус і відповідальність органів та ПОМС [96]. Слід підкреслити, що ст. 24 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96] наголошує, що правовий статус місцевого самоврядування в Україні визначається Конституцією України, цим та іншими законами, які не повинні суперечити положенням цього Закону. До речі, визнання та гарантування місцевого самоврядування в Україні закріплено у ст.7 Конституції України [85].

Безпосередньо, конституційно-правовий статус ОМС України визначено у Розділі XI (ст.ст. 140-146) [85]. Зокрема, Конституція України визначає місцеве самоврядування як право територіальної громади (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [85]. Крім того, у Конституції України також визначено форми здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою: 1) або безпосередньо, в порядку, встановленому законом, 2) або через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи [85].

Більш ґрунтовне розуміння правової природи та генези ОМС України вимагають необхідність дослідження таких комплексних понять як «питання місцевого значення» та «спільні інтереси». Серед іншого, це обґрунтовується тим

фактом, що перелік «питань місцевого значення» наводиться у формі предметів відання органів та ПОМС у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96]. Крім того, відповідно до Рішення Конституційного Суду від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 ОМС України при вирішенні питань місцевого значення, віднесених Конституцією України та законами України до їхньої компетенції, є суб'єктами владних повноважень, які виконують владні управлінські функції, зокрема нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну, розпорядчу [153]. Також важливо, що на конституційному рівні затверджено обов'язковість виконання рішень на відповідній території, прийнятих ОМС в межах повноважень, визначених законом (ст. 144) [85].

До речі, прикладом переліку питань місцевого значення є, зокрема дані, які наводяться на офіційному сайті Шабівської сільської ради об'єднаної територіальної громади. Отже, до переліку цих питань віднесено насамперед послуги, які надаються у Центрі надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), зокрема: 1) присвоєння поштової адреси об'єкту нерухомого майна; 2) прийняття рішення про переведення житлового будинку або житлового приміщення у нежитлові; 3) надання одноразової матеріальної допомоги на лікування [252].

Також варто навести висновки Рішення Конституційного Суду України від 16 квітня 2009 року № 7-рп [153] (як результат аналізу відповідних функцій і повноважень ОМС) щодо нормативно-правової діяльності ОМС України. Отже, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, ОМС України приймають нормативні та ненормативні акти. При цьому, нормативними постають ті акти, які встановлюють, змінюють чи припиняють норми права, мають локальний характер, розраховані на широке коло осіб та застосовуються неодноразово. Водночас, ненормативні акти – це такі акти, які передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію [153].

Узагальнюючи, слід погодитися із висновками авторів дослідження [253], які стверджують, що ОМС – це самостійна (поряд з державною владою) форма

публічної влади, тобто, публічна влада територіальної громади. При цьому, самостійність ОМС гарантується Конституцією України: по-перше, щодо матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування (ст. 142) [85]; по-друге, права місцевого самоврядування на захист у судовому порядку (ст. 145) [85]. При цьому варто підкреслити, що обсяг компетенції ОМС України обумовлюється переліком питань місцевого значення (адже саме вони обмежують як конституційно-правовий, так і інші види статусів ОМС України.

Таким чином, ОМС України – це самостійна форма публічної влади, а питання місцевого значення є системоутворюючим чинником їх компетенції, в межах яких вони, водночас, є суб'єктами владних повноважень, оформлюючи свої рішення у вигляді нормативних та ненормативних актів.

В. Б. Авер'янов, досліджуючи адміністративно-правовий статус ОМС України, акцентує увагу на певних особливостях цього статусу: 1) ОМС відділені від держави; 2) ОМС не входять до системи органів державної влади; 3) ОМС можуть наділятися делегованими державними повноваженнями; 4) ОМС наділені державними контрольними повноваженнями; 5) ОМС приймають нормативні й інші акти управління у формі рішень [254, с. 103-114]. Я.В. Журавель у своїй роботі підкреслює, що адміністративно-правовий статус – «це правове становище цих органів, що впливає з їх компетенції у сфері управління – завдань, функцій, предметів відання, територіальних меж діяльності кожного окремого органу, повноважень щодо управління справами місцевого значення під свою відповідальність в інтересах, від імені відповідних територіальних громад в межах Конституції та законів України» [255].

До речі, О. Ф. Скакун обґрунтовує власне розуміння поняття «компетенція державного органу» – як визначену законом або підзаконним актом сукупність: по-перше, його владних повноважень (прав та обов'язків); по-друге, юридичної відповідальності за неналежне їх виконання або їх перевищення; по-третє, предмету відання (задач та функцій) [256, с. 136]. Аналізуючи наукову позицію Д. Н. Бахраха [257], який, зокрема, виділяв три блоки у структурі правового статусу (цільовий блок, структурно-організаційний блок, компетенційний блок), І.В.

Арістова та Р.І Стаднік у своєму дослідженні зазначають, що «компетенційний блок у структурі змісту правового статусу – це сукупність владних повноважень, пов'язаних із цілями, завданнями, функціями, формами та методами їх реалізації» [53, с. 77].

У зв'язку з цим слід усвідомлювати різницю між поняттями «правовий статус», «компетенція», «повноваження». Так, як відмічають автори посібника «Муніципальне право України» [258], повноваження місцевого самоврядування є предметним відображенням функцій. Тобто, це закріплені нормами муніципального права за населенням (територіальними громадами), виборними та іншими органами місцевого самоврядування, посадовими особами права і обов'язки, необхідні для здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування на своїй території [258]. Крім того, у ст.ст. 15, 26 Закону України [96] поряд з терміном «повноваження» використовується й інший термін – «компетенція». Слід погодитися із авторами, що компетенція органу місцевого самоврядування «є складною правовою категорією, структура якої складається не лише з прав і обов'язків, а й предметів відання, які є першим елементом компетенції» [258]. Водночас, вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що компетенція ОМС України, з одного боку, є складною правовою категорією (за структурним критерієм), а з іншого – комплексною правовою категорією (за функціональним критерієм галузей права).

Нарешті, при визнанні та дослідженні інформаційно-правового статусу ОМС України, зазначимо, що у дисертації поділяється наукова позиції І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової, згідно з якою змістом «інформаційно-правового статусу» (у вузькому розумінні) постає компетенція [103, с. 66], яка, у свою чергу, складається із предмету відання (функції та завдання органу), повноважень та юридичної відповідальності. До того ж, інформаційна компетенція ОМС України є невід'ємною складовою комплексної правової категорії – компетенції. Аналогічний висновок можна зробити і щодо співвідношення інформаційно-правового статусу ОМС України та комплексної правової категорії – правовий статус ОМС України. Слід погодитися також із висновками І.В. Арістової та Р.І.

Стаднік [53], які наголошують на очевидності зв'язку владних повноважень із управлінською, публічно-сервісною, інформаційною функцією. Виходячи із цього, вони зазначають, що «реалізація зазначених функцій об'єктивно потребує адміністративно-правових та інформаційно-правових повноважень» [53, с. 77].

Таким чином, досліджуючи зміст інформаційно-правового статусу ОМС України, необхідно визначитися із їх компетенцією, а саме з їх: 1) предметом відання – функціями, завданнями; 2) повноваженнями (суб'єктивні інформаційні права та юридичні інформаційні обов'язки); 3) юридичною відповідальністю.

Тобто, виконання поставленого у наступному підрозділі завдання – дослідження змісту інформаційно-правового статусу ОМС України, має охопити усю систему (відповідно, дев'ять елементів системи, про які йшлося раніше [96]). Водночас, обмеження щодо обсягу дисертаційного дослідження вимагають зваженого ставлення до виконання цього завдання. Отже, надалі здійснимо вибірковий аналіз із вказаних вище елементів системи ОМС України під час дослідження змісту інформаційно-правового статусу ОМС України.

Окремої уваги, на нашу думку, потребує розуміння особливостей проходження служби в органах місцевого самоврядування, які закріплені в положеннях Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року [259]. До того ж, доцільно окремо визначитися із особливостями правового статусу посадової особи ОМС України, якою, відповідно до положень Закону, є особа, яка працює в ОМС, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету. Разом з тим, служба в ОМС – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в ОМС, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом [259].

Законом визначено три рівні посад в ОМС (ст. 3): 1) виборні посади, на які особи обираються на місцевих виборах; 2) виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою; 3) посади, на які особи

призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України [259]. Таким чином, посадові особи в ОМС України: або обираються та затверджуються (виборні посади); або призначаються. Також варто зазначити, що, відповідно до ст. 7 даного Закону, правовий статус ПОМС визначається Конституцією України, законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад» цим та іншими законами України [259]. Крім того, на ПОМС поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [260] та законодавства України про працю з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом [259].

Таким чином, під час дослідження змісту інформаційно-правового статусу ОМС України необхідно розрізнити: 1) повноваження, компетенцію, відповідальність, правовий статус ОМС України; 2) повноваження, компетенцію, відповідальність, правовий статус посадової особи ОМС України.

2.3 Зміст інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права

Грунтуючись на проектній формі організації наукового дослідження у сфері інформаційного права (підрозділ 1.1 дисертації), здійснимо другу фазу циклу – перевірку висунутої гіпотези. У роботі запропоновано підхід щодо перевірки висунутої наукової гіпотези – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права», який передбачає три етапи перевірки: 1) з'ясування особливостей та структури змісту інформаційно-правового статусу зазначених органів; 2) встановлення фактів закріплення інформаційно-правового статусу та його структурних елементів у законодавстві України; 3) перевірка існування фактів реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України у реальних інформаційно-правових відносинах.

У даному підрозділі акцентуємо увагу на дослідженні змісту інформаційно-правового статусу ОМС України як суб'єктів інформаційного права. Результати цього дослідження дозволять нам, водночас, перевірити гіпотезу (у рамках моделі юридичних знань щодо суб'єктів права), що ОМС України є суб'єктами інформаційного права (тобто, мають відповідний інформаційно-правовий статус). Прагнення досягти визначених результатів обумовлює логіку дослідження, яка, на наш погляд, має складатися із наступних етапів. По-перше, визначитися із особливостями та структурою змісту інформаційно-правового статусу ОМС України. По-друге, переконатися у тому, що елементи змісту, дійсно мають інформаційно-правовий характер. На другому етапі перевірка інформаційно-правового характеру правового статусу ОМС України буде ґрунтуватися на дослідженні нормативно-правової бази.

Так, проведений нормативний аналіз різноманітних законодавчих актів, серед іншого, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96], доводить, що законодавець (у тексті даного нормативно-правового акту) застосовує різні терміни: «відання», «повноваження», «компетенція». При цьому, поняття «відання» – включає до свого змісту поняття «повноваження». Водночас, компетенція поділяється на: загальну та виключну (наприклад, сільських, селищних, міських рад), а повноваження – на власні (самоврядні) та делеговані повноваження, наприклад, ст. ст. 27, 28, 29 Закону [96].

Вважаємо за доцільне висвітлити питання щодо розмежування власних та делегованих повноважень ОМС України. Встановлено, що у ст. 143 Конституції України наголошується, що ОМС України можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади (відповідно, ОМС України з питань здійснення ними цих повноважень підконтрольні органам виконавчої влади (далі – ОВВ) України) [85]. Водночас, аналіз Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [96] дозволяє виявити варіанти делегування повноважень: 1) повноваження ОВВ, надані ОМС законом (ч. 13 ст.1); 2) повноваження ОМС, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад; (ч. 13 ст.1); 3) передача сільськими, селищними,

міськими радами повноважень обласним і районним радам (ч. 2 ст. 10); 4) визначення міськими радами обсягів і меж повноважень, що здійснюються районними в містах радами та їх виконавчими органами (ст.41) [96].

Варто зазначити, що дослідження змісту та особливостей понять «компетенція», «повноваження», «правовий статус» постають предметом постійної наукової уваги, зокрема, таких науковців, як М.М. Андріїв [261-263], Ю.Ю. Бальций [264], М.В. Ковалів [265], В.В. Кравченко [266], М.С. Моїсєєв [267], А.Г. Нікуліна [268], С. Г. Серьогіна [269], А.В. Солонар [270], А. А. Стародубцев [271], І.П. Сторожук [272], Н.В. Янюк [273].

Аналізуючи теоретичні питання делегування повноважень ОМС України, П.М. Любченко пропонує виділяти їх наступні форми. Перша форма – встановлення, за якою компетенція ОМС визначається на конституційному та законодавчому рівнях. Друга форма – передача – полягає у тому, що будь-яке повноваження з компетенції державного органу виключається та включається до компетенції ОМС. Третя форма, делегування – за якою державним органом надається належне йому право вирішення питань ОМС (на один раз, на деякий час або на невизначений строк) [274, с. 128].

Разом з тим, корисними є висновки І.Г. Оксьома, який пропонує досліджувати правовідносини, які виникають у процесі делегування повноважень. Так, автор відмічає, що «делегування повноважень – це двосторонні правовідносини, в яких один орган, що має власну компетенцію, визначену нормативними актами, а інший орган має належну правоздатність на одержання і реалізацію цих повноважень» [275, с. 99]. Отже, автор робить висновок, що «компетенція першого органу є джерелом додаткової компетенції другого органу» [275, с. 99]. Підсумовуючи, І.Г. Оксьом стверджує, що делегована компетенція – це «сукупність владних повноважень, що реалізуються у визначених сферах суспільних відносин, які, керуючись принципом доцільності та швидкого одержання соціального ефекту, тимчасово передаються іншому органу» [275, с. 96].

Таким чином, можна запропонувати наступне визначення делегованої компетенції ОМС України – це сукупність владних повноважень безпосередньо територіальної громади, або ОМС щодо реалізації «питань місцевого значення» у формі двосторонніх правовідношень. До того ж, встановлено існування делегованих та власних повноважень ОМС України. При цьому визначено чотири варіанта та три форми делегування повноважень ОМС України. Крім того, основне розмежування компетенції визначено на рівні Конституції України (перша форма – встановлення).

Разом з тим, це не виключає можливості застосування і судових інструментів, зокрема, щодо компетенційних спорів між ОМС та територіальними органами виконавчої влади (далі – ТОВВ) України. Задля розмежування предметів відання (завдань та функцій) та повноважень між ОМС України та ТОВВ України (крім конституційного та законодавчого встановлення) юридична практика застосовує договірні та судові юридичні інструменти. На практиці також можливі й випадки укладання договорів і угод щодо загальної діяльності (у яких можуть більш точно конкретизуватися їх взаємні права й обов'язки відповідно до закону). Таким чином, при визначенні особливостей реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України щодо делегованих інформаційно-правових повноважень необхідно враховувати і наявність існуючих договірних та судових юридичних інструментів.

Ґрунтуючись на висновках, отриманих в межах наукової школи І.В. Арістової щодо визначення та розуміння змісту інформаційно-правового статусу (зокрема, [53, с. 79-92; 103, с. 72-90]), вважаємо за доцільне нагадати окремі положення зазначених робіт. У роботі [53, с. 80] використовується підхід Д.Н. Бахраха щодо структури правового статусу органів публічної влади: цільовий блок, структурно-організаційний, компетенційний [276]. І у роботі [103, с. 84], і у роботі [53, с. 86] акцентується увага на визначальній ролі компетенційного блоку у структурі правового статусу органів публічної влади, тобто, «компетенція постає ядром правового статусу суб'єктів публічного права» [277, с. 51].

Як і у дослідженнях [53, 103], у дисертації правовий статус органів публічної влади (зокрема, ОМС України) розуміється у його вузькому трактуванні, тобто, як компетенція органів публічної влади. Водночас визначення поняття «компетенція» наступне: « це закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність його владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і предмета відання [68, с. 363]. Слід підкреслити, що під предметом відання (як і у дослідженнях [53, 103]) розуміється сфера суспільних відносин, на яку спрямована діяльність органів публічної влади, відповідно до законодавчого встановлення. Предмет відання органів включає: а) завдання – розкривають цілі діяльності, визначають зміст функцій органів публічної влади та впливають на форму й методи їх реалізації; б) функції – впливають із завдань та відображають основне призначення даного органу [256, с. 299].

Як вже зазначалося, у дисертації дістає подальшого розвитку підхід щодо визначення особливостей та структури інформаційної компетенції (інформаційно-правових повноважень, інформаційного предмета відання, відповідальності у сфері суспільних інформаційних відносин місцевого значення), що визначений у роботах [53, 103]). Відповідно до структури змісту інформаційно-правового статусу (у вузькому розумінні), передусім акцентуємо увагу на знаходженні у нормативно-правових актах підтверджень факту закріплення інформаційного предмета відання у ОМС України. Вважаємо за доцільне нагадати деякі положення основних нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини щодо розбудови інформаційного суспільства в Україні, що були проаналізовані у підрозділі 1.2 дисертації. Водночас, продовжуємо з'ясовувати, наскільки положення вказаних документів мають бути реалізовані на місцевому рівні (на рівні ОМС).

Слід зазначити, що відповідно до Постанови КМУ від 11 листопада 2015 року № 931 [278], ОМС, їх посадові особи, агенції регіонального розвитку, асоціації ОМС постають також суб'єктами регіонального розвитку. Водночас, ще у ключових принципах Декларації [279] наголошено на ролі громадянського суспільства у розвитку інформаційного суспільства (п.20) та у сприянні

використанню ІКТ (як інструменту належного урядування) для регіональних стратегій розвитку (п.38). У свою чергу, у Женевському Плані дій, наприклад, у п. 10 [71] значення органів місцевого самоврядування полягає, зокрема, у створенні стабільно функціонуючих багатоцільових публічних пунктів доступу громадян, передусім, до Інтернету [71]. Нагадаємо, що у положеннях Туніської програми дій щодо цілей розвитку тисячоліття (п.90) наголошується на необхідності підвищення компетентності у сфері ІКТ для усіх, включаючи і службовців місцевого самоврядування, і громади у віддалених і сільських районах (впровадження освітніх програм та професійної підготовки) [72].

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства» [54] визначено пріоритетні напрями державної політики, серед яких: 1) впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя (у тому числі і в діяльність ОМС); 2) використання ІКТ, серед іншого, для становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та ОМС і фізичними та юридичними особами [54]. Концепція Національної програми інформатизації [76] визначає головну мету Програми – забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави [76]. А серед основних завдань (як вже зазначалося вище) – створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [76].

До того ж, відповідно до положень Закону України «Про Національну програму інформатизації» [77], ОМС України можуть бути учасниками відносин, як: 1) замовники робіт з інформатизації; 2) виконавці окремих завдань (проектів) інформатизації; 3) організації, що здійснюють експертизу окремих завдань та проектів інформатизації; 4) користувачі автоматизованих та інших інформаційних систем і засобів інформатизації [77].

Аналіз положень зазначених нормативно-правових актів дозволив переконатися у закріпленні інформаційних завдань, а також інформаційної та публічно-сервісної функцій у відповідних статтях цих актів. Таким чином,

існують підстави для наступного висновку: у ОМС України є інформаційний предмет відання, що конкретизується у наступних положеннях. По-перше, до питань місцевого значення належать і питання, пов'язані з формулюванням та розвитком сфери суспільних інформаційних відносин, які, відповідно до Закону України «Про інформацію» [95] включають відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації. По-друге, виконуючи завдання щодо розбудови інформаційного суспільства, ОМС України реалізують не лише управлінську та публічно-сервісну функції, але й інформаційну функцію, яка призначена для формування та розвитку безпосередньо інформаційної сфери інформаційного суспільства, інформаційної підтримки (забезпечення) якісного виконання управлінської та публічно-сервісної функцій ОМС України.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у дисертації продовжує впроваджуватися ідея розвитку інформаційної функції органів публічної влади в умовах розбудови інформаційного суспільства [64, с. 96; 65, с. 17-23; 103, с. 77-79]. Отже, інформаційна функція ОМС України (так саме, як і інформаційна функція держави [65, с. 19] – це комплексний напрям їх діяльності щодо забезпечення громадян, суспільства, держави інформацією шляхом її виробництва, поширення, отримання, використання, розповсюдження та збереження у визначеному порядку. Водночас, інформаційна функція ОМС України тісно взаємодіє з їх управлінською та публічно-сервісною функціями, виконуючи при цьому як основну роль, так і забезпечувальну.

По-третє, ОМС України, здійснюючи різноманітні види інформаційної діяльності, стають суб'єктами інформаційних відносин. Це зумовлено тим, що відповідно до ст. 9 Закону України «Про інформацію», інформаційна діяльність може бути пов'язана із кожною складовою обігу інформації. Водночас, зважаючи на ст. 23 Закону, слід підкреслити, що ОМС України, здійснюючи інформаційну діяльність з надання інформаційної продукції, постають суб'єктами надання різноманітних інформаційних послуг в умовах інформаційного суспільства.

По-четверте, аналіз положень Закону України «Про захист персональних даних» [280] дозволив встановити, що ОМС України є володільцем та розпорядником персональних даних (ст. 4), обіг яких впливає на функціонування інформаційної сфери інформаційного суспільства. Аналогічний висновок отриманий і під час дослідження положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78] із ст. 13 впливає, що ОМС України є розпорядниками публічної інформації, тобто, реалізують передусім, інформаційну функцію.

Вважаємо за доцільне продовжити обґрунтування існування інформаційних завдань та інформаційної функції у ОМС України під час перевірки факту нормативного закріплення існування інформаційно-правового статусу. Задля безпосереднього дослідження перевірки факту нормативного закріплення інформаційно-правових повноважень (як складової інформаційно-правової компетенції ОМС України) пропонуємо здійснювати аналіз законів України, відповідно до їх поділу на три групи: перша група законів – регулює питання обігу інформації та інформаційних відносин (інформаційна сфера суспільства); друга група – регулює правові питання утворення та діяльності органів місцевого самоврядування; третя група – регулює усі інші сфери суспільних відносин, які підпадають під предмет відання ОМС України. Відповідно, проаналізуємо закони України з метою виявити такі інформаційно-правові норми, нормативні приписи яких поширюються на інформаційну компетенцію ОМС України.

Насамперед, нагадаємо, що право вільного збирання, використання та поширення інформації, право громадян знати про свої права та обов'язки – передбачено у ст.ст. 34, 57 Конституції України [85]. Отже, проаналізуємо положення першої групи законів України з метою виявлення інформаційно-правових повноважень ОМС України як складової змісту їх інформаційної компетенції. Наприклад, Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [54] (як було зазначено вище) містить вимоги щодо необхідності: 1) впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя (зокрема, у діяльність ОМС України); 2) використання ІКТ, серед іншого, для становлення електронних форм взаємодії між органами

державної влади та ОМС і фізичними та юридичними особами; 3) розробки та прийняття відповідних державних програм для забезпечення завдань розвитку інформаційного суспільства в Україні [54].

Встановлено, що Стратегією розвитку інформаційного суспільства [81] (серед головних цілей) визначено необхідність: 1) забезпечення відкритості інформації про діяльність ОМС; 2) розбудова електронного урядування та розвиток електронної демократії; 3) створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг для забезпечення надання, зокрема, ОМС України адміністративних послуг громадянам і організаціям; 4) проходження державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування навчання з питань впровадження електронного урядування [81].

Також слід нагадати, що, відповідно до положень Постанови ВРУ від 31 березня 2016 року № 1073-VIII [281], необхідно вирішити питання у сфері розвитку електронного урядування. З цією метою запропоновано реалізувати певні рекомендації, серед іншого: 1) розробити програму та план заходів з підвищення ІКТ-компетентності посадових осіб ОМС України; 2) розробити план дій щодо впровадження технологій надання електронних адміністративних послуг із застосуванням електронного документообігу [281].

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2], передусім, наголошено на необхідності розвитку цифрових навичок й компетенцій та впровадженні концепції цифрових робочих місць.

Аналіз зазначених вище нормативно-правових актів дозволив встановити наступне: 1) наведені положення нормативно-правових актів містять норми, в яких закріплено інформаційний предмет відання ОМС України, а саме, інформаційні завдання та функції (інформаційна, публічно-сервісна); 2) у наведених положеннях відсутні норми, в яких безпосередньо закріплені інформаційно-правові повноваження, які необхідно для виконання зазначених завдань та реалізації визначених функцій; 3) оскільки завдання виконуються, а функції реалізуються, то необхідні інформаційно-правові повноваження мають

бути закріплені принаймні на рівні локальних нормативно-правових актів ОМС України. Приклади таких локальних актів будуть розглянуті пізніше.

Цілком логічно, що виникає потреба у виявленні таких нормативно-правових актів першої групи, в яких безпосередньо закріплені інформаційно-правові повноваження ОМС України. Проведені дослідження дозволили виявити окремі акти, які задовольняють наведеній вимозі. Отже, розглянемо ці акти.

Закон України «Про інформацію» [95] у ст. 4 містить перелік суб'єктів інформаційних відносин: фізичні особи; юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень. Водночас, зміст поняття «суб'єкти владних повноважень» розкривається (на законодавчому рівні) у Законі України «Про доступ до публічної інформації» [78]: це органи державної влади, інші державні органи, ОМС, органи влади Автономної Республіки Крим (далі – АРК), інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання. Логічним постає висновок: ОМС України, постаючи суб'єктами владних повноважень, водночас, є суб'єктами інформаційних відносин. При цьому, інформаційними є відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації (преамбула Закону [95]).

Крім того, Закон України «Про захист персональних даних» вживає ще додатковий термін – обробка персональних даних (цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних) [280]. У свою чергу, обробка персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем (ст. 2 Закону [280]). Таким чином, обробка персональних даних (та усі дії з персональними даними, що з цим пов'язані) є діяльністю, яка породжує інформаційні відносини.

До того ж, ОМС України, на підставі ст.ст. 1-10, 28- 37 Закону [95], зобов'язані оприлюднювати загальні засади доступу до інформації, режиму

доступу (відкрита інформація та інформація з обмеженим доступом), надання та розгляд запитів про доступ до інформації та до офіційних документів [95].

Вважаємо за необхідне акцентувати увагу на ст. 6 Закону України «Про інформацію», в якій закріплено наступні повноваження, що мають відношення і до ОМС України, а саме: 1) обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність та прийняті рішення; 2) обов'язок суб'єкта владних повноважень визначати спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації [95]. Враховуючи існування галузевого характеру повноважень, варто підкреслити, що у Законі [95] закріплено інформаційно-правові повноваження.

Аналіз положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78] доводить, що ОМС України, як розпорядники інформації (та водночас, суб'єкти владних повноважень), є суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації (ст. ст. 12, 13 Закону [78]). Наприклад, аналіз ст. 3 Закону (гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації) доводить, що ОМС України зобов'язані: 1) надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом [78]; 2) визначити спеціальні структурні підрозділи або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє [78]; 3) здійснювати громадський контроль за дотриманням прав на доступ до публічної інформації [78].

Таким чином, ОМС України, як розпорядник публічної інформації, реалізують свої інформаційно-правові повноваження у правовідносинах, які, за своїм характером (критерій – обіг інформації) є інформаційно-правовими. Водночас, це є додатковим аргументом, що компетенція ОМС України розповсюджується на сферу інформаційних відносин (правовідносин). У свою чергу, це свідчить про наявність інформаційно-правового характеру у загальному статусі ОМС України. Варто додати, що ґрунтовне дослідження реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України у інформаційних правовідносинах буде проведено у наступному (третьому) розділі нашої роботи.

Водночас, ОМС України, як розпорядники, які володіють інформацією про особу, зобов'язані: 1) надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом [78]; 2) використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом [78]; 3) вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб [78]; 4) виправляти неточну та застарілу інформацію про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується (ст.10) [78].

Разом з тим, ОМС України, як розпорядники публічної інформації у формі відкритих даних (ст. 10-1), зобов'язані: 1) надавати публічну інформацію у формі відкритих даних на запит [78]; 2) оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах [78]. Нарешті, безпосередньо обов'язки розпорядників інформації визначені у ст. 14 Закону. Виходячи із цього, ОМС України (як розпорядники) зобов'язані: 1) оприлюднювати інформацію, передбачену цим та іншими законами [78]; 2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні [78]; 3) вести облік запитів на інформацію [78]; 4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо [78]; 5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації [78]; 6) надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію; перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену інформацію [78].

Таким чином, ми переконалися, що у Законі України «Про доступ до публічної інформації» нормативно закріплені інформаційно-правові повноваження ОМС України.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, необхідно зазначити, що процес удосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері доступу до публічної інформації продовжується. Зокрема, Україна 20 травня 2020 року відповідним Законом ратифікувала Конвенцію Ради Європи про доступ до

офіційних документів [282], що додатково створює можливість для розширення обсягу інформаційно-правових повноважень ОМС України у зв'язку з появою нових інформаційних завдань, які мають виконувати зазначені органи.

Варто зазначити, що відповідно до Закону України [283], висвітлення діяльності ОМС України – це: 1) одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про їх діяльність; 2) задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів [283]. Водночас, інформаційні служби ОМС – це структурні підрозділи цих органів, що виконують інформаційно-аналітичні функції та забезпечують зв'язки із засобами масової інформації та громадськістю [283]. Відповідно до ст. 6 Закону, інформація про діяльність, зокрема, ОМС може отримуватися засобами масової інформації від цих органів безпосередньо або через їх інформаційні служби чи бути зібрана працівниками засобів масової інформації. Таким чином, інформаційні служби ОМС України збирають, аналізують, обробляють та оперативно надають інформацію про їх діяльність засобам масової інформації, крім випадків, передбачених Законом України «Про державну таємницю» [283].

Варто зазначити, що обов'язок оприлюднювати інформацію ОМС України міститься у ст. ст. 3, 22. Закону [283]. А саме, обов'язок оприлюднювати: 1) порядок допуску журналістів і технічних працівників до приміщення органу місцевого самоврядування, доступу до інформації та їх документів і технічних засобів); 2) Статут територіальної громади; 3) нормативно-правові акти ради, виконкому, сільського, селищного, міського голови [283]. Аналіз положень Закону [283] дозволив з'ясувати, що повноваження інформаційних служб ОМС України розкривається, зокрема, у ст. 6 Закону як право використання наступних форм підготовки та оприлюднення інформації: 1) випуск і поширення бюлетенів, прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо; 2) проведення прес-конференцій, брифінгів, організації інтерв'ю з керівниками, зокрема, ОМС для працівників вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації; 3) забезпечення публікацій (виступів) у засобах масової інформації керівників або інших відповідальних працівників ОМС; 5) створення архівів

інформації про діяльність ОМС України [283]. Отже, детальний аналіз положень Закону [283] сприяв усвідомленню того, що безпосередньо у його статтях нормативно закріплені повноваження ОМС України, що мають інформаційний характер – інформаційно-правові повноваження.

До речі, прикладом реалізації вимог Закону [283] є, зокрема, Положення про організаційно-інформаційний відділ виконавчого комітету Миколаївської сільської ради [284]. Ще один приклад – Положення про відділ інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю апарату міської ради та виконкому Могилів-Подільська (надалі – відділ) [285].

Проаналізуємо окремі положення цього документу [285]. Так, серед основних завдань відділу Могилів-Подільської міської ради, зокрема, є: 1) інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади [285]. 2) забезпечення проведення державної політики в інформаційній та видавничій сферах міста [285]; 3) забезпечення комунікативної політики влади та громадськості [285]; 4) сприяння місцевим органам виконавчої влади у забезпеченні взаємодії з політичними партіями та громадськими організаціями [285]. Виходячи із цього, відділ, зокрема: 1) аналізує, узагальнює, прогнозує розвиток ситуацій в інформаційному просторі міста [285]; 2) подає міському голові інформаційно-аналітичні матеріали, вносить пропозиції щодо формування і реалізації інформаційної політики в місті [285]; 3) розробляє і здійснює заходи, спрямовані на розвиток і захист інформаційної сфери міста [285]; 4) бере участь у підготовці пропозицій щодо формування державної політики в інформаційній та видавничій сферах [285]; 5) забезпечує доступ до публічної інформації, розпорядником якої він є [285]; 6) забезпечує захист персональних даних [285]. Таким чином, можна зробити висновок, що зазначений відділ міської ради для виконання поставлених завдань реалізує як управлінську та публічно-сервісну функції, так і інформаційну функцію.

Отже, у даному Положенні, зокрема, реалізовані нормативні приписи законів України [78, 95] щодо необхідності утворення спеціального структурного підрозділу (чи посадової особи), відповідального за доступ до публічної

інформації та захист персональних даних. Очевидно, що реалізація завдань та функцій інформаційного характеру вимагає існування та нормативного закріплення інформаційно-правових повноважень. Відповідно до Положення [285], відділ має право, серед іншого: 1) одержувати в установленому порядку від інших структурних підрозділів міської ради та її виконавчих органів, підприємств, установ та організацій всіх форм власності інформацію, необхідну для виконання завдань [285]; 2) користуватись інформаційними базами ОВВ, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами [285].

Вважаємо за необхідне підкреслити, що проведений аналіз останнього акту дозволяє зробити наступні висновки: 1) зазначений нормативно-правовий акт є актом локальним, який, з одного боку, був прийнятий на виконання вимог певних законодавчих актів для уточнення та конкретизації завдань й функцій ОМС України. Водночас, з іншого боку, саме на рівні локального акту закріпленні повноваження, зокрема, інформаційно-правового характеру; 2) виникає потреба у приведенні законодавства України до належного рівня узгодженості: передусім повноваження мають бути закріплені на законодавчому рівні.

Аналіз положень Закону України «Про захист персональних даних» [280] доводить, що Закон регулює правові відносини, пов'язані із діяльністю з обробки персональних даних (далі – ПД) та їх захистом, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також діяльності з обробки ПД, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів [280]. Водночас, аналіз положень ст. 4 засвідчує, що ОМС України постають суб'єктами відносин, пов'язаних із ПД або як володілець персональних даних, або як розпорядник. Виходячи із цього, права та обов'язки володільця та розпорядника ПД є складовою компетенції, у тому числі й ОМС України. Отже, перевіримо ці повноваження на предмет наявності в них повноважень інформаційного характеру.

Встановлено [280], що використання ПД передбачає будь-які дії володільця щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання

часткового або повного права обробки ПД іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із ПД, що здійснюються за згодою суб'єкта ПД чи відповідно до закону [280]. Проаналізовано основні положення Закону (ст.12 – ст.15 [280]), які розкривають різні операції щодо обробки та захисту персональних даних. По-перше, збирання ПД є складовою процесу їх обробки, що передбачає дії з підбору чи впорядкування відомостей про фізичну особу (ст.12) [280]. По-друге, накопичення ПД передбачає дії щодо поєднання та систематизації відомостей про фізичну особу чи групу фізичних осіб або внесення цих даних до бази ПД (ст. 13) [280]. По-третє, зберігання ПД передбачає дії щодо забезпечення їх цілісності та відповідного режиму доступу до них (ст. 13) [280]. По-четверте, їх поширення передбачає дії щодо передачі відомостей про фізичну особу за згодою суб'єкта ПД (ст. 14) [280] та ін.

Дослідження змісту різних операцій обробки та захисту ПД доводять, що змістовне наповнення операцій пов'язано із різними складовими обігу інформації. Тобто, під час таких операцій виникають суспільні інформаційні відносини, одним із обов'язкових суб'єктів яких постають ОМС України як володільці ПД. Очевидно, що сфера суспільних відносин щодо обігу персональних даних на місцевому рівні є предметом відання зазначених органів, що має інформаційний характер. Таким чином, ОМС України повинні мати відповідні інформаційно-правові повноваження для виконання завдань інформаційного характеру та реалізації передусім інформаційної функції. З'ясуємо, чи це передбачено положеннями Закону України «Про захист персональних даних» [280].

Встановлено, що володільці чи розпорядники ПД зобов'язані вносити зміни до ПД: 1) на підставі вмотивованої письмової вимоги суб'єкта ПД [280]; 2) за зверненням інших суб'єктів відносин, пов'язаних із ПД, якщо на це є згода суб'єкта ПД; 3) згідно з приписом Уповноваженого або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого [280]; 4) за рішенням суду, що набрало законної сили (ст.20) [280]. Законодавчо закріплено, що про передачу ПД третій особі володілець ПД протягом 10 робочих днів повідомляє суб'єкта ПД,

якщо цього вимагають умови його згоди або інше не передбачено законом (ст. 21 Закону) [280].

Крім того, п. 4 ст. 19 закріплює за ОМС України право на безперешкодний і безоплатний доступ до ПД відповідно до їх повноважень [280]. Зокрема, володілець ПД повідомляє Уповноваженого про обробку ПД, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів ПД, упродовж 30 робочих днів з дня початку такої обробки (ст.9) [280]. Разом з тим, володільці, розпорядники ПД та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до ПД (ст. 24) [280]. Важливо, що Законом закріплюється необхідність створення (визначення) структурного підрозділу (відповідальної особи), що організовує роботу, пов'язану із захистом ПД при їх обробці (ст.24) [280].

Разом з тим, обов'язки структурного підрозділу або відповідальної особи, що організовує роботу, пов'язану із захистом ПД при їх обробці, визначаються у п.3 ст. 24. Отже, зазначений підрозділ (особа): 1) інформує та консулює володільця або розпорядника ПД з питань додержання законодавства про захист ПД [280]; 2) взаємодіє з Уповноваженим ВРУ з прав людини та визначеними ним посадовими особами його секретаріату з питань запобігання та усунення порушень законодавства про захист ПД [280].

Враховуючи положення ст. 30 Закону [280] щодо вимог (по відношенню до КМУ протягом 6 місяців з дня набрання чинності цим Законом) забезпечити: прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом [280]; приведення своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом – перевіriamo згодом (наприкінці підрозділу) ці вимоги, аналізуючи, серед іншого, відповідні Програми місцевих рад.

До речі, наказом Уповноваженого ВРУ з прав людини від 8 січня 2014 року № 1/02-14 затверджено Типовий порядок обробки персональних даних [286], яким визначено загальні вимоги щодо обробки та захисту ПД суб'єктів ПД, що обробляються повністю чи частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також ПД, що містяться у картотеці чи призначені для внесення до картотеки, із

застосуванням неавтоматизованих засобів [286]. Порядок також містить уточнення щодо зобов'язань відповідальної особи / структурного підрозділу, яка: 1) забезпечує реалізацію прав суб'єктів ПД [286]; 2) користується доступом до будь-яких даних, які обробляються володільцем / розпорядником та до всіх приміщень володільця / розпорядника, де здійснюється така обробка [286]; 3) повідомляє про це керівника володільця / розпорядника з метою вжиття необхідних заходів (у разі виявлення порушень законодавства про захист ПД) [286]; 4) аналізує загрози безпеці ПД [286]. Таким чином, є усі підстави стверджувати, що переважна кількість інформаційно-правових повноважень ОМС України знайшли своє законодавче закріплення [280]. Водночас, конкретизація окремих інформаційно-правових повноважень ОМС України відбулася на підзаконному рівні [286].

Аналіз положень Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [287] свідчить про відсутність прямої вказівки норм цього закону на діяльність ОМС України.

Наступний етап роботи пов'язаний із опрацюванням другої групи законів, зокрема: «Про місцеве самоврядування в Україні» [96], «Про статус депутатів місцевих рад» [288], «Про службу в органах місцевого самоврядування» [259]. Так, Закон України «Про місцеве самоврядування» [96], відповідно до Конституції України, визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та ПОМС (ст. 16) [96].

Аналізуючи положення Закону [96], слід дійти висновку, що нормативні приписи щодо регулювання повноважень ОМС України в інформаційній сфері містяться лише у декількох статтях. Так, згідно із п.2 ст. 18 Закону [96], з питань, віднесених до відання ОМС, на їх вимогу підприємства, установи та організації, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, надають відповідну інформацію [96]. Надалі, відповідно до п.11 ст. 54 Закону [96], акти органів та ПОМС підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитом відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»

[78]. При цьому, проекти актів ОМС оприлюднюються в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації» [78], крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом (коли такі проекти актів оприлюднюються негайно після їх підготовки) [78]. У свою чергу, акти органів та ПОМС, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, приймаються та оприлюднюються у порядку, встановленому Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (п.12, ст. 54 [289]).

Узагальнюючи, зазначимо, що ОМС України зобов'язані оприлюднювати інформацію, а саме: 1) оголошення про громадські слухання, загальні збори громадян за місцем проживання в порядку, визначеному статутом територіальної громади та їх рішення (ст. ст. 8,13) [289]; 2) інформацію про внесення на розгляд ради питань в порядку місцевих ініціатив (ст. 9) [289]; 3) плани роботи ради (ст. 26); 4) щорічні звіти голови та його заступників; Програми, затверджені радою, та звіти про їх виконання (ст. 42) [289]; 4) рішення ради, виконкому, розпорядження сільського, селищного, міського голови ненормативного характеру (ст. 59) [289].

Аналіз положень наступного Закону України – «Про статус депутатів місцевих рад» [288], свідчить, що статус депутата місцевої ради визначається Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. Так, депутат місцевої ради – представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу (ст.2), який здійснює свої повноваження, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю (ст. 6) [288]. До речі, у виборчому окрузі депутат місцевої ради зобов'язаний, зокрема, не рідше одного разу на півріччя інформувати виборців про роботу місцевої ради та її органів, про виконання планів і програм економічного і соціального розвитку, інших місцевих програм, місцевого бюджету, рішень ради і доручень виборців (ст.10) [288]. Отже, аналіз положень Закону свідчить – ОМС України мають обов'язок оприлюднювати інформацію, зокрема, щодо: 1) місця, дня і часу прийому виборців депутатами ради (ст. 10); 2) звітів депутатів ради (ст. 16); 3) доручень виборців, наданих депутатам; результати їх розгляду радою і виконавчими органами (ст.17) [288].

Наступний Закон України – «Про службу в органах місцевого самоврядування» [259] регулює правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в ОМС, визначає загальні засади діяльності ПОМС, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в ОМС. Відповідно, у ст. 2 Закону [259] визначено поняття посадової особи місцевого самоврядування. Водночас, у ст. 3 Закону [259] закріплено три рівні посад (про що йшлося у підрозділі 2.2 дисертації). Варто зазначити, що права та обов'язки ПОМС визначені у ст.ст. 8, 9 Закону [259]. Аналіз положень цих статей доводить, що серед основних обов'язків (у інформаційному контексті) визначено обов'язок: 1) збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, а також іншої інформації, яка згідно із законом не підлягає розголошенню (ст. 8) [259].

У свою чергу, на підставі ст. 9 Закону [259], посадова особа місцевого самоврядування має право: 1) отримувати в порядку, встановленому законодавством, від відповідних органів державної влади, органів влади АРК та ОМС, підприємств, установ, організацій, незалежно від їх підпорядкування та форм власності, об'єднань громадян, окремих осіб матеріали та інформацію, необхідні для виконання своїх службових обов'язків [259]; 2) у порядку і в межах, встановлених законом, отримувати інформацію щодо матеріалів своєї особової справи та ознайомлюватися з іншими документами, що стосуються проходження нею служби в ОМС, отримувати від керівників ОМС відповідні пояснення та давати особисті пояснення [259]. Нарешті, на підставі ст. 10 Закону [259], ОМС України зобов'язані повідомляти щодо оголошень про конкурси на заміщення посад у виконавчих органах ради або поширення через інші офіційні ЗМІ не пізніше ніж за місяць до початку конкурсу та доведення до відома працівників органу, в якому оголошується конкурс [259].

Результати аналізу другої групи законів України є наступні: 1) законодавчо закріплені окремі повноваження ОМС України інформаційно-правового характеру. Ці повноваження необхідні для виконання деяких завдань

інформаційного характеру, наприклад: надання публічної інформації за інформаційними запитами чи шляхом оприлюднення; обробка та захист ПД; інформаційна підтримка депутатів місцевих рад та ПОМС України; 2) відсутні як інформаційні завдання, так і відповідні інформаційно-правові повноваження ОМС України, що пов'язані із сучасними тенденціями розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки (смарт-контракти, смарт-сіті, програми цифровізації на місцевому рівні, цифрові права, цифрові навички).

Нарешті, пропонуємо акцентувати увагу на з'ясуванні факту закріплення інформаційно-правових повноважень ОМС України щодо діяльності, пов'язаної з обігом інформації, аналізуючи положення третьої групи законів. Так, на підставі наступних законів України слід визначити види інформації, з обігом якої пов'язані ОМС України (наприклад, зобов'язання щодо її оприлюднення). Отже, ОМС України зобов'язані оприлюднювати наступну інформацію.

По-перше, на підставі Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»: 1) плани роботи ради (ст. ст. 7,13,23); 2) регуляторні акти (ст. 12) [289]; 3) повідомлення про оприлюднення проекту регуляторного акта з метою одержання зауважень і пропозицій, проекти регуляторних актів з аналізом їх регуляторного впливу (ст.ст. 8,9,13) [289]; 3) звіти про відстеження результативності регуляторних актів (базові, повторні, періодичні) (ст.ст. 10,13) [289]. По-друге, на підставі Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»: 1) Програми економічного і соціального розвитку; прогнози економічного і соціального розвитку міста на середньостроковий період (ст. 2) [290]. По-третє, на підставі Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [291]: 1) Єдина державна електронна система у сфері будівництва – вимога щодо обов'язковості внесення до електронної системи інформації (даних), визначеної ч. 1 ст. 22-2 цього Закону, змін до неї (ст. 22-1) [291]; 2) дані можуть зберігатися також в інших державних органах, органах місцевого самоврядування [291]. По-четверте, на підставі Закону України «Про оренду державного та

комунального майна»: 1) повідомлення про конкурси на право оренди комунального майна та їх результати (ст. 9) [292].

По-п'яте, на підставі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [293]: 1) інформацію про якість харчових продуктів і предметів побуту (ст. 15,19); 2) інформацію щодо стану навколишнього природного середовища чи його об'єктів та рівні їх забруднення (ст. 25) [293]; 3) інформацію про загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей (ст. 25) [293]. По-шосте, на підставі Бюджетного кодексу України: 1) рішення (інформацію) про місцевий бюджет міста та зміни до нього (ст. 28); 2) інформацію про виконання місцевого бюджету (ст. 28) [294].

Отже, проведений аналіз положень трьох груп законів України достовірно підтверджує наявність інформаційно-правових повноважень у змісті правового статусу ОМС України. Водночас, це слугує й доказом (на етапі перевірки гіпотези), що ОМС України постають суб'єктами інформаційного права і мають інформаційно-правовий статус.

Разом з тим необхідно зазначити, що вказані норми мають доповнюватися, конкретизуватися у відповідних нормативно-правових актах. Прикладами реалізації можуть слугувати відповідні Програми (про що – згодом нижче). Крім того, на локальному (місцевому) рівні питання інформаційно-правового статусу (зокрема, інформаційно-правові повноважень) ОМС України може конкретизуватися, наприклад у: 1) Статуті територіальної громади (акт, що може прийматися сільською, селищною або міською радою відповідно до ст. 19 Закону [96]; 2) Регламенті ради, виконкому (ст. 46 Закону) – його прийняття є обов'язковим [96]; 3) окремих рішеннях ради, її виконавчого комітету, розпорядженнях міського голови, наприклад, у рішеннях ради про затвердження положення про інформаційний підрозділ [96].

Продовжуючи дослідження змісту інформаційно-правового статусу (у вузькому значенні) ОМС України, як суб'єкта інформаційного права, акцентуємо

увагу на наступному структурному елементі – юридичній відповідальності. Вочевидь, юридична відповідальність постає гарантією належного виконання інформаційно-правових повноважень ОМС України, у чому ми також переконуємося, аналізуючи відповідні закони України. Крім того, на міжнародному рівні, передусім у Європейській хартії місцевого самоврядування (у ст. 3), місцеве самоврядування розуміється саме як право і спроможність ОМС в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення [82]. Отже, аналіз літератури, наприклад [103, 295, 296,] щодо розуміння змісту юридичної відповідальності свідчить про існуючі дискусії з цього питання. Разом з тим, для нашого дослідження важливо визначитися із відповідальністю в інформаційній сфері, яка зумовлює інформаційний предмет відання ОМС України. Вважаємо за доцільне з'ясувати загальні правові засади юридичної відповідальності ОМС України відповідно до їх загального предмета відання.

Варто погодитися із позицією І.А. Галіахметова та С.І. Кожушко [296], які, досліджуючи юридичну відповідальність ОМС України та їх посадових осіб, наголошують на необхідності усвідомлення двох її основних форм. Перша форма – позитивна – це відповідальність за рішення питань місцевого значення (тобто, в межах предмета відання, визначеного, передусім, у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»). Друга форма – негативна – це відповідальність, яка настає перед різними суб'єктами права, а саме, перед: 1) населенням – як наслідок втрати його довіри [296]; 2) державою – як наслідок порушення законодавства (національного та міжнародного); 3) перед фізичними та юридичними особами – також як наслідок порушення законодавства [296].

Варто зазначити, що це підтверджується аналізом відповідних статей Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96]). Так, (п.1 ст. 74) свідчить про три рівні відповідальності органів та ПОМС, а саме, перед: 1) територіальною громадою (ст. 75); 2) державою (ст. 76) [96]; 3) юридичними і фізичними особами (ст. 77). У Законі також наголошується на доцільності розрізняти підстави, види і

порядок відповідальності, які визначаються Конституцією України, цим та іншими законами (п.2 ст. 74) [96]. При цьому, шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності ОМС, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності ПОМС – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом (п.1 ст.77) [96].

Продовжуючи, зазначимо, що відповідальність ОМС України та їх посадових осіб також слід розрізняти у залежності від виду повноважень: перед територіальною громадою та особою – відповідальність настає за реалізацію власних повноважень; перед державою, територіальною громадою та особою – за реалізацію делегованих повноважень [297]. До речі, зміст поняття «делеговані повноваження» – також може проявлятися у двох формах: 1) повноваження, які безпосередньо делегуються державою для постійного виконання без згоди ОМС, їх фінансове забезпечення здійснюється державою (наприклад, ст. 1, ст.ст. 27-36; 38 Закону [96]). 2) повноваження, які делегуються (передаються) на визначений термін ОМС України органами державної влади (за попередньою згодою) [297].

Необхідно розуміти, що норми, які закріплюються у відповідних законах України щодо відповідальності ОМС України та їх посадових осіб, встановлюють її різні види, зокрема, конституційно-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову, цивільно-правову, дисциплінарну, матеріальну тощо [298]. Водночас, наша мета – переконатися у наявності саме правопорушень в інформаційній сфері (інформаційних правопорушень), які постають підставами для настання будь-якого виду відповідальності. У свою чергу, це продовження етапу перевірки нашої гіпотези щодо розгляду ОМС як суб'єктів інформаційного права та існування у них інформаційно-правового статусу.

Так, аналіз положення Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» [259] дозволив усвідомити наступне. Насамперед, служба в органах місцевого самоврядування – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в ОМС, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та

окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом [259]. Аналіз ст.ст. 2,3 Закону дозволив встановити визначення понять «посадові особи місцевого самоврядування» та «посада» [259]. За порушення законодавства про службу в ОМС (відповідно до ст. 23 Закону) настає відповідальність (цивільна, адміністративна або кримінальна) [259].

Отже, відповідальність посадової особи місцевого самоврядування визначена у ст. 24 Закону [259]. Так, матеріальна шкода, завдана територіальній громаді незаконними рішеннями (сільських, селищних, міських голів, голів районних у місті, районних та обласних рад, їх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів виконавчих ОМС), діями чи бездіяльністю ПОМС (при здійсненні ними своїх повноважень), відшкодовується за рахунок місцевого бюджету в порядку, встановленому законом [259]. Разом з тим, сільські, селищні, міські, районні у місті, районні та обласні ради, сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної та обласної ради мають право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи місцевого самоврядування, яка заподіяла шкоду територіальній громаді, у розмірах і порядку, визначених законами України та статутами територіальних громад, прийнятими відповідно до законів України [259]. У цьому випадку маємо приклад цивільно-правової відповідальності.

До того ж, Закон України «Про запобігання корупції» [260] встановлює (у ст. 65) відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Так, за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч.1 ст. 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку [260].

Вважаємо за доцільне зазначити, що серед основних нормативно-правових актів, які регулюють питання юридичної відповідальності в інформаційній сфері, (у тому числі ОМС України), слід виділити такі закони України: «Про інформацію»; «Про службу в органах місцевого самоврядування»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про звернення громадян»; «Про запобігання корупції»

Надалі, аналізуючи положення деяких законів, будемо прагнути знайти підтвердження нашої гіпотези щодо наявності юридичної відповідальності ОМС України за правопорушення у інформаційній сфері.

Аналізу положення ст. 27 Закону України «Про інформацію» [95] дозволив встановити, що порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України. Водночас, ст. 31 Закону регулює питання відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Наприклад, у разі якщо порушенням права на свободу інформації особі завдано матеріальної чи моральної шкоди, вона має право на її відшкодування за рішенням суду [95]. Разом з тим, суб'єкти владних повноважень (до яких, нагадаємо, відносяться і ОМС України), як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди [95].

Аналіз положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78] свідчить, що суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є: 1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень [78]; 2) розпорядники інформації – суб'єкти, визначені у ст.13 цього Закону [78]; 3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до публічної інформації розпорядників інформації (ст. 12) [78]. Водночас, до розпорядників інформації, відповідно до ст. 13 Закону відносяться, зокрема, суб'єкти владних повноважень, у тому числі, й органи місцевого самоврядування. Тобто, ОМС України постають суб'єктами владних повноважень, та, відповідно, розпорядниками інформації.

Надалі, у ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78], зазначається, що відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень): 1) ненадання відповіді на запит [78]; 2) ненадання інформації на запит [78]; 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію [78]; 4)

неоприлюднення інформації відповідно до статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78]; 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації [78]; 6) несвоєчасне надання інформації [78]; 7) необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом [78]; 8) нездійснення реєстрації документів [78]; 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів [78]. Тобто, на підставі ст. 23 Закону [78] запитувач має право ці дії (або бездіяльність) оскаржити.

Слід враховувати, що у випадку порушення права на інформацію посадова особа, у тому числі, ОМС України, може підлягати адміністративній відповідальності, яка передбачена ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) «Порушення права на інформацію та права на звернення» [299]. Зокрема, за порушення норм Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме, необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання недостовірної інформації, накладається штраф на посадових осіб від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів (далі – НМД) громадян [299]. Крім того, особи, на думку яких їхні права та законні інтереси порушені розпорядниками інформації, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом [78]. Таким чином, встановлено, що ОМС України можуть поставати, зокрема, суб'єктами інформаційних правовідносин (а у випадку порушення – суб'єктами адміністративних правовідносин). Цей висновок впливає із аналізу відповідних статей Закону [78].

Дослідження довели, що Закон України «Про захист персональних даних» [280] містить перелік (ст. 4) суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними. Таким чином, встановлено, що ОМС України постають суб'єктами інформаційних відносин, пов'язаних із персональними даними (у статусі як володільця, так і розпорядника). Вважаємо за доцільне нагадати, що у ст. 24 Закону [280] (забезпечення захисту ПД) визначено, що володільці, розпорядники

ПД та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до ПД. У зв'язку з цим, зокрема в ОМС України створюється (визначається) структурний підрозділ або відповідальна особа, що організовує роботу, пов'язану із захистом ПД при їх обробці (п.2 ст.24 Закону) [280].

Відповідно до ст. 28 Закону, порушення законодавства про захист персональних даних тягне за собою відповідальність, встановлену законом [280]. Зокрема, ст. 188-39 КУпАП (порушення законодавства у сфері захисту персональних даних) [299] містить наступні санкції. По-перше, неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України (далі – ВРУ) з прав людини про обробку ПД або про зміну відомостей, які підлягають повідомленню згідно із законом, повідомлення неповних чи недостовірних відомостей – штраф на посадових осіб – від 200 до 400 НМД громадян [299]. По-друге, невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого ВРУ з прав людини або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист ПД – штраф на посадових осіб – від 300 до 1000 НМД громадян [299]. По-третє, недодержання встановленого законодавством про захист ПД порядку захисту ПД, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта ПД, – штраф на посадових осіб від 300 до 1000 НМД громадян [299].

Аналіз положень КУпАП [299] доводить, що дійсно до адміністративної відповідальності можуть притягуватися ОМС (наприклад, ст.ст. 166-4, 211-2, 212-2, 212-3). Відомо, що підставою притягнення до адміністративно-правової відповідальності є здійснення адміністративного правопорушення. Наведемо декілька прикладів статей КУпАП щодо адміністративних правопорушень, пов'язаних, наприклад, з доступом громадян до інформації, які здійснюють ОМС України та їх посадові особи.

Наприклад, ст. 53-2 КУпАП – за порушення окремих норм Земельного Кодексу України, а саме, за перекручення даних державного земельного кадастру і приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок,

наявність земель запасу або резервного фонду – відповідальність: накладання на посадових осіб штрафу від 5 до 20 НМД громадян [299]. Відповідно до ст. 82-3 КУпАП – відповідальність настає за приховування, перекручення або відмову від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів: накладання на посадових осіб штрафу від 3 до 5 НМД громадян [299]. Крім того, згідно із ст. 83-1 КУпАП встановлена відповідальність, у тому числі посадових осіб, за неповідомлення (приховування) або надання неправдивої інформації про загрозу посівам, деревним насадженням іншій рослинності відкритого та закритого ґрунту, а також продукції рослинного походження від шкідливих організмів [299].

Важливо, що ст. 172-8 КУпАП [299] встановлює відповідальність за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень. Так, незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, – тягне за собою накладення штрафу від 100 до 150 НМД громадян [299].

Щодо кримінальної відповідальності, то варто зазначити, що її підставою є вчинення злочину, тобто, передбаченого ст.11 Кримінального Кодексу України (надалі – КК) України суспільно небезпечного винного діяння (дія або бездіяльність), що вчинене суб'єктом злочину [300]. Необхідно зазначити, що до представників місцевого самоврядування належать особи, які перебувають на службі в ОМС України, діють від їх імені (за їх дорученням) і у межах своєї компетенції здійснюють (реалізують) функції цих органів [300]. Виходячи із цього, така посада, як зокрема, староста (як і в. о. старости) як представник ОМС України підпадає під ознаки службової особи в рамках КК України. До речі, згідно зі ст. 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96] повноваження сільського, селищного, міського голови вважаються достроково припиненими у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо

нього. У зв'язку з цим, варто погодитися із П.Б. Пилипишиним [295], який відмічає, що «у даному випадку кримінальна відповідальність автоматично призводить й до конституційно-правової відповідальності» [295].

Необхідно зазначити, що за критерієм порушень стандартів інформаційної відкритості виділяють три групи злочинів: 1) розголошення державними службовцями інформації з обмеженим доступом [300]; 2) незаконні обмеження державними службовцями доступу до інформації інших уповноважених розпорядників [300]; 3) незаконні обмеження доступу до інформації про екологічну безпеку [300]. Щодо класифікації складів злочинів у інформаційній сфері, то їх поділяють на основні чотири групи, а саме, склади злочинів, пов'язані: 1) з порушенням встановленого порядку доступу до інформації; 2) з порушенням встановленого порядку доступу до інформації (сфера службової діяльності) [300]; 3) з порушеннями права на інформацію; 4) склади «комп'ютерних» злочинів. Розглянемо склади злочинів відповідно до останньої класифікації [300].

Прикладом злочину, які відносяться до першої групи, є «державна зрада» – відповідно ст. 111 КК України [300] – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України зокрема у формі шпигунства (передача або збирання з метою передачі іноземній державі або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю) [300]. Суб'єкт – громадянин України – карається позбавленням волі від 12 до 15 років з конфіскацією майна або без такої [300].

До другої групи складів злочинів, серед іншого, відносяться наступні. Наприклад, визначене у ст. 366 КК України [300] «службове підроблення» – відповідальність за внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання і видача завідомо неправдивих документів – карається штрафом до 250 НМД громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох

років [300]. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від 250 до 750 НМД громадян (ст. 366 КК України) [300]. Ще один приклад, відповідно до ст. 366-2 КК України [300] – «Декларування недостовірної інформації» – настає відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (ст. 366-2 КК України) [300].

До третьої групи складів злочинів (пов'язаних з порушеннями права на інформацію) слід віднести наступні. Так, ст. 328 КК України [300] – встановлює відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства – карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [300]. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [300]. Наступна – ст. 329 КК України [300] – встановлює відповідальність за втрату документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, – карається позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [300].

Стаття 330 КК України [300] – встановлює відповідальність за передачу або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на

строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [300].

Водночас, відповідальність за надання службовою особою завідомо неправдивої інформації народному депутатові України та депутату місцевої влади визначена у ст. 351 КК України [300] – караються штрафом від 1000 до 2000 НМД громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років [300].

Нарешті прикладами складів четвертої групи злочинів постають склади, визначені у наступних статтях КК України. Так, ст. 361 КК України [300] – визначає відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем..., що призвело до витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації – карається штрафом від 600 до 1000 НМД громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або без такого [300].

Відповідальність за несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в комп'ютерах, автоматизованих системах визначена у ст. 361-2 КК України [300] – караються штрафом від 2000 до 4000 НМД громадян або позбавленням волі на строк до двох років [300]. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [300]. Нарешті, відповідальність за несанкціоновані зміну, знищення або блокування інформації, яка обробляється в комп'ютерах, автоматизованих системах – визначена у ст. 362 КК України [300].

Висновки до розділу 2

1. Запропоновано структуру системної моделі узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права: 1) юридичні знання щодо суб'єктів права; 2) юридичні

знання щодо правосуб'єктності; 3) юридичні знання щодо правового статусу [301].

2. Узагальнення юридичних знань щодо суб'єктів права, правосуб'єктності та правового статусу дозволило дійти наступних висновків: 1) суб'єкти інформаційного права, знаходяться у зв'язках між собою у формі інформаційних правовідносин; 2) структура інформаційної правосуб'єктності: інформаційна правоздатність, дієздатність, деліктоздатність; 3) «інформаційна правосуб'єктність» – це лише властивість, яка притаманна «суб'єкту інформаційного права» як елементу юридичного змісту інформаційного правовідношення. У свою чергу, «суб'єкт інформаційного правовідношення» – це учасник конкретного інформаційного правовідношення, елемент фактичного змісту інформаційного правовідношення; 4) під інформаційно-правовим статусом слід розуміти комплексне поняття, певну систему, що включає до свого складу інформаційні права та свободи, законні інформаційні інтереси та інформаційні обов'язки суб'єкта інформаційного права; 5) слід розрізняти особливості правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів права, у тому числі суб'єктів інформаційного права; 6) інформаційно-правове положення суб'єктів інформаційного права складається із: а) його інформаційно-правового статусу; б) сукупність його інформаційно-правових зв'язків [301, 302].

3. З'ясовано, що правова природа ОМС України – це юридична характеристика, яка, насамперед, визначає їх місце, функцію та особливості у порівнянні з іншими суб'єктами публічної влади, зокрема, щодо реалізації інформаційної та публічної-сервісної функції держави. При цьому, одним із ключових елементів правової природи ОМС України є «питання місцевого значення».

Визначено структуру моделі юридичних знань щодо правової природи ОМС України: 1) напрями та основні результати доктринальних досліджень ОМС України у межах конституційного, муніципального, адміністративного, інформаційного права та державного управління; 2) теорії організації місцевих органів влади у історичному аспекті; 3) нормативно-правові засади розбудови

системи місцевого самоврядування в Україні у історичному аспекті; 4) структурні елементи правового статусу ОМС України (за критерієм – галузь права).

4. З'ясовано, що у науковому доробку недостатньо враховано потреби у визначенні особливостей правової природи ОМС України на сучасному етапі розбудови інформаційного суспільства та реалізації інформаційної функції органів публічної влади. Запропоновано під час дослідження правової природи врахувати особливості розвитку концепції інформаційної держави – концепції інформаційної публічної влади [303].

5. Визначено, що в Україні впроваджуються основні положення громадської теорії місцевого самоврядування. Водночас, інститут районних і обласних рад, значний обсяг повноважень виконавчої влади, які делегуються органам місцевого самоврядування, свідчать про ознаки й інших теорій, а саме: державної теорії місцевого самоврядування і теорії муніципального дуалізму. Дійшли висновку, що реформування ОМС України (зокрема, визнання їх інформаційно-правового статусу) ґрунтується, серед іншого, на положеннях функціонального, суб'єктного, об'єктного підходах до розуміння поняття «муніципалізм».

6. Проведене дослідження етапів реформування системи органів місцевого самоврядування дозволило виділити шість основних етапів, кожен із яких (зокрема, у нормативно-правовому аспекті) відображав зміни, які відбувалися у цій системі: зокрема, це стосується предмета відання та повноважень.

Акцентовано увагу на важливості коректного використання системного підходу для визначення змісту поняття «система місцевого самоврядування». Необхідно враховувати системні взаємозв'язки під час виявлення інформаційно-правового статусу ОМС України, як суб'єктів інформаційного права (враховуючи рівні системи ОМС, її мету та наявність зв'язків між усіма елементами) [114, 304].

7. Встановлено, що компетенція ОМС України, з одного боку, є складною правовою категорією (за структурним критерієм), а з іншого – комплексною правовою категорією (за функціональним критерієм галузей права). Акцентовано увагу, що інформаційна компетенція ОМС України є невід'ємною складовою комплексної правової категорії – компетенції. Аналогічний висновок можна

зробити і щодо співвідношення інформаційно-правового статусу ОМС України та комплексної правової категорії – правовий статус ОМС України [305].

8. Опрацьовані у другому розділі дві моделі (модель узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права, модель юридичних знань щодо правової природи ОМС України) дозволили остаточно сформувати системну пізнавальну модель ОМС України як суб'єктів інформаційного права, яка, у свою чергу, сприяє розробці плану реалізації висунутої гіпотези – «ОМС України є суб'єктами інформаційного права» [117, 301, 302, 304, 305].

9. Ґрунтуючись на теоретико-правових засадах, визначено зміст інформаційно-правового статусу ОМС України (у вузькому розумінні) та його структурні елементи: інформаційний предмет відання (завдання, функції); інформаційно-правові повноваження; юридична відповідальність. Запропоновано переконатися у реальності існування цього статусу шляхом аналізу норм національного законодавства.

Проведено етап перевірки висунутої гіпотези, який включав наступні складові перевірки: 1) перевірка факту нормативного закріплення інформаційного предмета відання у законодавчих актах та локальних актах ОМС України; 2) перевірка факту нормативного закріплення інформаційно-правових повноважень у законодавчих актах та локальних актах ОМС України; 3) перевірка факту нормативного закріплення юридичної відповідальності ОМС України за правопорушення в інформаційній сфері. Здійснено пропозиції щодо внесення змін до окремих нормативно-правових актів [305].

РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

3.1 Реалізація інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України з урахуванням ключових принципів інформаційного суспільства

У третьому розділі нашої дисертації акцентуємо увагу: 1) на третьому етапі перевірки висунутої гіпотези, а саме, на перевірці фактів реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України у реальних інформаційних правовідносинах, а також на особливостях реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України з урахуванням впливу основних принципів інформаційного суспільства (підрозділ 1.3 дисертації); 2) на третій фазі оцінки висунутої гіпотези. Що стосується перевірки, то у роботі запропоновано акцентувати увагу на реалізації зазначеного статусу в інформаційних правовідносинах за участю ОМС України. При цьому, враховуючи обмеження щодо обсягу дисертаційної роботи, та, водночас, прагнучи конструктивно застосовувати формально-юридичний, системно-структурний методи (у даному підрозділі, зокрема), вважаємо за доцільне досліджувати реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України в інформаційних правовідносинах, які виникають у сфері доступу до публічної інформації. Отримані висновки, на нашу думку, можуть бути застосовані (перевірені та оцінені) під час дослідження інших складових інформаційної сфери суспільства та держави.

Насамперед, проаналізуємо положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78]. Так, суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації Закон (ст. 12) класифікує на три групи: 1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень [78]; 2) розпорядники інформації – суб'єкти,

визначені у ст. 13 цього Закону [78]; 3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до публічної інформації розпорядників інформації [78]. Разом з тим, відповідно до ст. 13 Закону [78], розпорядниками інформації визнаються суб'єкти владних повноважень, зокрема, ОМС. При цьому, усі розпорядники інформації, незалежно від нормативно-правового акта, на підставі якого вони діють, при вирішенні питань щодо доступу до інформації мають керуватися цим Законом [78].

У процесі дослідження (у підрозділі 2.3 дисертації) ми пересвідчилися, що ОМС України дійсно постають розпорядниками публічної інформації, маючи відповідний інформаційно-правовий статус. Водночас, як розпорядники інформації, ОМС України мають наступні обов'язки: 1) оприлюднювати інформацію, передбачену цим та іншими законами [78]; 2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні [78]; 3) вести облік запитів на інформацію [78]; 4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо [78]; 5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації [78]; 6) надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену інформацію (ст. 14 Закону) [78]. До речі, аналіз наведених обов'язків розпорядників дозволив усвідомити, що ОМС України мають як інформаційно-правовий, так і адміністративно-правовий статус. Тобто, ОМС України в умовах розбудови інформаційного суспільства постають не лише суб'єктами адміністративного права, але й суб'єктами інформаційного права. Водночас, як було доведено у підрозділі 1.3 дисертації, саме необхідність дотримання ключових принципів інформаційного суспільства у своїй діяльності (ОМС України як суб'єктів розбудови цього суспільства) вплинула на формування інформаційно-правового

статусу ОМС України для реалізації інформаційної функції та виконання нормативно закріплених завдань в інформаційній сфері.

Крім того, ОМС України, як розпорядники інформації, зобов'язані, серед іншого, оприлюднювати: 1) інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси [78]; 2) нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньо-організаційних), прийняті розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності [78]; 3) перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми і зразки документів, правила їх заповнення [78]; 4) порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності [78]; 5) інформацію про систему обліку, види інформації, яку зберігає розпорядник, тощо (відповідно до ст. 15 Закону) [78]. Виходячи із цього, на законодавчому рівні ми отримуємо підтвердження: повноваження ОМС України включають до себе визначені вище обов'язки, які, здебільшого, є інформаційно-правовими. У свою чергу, це підтверджує наявність інформаційно-правового статусу у ОМС України у складі загально-правового. Вважаємо за необхідне підкреслити, що права органу публічної влади (можливості щодо виконання покладених функцій) співпадають з обов'язками – повинністю по відношенню до держави та зливаються у єдину правову категорію – повноваження [256, с. 246].

На нашу думку, безпосередньому дослідженню реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України в інформаційно-правових відносинах у сфері доступу до публічної інформації має передувати усвідомлення основних положень загальної теорії правовідносин. Це дозволить більш ґрунтовно зрозуміти особливості, структуру та основні види інформаційних правовідносин.

Вважаємо за необхідне узагальнити юридичні знання щодо теоретико-правових засад формування інформаційних правовідносин. У зв'язку із цим нагадаємо, що теорія правовідносин була предметом наукової уваги цілої низки науковців у сфері інформаційного права, серед яких, наприклад: І.В. Арістова, О.

А. Баранов, Ю. М. Батурін, І. Л. Бачило, К. І. Беляков, В. М. Брижко, Р. А. Калюжний, Л. П. Коваленко, В. О. Копилов, Б. А. Кормич, А. І. Марущак, А. М. Новицький, В.С. Цимбалюк тощо. Водночас, у роботі поділяється наукова позиція І.В. Арістової та її учнів, яка у своїх дослідженнях, зокрема, [53, 103, 306] дійшла наступних висновків щодо розуміння змісту інформаційного правовідношення. Зважаючи на той факт, що ґрунтовний аналіз інформаційних правовідносин було наведено у вказаних вище наукових працях І.В. Арістової, акцентуємо увагу на основних висновках та пропозиціях автора з цього приводу.

Передусім, слід розуміти, що інформаційне правовідношення має відповідну структуру: 1) суб'єкти правовідносин; 2) об'єкт правовідносин; 3) зміст правовідносин (суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників) [306, с. 61]. Характеризуючи суб'єкта інформаційних правовідносин, необхідно розуміти, що це «реальний учасник даних правовідносин (тобто, існуючого процесу реалізації суб'єктивних інформаційних прав і юридичних інформаційних обов'язків)» [306, с. 62]. Водночас, об'єкт інформаційних правовідносин – це «інформація як універсальна категорія, яка може включати, зокрема, і результати діяльності, пов'язаної з її обігом» [306, с. 62].

Нарешті, говорячи про зміст інформаційних правовідносин – необхідно розглядати його з двох боків – з юридичного боку та фактичного. При цьому, саме фактичний зміст – «має інформаційну природу, що зумовлює існування ще однієї особливості інформаційних правовідносин» [306, с. 61]. У свою чергу, з юридичного боку – «зміст інформаційних правовідносин – це суб'єктивні права і юридичні обов'язки їх учасників» [306, с. 61]. У випадку виникнення інформаційних правовідносин йдеться про суб'єктивні інформаційні права та юридичні інформаційні обов'язки (для ОМС України, як суб'єктів публічної влади, використовується поняття «інформаційно-правові повноваження»).

Продовжуючи дослідження, на нашу думку, варто акцентувати увагу на тому, що інформаційні правовідносини – це, передусім, інформаційні відносини, які врегульовані правом. Саме тому слід погодитися із висновками І.В. Арістової та М.Ю. Кузнецової, що «перелік суб'єктів інформаційних правовідносин у

загальному випадку має збігатися із переліком суб'єктів інформаційних відносин» [103, с. 85]. Вважаємо, що окремої уваги заслуговує авторська концепція І.В. Арістової щодо правовідносин в інтегративній інформаційній сфері [307], яка, водночас, враховує відповідні положення теорії правовідносин, зокрема, теорії складних правовідносин А.Е. Самсонової [308]. Розкриваючи зміст поняття «складне правовідношення», необхідно визначити, що це: «загальноприйнята модель правовідносин, яка включає до себе лише простий зв'язок суб'єктів, не відображає відносин складного порядку... концепція «простого» правовідношення не відображає усієї повноти і багатогранності існуючих правових зв'язків» [308]. Виходячи із цього, «правовідношення зі складною структурою (складне правовідношення) – це таке правовідношення, зміст якого складається з декількох взаємопов'язаних суб'єктивних прав і обов'язків для двох або більше суб'єктів [103, с. 96]. При цьому, критерієм розмежування простих правовідносин у «ланцюжку» постає мета правовідношення, оскільки «дії всіх учасників складного правовідношення, всього ланцюжка виникаючих правових зв'язків спрямовані на досягнення конкретного, суворо визначеного результату, який не може бути досягнутий шляхом участі в деякому простому правовідношенні...» [308].

Ґрунтуючись на такому розумінні, І. В. Арістова пропонує класифікувати вказані правовідносини на групи. Перша група – це прості (галузеві) правовідносини – адміністративні, цивільні, трудові, інформаційні («чисті») та інші. Друга група – це складні (галузеві) правовідносини – адміністративно-адміністративні, цивільно-цивільні, інформаційно-інформаційні та інші [306, с. 47]. Третя група – це складні (комплексні) правовідносини, в яких інформаційні («чисті») правовідносини постають основними — інформаційно-адміністративне, інформаційно-трудове, інформаційно-адміністративно-адміністративне та ін. [306, с. 47]. Четверта група – це складні (комплексні) правовідносини, в яких інформаційні («чисті») правовідносини постають забезпечувальними — адміністративно-інформаційне, майново-інформаційне та ін. [306, с. 47]. При цьому, наукові доробки І. В. Арістової та В. Д. Чернадчук щодо комплексних

правовідносин дозволяють більш ґрунтовно усвідомити їх правову природу – «як правовідносин, окремі частини яких (тобто, прості правовідносини, які входять до їх складу) є відносинами, що регулюються нормами різних галузей права» [125].

Продовжуючи, І. В. Арістова доходить до таких висновків. Якщо розглядати факт виникнення складного правовідношення, яке складається із простого адміністративного правовідношення та простого інформаційного правовідношення то формується адміністративно-інформаційне правовідношення [306, с. 48]. Отже, адміністративно-інформаційні правовідносини – це «складні управлінсько-інформаційні відносини, що урегульовані нормами адміністративного та інформаційного права» [306, с. 48]. У свою чергу, інформаційно-адміністративні правовідносини – це складні (комплексні) інформаційно-управлінські відносини, що урегульовані нормами інформаційного та адміністративного права. Нарешті, «чисті» інформаційні правовідносини – це «суто інформаційні відносини, урегульовані нормами інформаційного права» [306, с. 48].

Корисною також пропозиція авторів [103, с. 87] поділяти інформаційні правовідносин на внутрішні та зовнішні інформаційні правовідносини. Так, внутрішні (або внутрішньо-організаційні) правовідносини виникають, змінюються чи припиняються у «межах внутрішньої діяльності» органів (суб'єктів) (у нашому дослідженні – ОМС України); зовнішні інформаційні правовідносини – це правовідносини, які виникають змінюються чи припиняються між ОМС України та іншими суб'єктами інформаційних правовідносин [103, с. 87] Зважаючи на положення щодо можливої класифікації інформаційних правовідносин на «чисті» та «комплексні», (що наведені вище), слід дійти такого висновку. ОМС України можуть поставати суб'єктами інформаційних правовідносин, які класифікуються (у нашому дослідженні) за двома критеріями: 1) «за сферою поширення» (це – зовнішні та внутрішні правовідносини); 2) «за ступенем однорідності правовідносин» (це – «чисті» і «комплексні»). На нашу думку, такий підхід до класифікації інформаційних правовідносин постає комплексним, обґрунтованим. Враховуючи також наявність

додаткової аргументація з цього приводу, яка міститься у відповідних наукових працях І.В. Арістової, ми доходимо висновку щодо необхідності врахування пропозицій автора у нашому дослідженні.

Разом з тим, аналізуючи наукові праці, присвячені дослідженню інформаційних правовідносин, зокрема у сфері доступу до публічної інформації, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на відповідних наукових доробках І.В. Арістової та Р.І. Стадник [53]. Зокрема, доцільно запитувачів інформації, як суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації, також поділити на групи. Так, фізичні особи поділяються на громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Водночас, юридичні особи можуть бути приватного права та публічного права. У свою чергу, Закон України «Про громадські об'єднання» [309] поділяє громадські об'єднання на дві групи: ті, що складаються із фізичних осіб; ті, що складаються із юридичних осіб приватного права.

Ґрунтуючись на цих положеннях та відповідних додаткових висновках І.В. Арістової та Р.І. Стадник [53], слід зазначити наступне. ОМС України, як розпорядники публічної інформації, потенційно можуть вступати у конкретні правовідносини із трьома групами учасників, а саме, із: 1) запитувачами інформації; 2) іншими розпорядниками інформації; 3) структурним підрозділом (або відповідальною особою) з питань запитів на інформацію розпорядників інформації. Таким чином, застосовуючи метод моделювання, ми також отримуємо три типових варіанти правовідносин у сфері публічної інформації (далі – СПІ) за участі ОМС України як розпорядників публічної інформації.

Вважаємо за необхідне проаналізувати декілька рішень міських рад, якими затверджено відповідні положення щодо доступу до публічної інформації. Разом з тим, такому аналізу має передувати з'ясування наступних моментів. Передусім, необхідно усвідомити існування інформаційної природи певних відносин з позиції законодавства. Для цього звернемося до положень законів України, зокрема, «Про інформацію» [95] та «Про доступ до публічної інформації» [78].

Визначення суб'єктів інформаційних відносин міститься у ст. 4 Закону [95]: фізичні особи, юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних

повноважень [95]. Водночас, ст. 9 Закону [95] містить перелік основних видів інформаційної діяльності, а саме: створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. Виходячи із цього, слід дійти висновку, що при кожному із зазначених видів інформаційної діяльності виникають інформаційні відносини. До того ж, аналіз ст. 12. Закону доводить, що до інформації довідково-енциклопедичного характеру відносяться систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище [95]. Отже, інформаційна діяльність, яка пов'язана з цією інформацією також є підставою виникнення інформаційних відносин.

Грунтуючись на такому розумінні інформаційної природи зазначених суспільних відносин, а також їх правової природи (інформаційні правовідносини), пропонуємо здійснити комплексне дослідження положень Порядку розгляду запитів на публічну інформацію в Харківській міській раді та її виконавчих органах (надалі – Порядок), затвердженого рішенням Харківської міської ради від 10 червня 2015 року № 337 [310]. Мета такого дослідження – перевірити наявність інформаційних правовідносин, які виникають (змінюються, припиняються) у процесі розгляду запитів на публічну інформацію на рівні ОМС України, зокрема, у Харківській міській раді (далі – ХМР). Водночас, це дозволить, по-перше, перевірити та довести наявність інформаційно-правового статусу у ОМС України (знайти підтвердження його безпосередньої реалізації у конкретних інформаційних правовідносинах). По-друге, ми здійснимо, таким чином, додаткову перевірку основної гіпотези нашого дослідження, визначеної у розділі I дисертації (п.1.1).

Отже, Порядком визначаються: по-перше, основні засади організації роботи із запитами на публічну інформацію в ХМР та її виконавчих органах; по-друге, механізм реалізації передбаченого Законом права на доступ до інформації, розпорядниками якої є ХМР та її виконавчі органи (п.1.2) [310]. Аналіз положень Порядку дозволяє виявити наступних суб'єктів інформаційних відносин. З боку запитувачів – це фізичні та юридичні особи (п.п.3-3.3). З боку розпорядника

(діловодство за запитами на інформацію здійснюють): 1) Департамент діловодства ХМР; 2) Відділ забезпечення доступу до публічної інформації даного Департаменту (далі – Відділ), а саме, його посадові особи; 3) інші виконавчі органи ХМР (далі – виконавчі органи) (п.1.4); 4) керівники органів; 5) депутати місцевих рад; 6) служба помічників ХМР; 7) відповідальний виконавець (п.8.1.), 8) Юридичний департамент ХМР [310]. До речі, прикладами виконавчих органів постають: Комунальне підприємство «Міський інформаційний центр» м. Харків; Комунальна установа «Офіс реформ Харкова»; Департамент цифрової трансформації ХМР; Департамент розвитку телекомунікаційних технологій та зв'язку ХМР; Департамент реєстрації ХМР; Департамент організаційної роботи ХМР тощо.

Слід зауважити, що Відділ має власний предмет відання: він розглядає лише запити, які надійшли до ХМР, як розпорядника інформації, на ім'я: 1) міського голови, 2) секретаря міської ради [310], 3) голів постійних комісій, 4) депутатів ХМР, 5) першого заступника міського голови, 6) заступника міського голови – керуючого справами виконавчого комітету міської ради, 7) заступників міського голови (п.3.1.1) [310]. У свою чергу, предметом відання виконавчих органів постають запити, які надійшли факсом або на адресу електронної пошти Відділу та адресовані на ім'я керівників Виконавчих органів (п.3.1.2) [310].

До речі, слід враховувати, що запитувач має право подавати запит на інформацію за двома типовими варіантами. Перший варіант – особисто (в усній формі – телефоном; або під час особистого прийому). Другий варіант – шляхом надсилання запиту поштою, факсом, телефоном, електронною поштою.

Аналіз структури Порядку [310] дозволяє виявити декілька циклів дій, пов'язаних із належною обробкою, реєстрацією, виконанням, оформленням запитів та контролю за їх виконанням. Зазначимо, що відповідно до вказаних вище висновків щодо видів інформаційної діяльності, кожна дія циклів – також постає інформаційною діяльністю, а отже, реалізується у конкретних інформаційних відносинах (правовідносинах). Таке бачення дозволить нам (застосовуючи метод моделювання) комплексно дослідити групи правовідносин,

які потенційно можуть виникати (змінюватися та припинятися), зважаючи на положення даного Порядку, а також реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України у зазначених правовідносинах.

Так, перший цикл ми пропонуємо розглядати у такій послідовності (відповідно п.п.2-10 Порядку): 1) прийом та первинна обробка запитів; 2) реєстрація запитів (фізичних та юридичних осіб); 3) попередній розгляд запитів; 4) встановлення строку надання відповіді; 5) передача запитів на розгляд керівництву; 6) передача запитів на виконання; 7) розгляд запитів безпосередніми виконавцями та підготовка відповідей на них; 8) реєстрація відповідей на запити та їх відправлення; 9) відмова та відстрочка в наданні інформації [310]. Тобто, перший цикл має 9 основних етапів. Другий цикл (п.13) [310] – облік і формування справ, їх зберігання. Третій цикл складається із двох етапів (п.п.11-12) [310]: 1) контроль за розглядом запитів; 2) зняття запитів з контролю [310].

Отже, наше завдання – з'ясувати та визначити види правовідносин, які можуть виникнути між запитувачем та розпорядником (Відділом чи іншим виконавчим органом Харківської міської ради). При цьому, будемо прагнути: а) виявити так званий «ланцюжок правовідносин» (до складу якого потенційно можуть входити будь-які із визначених вище чотирьох груп правовідносин в інтегративній інформаційній сфері); б) з'ясувати структуру правовідносин.

Аналіз п.2.1 Порядку [310] доводить, що розпорядниками інформації у ХМР постають: 1) Відділ забезпечення доступу до публічної інформації Департаменту діловодства ХМР та виконавчі органи ХМР (п.2.1) [310]. При цьому, розпорядники, по-перше, організують прийом запитів у наступних формах: 1) усній; 2) письмовій [310]; 3) іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою). Форма запиту – обирається запитувачем. По-друге, розпорядники надають консультації запитувачам під час оформлення запитів. Таким чином, з'ясовано два види розпорядників – Відділ та виконавчі органи. Якщо (до речі) розпорядником постає Відділ – маємо приклад складного правовідношення, до складу якого входять три інформаційних правовідношення.

Перші два правовідношення – це прості та «чисті» інформаційні, зміст яких полягає у кореспондуючих один одному прав та обов'язків запитувача та розпорядника: 1) право запитувача подати запит – обов'язок розпорядника прийняти запит; 2) право запитувача обрати форму подачі запиту – обов'язок розпорядника прийняти запит за обраною формою. Третє інформаційне правовідношення – забезпечувальне, зміст: право запитувача отримати консультацію під час оформлення запиту та обов'язок розпорядника надати таку консультацію. Нагадаємо різницю між «чистими» (основними) та «забезпечувальними» правовідносинами: перші – безпосередньо пов'язані із метою правовідношення (у нашому випадку – подача запиту, тобто, передачі певної інформації); другі (забезпечувальні) – забезпечують виконання «чистих».

Надалі, у п.п.2.2-2.4 Порядку регулюються питання первинної обробки всіх запитів. Тут маємо приклад простого адміністративного правовідношення, мета якого – відокремлення запитів від інших видів вхідної кореспонденції. Водночас, суб'єктами постають: Відділ (виконавчий орган), до яких подані запити; з іншого боку – керівництво, яке має право вимагати здійснення первинної обробки відповідно до Порядку, а саме: кореспонденція рекламного характеру, а також листи, пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги – прийому та реєстрації як запити не підлягають [310]. Отже, суб'єкти – розпорядник та його керівництво; об'єкт – дії щодо відокремлення запитів, що не відповідають вимогам; зміст: право вимагати відокремлення запитів від інших видів вхідної кореспонденції та відповідний обов'язок – відокремити такі запити.

Надалі наведемо приклад правовідносин, які виникають у залежності від форми запиту. Наприклад, у п.п. 2.5-2.6 Порядку зазначено, що: у разі надходження до ХМР усного або телефонного запиту з питання, відповідь на яке може бути надано відразу, посадова особа надає таку відповідь усно, якщо запитувач не вимагає відповіді в письмовій формі [310]. Якщо запитувач на усний або телефонний запит вимагає відповіді в письмовій формі або зміст запитуваної інформації при поданні таких запитів є незрозумілим, посадова особа пропонує запитувачу скласти запит письмово [310].

Отже, запитувач має право надіслати запит у двох формах (усно чи зателефонувати) та право на отримання відповіді в письмовій формі, водночас, розпорядник (його посадова особа) зобов'язана надати відповідь або відразу, або згодом – у письмовій формі: це приклад складного (два кореспондуючих один одному суб'єктивних прав та обов'язків) однорідного інформаційного правовідношення. Іншими словами – маємо приклад двох простих інформаційних правовідносин. Надалі, якщо запит надходить у наступній формі (п.2.7), а саме, електронною поштою, то посадова особа Відділу (виконавчого органу) друкує весь текст запиту із супровідними даними (адреса електронної пошти, з якої його одержано, час надходження та ін.) та в подальшому опрацьовує його за правилами, встановленими Порядком [310]. Водночас, у випадку, якщо відповідь на це питання може бути надано відразу, допускається надання такої відповіді на адресу електронної пошти запитувача, якщо запитувач (у тому числі після додаткових уточнень) на письмовій відповіді не наполягає (п.2.8) [310]. При цьому, скринька e-mail Відділу (виконавчого органу) перевіряється посадовою особою не рідше ніж двічі на день (на початку і наприкінці кожного робочого дня) (п.2.9) [310].

Тобто, запитувач має право надіслати запит електронною поштою та отримати відповідь або відразу електронною поштою, або згодом – у письмовій формі. У свою чергу, посадова особа зобов'язана: 1) перевіряти скриньку електронної пошти не рідше ніж двічі на день [310]; 2) роздрукувати текст запиту із супровідними даними; 3) допрацьовати запит згідно із Порядком – або досягти згоди із запитувачем [310]; 4) надати відповідь на адресу електронної пошти запитувача відразу [310]. При цьому, правовідношення, яке виникає, постає складним (два права запитувача та чотири зобов'язання з боку розпорядника) та комплексним (адже є не тільки інформаційні, але й управлінські відносини, які регулюються нормами адміністративного права, зокрема, перевірка електронної пошти та роздрукування тексту запиту – два зобов'язання посадової особи).

Прикладом, коли може формуватися адміністративне правовідношення, постають, зокрема, положення п. 2.10 Порядку [310]: Так, у випадку, якщо листи,

які надійшли до Відділу (виконавчого органу) електронною поштою або факсом та не містять прохання надати певну інформацію чи документ, то вони передаються до відповідного структурного підрозділу, відповідального за роботу зі зверненнями громадян (юридичних осіб) [310]. У даному правовідношенні суб'єктами постають: Відділ та відповідний структурний підрозділу (відповідальний за роботу зі зверненнями); зміст: повноваження структурного підрозділу на отримання таких звернень від Відділу; повноваження Відділу переслати таке звернення цьому підрозділу; об'єкт – здійснення дій, пов'язаних передачею звернень громадян. У даному випадку виникають суспільні відносини управлінського характеру.

Аналізуючи п.2.11 Порядку, слід звернути увагу на можливість виникнення ще одного складного однорідного інформаційного правовідношення: «У разі, якщо з поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) особа не може подати письмовий запит, його, на вимогу запитувача, має оформити посадова особа Відділу (виконавчого органу), обов'язково зазначивши в запиті своє ім'я, контактний телефон та надати копію запиту особі, яка його подала» [310]. Отже, маємо також участь двох суб'єктів (запитувача та посадової особи Відділу), кореспондуючі один одному права (1) вимагати оформлення запиту відповідною посадовою особою; 2) отримати копію запиту) та обов'язки: 1) оформити запит; 2) надати копію запитувачу). Водночас, об'єктом таких правовідносин постає інформація. Тобто, маємо два простих інформаційних правовідношення, із яких утворюється «ланцюжок» та формується складне інформаційне правовідношення.

Нарешті, у п.п. 2.12-2.13 Порядку регулюються особливості запиту, який містить конфіденційну інформацію про особу та який може подаватися особою, уповноваженою запитувачем [310]. Отже, перше просте інформаційне правовідношення: право запитувача подати запит про себе тільки в письмовій формі особисто – обов'язок розпорядника його прийняти у такій формі (два суб'єкта, кореспондуючі один одному право та обов'язок, об'єкт – інформація конфіденційного характеру – про особу). Друге, складне інформаційне

правовідношення: право запитувача: 1) подати запит про себе тільки в письмовій формі через уповноважену ним особу та відповідний обов'язок розпорядника прийняти такий запит; 2) право розпорядника вимагати копії документів, які підтверджують повноваження особи, відповідно до чинного законодавства – обов'язок запитувача їх надати. Тобто, маємо два простих інформаційних правовідношення. Таким чином, слід дійти наступного висновку. Аналіз п.п.2.1-2.13 Порядку доводить потенційне існування ланцюжка складних комплексних правовідносин які виникають на першому етапі – прийомі та первинній обробці Запитів. Нагадаємо, що ланцюжок складається, щонайменше із дванадцяти простих інформаційних та трьох адміністративних правовідносин.

Наступний етап – Реєстрація запитів (п.3 Порядку) [310]. Так, у п.п.3.1.1-3.1.2 визначено предмет відання Відділу щодо запитів, а саме – реєструються лише ті Запити, які надійшли до ХМР як розпорядника інформації або на ім'я: 1) міського голови, 2) секретаря міської ради, 3) голів постійних комісій та депутатів ХМР, 4) першого заступника міського голови, 5) заступника міського голови – керуючого справами виконавчого комітету міської ради, 6) заступників міського голови [310]. Водночас, зважаючи на п.3.1.2, може виникнути внутрішнє інформаційне правовідношення: зміст якого розкривається через повноваження Відділу (розпорядника) передати за належністю для розгляду та подальшої роботи (без реєстрації) ті запити, які надійшли факсом або на адресу електронної пошти Відділу та адресовані на ім'я керівників виконавчих органів [310]. Ці повноваження, вочевидь, кореспондуються з відповідними повноваженнями вказаних керівників щодо отримання таких запитів; суб'єктами постають Відділ та відповідний керівник; об'єкт – інформація (запит на публічну інформацію).

Надалі, посадова особа Відділу зобов'язана зареєструвати запит в день їх надходження або в журналах, або за допомогою автоматизованої системи діловодства «ДокПроф» (п.3.1.3) – а саме, реєстраційний індекс запиту зазначити у реєстраційному штампі або за допомогою нанесення штрих-коду (п.3.1.9) [310]. Це – приклад простого внутрішнього адміністративного правовідношення: суб'єкти – посадова особа та відповідний керівник; об'єкт – дії щодо належної

реєстрації запиту; зміст – повноваження керівника вимагати належне оформлення запиту та повноваження посадової особи зареєструвати запит у журналах або у автоматизованій системі, призначивши реєстраційний індекс.

Слід зазначити, що може виникнути певне просте інформаційне правовідношення. Так, при поданні запиту особисто або через кур'єра особі, яка здійснює передачу запиту розпоряднику інформації, на її вимогу повертається копія запиту зі штампом та здійснюється особистий підпис посадовою особою, яка прийняла документ (п. 3.1.10.) [310]. Відтак, суб'єкти правовідносин – запитувач (чи кур'єр) та розпорядник; об'єкт – інформація (запит щодо публічної інформації); зміст: право запитувача вимагати копію запиту зі штампом та підписом, а обов'язок розпорядника – надати цю копію зі штампом та особистим підписом. Відповідно до п.3.1.12, посадова особа зобов'язана здійснити сканування запиту та приєднати сканований образ цього документу до реєстраційно-контрольної картки відповідного запиту. Отже, об'єктом даного правовідношення постають дії щодо належного оформлення та зберігання запиту щодо публічної інформації; суб'єкти – посадова особа та її керівництво (чи контролюючий орган); зміст: повноваження розпорядника здійснити ці дії, повноваження керівника – вимагати їх здійснення. Це приклад адміністративного правовідношення (простого та внутрішнього).

На наступному етапі здійснюється перевірка на предмет: 1) дотримання вимог ст. 2, 19 Закону [78]; 2) потреби обов'язкового розгляду керівництвом; 3) визначення розпорядника запитуваної інформації; 4) встановлення строку надання відповіді. Відтак, під час попереднього розгляду запиту посадова особа зобов'язана: 1) перевірити наявність усіх передбачених Законом [78] реквізитів (п.4.3-4.4); 2) оформити та направити (у разі можливості) запитувачу відповідь про відмову в задоволенні запиту протягом п'яти робочих днів з дня його отримання (якщо запит оформлено без дотримання вимог п. 5 ст. 19 Закону [78] та п. 4.4 Порядку) [310]. Отже, є підстави для виникнення складного інформаційного правовідношення (об'єднує два простих). Суб'єкти – запитувач та посадова особа; об'єкт – інформація (запит щодо публічної інформації); 3) зміст: а) повноваження

посадової особи щодо перевірки належного оформлення запиту та обов'язок запитувача оформити запит належним чином; б) право запитувача отримати відповідь про відмову в задоволенні запиту та повноваження посадової особи щодо надання відповіді.

Таким чином, після проведення процедури на трьох етапах встановлено формування першого «ланцюжка правовідносин» (комплексних, складних), від прийому та первинної обробки запитів до відповіді про відмову в задоволенні. Проведений аналіз доводить потенційну можливість виникнення шістнадцяти простих інформаційних правовідносин та чотирьох адміністративних. Таким чином, перший «ланцюжок правовідносин» (після трьох етапів) складається, щонайменше, із двадцяти правовідносин та має комплексний характер.

До речі, Порядок (п. 5.1-5.3) містить визначення строків надання відповіді на будь-який запит: 48 годин (особлива важливість інформації); 5 робочих днів (стандартний строк); до 20 робочих днів (у випадку надання великого обсягу інформації).

Відповідно до п.6.1 Порядку [310], після попереднього розгляду запиту передаються на розгляд керівництву в день їх надходження (а у разі їх надходження в неробочий час – не пізніше наступного робочого дня) [310]. При цьому, посадовою особою Відділу (виконавчого органу) запит (у залежності від предмета відання) передається або відповідним керівникам через Службу помічників ХМР, або керівнику відповідного виконавчого органу (п.6.2) [310]. Отже, на цьому етапі з'являються нові учасники правовідносин: Служба помічників ХМР та відповідні керівники виконавчого органу. Водночас, до кожного запиту може додаватися анотація або вона має надаватися обов'язково (якщо аналогічні запити надходили раніше від того самого запитувача), яка складається посадовими особами Відділу (виконавчого органу) за результатами його попереднього розгляду (п.6.3) [310]. Таким чином, можна говорити про можливість виникнення наступних правовідносин. Суб'єкти: посадова особа Відділу (виконавчого органу) – Служба помічників ХМР – відповідний керівник; об'єкт – інформація (запит щодо публічної інформації); зміст: 1) повноваження

посадової особи передати запит після попереднього розгляду або у Службу помічників ХМР, або безпосередньо відповідному керівнику та кореспондуючі їм відповідні повноваження у вказаних суб'єктах; 2) повноваження Служби помічників ХМР передати запит відповідним керівникам / повноваження цих керівників щодо отримання запиту від цієї Служби; 3) повноваження посадової особи додавати анотацію до Запиту (у визначених випадках) – відповідне повноваження керівників щодо отримання анотації. Отже, три суб'єкта правовідносин, за змістом – три групи кореспондуючих повноважень. Виходячи із цього, слід говорити про складне інформаційне правовідношення (складається із трьох простих інформаційних). Варто підкреслити, що повноваження суб'єктів – інформаційно-правові.

Слід зазначити, що відповідно до п.6.5 Порядку [310], відповідальними виконавцями визначаються керівники виконавчих органів або інших структурних підрозділів ХМР, які є розпорядниками запитуваної інформації або до сфери компетенції яких віднесено вирішення зазначених у запиті питань [310].

На наступному етапі (передачі запитів на виконання) запити, які надійшли на ім'я голів постійних комісій та депутатів ХМР, передаються відповідним головам постійних комісій та депутатам ХМР для розгляду та подальшої роботи (п.7.1) [310]. Відповідно, на цьому етапі виникають нові учасники правовідносин. Отже, є підстави для виникнення інформаційного правовідношення: суб'єктами постають посадові особи та голови постійних комісій (чи депутати); об'єкт – інформація (запит щодо публічної інформації); зміст: повноваження посадової особи – надіслати запит та повноваження голів постійних комісій (чи депутатів) отримати запит щодо публічної інформації.

Водночас, запити, що надійшли з резолюціями керівників, відпрацьовуються посадовою особою за таким порядком [310]: 1) інформація, яка міститься в резолюціях керівників міської ради, вноситься до реєстраційно-контрольної картки запиту [310]; 2) бланки резолюцій або аркуші, на яких розміщені резолюції, скануються та їх відсканований примірник приєднується до відповідної реєстраційно-контрольної картки (п.7.2) [310].

Аналізуючи цю послідовність дій, також бачимо, що формується складне правовідношення: 1) суб'єкти: керівник та посадова особа Відділу; об'єкт – дії, пов'язані з належною реєстрацією запиту щодо публічної інформації (точніше, дії з приводу належного оформлення картки запиту), а також дії щодо сканування банку резолюції; зміст: 1) повноваження керівника проставити резолюцію на запит та надіслати її відповідальній особі та повноваження відповідальної особи отримати резолюцію керівника; 2) повноваження відповідальної особи: а) внести інформацію до реєстраційно-контрольної картки запиту; б) відсканувати відповідні бланки та приєднати їх до цієї картки та повноваження керівника (чи контролюючого органу) проконтролювати виконання зазначених дій посадової особи. Тобто, слід говорити про складне внутрішнє адміністративне правовідношення, яке складається із трьох (простих та внутрішніх) адміністративних правовідносин.

Вважаємо, що, з огляду на п.п.7.4-7.5 [310], можуть виникнути декілька правовідносин. Так, передача запитів на виконання здійснюється у Відділі спеціально призначеним посадовим особам Виконавчих органів під особистий підпис [310]. Разом з тим, якщо строк розгляду запиту складає 48 годин або має позначку «терміново», посадові особи Відділу (керівник) запрошують працівників (посадових осіб) відповідних виконавчих органів міської ради для отримання документів невідкладно [310]. Суб'єкти правовідносин – посадові особи Відділу (керівники) та працівники відповідних виконавчих органів (посадові особи): об'єкт – інформація (запит щодо публічної інформації); зміст: 1) повноваження посадової особи Відділу (керівника) передати запит на виконання під особистий підпис та повноваження працівників (посадової особи) виконавчих органів його прийняти за власним підписом; 2) повноваження посадової особи Відділу (керівника) запросити працівника для отримання документів (запиту) невідкладно та повноваження працівника невідкладно з'явитися для отримання документів (запиту).

Проведений аналіз дозволив встановити характер виникаючих правовідносин: 1) перше правовідношення – інформаційне; 2) друге

правовідношення – складне комплексне (інформаційно-адміністративне). Варто підкреслити, що адміністративна складова останнього комплексного правовідношення має забезпечувальний характер стосовно першої його складової – інформаційної. Тобто, це дозволяє оперативно передати запит на публічну інформацію. Таким чином, виникає складне комплексне правовідношення – два інформаційних та одне адміністративне.

Досліджуючи наступний етап першого циклу дій – розгляд запитів безпосередніми виконавцями та підготовка відповідей на них, акцентуємо увагу на з'ясуванні можливості виникнення нових груп правовідносин. Так, виконавчі органи отримують запити з дорученнями керівництва у Відділі (п.8.1) [310]. Після отримання запиту виконавець повинен: 1) встановити, чи володіє відповідний виконавчий орган, як розпорядник, запитуваною інформацією відповідно до своєї компетенції [310]; 2) досконало вивчити суть викладених у запиті питань, доручення керівництва [310]; 3) визначити необхідні заходи щодо надання інформації в повному обсязі у встановлений строк (п. 8.2.) [310].

Аналіз змісту цих пунктів, дозволив встановити можливість виникнення наступних правовідносин. Передусім, мова може йти про виникнення складного адміністративного правовідношення. Суб'єкти – безпосередній виконавець та керівництво Відділу. Об'єкт: 1) дії щодо перевірки відповідності предмета відання виконавчого органу змістовному наповненню запита; 2) дії щодо аналізу питань, поставлених у запиті; 3) дії щодо визначення плану виконання запиту (перелік співвиконавців, заходи координації та взаємодії, узагальнення інформації щодо надання відповіді на запит – публічна інформація). Зміст: 1) повноваження щодо встановлення належності запиту до компетенції виконавчого органу; 2) повноваження виконавців щодо аналізу запиту; 3) повноваження виконавців щодо розробки плану виконання запиту. Зазначеним повноваженням кореспондують наступні повноваження керівництва Відділу: 1) повноваження керівництва щодо отримання звіту стосовно аналізу запитів; 2) повноваження керівництва щодо отримання плану виконання запиту; 3) повноваження керівництва щодо контролю стосовно визначення переліку заходів для виконання

запиту. Таким чином, характер суспільних відносин між зазначеними суб'єктами – управлінський (у трьох випадках), що зумовлює їх врегулювання нормами адміністративного права, тобто, вони стають адміністративними правовідносинами і формують складне адміністративне правовідношення.

Якщо після вивчення Запиту виконавцем встановлено, що доручення керівника потребує уточнення, виконавець у день отримання Запиту повертає його керівнику, який надав доручення, для внесення змін, про що інформує Відділ (п.8.3) [310]. У даному випадку може виникнути складне внутрішнє адміністративне правовідношення (об'єднує два простих): між виконавцем та керівником; між виконавцем та Відділом (який він інформує).

Наступні положення Порядку (п. 8.5) [310] також дозволяють прогнозувати формування нових правовідносин. Так, відповідальний виконавець: 1) узагальнює надані співвиконавцями матеріали (складові змісту публічної інформації); 2) надає публічну інформацію щодо всіх викладених у запиті питань. Проведені дослідження дозволили встановити, що виникає складне інформаційне правовідношення (об'єднує два простих). Перше – внутрішнє інформаційне правовідношення. Суб'єкти – відповідальний виконавець та співвиконавці; об'єкт – публічна інформація (складові її змісту); зміст: повноваження відповідального виконавця щодо отримання від співвиконавців необхідних матеріалів – складових змісту публічної інформації; повноваження співвиконавців їх надати. Друге – внутрішнє інформаційне правовідношення, суб'єктами якого постають відповідальний виконавець та його керівник; зміст: повноваження керівника – отримати відповідь на запит – публічну інформацію; повноваження виконавця – передати керівнику сформовану відповідь на запит; об'єкт – достовірна, точна та повна інформація, яка міститься у відповіді на запит (п.8.9) – публічна інформація.

Варто зазначити, що для виконання доручення керівника відповідальний виконавець має повноваження [310]: 1) залучати до виконання завдань, не обумовлених резолюцією керівництва, посадових осіб інших галузевих підрозділів, у разі необхідності включення їх інформації в узагальнений документ

[310]; 2) координувати дії співвиконавців щодо своєчасного та якісного виконання завдань [310]; 3) ініціювати проведення нарад для виконання спільного завдання [310]. У даному випадку можливе виникнення складного адміністративного правовідношення, яке включає три внутрішні адміністративні правовідносини, зміст яких (та кількість) визначається повноваженнями виконавця та відповідними повноваженнями інших учасників: «залучати до виконання» – «координувати дії співвиконавців» – «ініціювати наради».

Надалі, п 8.10 Порядку регулюються питання відмови у задоволенні запиту [310]. Так, якщо ХМР та її виконавчі органи не володіють і не зобов'язані відповідно до її компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит, посадова особа Відділу (виконавчого органу) або виконавець оформлює та протягом п'яти робочих днів з дня отримання запиту направляє запитувачу відповідь про відмову в задоволенні запиту [310]. Суб'єкти: запитувач та розпорядник (посадова особа Відділу чи виконавець); зміст: право запитувача отримати відповідь про відмову в задоволенні запиту та обов'язок розпорядника її надати протягом п'яти робочих днів. У даному випадку виникає просте зовнішнє інформаційне правовідношення.

Питання обробки запитів щодо інформації, яка належить до категорії з обмеженим доступом, регулюються п.8.15 Порядку [310]. Так, якщо встановлено, що інформація, щодо якої зроблено запит, належить до інформації з обмеженим доступом (є конфіденційною, таємною або службовою), виконавець розглядає запит та готує обґрунтовану відповідь запитувачу з урахуванням вимог чинного законодавства [310]. Водночас, обмеження доступу до інформації у кожному випадку відбувається тільки після застосування «трискладового тесту» (перевірки наявності сукупності трьох критеріїв, передбачених ч. 2 ст. 6 Закону [78, 310]).

Проаналізуємо ці положення з позиції формування правовідносин: вважаємо, що у даному випадку виникає приклад складного інформаційного правовідношення. Перше – зовнішнє інформаційне правовідношення, суб'єктами якого є запитувач та виконавець; об'єктом є публічна інформація з обмеженим доступом; змістом постає право запитувача отримати відповідь на свій запит та

обов'язок виконавця розглянути та підготувати обґрунтовану відповідь на запит. Друге правовідношення – внутрішнє інформаційне. Суб'єкти: виконавець та керівник (чи контролюючий орган); об'єктом є інформація, яка перевіряється на «обмеженість у доступі»; зміст: повноваження виконавця щодо перевірки інформації за критерієм «трискладового тесту» та відповідне повноваження керівника щодо отримання результатів перевірки інформації.

Наступні положення Порядку (п.8.16) регулюють питання, які пов'язані із відшкодуванням фактичних витрат на копіювання або друк та наданням цих копій [310]. Варто зазначити, що особливість правовідносин, які виникають у цьому процесі, обумовлюється кількістю сторінок, характером інформації та строками. Так, якщо обсяг запитуваної інформації складає більше ніж 10 сторінок, інформація (відповідь на запит) надається запитувачу, в тому числі на його електронну адресу, після відшкодування фактичних витрат на копіювання або друк [310]. Водночас, при наданні особі інформації про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання не стягується. При цьому, слід враховувати, що належність інформації до такої, що становить суспільний інтерес, встановлюється судом [310]. Аналіз положень п. 8.16.3 Порядку [310] дозволив переконатися, що вони визначають конкретні зобов'язання виконавця, а саме: 1) повідомляє запитувача про обсяг документів, що містять запитувану інформацію, необхідність внесення плати за їх отримання, розмір та порядок оплати рахунка на відшкодування фактичних витрат, пов'язаних з копіюванням або друком документів [310]; 2) направляє запитувачу платіжний документ для фінансової установи [310]. При цьому встановлено строк – не пізніше 5 робочих днів, а у випадку продовження строку розгляду Запиту – не пізніше 20 робочих днів з дня реєстрації Запиту [310].

Встановлено, що у процесі здійснення зазначеної процедури виникають правовідносини, суб'єктами яких постають виконавець, запитувач, фінансова установа. Структура першого правовідношення: суб'єкти – виконавець та запитувач; об'єкт – інформація (повідомлення про обсяг документів та відшкодування витрат); зміст – право запитувача отримати повідомлення від

виконавця на протязі п'яти (20) робочих днів та обов'язок виконавця повідомити у вказаний строк про це запитувача. Структура другого правовідношення: суб'єкти – виконавець та запитувач; об'єкт – інформація (платіжний документ для фінансової установи); зміст – право запитувача отримати належний платіжний документ для фінансової установи та обов'язок виконавця його надати. Структура третього правовідношення: суб'єкти – запитувач та фінансова установа; об'єкт – дії щодо оплати витрат на копіювання; зміст – право запитувача оплатити витрати та обов'язок фінансової установи надати документ щодо здійснення оплати. Структура четвертого правовідношення: суб'єкти – запитувач та виконавець; об'єкт – інформація (документ про оплату); зміст – право виконавця вимагати документ про оплату та обов'язок запитувача передати документ про оплату. Структура п'ятого правовідношення: суб'єкти – виконавець та запитувач; об'єкт – публічна інформація (відповідь на запит); зміст – право запитувача на отримання відповіді на запит та обов'язок виконавця надавати відповідь на запит. Таким чином, формується «ланцюжок правовідносин», складовими якого постають: інформаційне правовідношення, інформаційне правовідношення, фінансове правовідношення, інформаційне правовідношення, інформаційне правовідношення.

У п.21 Порядку [310] визначена необхідність участі ще одного учасника правовідносин – Юридичного департаменту ХМР, з яким мають погоджуватися Відповіді на запити, завізовані керівниками відповідних виконавчих органів.

На наступному етапі Порядку здійснюється реєстрація відповідей на запити та їх відправлення [310]. Так п.9.1. визначає, що відповіді за результатами розгляду запитів в обов'язковому порядку надаються тим органом, який отримав такі запити і до компетенції якого входить вирішення порушених у запитах питань, за підписом керівника або особи, яка виконує його обов'язки [310]. Водночас, п.п. 9.6.1., 9.6.2. уточнюють (за предметом компетенції – у залежності від керівника, який поставив підпис), що, у підсумку, відправлення здійснюється або Відділом, або відповідним виконавчим органом [310]. Разом з тим, посадова особа, яка здійснила відправлення, на зворотному боці відповіді проставляє

відмітку та ставить свій підпис (п.9.8.2). Водночас, оригінали таких відповідей передаються до Відділу (виконавчого органу) [310]. Отже, є підстави для виникнення правовідносин.

Структура першого правовідношення: суб'єкти – посадова особа Відділу (виконавчого органу) та керівник Відділу; об'єкт – дії щодо належної реєстрації відповіді на запит; зміст – повноваження посадової особи Відділу (виконавчого органу) щодо належної реєстрації відповіді на запит та повноваження керівника Відділу щодо здійснення контролю за належною реєстрацією відповіді на запит. Структура другого правовідношення: суб'єкти – посадова особа Відділу (виконавчого органу) та запитувач; об'єкт – публічна інформація (відповідь на запит); зміст – право запитувача на отримання відповіді на запит та обов'язок посадової особи Відділу (виконавчого органу) надати відповідь на запит. Таким чином, формується «ланцюжок правовідносин»: адміністративне (внутрішнє) та інформаційне правовідношення (зовнішнє)

На етапі відмови та відстрочки в наданні інформації також виникають певні правовідносини. Передусім, п.10 Порядку [310] регулює питання, пов'язані із відмовою у задоволенні запиту у наступних випадках: 1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит [310]; 2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом [310]; 3) особа, яка подала запит, не оплатила передбачені Законом фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком [310]; 4) запит оформлено без дотримання вимог п. 5 ст. 19 Закону [78] та п. 4.4. Порядку [310]. При цьому, відповідь про відмову в задоволенні запиту надається в письмовій формі. Водночас, відстрочка в задоволенні запиту допускається, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачений Законом строк (п.10.4) [310]. Отже, може виникати одне із чотирьох інформаційних правовідносин. Суб'єкти – запитувач та розпорядник; об'єкт – інформація (відмова у задоволенні запиту); зміст: право запитувача отримати відповідь на запит (щодо відмови у задоволенні запиту (чи відстрочки) у письмовій формі та

обов'язок розпорядника надати таку відповідь. Таким чином, аналіз етапів першого циклу дій (відповідно до Порядку [310]), дозволяє дійти висновків.

По-перше, у процесі виконання кожного із восьми етапів першого циклу Положення [310] виникає «ланцюжок» правовідносин, тобто складне однорідне або складне комплексне правовідношення. По-друге, існування певних складових «ланцюжка» правовідносин зумовлено необхідністю досягнення спільної мети, яка визначена на кожному етапі першого циклу у Положенні [310]. По-третє, характеристика складного однорідного правовідношення (за галузями права) – або інформаційне, або адміністративне. По-четверте, характеристика складного комплексного правовідношення – або інформаційно-адміністративне (інформаційне правовідношення – основне, а адміністративне – забезпечувальне), або адміністративно-інформаційне (адміністративне – основне, а інформаційне – забезпечувальне). По-п'яте, переконалися, що ОМС України у інформаційних правовідносинах дійсно реалізують свій інформаційно-правовий статус. Водночас, це означає, що висунута у п.1.1. дисертації гіпотеза (ОМС України є суб'єктами інформаційного права) пройшла етап перевірки, який є другою фазою проектної форми організації нашого наукового дослідження. До речі, перша фаза, пов'язана з розробкою плану реалізації гіпотези, яка потребувала формування системної пізнавальної моделі ОМС України як суб'єктів інформаційного права (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2 дисертації). Нагадаємо, що перший та другий крок перевірки був здійснений у п.2.3 дисертації – перевіряли нормативне закріплення інформаційно-правового статусу ОМС України.

Другий цикл дій, відповідно до запропонованого нами підходу, охоплює п.п.13.1-13.7 Порядку та містить один етап: облік і формування справ, їх зберігання [310]. Варто зазначити, що оригінали запитів, доручень керівництва щодо їх розгляду та копії (у випадках, визначених Порядком, оригінали) всіх наданих відповідей формуються у справи [310]. Під час формування справ перевіряється правильність спрямування документів до справи та їх комплектність [310]. Для централізованого формування справ із запитами виконавець (виконавці) після надання відповіді на запит зобов'язаний передати всі

документи до Відділу (виконавчого органу) в строк не пізніше останнього дня надання інформації запитувачу (п.13.5) [310]. Таким чином, дії, що виникають на цьому етапі призводять до виникнення наступних правовідносин. Суб'єкти – виконавець та Відділ; об'єкт – дії щодо обліку і формування справ та їх зберігання; зміст – обов'язки виконавця: 1) сформувати справи (за матеріалами запиту); 2) перевірити правильність спрямування документів до справи та їх комплектність; 3) передати всі документи до Відділу (виконавчого органу). Цим обов'язкам кореспондують відповідні права з боку Відділу (виконавчого органу). Виходячи із характеристики даних правовідносин – слід говорити про наявність трьох адміністративних правовідношень (простих та внутрішніх).

Нарешті, останній, третій цикл дій (п.п.11-12 Порядку) [310] пов'язаний із відносинами, які виникають у процесі контролю за розглядом запитів та зняття їх з контролю. Аналізуючи положення п.11 [310], встановлено суб'єкти правовідносин, які здійснюють контроль за своєчасним та якісним розглядом запитів: 1) посадові особи Відділу [310]; 2) посадові особи виконавчих органів, які призначені відповідальними з питань забезпечення доступу до публічної інформації в цих органах [310]; 3) один із заступників директорів департаментів, голів адміністрацій районів, начальників управлінь, відділів та інших виконавчих органів міської ради, на якого згідно з наказом покладені ці обов'язки [310]. Виходячи із цього, виникають певні групи правовідносин (п.11.3) [310]. Так, з метою забезпечення своєчасного виконання доручень керівництва з розгляду запитів посадові особи Відділу (виконавчого органу) зобов'язані: 1) попереджати відповідальних виконавців про закінчення строку надання відповіді на запит не пізніше дня, який передує останньому дню розгляду запиту [310]; 2) направляти відповідальним виконавцям нагадування на паперових носіях у випадках, якщо до кінця дня надання відповіді до Відділу (виконавчого органу) не передані всі документи щодо розгляду та надання відповіді на запит [310].

Тут виникають два адміністративних правовідношення (прості, внутрішні) з однаковими суб'єктами (посадові особи Відділу та виконавець), однаковим об'єктом – дії щодо забезпечення своєчасного виконання доручень керівництва та

двома групами прав та обов'язків (право посадової особи попереджати та направляти нагадування та обов'язок виконавця реагувати на попередження та нагадування [310]).

Водночас, встановлено обов'язки посадових осіб Відділу (виконавчого органу) здійснюється аналіз за періодами: 1) щоденно – стану виконавської дисципліни з розгляду запитів [310]; 2) постійно – виконання доручень керівництва, наданих за запитами, за результатами якого інформуються керівники, які надали доручення, про кожний факт порушення строку надання відповіді на запит, ненадання відповіді на запит, надання неповної або недостовірної інформації тощо для вжиття відповідних заходів [310]; 3) щоквартально – стану роботи із запитами та надаються службові записки керівництву з пропозиціями щодо вдосконалення роботи у цьому напрямі [310]. Враховуючи отримані вище висновки під час аналізу формування правовідносин, у даному випадку виникають щонайменше три адміністративних правовідношення (внутрішніх, можливо ще і складних) між посадовими особами та виконавцями.

Крім того, з метою забезпечення контролю за виконанням вимог чинного законодавства в сфері доступу до публічної інформації Департаментом діловодства за участю Юридичного департаменту не рідше одного разу на рік здійснюються перевірки [310]. За результатами перевірок на ім'я заступника міського голови – керуючого справами виконавчого комітету міської ради складається доповідна записка про виявлені факти порушення законодавства при розгляді запитів (п.п. 11.5.2) [310]. Суб'єктами правовідносин, що виникають при цьому, постають: Департамент діловодства, Юридичний департамент, заступник міського голови – керуючий справами виконавчого комітету міської ради. Об'єкт: дії щодо здійснення перевірки виконанням вимог чинного законодавства в сфері доступу до публічної інформації. Зміст: право Департаменту діловодства (за участю і Юридичного департаменту) проводити перевірку та обов'язок Відділу (виконавчих органів) її проходити; 2) повноваження Департаменту діловодства (за участю і Юридичного департаменту) скласти доповідну записку заступнику

міського голови про результати перевірки та повноваження заступника голови її отримати та прийняти відповідні заходи.

Таким чином, проведений аналіз третього циклу доводить наступне: 1) так саме, як і під час виконання етапів першого циклу, виникає «ланцюжок» правовідносин, тобто, складне однорідне правовідношення; 2) характеристика зазначеного правовідношення (за галузями права) – адміністративне; 3) зважаючи на те, що контроль постає управлінською функцією, (реалізація якої потребує відповідних адміністративно-правових повноважень), перевірено реалізацію адміністративно-правових повноважень ОМС України у адміністративних правовідносинах. Таким чином, для реалізації функції контролю ОМС України наділені адміністративно-правовим статусом та є суб'єктами адміністративного права. Разом з тим, загальний висновок аналізу правовідносин, які виникають під час дій трьох циклів, визначених у Порядку, дозволяє надати обґрунтовану відповідь щодо наявності інформаційних правовідносин, учасниками яких постають ОМС України, реалізуючи свій інформаційно-правовий статус, зокрема у сфері публічної інформації та постаючи суб'єктом інформаційного права.

Крім того, на нашу думку, є певні підстави стверджувати, що, застосовуючи запропонований підхід до аналізу положень будь-якого Порядку щодо доступу до публічної інформації (на рівні ОМС України), ми отримаємо аналогічні висновки щодо обов'язкового виникнення інформаційних правовідносин, у межах яких реалізують інформаційно-правовий статус ОМС України.

Таким прикладом може слугувати Розпорядження Голови Львівської міської ради від 22 червня 2011 року № 274 «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації» [311], зокрема, щодо створення Єдиної бази обліку публічної інформації – систематизованого переліку публічної інформації, яка є у володінні виконавчих органів міської ради та розміщується на офіційному веб-сайті Львівської міської ради з метою доступу до публічної інформації та її збереження [311]. Задля вирішення цього завдання було прийнято рішення спеціальним структурним підрозділом, який організовує у встановленому порядку доступ до публічної інформації визначити, Управління інформаційної

політики та зовнішніх відносин Департаменту «Адміністрація міського голови» [311].

Наступний приклад – Порядок доступу до публічної інформації в Чорноморській міській раді Одеської області та її виконавчих органах [312]. Так, метою створення цього Порядку є забезпечення ефективності та прозорості її діяльності, створення механізмів для реалізації права на доступ до публічної інформації (п.1.1) [312]. Водночас, спеціальним уповноваженим підрозділом з питань надання доступу до публічної інформації є Відділ інформаційних технологій (п.1.4), який здійснює всі правові, організаційні та технічні заходи, передбачені Законом України «Про доступ до публічної інформації», та є відповідальним за оприлюднення рішень та проектів рішень міської ради та виконавчого комітету міської ради на офіційному веб-сайті міської ради (п.1.5) [312]. Аналіз останніх двох нормативно-правових актів [311, 312] дозволяє встановити, що структура виникаючих правовідносин скрізь – однакова, відрізняються лише назви суб'єктів правовідносин.

Відповідно до методології дослідження ОМС України як суб'єктів інформаційного права (підрозділ 1.1 дисертації), наступною третьою фазою проектної форми організації дослідження є фаза оцінки. На нашу думку, одним із можливих підходів до оцінки висунутої гіпотези (ОМС України є суб'єктом інформаційного права) може поставати дослідження результатів отриманих статистичних даних щодо реальної діяльності ОМС України відповідно до інформаційного предмета відання. Усвідомлюючи важливість здійснення оцінки діяльності ОМС України під час вирішення різноманітних завдань в інформаційній сфері (підрозділ 2.3 дисертації), вважаємо за можливе (враховуючи певні обмеження щодо обсягу дисертації) акцентувати увагу на завданні щодо забезпечення доступу до публічної інформації.

Продовжуючи дослідження, пропонуємо акцентувати увагу на виявленні та аналізі статистичних даних (зокрема, оприлюднених на єдиному державному порталі відкритих даних) щодо запитів на публічну інформацію за певний період, роботу з якими було проведено у ОМС. Нижче приведемо декілька прикладів,

грунтуючись, серед іншого на статистичних даних Київської міської ради, Харківської міської ради, Сумської обласної ради, Сумської міської ради.

Так, аналіз статистичних даних щодо запитів на публічну інформацію, які надійшли за 10 місяців 2020 року до Київської міської Ради [313] доводить наступне. Кількість отриманих запитів на публічну інформацію – 1387: із них надійшли від фізичних осіб – 1125, від юридичних осіб – 262. Надано відповідь Київською міською радою – 724 [313]. Направлено для розгляду за належністю до виконавчого органу Київської міської ради та інших установ, органів та організацій – 663 [313]. Кількість запитів на публічну інформацію, що опрацьовані з порушенням терміну – 13 [313].

У наступному звіті представлені відомості про кількість та результати розгляду запитів на інформацію, які надійшли до ХМР та її виконавчих органів. У звітному періоді (наприклад, з 01.01.2019 по 30.06.2019 р.) Відділом забезпечення доступу до публічної інформації Департаменту діловодства ХМР отримано та опрацьовано 645 запитів на інформацію, в яких викладено 1554 питання [314]. При цьому, від фізичних осіб надійшло 514 запитів, від юридичних осіб – 112, від об'єднань громадян без статусу юридичної особи – 19 запитів [314]. Переважна більшість запитів надійшла на адресу електронної пошти – 413, особисто від запитувачів отримано 174 запити, 57 запитів надійшло поштою та 1 запит – телефоном [314]. За результатами розгляду у звітному періоді: задоволено 344 запити; у 126 випадках було відмовлено у наданні інформації; 91 запит стосувався питань, що не належать до компетенції ХМР та її виконавчих органів, та були направлені відповідним розпорядникам інформації; 59 запитів направлено на розгляд згідно Закону України «Про звернення громадян». На виконанні залишилося 25 запитів, строк розгляду яких не минув [314].

Крім того, забезпечення реалізації права кожного на доступ до публічної інформації, розпорядником якої є ХМР та її виконавчі органи, здійснювалося також шляхом надання відповідей на запити, які надійшли безпосередньо до виконавчих органів міської ради [314]. Так, у звітному періоді безпосередньо до виконавчих органів ХМР надійшло 338 запитів, в тому числі: від фізичних осіб –

225, від юридичних осіб – 78, від об'єднань громадян без статусу юридичної особи – 5 запитів [314]. За результатами розгляду цих запитів: задоволено – 198; направлено за належністю іншим розпорядникам – 79; у 33 випадках відмовлено у задоволенні запиту; 25 запитів направлено на розгляд згідно Закону України «Про звернення громадян». На виконання залишилося 3 запита, строк розгляду яких не минув [314].

Аналізуючи зазначену статистику, слід дійти наступних висновків. По-перше, надійшло 645 запитів – із яких 344 запита було задовільнено, що свідчить, відповідно, про факт здійснення 344 конкретних складних правовідносин. По-друге (відповідно до ч.3 ст. 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [78]) 91 запит було переправлено належним розпорядникам інформації, що, у свою чергу, свідчить про виникнення, щонайменше, 91 внутрішнього адміністративного правовідношення. Варто зазначити, що, насправді, слід говорити, що вказані вище правовідносини (їх кількість – 344 та 91) є складним, а деяких випадках, ще й комплексними. Цей висновок було отримано під час ґрунтовного дослідження Порядку доступу до публічної інформації ХМР. Тобто, кожне із цих складних правовідносин є «ланцюжком простих правовідносин», який, у свою чергу, складається із «основних» та «забезпечувальних» правовідносин.

Цікаво буде також визначитися із тим, який канал зв'язку застосовується найчастіше під час прийому запитів. Отже, статистика свідчить про наступне: 1) електронною поштою надійшло – 413 запитів; 2) особисто від запитувачів – 174 запита; 3) поштою – 57 запитів; 3) телефоном – 1 запит [314]. Отже, вказані статистичні дані свідчать про факт виникнення 645 (на момент надходження запиту) інформаційних правовідносин (простих та зовнішніх).

Слід підкреслити, що за критерієм «видів запитувачів», статистика свідчить про наступне: 1) від фізичних осіб надійшло 514 запитів; 2) від юридичних осіб – 112 запитів; 3) від об'єднань громадян без статусу юридичної особи – 19 запитів [314]. Вочевидь, це свідчить, що саме за участі фізичних осіб виникає найбільша кількість правовідносин. На нашу думку, отримані висновки за фактом аналізу

статистичних даних слід враховувати, зокрема, й для покращення механізму забезпечення пасивного доступу до публічної інформації саме фізичних осіб.

Аналізуючи статистичні дані звіту Департаменту містобудування та архітектури ХМР про кількість запитів на публічну інформацію, які безпосередньо надійшли за період з 01.01.2019 по 28.12.2019 року [315], з'ясовано наступне: всього запитів – 69: фізичні особи – 49; юридичні особи – 14. Форма запиту: особисто – 18; телефоном – 1; e-mail – 26; поштою – 8. При цьому, переслане іншими розпорядниками інформації – 10. За результатами – інформацію надано за 59 запитами; надіслано за належністю іншим розпорядникам інформації – 2 [315]. Звіт Департаменту цифрової трансформації ХМР щодо запитів на публічну інформацію за період 2020 року свідчить про відсутність жодного запиту [316].

Вважаємо за доцільне проаналізувати статистичні дані звіту про надходження запитів на публічну інформацію до Сумської обласної ради та їх розгляд за перші місяці 2021 року [317]. Так, за січень та лютий 2021 року усього надійшло 12 запитів (усі 12 – розглянуто): від фізичних осіб – 4, від юридичних – 8. Письмово – 1; електронною поштою – 11 [317].

Варто зазначити, що станом на березень 2021 року Сумська міська рада не була представлена на єдиному державному порталі відкритих даних. Водночас, на її офіційному сайті, дійсно, містяться статистичні дані щодо стану розгляду запитів на публічну інформацію виконавчими органами Сумської міської ради [318]. Проаналізуємо, зокрема, статистичні дані за I півріччя 2020 року. Так, загальна кількість отриманих запитів на інформацію – 222. Кількість запитів, що надійшли від фізичних осіб – 77; від юридичних осіб – 28; від об'єднань громадян – 11; від представників ЗМІ – 6 [318]. За формою надходження запиту: поштою – 6; електронною поштою – 66, особистий прийом – 50 [318]. Результати розгляду запитів на інформацію: задоволено – 112; надіслано належним розпорядникам інформації – 2; відмовлено – 7 [318].

Таким чином, проведене дослідження окремих моментів оцінки гіпотези дозволяє дійти наступних висновків. По-перше, необхідно активізувати

інформаційно-просвітницьку роботу ОМС України задля підвищення інформаційно-правової культури передусім громадян України. Це сприятиме налагодженню конструктивної взаємодії ОМС України та громадян у процесі реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України під час вирішення місцевих справ в умовах інформаційного суспільства. По-друге, існування фактів необґрунтованої відмови у наданні публічної інформації передусім громадянам України свідчить про необхідність: а) проведення в ОМС України належної політики щодо реального впровадження принципів розбудови інформаційного суспільства на місцевому рівні; б) повсюдного поширення принципу підвищення інформаційно-правової компетентності (одного із принципів Женевської Декларації принципів [70]) ОМС України задля удосконалення реалізації їх інформаційно-правового статусу. По-третє, посилити увагу на зваженість використання (під час дослідження ОМС України як суб'єктів інформаційного права) як загальнонаукових методів, так і спеціально-наукових (у тому числі, статистичного, соціологічного, моделювання).

3.2 Сталий розвиток міст та громад: напрями удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України

Дослідження у межах цього підрозділу є актуальним, оскільки його проблематика відповідає напряму наукових розвідок, визначеному в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 березня 2019 року № 722 [3] (Ціль № 16) та спрямовується на вирішення завдання 16.7 – підвищення ефективності державної влади та органів місцевого самоврядування, яке закріплено у положеннях відповідної Національної доповіді щодо Цілей сталого розвитку. Вважаємо за необхідне у межах підрозділу 3.2 дисертації, виходячи із отриманих у підрозділі 3.1 висновків, висвітлити окремі пропозиції щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України як суб'єкта інформаційного права в умовах інформаційного суспільства. Дослідження, проведені у попередніх підрозділах дисертації, засвідчують, що

умови інформаційного суспільства здійснюють суттєвий вплив на забезпечення сталого розвитку ОМС України та інших органів публічної адміністрації.

На нашу думку, передусім необхідно удосконалити діяльність ОМС України як виконавця Національної програми інформатизації [76] та розробника регіональних й місцевих програм інформатизації. Така пропозиція зумовлена об'єктивною потребою місцевих громад щодо використання усіх можливостей та переваг нового етапу розвитку суспільства – інформаційного суспільства, зокрема, щодо вирішальної ролі впровадження інформатизації в усі складові діяльності громади для переведення життя її мешканців на якісно новий рівень.

З метою розкриття зазначеної пропозиції, вважаємо за доцільне здійснити наступні кроки: 1) проаналізувати стан виконання Національної програми інформатизації [76] на різних рівнях місцевого самоврядування (обласний, місцевий, селищний тощо); 2) висвітлити основні положення зразкових програм інформатизації, які були розроблені на місцевих рівнях; 3) внести пропозиції щодо покращення розробки програм. Проведений аналіз програм інформатизації (зокрема, [319-322]) дозволив переконатися, що на особливу увагу заслуговують Програма інформатизації Харківської міської ради [321] та місцева (сільської ради) програма інформатизації «Електрона громада» [322]. Отже, надамо характеристику цих програм та прокоментуємо окремі її положення.

На нашу думку, корисним є аналіз положень Програми інформатизації ХМР на 2013-2020 роки в редакції Рішення 17 сесії ХМР від 20 грудня 2017 року № 963/17 [321]. Необхідно передусім підкреслити, що Програма [321] призначена для подальшого розвитку Єдиної інформаційної системи Харківської міської ради (далі – ЄІС ХМР) та її виконавчих органів, а також для визначення основних принципів розвитку ІКТ з метою забезпечення потреб суспільства і бізнесу в прозорому інформаційно-комунікаційному середовищі та створення ефективних механізмів управління на базі інформаційних технологій [321]. У Програмі визначено суб'єкти, у тому числі, інформаційних відносин. По-перше, замовник Програми – ХМР [321]; по-друге, Головний розробник Програми – Комунальне підприємство «Міський інформаційний центр»; по-третє, співрозробник

Програми – Департамент інформаційно-комп'ютерного забезпечення ХМР [321]; по-четверте, виконавчі органи ХМР; по-п'яте, відповідальний виконавець Програми – ХМР [321]; по-шосте, співвиконавці Програми – Комунальне підприємство «Міський інформаційний центр»; виконавчі органи ХМР [321].

Вважаємо вельми важливим збалансованість визначення головної мети Програми [321] – це створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб виконавчих органів, організацій, суспільних об'єднань і громадян на основі використання інформаційних ресурсів і сучасних ІКТ, а також створення умов реалізації конституційних прав громадян на одержання інформації про діяльність, зокрема, ОМС України [321]. На нашу думку, позитивним моментом цієї Програми є те, що її розробники усвідомлюють необхідність поєднання ефективних правових, технічних та організаційних інструментів у систему, мета створення якої забезпечує якісну взаємодію її складових елементів.

Водночас, важливість Програми [321] полягає у спрямованості на подальший розвиток інформаційних сервісів ЄІС ХМР та її виконавчих органів, а також на визначення основних принципів розвитку інформаційних систем з метою забезпечення: громадської безпеки та можливості втілення реформ у сферах освіти та охорони здоров'я [321]; зростаючих потреб суспільства в прозорому інформаційно-комунікаційному середовищі та створення ефективних механізмів управління на базі інформаційних технологій [321]. Аналіз положень Програми дозволив встановити, що при її розробці ставилися такі цілі [321]: 1) посилити вплив інформатизації та інформаційних технологій для вирішення питань, які стоять перед ХМР та її виконавчими органами [321]; 2) сформувані основні завдання за пріоритетними напрямками інформатизації [321]; 3) визначити заходи забезпечення виконання Програми і вплив результатів її реалізації [321].

З'ясовано, що поставлені цілі цілком узгоджуються із цілями Національної програми інформатизації [76]. Водночас, враховано існування потреби у вирішенні місцевих справ в інформаційній сфері суспільного розвитку. Зазначена тенденція знайшла своє закріплення у зваженому формуванні завдань в інформаційній сфері та активізації реалізації інформаційної функції ХМР. Дійсно,

підтвердженням такого висновку постають відповідні положення Програми, які наведені нижче.

Серед іншого, Програма спрямована на вирішення завдань [321]: 1) підвищення рівня використання ІКТ у забезпеченні життєдіяльності та розвитку міста Харкова [321]; 2) розвиток консолідованих інформаційних сервісів міста Харкова [321]; 3) повсякденне ефективне застосування сучасних ІКТ у діяльності ХМР та її виконавчих органів [321]; 4) створення рівних умов для доступу громадян до відкритої інформації та якісного надання послуг [321]; 5) інтеграція міста до інформаційного простору [321]; 6) розвиток існуючих та впровадження нових інформаційних сервісів Єдиної інформаційної мережі [321]; 7) впровадження заходів з реалізації концепції «SMART City» у м. Харкові [321]; 8) створення комплексної системи захисту інформації [321].

Безумовно, для виконання зазначених завдань необхідно існування як інформаційно-правових повноважень ОМС України, так і адміністративно-правових, які мають бути нормативно закріплені. І такий висновок було отримано і у підрозділі 2.3, і у підрозділі 3.1 дисертації. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на очікувані результати реалізації Програми [321], зокрема: 1) створення загальнодоступного інформаційно-комунікаційного середовища для громадян, органів державної влади і місцевого самоврядування, організацій, підприємств, громадських об'єднань [321]; 2) підвищення якості управлінських рішень за рахунок раціонально підготовленої, більш достовірної й оперативної вихідної інформації; 3) підвищення довіри населення до ОМС [321].

Слід підкреслити, що, з метою ефективного управління комунальною власністю у сфері інформації та телекомунікації, якісного надання гарантованих послуг та задоволення потреб ХМР та її виконавчих органів, підприємств й організацій різних форм власності, а також жителів міста, було спеціально створене комунальне підприємство «Міський інформаційний центр» [321].

Аналіз положень Програми [321], дозволив переконатися у тому, що розробка Програми здійснювалася з урахуванням сучасних світових тенденцій в ІКТ (відповідно до потреб і можливостей міста та ОМС). На думку розробників

Програми, інтегральний ефект від реалізації Програми [321] полягає в істотному підвищенні оперативності обміну інформацією, рівня узгодженості при прийнятті управлінських рішень, якості надання послуг та ефективності управління у соціально-економічній сфері міста, що повинно привести до загального поліпшення якості життя мешканців Харкова [321]. Вважаємо, що для отримання інтегрального ефекту необхідно додатково акцентувати увагу на питаннях конструктивної взаємодії місцевих ОВВ та ОМС, на делегуванні повноважень (інформаційно-правових, адміністративно-правових), а також залучення мешканців місцевої громади до розбудови інформаційного суспільства.

Аналіз програми інформатизації на 2019 – 2020 роки «Електронна громада», затвердженої рішенням Зайцівської сільської ради Синельниківського району Дніпровської області від 6 грудня 2018 року № 226-14/VII [322] дозволив усвідомити важливість її положень. Насамперед, у меті програми зазначається, необхідність забезпечення доступу громадян до процесів формування інформаційного суспільства через упровадження інноваційних підходів, інструментів та технологій електронного урядування, електронної демократії, інших сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій [322].

Водночас, варто звернути увагу на наступне. По-перше, програма визначає комплекс пріоритетних завдань щодо інформаційного, організаційно-технічного, нормативно-правового забезпечення діяльності ОМС, її соціально-економічного розвитку шляхом впровадження сучасних ІКТ в усі сфери життєдіяльності громади [322]. По-друге, програма спрямована на подальший розвиток електронного урядування (далі – е-урядування) та електронної демократії (далі – е-демократія) [322]. Нагадаємо, що е-урядування – це форма організації публічного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та ОМС з використанням ІКТ для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [83].

По-третє, Програма містить визначення процесу інформатизації в ОМС, який має, зокрема, наступні етапи [322]: 1) створення місцевої системи інформаційно-

аналітичного забезпечення діяльності ОМС (далі – СІАЗ громади), формування системи місцевих електронних інформаційних ресурсів [322]; 2) інформатизація пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку громади [322]; 3) розвиток місцевої складової електронної інформаційної системи «Електронний уряд» [322]; 4) створення корпоративної мережі органів місцевої влади та локальних обчислювальних мереж, забезпечення функціонування існуючих систем [322]; 5) підключення ОМС до регіональної інформаційно-телекомунікаційної мережі тощо [322]. По-четверте, цілі програми визначають необхідність [322]: 1) прискорення процесу розробки та впровадження сучасних ІКТ; 2) підвищення якості адміністративних послуг через спрощення процедур їх надання [322]; 3) забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності публічних службовців і громадян [322]; 4) сприяння міжнародній співпраці у галузі інформатизації, е-урядування та е-демократії [322]; 5) поліпшення організаційної спроможності ОМС щодо використання ІКТ в їх діяльності, впровадження технологій е-урядування та е-демократії [322].

На нашу думку, розробники програми чітко бачуть та розуміють роль технологій е-урядування, е-демократії у належному вирішенні місцевих справ в умовах інформаційного суспільства, у підвищенні інформаційно-правової культури службовців місцевого самоврядування та мешканців громади. Водночас, безумовно, нормативне закріплення принципу підвищення інформаційно-правової компетентності свідчить про проведення належної політики щодо реального впровадження принципів розбудови інформаційного суспільства на місцевому (селищному) рівні. Вважаємо, що поширення принципу підвищення інформаційно-правової компетенції ОМС України – це конкретний крок у напрямку належної реалізації правового статусу цих органів (у тому числі, і інформаційно-правового).

Для досягнення зазначених цілей, у програмі на 2019-2020 роки передбачено виконання відповідних заходів, серед яких варто передусім виділити наступні: 1) щорічна інвентаризація інформаційних та програмно-технічних ресурсів ОМС [322]; 2) навчання фахівців з питань електронного урядування та інформаційних

технологій [322]; 3) сприяння навчанню мешканців громади навичкам ІТ-технологій спільно з громадськими організаціями [322]; 4) розвиток системи електронного документообігу [322]; 5) впровадження пілотних проектів із надання публічних послуг у громаді [322]; 6) запровадження та розвиток регіонального порталу відкритих даних, створення регіонального реєстру наборів відкритих даних [322]; 7) створення інтегрованої платформи Інтернет-порталів ОМС [322].

З нашої точки зору, є усі підстави стверджувати, що наведені заходи уособлюють у собі реалізацію різноманітних функцій ОМС України, у тому числі управлінської, публічно-сервісної та інформаційної. Слід підкреслити, що така позиція була висвітлена раніше у дисертації (передусім, у підрозділах 2.3 та 3.1). З огляду на зазначене, вважаємо, що якісна реалізація наведених функцій неможлива без нормативного встановлення необхідних повноважень не лише адміністративно-правових, але й інформаційно-правових. До речі, в умовах інформаційного суспільства посилюється роль та значення інформаційної функції органів публічної влади, про що було наголошено ще у 2002 році І.В. Арістовою у дисертаційному дослідженні [64], а згодом – розвивалося у працях представників наукової школи І.В. Арістової (наприклад, [53, 65, 103, 323]).

Водночас, і у нових публікаціях [117, 303, 324] обґрунтовується позиція, що органи публічної влади України в умовах інформаційного суспільства можуть поставати не лише суб'єктами адміністративного права, але й суб'єктами інформаційного права. Тобто, виконуючи управлінську, публічно-сервісну та інформаційну функції, органи публічної влади (у тому числі і ОМС України), постають учениками адміністративних та інформаційних правовідносин, реалізуючи в них свій відповідний статус (адміністративно-правовий, інформаційно-правовий).

Аналіз наведених у програмі основних завдань дозволяє дійти висновку, що на місцевому (селищному) рівні усвідомлено необхідність переосмислення предмета відання ОМС України в умовах розбудови інформаційного суспільства, передусім інформаційної його складової. Вважаємо за корисне акцентувати увагу

на деяких із цих завдань, а саме [322]: 1) забезпечення розвитку місцевих інформаційних систем, інформаційно-аналітичних систем ОМС громади, формування системи місцевих електронних інформаційних ресурсів [322]; 2) розвиток місцевої складової електронної інформаційної системи «Електронний уряд» [322]; 3) розроблення регламенту організації функціонування системи документообігу та електронного цифрового підпису в ОМС громади [322]; 4) розроблення порядку інформаційної взаємодії ОМС громади та райдержадміністрації [322]; 5) розбудова інформаційно-довідкової системи для забезпечення доступу громадян до інформації про діяльність ОМС громади [322].

Виходячи із того, що для виконання завдань та функцій в інформаційній сфері (інформаційній предмет відання) необхідно нормативно визначити належні інформаційно-правові повноваження ОМС України, звертаємо увагу на доцільність зваженого формування таких повноважень відповідними суб'єктами не лише на місцевому рівні. На жаль, у Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [96] не враховано існування інформаційно-правового статусу ОМС України в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз положення програми щодо її організаційного забезпечення [322] дозволив з'ясувати склад суб'єктів можливих складних комплексних правовідносин, в яких реалізуються їх інформаційно-правовий та адміністративно-правовий статуси: 1) науково-технічна рада з питань інформатизації та електронного урядування громади; 2) керівник Програми, голова НТР (здійснює нагляд та оцінку діяльності НТР) [322]; 3) соціально-гуманітарний відділ (здійснює функції з інформатизації громади) [322]; 4) виконавчий комітет сільської ради; 5) замовник Програми; 6) облдержадміністрація [322].

Вважаємо, що складовими цих правовідносин будуть як інформаційно-правові, так і адміністративно-правові відносини. Така позиція зумовлена як характеристикою наведених вище завдань (функцій), так і тими висновками, які було отримано у підрозділі 3.1 під час дослідження трьох фаз Порядку розгляду запитів на публічну інформацію в Харківській міській раді [321]. Тобто, ці

суб'єкти дійсно будуть реалізовувати свій інформаційно-правовий та адміністративно-правовий статус у відповідних правовідносин. Таким чином, питання зваженого нормативного визначення цих статусів не втрачає своєї актуальності.

На нашу думку, програми інформатизації ОМС України [321, 322], які проаналізовані у роботі, можуть бути модельними програмами і братися за основу під час розробки таких програм в інших ОМС України (обласного, місцевого, селищного рівня). Водночас, ґрунтовне дослідження програм інформатизації [321], [322], у свою чергу, дозволило краще усвідомити проблемні питання та сприяло уточненню здійснених пропозицій щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України.

У роботі відстоюється точка зору, що процес удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України має бути спрямований, серед іншого, на врахування принципів діяльності зазначених органів як під час визначення їх інформаційно-правового (адміністративно-правового) статусу, так і під час його реалізації. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне нагадати окремі положення нашого дослідження, а саме, підрозділу 1.3 дисертації.

Аналіз основних нормативно-правових актів щодо розбудови інформаційного суспільства, процесів децентралізації влади та європейської інтеграції України дозволив сформувати системну модель принципів, які постають елементами правового забезпечення функціонування й ОМС України (підрозділ 1.3 дисертації). Варто зазначити, що саме принципи – це основна засада, тобто, елемент правового забезпечення діяльності ОМС України, як суб'єктів інформаційного права. Водночас, було обґрунтовано роль принципів права (як елементів системної моделі) у формуванні правового статусу ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. До речі, суб'єкти розбудови інформаційного суспільства можуть мати різні види правового статусу (за критерієм – «галузь права»), у тому числі і інформаційно-правовий.

Отже (як було зазначено у підрозділі 1.3 дисертації) принципами права слід керуватися під час законодавчого (нормативно-правового) закріплення, зокрема,

інформаційно-правового статусу ОМС України, безпосередньо інформаційного предмета відання (завдань, функцій), інформаційно-правових повноважень та юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. Усвідомлюючи важливість впливу усіх принципів системної моделі на визначення та реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України, з огляду на певні обмеження щодо обсягу дисертації, акцентуємо увагу на впливі окремих із них.

Слід підкреслити, що у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2] наголошено на важливості впровадження у діяльність органів публічної влади, серед іншого, і ОМС України, принципів цифровізації. Розглянемо деякі із них. У принципі № 1 зазначається, що цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій [2]. Принцип № 4 наголошує на необхідності сприяння розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації. Важливими є положення, закріплені у Принципі 8: цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного публічного управління [2].

Виходячи із необхідності впровадження зазначених принципів у суспільне життя, основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни [2] є, зокрема: започаткування проектів цифрових трансформацій національного рівня; стимулювання розвитку цифрових інфраструктур [2]; формування потреб у використанні цифрових технологій громадянами [2]; розвиток відповідних цифрових компетенцій; створення відповідних стимулів та мотивацій для підтримки цифрового підприємництва та цифрової економіки [2]. Важливими для розвитку цифрової економіки є м'які цифрові інфраструктури, зокрема інфраструктура публічних послуг (електронне урядування) [2].

Надалі проаналізуємо реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України, виходячи із Женевської Декларації принципів, а саме, з урахуванням принципу підвищення компетентностей [70]. У тлумаченні цього принципу, зокрема, зазначається, що «з огляду на потребу на всіх рівнях у широкому

діапазоні фахівців у сфері ІКТ та інформації, підвищення інституційної компетентності заслуговує на особливу увагу» (п.29) [70]. Крім того, у п.30 наголошується на «необхідності сприяти застосуванню ІКТ на всіх рівнях освіти, професійної підготовки та розвитку людських ресурсів» [70]. Проведені дослідження доводять існування відповідної інформаційно-просвітницької роботи з ОМС України та їх посадовими особами, а також про створення відповідного правового підґрунтя.

Передусім, слід зазначити роль Кабінету Міністрів України у підвищенні рівня інформаційно-правової компетентності, серед іншого, і ОМС України як розпорядників публічної інформації. Так, КМУ відповідною Постановою [325] затвердив: 1) Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних (далі – Положення) [325]; 2) Порядок щорічної оцінки стану оприлюднення та оновлення відкритих даних розпорядниками інформації на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних (далі – Порядок) [325]. Аналіз положень Постанови дозволив переконатися, що у ній визначено додаткові зобов'язання розпорядників інформації [325], які можна об'єднати у три групи: по-перше, забезпечити протягом шести місяців оприлюднення та подальше оновлення на своїх офіційних веб-сайтах наборів даних згідно з Положенням, затвердженим цією постановою [325]; по-друге, забезпечити надання інформації, необхідної для проведення оцінки стану оприлюднення та оновлення відкритих даних відповідно до Порядку [325]; по-третє, надіслати (протягом двох місяців з дня набрання чинності цієї Постанови) Державному агентству з питань електронного урядування заповнену картку оцінки стану оприлюднення та оновлення відкритих даних за 2018 рік за визначеною формою [325].

Крім того, для виконання цих зобов'язань розпорядник інформації (відповідно до п. 5 [325]): 1) завантажує та регулярно оновлює на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних набори даних, що перебувають у його володінні [325]; 2) може здійснювати завантаження наборів даних, які не включені до переліку, якщо інше не передбачено Законом України «Про доступ до публічної інформації», у разі високого суспільного інтересу до таких даних

(високої частоти їх запитування; за результатами опитування громадської думки; антикорупційного ефекту та/або економічного ефекту від оприлюднення наборів даних; наявності інших обставин) [325]; 3) забезпечує оприлюднення нового набору даних відповідно до вимог Положення протягом 10 календарних днів [325].

Водночас, слід зазначити, що цим нормативно-правовим актом [325] також встановлюється (відповідно до Закону [78]) відповідальність для: 1) розпорядників інформації – за достовірність і актуальність оприлюднених наборів даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних (п.25); 2) адміністратора – за забезпечення цілісності інформації на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних після оприлюднення цієї інформації її розпорядниками [325]. Виходячи із цього, ОМС України, як розпорядники інформації, зобов'язанні оприлюднювати набори даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних, що, згодом буде перевірено у нашій роботі.

Варто також додати, що Міжнародна хартія відкритих даних [326] (надалі – Хартія) – це міжнародна ініціатива, що сприяє співпраці, прийняттю та реалізації спільних принципів, стандартів і найкращих практик оприлюднення та використання відкритих даних у всьому світі [326]. Важливо, що у Хартії зазначається про потенційну можливість будь-якого ОМС подати заявку на приєднання до Хартії, якщо він розпочав впровадження політики відкритих даних [326]. При цьому, слід розуміти, що політика відкритих даних – це система цілей, заходів та інструментів, що спрямована на впровадження принципів оприлюднення відкритих даних та стале використання відкритих даних управлінцями, підприємцями та громадськістю [326].

Зокрема, ще у 2017 році Дорожня карта розвитку відкритих даних в Україні була розроблена на основі принципів Міжнародної хартії відкритих даних [327]. Вона визначила 59 завдань Урядові щодо впровадження політики відкритих даних. На основі них були розроблені Плани дій для реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних у п'яти містах: Львів, Вінниця, Чернівці, Дрогобич, Дніпро. Крім того, розвиток відкритих даних – одне з першочергових

завдань КМУ, що було визначено в середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плані пріоритетних дій Уряду на 2017 рік [327]. Крім того, Концепція розвитку електронної демократії в Україні та План заходів з реалізації її виконання [328] визначає заходи щодо забезпечення розвитку відкритих даних до 2020 року. Зокрема, оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних для вільного використання: 1) дасть змогу створити додаткові механізми реалізації права на доступ до інформації, що перебуває у володінні органів влади [328]; 2) підвищить прозорість діяльності державних органів [328]; 3) забезпечить вільний обіг інформації та можливість її подальшого використання для реалізації особистих прав та свобод людини і громадянина тощо [328].

Разом з тим, у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2] також наголошується на важливості відкритих даних. Зокрема, одним з важливих елементів Єдиного цифрового ринку Європи (Digital Single Market), а також складовою парадигми «Відкриті інновації – Відкрита наука – Відкритість до світу», яка розвивається в рамках Європейського дослідницького та інноваційного простору, є розбудова Європейської хмари відкритої науки та Європейської інфраструктури даних [2].

До речі, на сайті [326] є приклад оформлення заяви «Про приєднання органу місцевого самоврядування до Міжнародної Хартії відкритих даних» [326]. Так, Розпорядженням міського голови Запоріжжя від 02.10.2020 року № 201: 1) прийнято рішення подати заявку на приєднання міста Запоріжжя до Міжнародної хартії відкритих даних; 2) затверджено План дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних в Запорізькій міській раді на 2020 – 2021 роки [329]. Ще одним прикладом слугує Розпорядження міського голови міста Кропивницького від 27 грудня 2018 року № 154 «Про приєднання міста Кропивницького до Міжнародної хартії відкритих даних» [330], у якому також зазначено ряд заходів: 1) подати заявку на приєднання міста Кропивницького до Міжнародної Хартії відкритих даних у встановленому порядку [330]; 2) затвердити план дій щодо реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних на 2018-2019 роки [330]; 3) постійно забезпечувати координаційні заходи

щодо реалізації принципів Міжнародної Хартії відкритих даних на 2018-2019 роки [330].

На нашу думку, дотримання принципів Міжнародної Хартії відкритих даних сприяє удосконаленню реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України передусім у випадку їх активної ролі – оприлюднення публічної інформації. До речі, у випадку здійснення процедури надання інформаційного запиту щодо публічної інформації, активну роль виконує запитувач («активний доступ»).

Водночас, аналіз положень Розпорядження міського голови міста Кропивницького [330] доводить наявність наступних заходів, які свідчать про конкретну реалізацію вимог Хартії відкритих даних у м. Кропивницький, а саме: п. 5.1. – розробити та внести зміни до посадових інструкцій відповідальних осіб за відкриті дані [330]; п. 5.2. – забезпечити сталу діяльність Робочої групи щодо розвитку відкритих даних; п. 6.1. – запровадити посаду головного спеціаліста за оприлюднення інформації у формі відкритих даних [330]; п. 6.3. – розробити та впровадити стандарти оприлюднення даних, [330]; п. 7.1. – забезпечити публікацію наборів даних розпорядниками на Порталі відкритих даних; п. 8.1. – сприяти використанню відкритих даних для прийняття рішень працівниками та посадовцями міської ради тощо [330].

Таким чином, ми переконалися у реалізації Хартії відкритих даних на регіональному рівні на прикладі Кропивницької міської ради. У свою чергу, це свідчить про реалізацію вимог Женевської Декларації щодо підвищення компетенції вже на місцевому рівні, а також принципів Хартії відкритих даних. Виходячи із цього, слід дійти висновку, що ОМС України та їх посадові особи безпосередньо підвищують свою інформаційно-правову компетенцію, зокрема, у сфері доступу до публічної інформації та відкритих даних.

Варто підкреслити, що у державі в цілому та в ОМС України зокрема усвідомлюють необхідність проведення навчання задля формування нової компетентності – знання, вміння та навички роботи з відкритими даними. Так, з 2017 року за підтримки Міністерства цифрової трансформації України і USAID/UK aid проекту TAPAS Project «Прозорість та підзвітність у

держуправлінні та послугах» в Україні реалізується Програма, у рамках якої проходять навчання представники ОМС України щодо відкритих даних.

Зокрема, міжнародний формат навчання для представників органів виконавчої влади та ОМС, розроблений Інститутом відкритих даних (ODI) у Великій Британії – Open Data Leaders Network, було проведено у лютому 2020 року [331]. На той час 55 лідерів вже пройшли навчання в межах чотирьох циклів програми та використовують здобуті знання для розвитку відкритих даних у своїх установах та містах [331]. Наприклад, цей проект дозволив впровадити інноваційний підхід до використання даних у Львові та створення корисних сервісів для міста [331].

Крім того, у листопаді – грудні 2020 року було успішно проведено два Інтенсиви з відкритих даних для початківців, участь в яких взяли більше 70 осіб. Зважаючи на значний попит на участь в Інтенсиві з відкритих даних для початківців, зазначений курс проводитиметься два рази на місяць [331]. Варто зазначити, що цей проект (навчання роботи з відкритими даними) продовжує зазначену освіту певними циклами. Так, станом на 16 березня 2021 року було анонсовано інтенсив з відкритих даних для розпорядників – ОМС, який складався із 3-х етапів: тренінг для відповідальних осіб (один день), виконання самостійних завдань за консультаційної підтримки експертів (два тижні), обговорення результатів, планування роботи розпорядників (один день) [332].

Слід підкреслити, що мета інтенсиву – підвищити якість наборів даних ОМС України. Задля цього учасники інтенсивів спільно з експертами: 1) проведуть діагностику власної політики відкритих даних [332]; 2) проаналізують її сильні і слабкі сторони; 3) складуть план заходів та розпочнуть його впровадження [332]. При цьому, сформульовані вимоги до учасників: 1) участь в інтенсивах можуть брати до 5 відповідальних осіб від одного розпорядника інформації (оптимально для виконання завдань інтенсиву 2-3 особи від розпорядника) [332]; 2) успішне проходження тестів серіалу «Відкриті дані для держслужбовців» на платформі Дія. Цифрова Освіта [332]; 3) можливість протягом двох тижнів виконувати завдання інтенсиву в робочий або позаробочий час [332].

Крім того, анонсовано набір на Інтенсив з аналізу й візуалізації відкритих даних для аналітиків та дослідників, на якому учасники: 1) дізнаються про те, як взаємодіяти із Єдиним державним веб-порталом відкритих даних (data.gov.ua) [332]; 2) як «очищувати» відкриті дані та створювати продукти на основі відкритих даних; 3) як втілити отримані знання на практиці [332]. Отже, слід дійти висновку, що зазначені ініціативи організаційно-правового та технічного спрямування мають сприяти удосконаленню діяльності ОМС України та їх посадових осіб, передусім якісній реалізації їх інформаційно-правових повноважень.

На нашу думку, зазначені новації потребують відповідної правової підтримки. Важливо зазначити, що, для систематизації роботи з розпорядниками на регіональному рівні та спрощення доступу громадян до відкритих даних, Міністерство цифрової трансформації України, за підтримки ГО «Агенція журналістики даних» в рамках проекту USAID/UK aid та Фонду Євразія «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах» (TAPAS), було розроблено «Типове рішення місцевого порталу відкритих даних» [333]. Дослідження довели, що переваги отримання будь-яким містом порталу відкритих даних виявляються у наступному: 1) можливість провести аудит власної публічної інформації; 2) створення/удосконалення внутрішньої нормативно-правової бази; 3) навчання відповідальних осіб роботі з відкритими даними [333]; 4) автоматичне завантаження наборів даних на data.gov.ua. Варто підкреслити, що першим містом, яке на безоплатній основі отримало невиключну ліцензію на використання програмного забезпечення для запуску власного порталу відкритих даних, стало місто Маріуполь [333]. Наразі, більше 10 міст України (наприклад, Львів, Вінниця, Чернівці, Дніпро) розгорнули власні портали відкритих даних [333]. Функціональні можливості більшості із них дозволяють здійснювати автоматичний харвестинг даних до data.gov.ua. Для решти – проводяться роботи з технічного налагодження сумісності з Єдиним державним веб-порталом відкритих даних [333].

Варто підкреслити, що Громадським об'єднанням «Агенція журналістики даних» в рамках проекту «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах» за сприяння Державного агентства з питань електронного урядування України та за підтримки USAID/UK aid запропоновано стандарти відкритих даних місцевого самоврядування – як майданчик для спільної розробки, тестування та впровадження рекомендацій для оприлюднення відкритих даних місцевого самоврядування [334]. Варто зазначити, що він поєднує спільноту розробників, службовців, представників громадських організацій, активістів.. Аналіз положень зазначених Стандартів [334] дозволив з'ясувати перелік основних заходів, які необхідно вжити: вивчення кращих практик обміну даними, їх популяризація серед розробників програмного забезпечення та розпорядників даних; пристосування та удосконалення вже готових рішень (основних словників, стандартів даних) для наборів відкритих даних ОМС [334].

Вважаємо за необхідне зазначити, що одним із видів компетентності в умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки постає цифрова компетентність, якою мають володіти і посадові особи ОМС України. Щодо розвитку цифрової компетентності, зокрема, посадових осіб ОМС України, варто зазначити, що Постановою КМУ від 10 березня 2021 р. № 184 [335] затверджено Положення про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта». Зокрема, Положення вводить в обіг такі поняття [335]: 1) цифрова грамотність – здатність людини використовувати цифрові технології в сучасному цифровому суспільстві [335]; 2) цифрова освіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність особи з метою отримання знань, умінь та навичок або їх вдосконалення протягом життя з використанням цифрових технологій, комп'ютерів, інших електронних носіїв, функціональні можливості яких дають змогу використовувати Веб-портал цифрової освіти [335]. Суб'єктами Веб-порталу цифрової освіти є також ОМС України, які розміщують освітні матеріали на Веб-порталі цифрової освіти безоплатно.

Варто підкреслити, що у розвиток цього напрямку, Розпорядженням КМУ від 3 березня 2021 р. № 167-р було схвалено Концепцію розвитку цифрових

компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації [336]. Серед іншого, Концепція містить визначення терміну «цифрова компетентність» – як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [336]. У свою чергу, поняття «інформаційно-комунікаційної компетентності» міститься у Законі України «Про освіту» і розглядається як одна з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [337]. До речі, 17 січня 2018 року схвалено оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя – Рекомендація 2018/0008 (N1e) Європейського Парламенту та Ради [338], в якій цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності громадян ЄС.

На нашу думку, виникає нагальна потреба у впровадженні ОМС України Концепції розвитку цифрових компетентностей [336], що є, безумовно, пріоритетним напрямом удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу зазначених органів. Таким чином, слід дійти висновку, що для різноманітних ОМС України починають з'являтися ефективні правові та технічні інструменти, які дозволяють зазначеним органам належним чином реалізовувати свій статус суб'єкта інформаційного права.

Висновки до Розділу 3

1. Запропоновано третій етап перевірки висунутої гіпотези («ОМС України є суб'єктами інформаційного права») розглядати у контексті фактичної реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України з урахуванням ключових принципів інформаційного суспільства.

Узагальнено юридичні знання щодо теоретико-правових засад формування інформаційних правовідносин. У роботі поділяється концепція правовідносин в інтегративній інформаційній сфері, яка, серед іншого, враховує положення теорії

складних правовідносин та розвиває ідеї інформаційної концепції права та комплексних правовідносин. Встановлено факт виникнення «ланцюжка правовідносин», складові яких можуть регулюватися нормами різних галузей права – передусім, інформаційного та адміністративного права [339].

2. Ґрунтуючись на положеннях Закону України «Про доступ до публічної інформації» та Порядку розгляду запитів на публічну інформацію в Харківській міській раді та її виконавчих органах, запропоновано здійснити перевірку наявності інформаційних правовідносин, які виникають (змінюються, припиняються) у процесі розгляду запитів на публічну інформацію на рівні ОМС України в Харківській міській раді.

Встановлено доцільність розглядати перший цикл дій Положення у такій послідовності: 1) прийом та первинна обробка запитів; 2) реєстрація запитів (фізичних та юридичних осіб); 3) попередній розгляд запитів; 4) встановлення строку надання відповіді; 5) передача запитів на розгляд керівництву; 6) передача запитів на виконання; 7) розгляд запитів безпосередніми виконавцями та підготовка відповідей на них; 8) реєстрація відповідей на запити та їх відправлення; 9) відмова та відстрочка в наданні інформації. З'ясовано, що перший цикл має 9 основних етапів. Другий цикл пов'язаний із виконанням двох етапів – облік і формування справ, зберігання справ. З'ясовано існування двох етапів на третьому циклі дії: контроль за розглядом запитів; зняття запитів з контролю.

3. Ґрунтовно проаналізовано види правовідносин, які можуть виникати між різноманітними суб'єктами (запитувачем, різноманітними елементами структури розпорядника тощо).

Загальний аналіз правовідносин, які виникають під час здійснення дій трьох циклів, визначених у Порядку, дозволив надати обґрунтовану відповідь щодо фактичної наявності інформаційних правовідносин, учасниками яких постають ОМС України, реалізуючи свій інформаційно-правовий статус у сфері публічної інформації та постаючи суб'єктом інформаційного права.

Таким чином, третій етап перевірки висунутої гіпотези («ОМС України є суб'єктами інформаційного права») дозволив переконатися, що ОМС України, маючи комплексний правовий статус (складовими якого, зокрема, постають адміністративно-правовий та інформаційно-правовий статуси), реалізують інформаційно-правовий статус в інформаційних правовідносинах [339].

4. Встановлено, що, відповідно до методології дослідження ОМС України як суб'єктів інформаційного права (підрозділ 1.1 дисертації), наступною третьою фазою проектної форми організації дослідження є фаза оцінки. Запропоновано вважати одним із можливих підходів до оцінки висунутої гіпотези дослідження результатів отриманих статистичних даних щодо реальної діяльності ОМС України відповідно до інформаційного предмета відання. Усвідомлюючи важливість здійснення оцінки діяльності ОМС України під час вирішення різноманітних завдань в інформаційній сфері (підрозділ 2.3 дисертації), запропоновано акцентувати увагу на завданні щодо забезпечення доступу до публічної інформації.

Встановлено практичну значущість третьої фази («оцінка гіпотези») задля отримання зворотного зв'язку щодо вироблення рекомендацій стосовно напряму удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України [339].

5. Виходячи із отриманих результатів під час оцінки висунутої гіпотези, зокрема, щодо проведення в ОМС України належної політики стосовно реального впровадження принципів розбудови інформаційного суспільства на місцевому рівні, запропоновано посилити увагу на удосконаленні діяльності ОМС України як виконавця Національної програми інформатизації та розробника регіональних та місцевих програм інформатизації. Визначено три етапи на шляху до зазначеної мети [340].

6. Переконалися, що висунута у роботі наукова гіпотеза реально підтверджується у практичній площині, зокрема, під час розробки та реалізації місцевих програм інформатизації. Водночас, було отримано зворотний зв'язок під час аналізу існуючих зразкових програм інформатизації, що, у свою чергу,

сприяло виробленню додаткових авторських рекомендацій щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу [340].

7. Встановлено, що проведення діяльності у запропонованих напрямках удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України сприятиме досягненню Цілі сталого розвитку № 16 («сталий розвиток міст та громад») завдяки вирішенню завдання 16.7 – «підвищення ефективності державної влади та органів місцевого самоврядування» з урахуванням взаємодії управлінської, публічно-сервісної та інформаційної функцій ОМС України [340].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження на основі досягнень вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, а також чинного національного та міжнародного законодавства і практики їх реалізації, вирішено наукове завдання – розкриття сутності правової природи органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права в умовах розбудови інформаційного суспільства та європейської інтеграції України, а також особливостей реалізації зазначеними органами інформаційно-правового статусу, що дозволило сформулювати низку висновків, пропозицій і рекомендацій. Зокрема:

1. На основі аналізу результатів доктринальних досліджень щодо розуміння понять «методологія», «методологія науки» («наукового дослідження»), «методологія юридичного дослідження», «методологія науки «інформаційне право», отримано висновок щодо доцільності під час з'ясування методології дослідження органів місцевого самоврядування України (далі – ОМС України), як суб'єктів інформаційного права, конструктивного використання наступних концептуальних положень існуючого підходу: 1) методологія науки «інформаційне право» – це вчення про організацію юридичної діяльності у сфері інформаційного права; 2) наука «інформаційне право» як процес (наукова діяльність) і як результат (наукові знання); 3) методологія науки «інформаційне право», методологія наукової діяльності у сфері інформаційного права, методологія наукового дослідження у сфері інформаційного права постають синонімами; 4) ефективна організація наукової діяльності у сфері інформаційного права має проектну форму; 5) модель організації наукової діяльності у сфері інформаційного права враховує як статику, так і динаміку; 6) включення суб'єкта (дослідника) у організацію наукової діяльності у сфері інформаційного права, який має якісні стандарти діяльності та усвідомлює доцільність використання відповідних методів; 7) необхідність висунування наукової гіпотези, формування пізнавальних моделей науки «інформаційне право», визначення та здійснення циклу наукової діяльності із трьох відповідних фаз – розробка плану реалізації висунутої гіпотези, перевірка висунутої гіпотези, оцінка висунутої гіпотези.

2. Узагальнення зазначених вище концептуальних положень методології науки «інформаційне право» дозволило висунути наукову гіпотезу дисертаційного дослідження та визначитися із першою фазою циклу власного наукового дослідження, а саме: 1) висунута наукова гіпотеза – «органи місцевого самоврядування України є суб'єктами інформаційного права»; 2) для розробки плану реалізації гіпотези сформовано системну пізнавальну модель органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права; запропоновано структуру цієї моделі: а) модель юридичних знань щодо участі органів місцевого самоврядування України у розбудові інформаційного суспільства; б) модель юридичних знань щодо дотримання принципів права органами місцевого самоврядування України, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства; в) модель узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права; г) модель юридичних знань щодо правової природи ОМС України.

3. Обґрунтовано, що формуванню моделі юридичних знань щодо участі ОМС України у розбудові інформаційного суспільства сприяло встановлення теоретико-правових та нормативно-правових засад відповідної діяльності зазначених органів.

Розкриття теоретико-методологічних засад розбудови інформаційного суспільства у нових умовах сьогодення сприяло розумінню нових понять («інформаційне суспільство», «інформаційна держава», «державна інформаційна політика», «суб'єкти реалізації національної політики розбудови інформаційного суспільства», «суспільство знань»), переосмисленню діяльності органів місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України та децентралізації публічної влади, усвідомленню необхідності коригування моделі місцевого самоврядування України у контексті розбудови інформаційного суспільства. Водночас, отримані юридичні знання (як результат дослідження теоретико-методологічних засад розбудови інформаційного суспільства) дозволили глибше зрозуміти положення нормативно-правових актів (міжнародних та національних),

що, у свою чергу, зумовило нове бачення ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, їх завдань, функцій, принципів.

4. Встановлено, що отримання нових юридичних знань щодо ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, вимагає визначення базових засад формування правового забезпечення діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. З'ясована доцільність дослідження правового забезпечення, виходячи із наступних положень: 1) системна форма утворення; 2) зміст – формування правової бази (нормативно-правових актів), яка б створювала необхідні умови для ефективної діяльності зазначених органів, належним чином регламентувала особливості розподілу функцій між різними суб'єктами розбудови інформаційного суспільства в Україні та специфіку виконання покладених на ОМС України обов'язків; 3) структура – підсистема міжнародних правових актів (загальновизнані міжнародні правові акти щодо розбудови глобального інформаційного суспільства, що закріплені у документах міжнародних самітів з інформаційного суспільства, документах Європейського Союзу); підсистема національних нормативно-правових актів; 4) правове забезпечення діяльності ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, відповідно до структурно-функціонального підходу постає невід'ємною складовою механізму правового регулювання.

5. Виходячи із системного світорозуміння, сформовано системну модель правового забезпечення діяльності ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, яка має три рівні: надсистема, система, підсистема. Розкрито розуміння правового забезпечення на кожному рівні: 1) з позиції надсистеми (правове забезпечення діяльності всіх суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні); 2) з позиції системи (правове забезпечення діяльності місцевого самоврядування як суб'єкта розбудови інформаційного суспільства в Україні); 3) з позиції підсистеми (правове забезпечення діяльності окремих органів та інших елементів системи місцевого самоврядування, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні).

Встановлено, що відповідні міжнародні документи ООН щодо розбудови інформаційного суспільства є важливим орієнтиром розвитку національного законодавства у зазначеній сфері. Аналіз міжнародних документів (зокрема, Декларація тисячоліття ООН, Женевської декларації принципів, Женевського плану дій, Туніської програми для інформаційного суспільства) дозволив зосередитися на юридичних знаннях, які переконливо доводять наступне. У положеннях зазначених документів враховано значення та роль органів місцевого самоврядування як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства, зокрема, у актуалізації нових пріоритетних завдань та необхідності розробки інноваційних механізмів участі зазначених органів у розбудові інформаційного суспільства.

6. Обґрунтовано, що національні нормативно-правові акти (зокрема, закони України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2005-2007 роки», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про доступ до публічної інформації», Стратегія розвитку інформаційного суспільства, Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки) є правовим підґрунтям для активізації участі ОМС України у розбудові інформаційного суспільства, що виявляється, зокрема, у наступному: законодавчому закріпленні: а) значення новітніх ІКТ у діяльності ОМС України; б) важливості зростання електронних форм взаємодії за участю ОМС України; в) посиленні ролі децентралізації (у тому числі регіональних та місцевих ініціатив) у розбудові інформаційного суспільства; 2) активізації ролі ОМС України у механізмі реалізації Основних засад розвитку інформаційного суспільства, а також участі ОМС України у Національній Програмі інформатизації та її проектах.

7. Переконалися, що ОМС України постають однією із необхідних умов реалізації Стратегії розвитку інформаційного суспільства, що проявилось у наступному: у визначенні їх ролі та значення в основних етапах, напрямках та механізмі реалізації Стратегії; у посиленні значення участі ОМС України щодо надання адміністративних послуг населенню, задля чого розробляються проекти: «Електронний регіон», «Електронне місто», «Електронне село»; у стимулюванні

заходів (зокрема, навчання) щодо впровадження електронного урядування та посилення компетентності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з цих питань.

З'ясовано, що у Концепції розвитку електронного урядування зазначається важливість, зокрема: цифрової грамотності як однієї з головних компетенцій посадових осіб ОМС України; впровадження концепції цифрових робочих місць, зокрема, в ОМС України; налагодження ефективних зв'язків децентралізації в Україні з концепцією смарт-сіті та моделлю «розумних» туристичних дестинацій за участю ОМС України.

Встановлено, що Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства орієнтує на необхідність: дотримання принципів цифровізації у діяльності усіх органів публічної влади (відповідно, і ОМС України); розв'язання поточних проблем міста за допомогою впровадження ОМС України моделей міст з використанням цифрових технологій; активізації нових ініціатив від ОМС України, модернізації інфраструктури міст за допомогою новітніх ІКТ, впровадження ефективного ресурсного менеджменту з використанням Інтернет-речей, «зелених технологій», «розумних мереж»; посилення діяльності ОМС України щодо впровадження «електронної демократії», ліквідації цифрового розриву в Україні.

8. Виходячи із запропонованої моделі та враховуючи наведене у роботі тлумачення поняття «правове забезпечення», визначено елементний склад (нормативно-правові акти) системи правового забезпечення. Використовуючи історично-правовий, порівняльно-правовий методи, проаналізовано базові нормативно-правові акти та з'ясовано місце й роль ОМС України у розбудові інформаційного суспільства, цілі, завдання, функції, принципи їх діяльності. З'ясовано, що ОМС України реалізують не лише управлінську, публічно-сервісну функції, але й інформаційну, яка посилює своє значення в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні. Водночас, встановлено, що на сьогодні відсутні спеціальні нормативно-правові акти (передусім на рівні закону), які б

регулювали діяльність ОМС України, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

9. Обґрунтовано, що модель юридичних знань щодо дотримання принципів права органами місцевого самоврядування України, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства, має виходити із авторського новаційного бачення постановки проблеми, а саме: формування оновленої моделі місцевого самоврядування в Україні, яка узгоджується з керівними принципами та усталеною практикою Європейського Союзу у сфері місцевого самоврядування та враховує місце та роль цих органів у розбудові інформаційного суспільства.

Ґрунтуючись на системному світорозумінні, запропоновано модель принципів, якими будуть керуватися під час законодавчого закріплення правового статусу, безпосередньо предмета відання (завдань, функцій), повноважень та юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. З позиції надсистем, системи та підсистеми визначено види принципів: загальні міжнародні принципи глобального інформаційного суспільства, принципи європейської асоціації України; загальні принципи адміністративної реформи в Україні та принципи національного законодавства в умовах розбудови інформаційного суспільства; принципи національного законодавства у сфері реформування місцевого самоврядування, європейські принципи публічної адміністрації, у тому числі європейські стандарти місцевого самоврядування, що імплементовані у національне законодавство.

Встановлено, що системоутворюючим чинником моделі принципів має бути мета формування системного утворення, формулювання якої запропоновано у дисертації: це формування юридичних знань щодо загальних правових засад для належного забезпечення інформаційного правопорядку в Україні органами місцевого самоврядування, як суб'єктами розбудови інформаційного суспільства.

10. Доведено існування як потенційної можливості, так і необхідності конструктивної взаємодії складових системи принципів на прикладі принципів

публічної адміністрації (децентралізація, деконцентрація, субсидіарність) та ключових принципів «інформаційного суспільства для всіх».

Переконалися у виникненні системного ефекту від запропонованої моделі принципів, а також у формуванні оновлених юридичних знань щодо ролі принципів у визначенні правового статусу ОМС України як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Встановлено, що роль кожної складової системи принципів (у тому числі, європейських принципів публічної адміністрації) є засадницькою під час правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування та визначення їх правового статусу, як суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні. Зокрема, доведено, що законодавче закріплення принципу деконцентрації у законодавстві України постає керуючим правовим впливом на здійснення адекватного розподілу функцій між органами державної влади та місцевого самоврядування (передусім, визнання суттєвої ролі інформаційної функції у діяльності суб'єктів розбудови інформаційного суспільства в Україні та комплексного характеру їх правового статусу), а також повноважень (у тому числі, появи інформаційно-правових повноважень).

11. З'ясовано доцільність конструктивного використання у дисертації окремих положень концепції розвитку науки інформаційного права в умовах формування суспільства знання в Україні. Акцентовано увагу, що генерування нових юридичних знань науки «інформаційне право», зокрема, щодо суб'єктів інформаційного права має використовувати існуючі юридичні знання загальної теорії держави і права щодо суб'єктів права та їх правового статусу, узагальнюючи результати наукових пошуків у зазначеній сфері знань.

Запропоновано системне розуміння моделі узагальнених юридичних знань щодо суб'єктів права, їх правового статусу та правосуб'єктності. Системоутворюючим чинником постає мета формування моделі – якісні наукові знання щодо зазначених теоретико-правових категорій. Висунуто гіпотезу, що основними структурними елементами моделі узагальнених юридичних знань постають: а) юридичні знання щодо суб'єктів права; б) юридичні знання щодо правосуб'єктності; в) юридичні знання щодо правового статусу. Переконалися,

що між зазначеними структурними елементами існують зв'язки взаємосприяння, що, зокрема, сприяє знаходженню співвідношення між наведеними правовими категоріями, а також забезпечує відповідний рівень узагальнення існуючих юридичних знань. Під час дослідження встановлено справедливість цієї гіпотези.

12. Узагальнення юридичних знань щодо суб'єктів права та правосуб'єктності дозволило визначитися із наступною позицією: 1) суб'єкти права (як інституційна складова правової системи) знаходяться між собою у функціональних зв'язках у формі правових відносин; суб'єкти інформаційного права, знаходяться у зв'язках між собою у формі інформаційних правовідносин; 2) структура правосуб'єктності: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність; відповідно, структура інформаційної правосуб'єктності: інформаційна правоздатність, інформаційна дієздатність, інформаційна деліктоздатність; 3) правовий зв'язок між суб'єктами права у статичному стані – це і є «правосуб'єктність» (у тому числі, інформаційна); у динамічному стані – це вже правовідносини (зокрема, інформаційні); 4) поняття «суб'єкт права» обумовлюється юридичним змістом правовідношення, а поняття «суб'єкт правовідношення» – фактичним змістом правовідношення; 5) «інформаційна правосуб'єктність» – це лише властивість, яка притаманна «суб'єкту інформаційного права» як елементу юридичного змісту інформаційного правовідношення. У свою чергу, «суб'єкт інформаційного правовідношення» – це учасник конкретного інформаційного правовідношення, елемент фактичного змісту інформаційного правовідношення.

13. Узагальнення юридичних знань щодо правового статусу (правового положення) дозволило усвідомити наступне: 1) під правовим статусом розуміється певна система прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта права, яка визначає місце суб'єкта права у правовій системі; 2) під інформаційно-правовим статусом слід розуміти комплексне поняття, певну систему, що включає до свого складу інформаційні права та свободи, законні інформаційні інтереси та інформаційні обов'язки суб'єкта інформаційного права; 3) слід розрізняти особливості правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів права, у

тому числі суб'єктів інформаційного права; 4) поняття «правове положення» постає найбільш широким поняттям, яке характеризує суб'єкта права (оскільки включає до себе і правосуб'єктність, і права та обов'язки, і громадянство, і юридичну відповідальність, і гарантії); правове положення суб'єкта права складається із: а) правового статусу; б) сукупності його правових зв'язків; 5) інформаційно-правове положення суб'єктів інформаційного права складається із: а) його інформаційно-правового статусу; б) сукупності його інформаційно-правових зв'язків.

14. З'ясовано, що правова природа ОМС України – це юридична характеристика, яка, насамперед, визначає їх місце, функцію та особливості у порівнянні з іншими суб'єктами публічної влади, зокрема, щодо реалізації їх інформаційної та публічної-сервісної функції. При цьому, одним із ключових елементів правової природи ОМС України є «питання місцевого значення». Визначено структуру моделі юридичних знань щодо правової природи ОМС України: 1) напрями та основні результати доктринальних досліджень ОМС України у межах конституційного, муніципального, адміністративного, інформаційного права та державного управління; 2) теорії організації місцевих органів влади у історичному аспекті; 3) нормативно-правові засади розбудови системи місцевого самоврядування в Україні у історичному аспекті; 4) структурні елементи правового статусу ОМС України (за критерієм – галузь права).

15. Аналіз результатів досліджень вчених у межах конституційного, муніципального, адміністративного права та державного управління дозволив переконатися у актуальності наукових робіт, присвячених визначенню правової природи ОМС України у різних аспектах та напрямках. З'ясовано, що у науковому доробку недостатньо враховано потреби у визначенні особливостей правової природи ОМС України на сучасному етапі розбудови інформаційного суспільства та реалізації інформаційної функції органів публічної влади. Запропоновано під час дослідження правової природи врахувати особливості розвитку концепції інформаційної держави – концепції інформаційної публічної влади. Приєдналися до позиції, згідно з якою поняття «органи місцевого самоврядування» (як

виконавчі, так і представницькі) повністю охоплюються змістом поняття «органи публічної влади».

16. Встановлено, що поглибленню юридичних знань щодо правової природи ОМС України сприяє історичний аналіз існуючих теорій організації місцевих органів влади. Визначено, що в Україні впроваджуються основні положення громадської теорії місцевого самоврядування. Водночас, інститут районних і обласних рад, значний обсяг повноважень виконавчої влади, які делегуються органам місцевого самоврядування, свідчать про ознаки й інших теорій, а саме: державної теорії місцевого самоврядування і теорії муніципального дуалізму. Дійшли висновку, що реформування ОМС України (зокрема, визнання їх інформаційно-правового статусу) ґрунтується, серед іншого, на положеннях функціонального, суб'єктного, об'єктного підходах до розуміння поняття «муніципалізм». З'ясовано, що саме у рамках функціональної позиції щодо розуміння поняття «муніципалізм» було сформульовано Хартію про місцеве самоврядування.

17. Дійшли висновку, що аналіз історичних етапів розбудови системи місцевого самоврядування в Україні потребує ґрунтовного опрацювання відповідних нормативно-правових актів. З'ясовано, що існує шість основних етапів (починаючи з 1990 року по теперішній час) реформування системи органів місцевого самоврядування України. Встановлено, що впродовж зазначеного часу відбувалися суттєві зміни у зазначених органах, а саме: 1) на першому етапі вони поставали державними органами місцевого самоврядування; 2) на другому етапі (з березня 1992 року) – власне самоврядування було обмежено здійсненням виключно представницьких функцій, криза влади на місцях; 3) на третьому етапі (з лютого 1994 року) – спочатку усунення проблем, пов'язаних із «дуалізмом» влади на місцях, у подальшому – посилення вертикалі державної виконавчої влади; 4) на четвертому етапі (з червня 1996 року) – після прийняття Конституції України та відповідних законів України місцеве самоврядування набуває конституційного статусу; 5) на п'ятому етапі (приблизно з 1997 року) – ратифіковано Європейську Хартію місцевого самоврядування (зокрема,

закріплення принципів децентралізації, субсидіарності), прийняття Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ін. б) на шостому етапі (приблизно з квітня 2014 року) – прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та ін.

18. З'ясовано, що на кожному історичному етапі відбувалися зміни у системі ОМС України, зокрема, це стосується предмета відання (завдань, функцій) та повноважень. Узагальнення результатів нормативно-правового аналізу не лише дозволили поглибити юридичні знання щодо правової природи ОМС України, але й внести певні пропозиції задля оновленого бачення місця ОМС України у системі публічної влади в умовах розбудови інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на важливості коректного використання системного підходу для визначення змісту поняття «система місцевого самоврядування». Необхідно враховувати системні взаємозв'язки під час виявлення інформаційно-правового статусу ОМС України, як суб'єктів інформаційного права (враховуючи рівні системи ОМС, її мету та наявність зв'язків між усіма елементами).

З'ясовано, що ОМС України – це самостійна форма публічної влади, самостійність якої гарантується Конституцією України. При цьому, саме питання місцевого значення є системоутворюючим чинником компетенції ОМС України, в межах яких вони, водночас, є суб'єктами владних повноважень, оформлюючи свої рішення у вигляді нормативних та ненормативних актів.

19. Обґрунтовано, що доктринальні дослідження щодо правового статусу ОМС України, передусім фахівців в галузі адміністративного, муніципального права, теорії держави і права, зробили свій внесок у розуміння правової природи ОМС України, а також сприяли розширенню юридичних знань щодо їх правової природи. Встановлено, що компетенція ОМС України, з одного боку, є складною правовою категорією (за структурним критерієм), а з іншого – комплексною правовою категорією (за функціональним критерієм галузей права). Акцентовано увагу, що інформаційна компетенція ОМС України є невід'ємною складовою

комплексної правової категорії – компетенції. Аналогічний висновок можна зробити і щодо співвідношення інформаційно-правового статусу ОМС України та комплексної правової категорії – правовий статус ОМС України.

20. Виходячи із сформованої системної пізнавальної моделі ОМС України, як суб'єктів інформаційного права, здійснено перевірку висунутої гіпотези, а саме, проведено другу фазу циклу наукової діяльності щодо розкриття предмета дисертаційного дослідження. Запропоновано реалізувати зазначену перевірку на трьох етапах: 1) з'ясувати особливості та структуру інформаційно-правового статусу ОМС України; 2) перевірити закріплення інформаційно-правового статусу, його структурних елементів у законодавстві України; 3) перевірка існування фактів реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України у реальних інформаційно-правових відносинах.

21. Під час першого етапу перевірку висунутої гіпотези встановлено, що складовими змісту інформаційно-правового статусу (у вузькому розумінні) ОМС України є: інформаційний предмет відання (завдання, функції), інформаційно-правові повноваження, юридична відповідальність за правопорушення у інформаційній сфері.

Грунтуючись на положеннях міжнародних документів та національних нормативно-правових актах (наприклад, Женевського Плану дій, Туніської програми дій щодо цілей розвитку тисячоліття, законів України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007-2015 роки»; «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про місцеве самоврядування в Україні», локальних нормативно-правових актах ОМС України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України), дійшли висновку щодо існування нормативного закріплення інформаційного предмета відання, інформаційно-правових повноважень та юридичної відповідальності ОМС України у інформаційній сфері.

22. Обґрунтовано доцільність на третьому етапі перевірки справедливості висунутої гіпотези («ОМС України є суб'єктами інформаційного права»)

досліджувати реалізацію інформаційно-правового статусу в інформаційно-правових відносинах, виходячи із встановлення впливу ключових принципів інформаційного суспільства на активізацію формування інформаційно-правового статусу ОМС України для реалізації інформаційної функції та виконання завдань в інформаційній сфері (нормативно закріплених).

Задля проведення зазначеного дослідження запропоновано узагальнити юридичні знання щодо теоретико-правових засад формування інформаційних правовідносин, що дозволило усвідомити особливості, структуру та основні види інформаційних правовідносин за участю ОМС України. З'ясована перспективність використання існуючої концепції правовідносин в інтегративній інформаційній сфері, яка, серед іншого, враховує положення теорії складних правовідносин та розвиває ідеї інформаційної концепції права та комплексних правовідносин. Встановлено факт виникнення «ланцюжка правовідносин», складові яких можуть регулюватися нормами різних галузей права – наприклад, інформаційного та адміністративного права.

23. Зважаючи на конституційне закріплення права на інформацію, а також фундаментальну роль принципу доступу до інформації в умовах інформаційного суспільства, визначено доцільність активізації уваги на дослідженні особливостей впливу зазначеного принципу на формування та реалізацію інформаційних правовідносин, до структури яких обов'язково входять ОМС України як суб'єкт правовідносин та публічна інформація як об'єкт правовідносин. Вибір ОМС України обумовлений розповсюдженням на них норм Закону України «Про доступ до публічної інформації», які визначають ці органи розпорядниками інформації, закріплюють не лише їх адміністративно-правовий статус, але і інформаційний предмет відання, інформаційно-правові повноваження, відповідальність за правопорушення у сфері публічної інформації. Встановлено, що, у Законі нормативно закріплений інформаційно-правовий статус (у вузькому розумінні) ОМС України.

Ґрунтуючись на положеннях Закону України «Про доступ до публічної інформації» та Порядку розгляду запитів на публічну інформацію в Харківській

міській раді та її виконавчих органах, запропоновано здійснити перевірку наявності інформаційних правовідносин, які виникають (змінюються, припиняються) у процесі розгляду запитів на публічну інформацію на рівні ОМС України в Харківській міській раді. Встановлено, що такий підхід дозволяє: 1) перевірити та довести наявність інформаційно-правового статусу у органів місцевого самоврядування України (знайти підтвердження його безпосередньої реалізації у конкретних інформаційних правовідносинах); 2) здійснити додаткову перевірку гіпотези нашого дослідження.

24. Аналіз структури Порядку дозволив виявити існування трьох циклів дій, пов'язаних із належною обробкою, реєстрацією, виконанням, оформленням запитів та контролю за їх виконанням та ін. З'ясовано, що відповідно до отриманих висновків щодо видів інформаційної діяльності, значна кількість дій циклів також постає інформаційною діяльністю, а отже, реалізується у конкретних інформаційних відносинах (правовідносинах). Таке бачення дозволило (застосовуючи метод моделювання) комплексно дослідити групи правовідносин, які потенційно можуть виникати (змінюватися та припинятися), зважаючи на положення даного Порядку, а також реалізацію інформаційно-правового статусу ОМС України у зазначених правовідносинах.

Грунтовно проаналізовано види правовідносин, які можуть виникати між різноманітними суб'єктами (запитувачем, різноманітними елементами структури розпорядника (ОМС України) тощо). На кожному циклі виявлено існування так званих «ланцюжків правовідносин», до складу яких потенційно можуть входити будь-які із чотирьох груп правовідносин в інтегративній інформаційній сфері, наприклад, типу: інформаційно-інформаційне, адміністративно-адміністративне, інформаційно-адміністративне, адміністративно-інформаційне. Водночас, встановлено виникнення: складних «чистих» правовідносин (перший та другий типи) та складних комплексних правовідносин (третій та четвертий типи); основних (перша складова комплексного правовідношення) та забезпечувальних (друга складова комплексного правовідношення).

Загальний аналіз правовідносин, які виникають під час здійснення дій трьох циклів, визначених у Порядку, дозволив надати обґрунтовану відповідь щодо фактичної наявності не лише адміністративних правовідносин, але і інформаційних правовідносин, учасниками яких постають ОМС України, реалізуючи свій інформаційно-правовий статус, зокрема у сфері публічної інформації та постаючи суб'єктом інформаційного права.

Таким чином, третій етап перевірки висунутої гіпотези («ОМС України є суб'єктами інформаційного права») дозволив переконатися, що ОМС України, маючи комплексний правовий статус (складовими якого, зокрема, постають адміністративно-правовий та інформаційно-правовий статуси), реально реалізують свій інформаційно-правовий статус в інформаційних правовідносинах. Встановлено, що під час здійснення контролю за виконанням запиту на публічну інформацію ОМС України реалізують управлінську функцію, яка потребує відповідних адміністративно-правових повноважень, які, у свою чергу, реалізуються в адміністративних правовідносинах.

25. Запропоновано вважати одним із можливих підходів до оцінки висунутої гіпотези (третья фаза наукового дослідження) опрацювання результатів отриманих статистичних даних щодо реальної діяльності ОМС України відповідно до інформаційного предмета відання. Усвідомлюючи важливість здійснення оцінки діяльності ОМС України під час вирішення різноманітних завдань в інформаційній сфері, запропоновано акцентувати увагу на завданні щодо забезпечення доступу до публічної інформації.

Проведене дослідження статистичних даних дозволило дійти наступних висновків. По-перше, необхідно активізувати інформаційно-просвітницьку роботу ОМС України задля підвищення інформаційно-правової культури передусім громадян України. Це сприятиме налагодженню конструктивної взаємодії ОМС України та громадян у процесі реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України під час вирішення місцевих справ в умовах інформаційного суспільства. По-друге, існування фактів необґрунтованої відмови у наданні публічної інформації передусім громадянам України свідчить про необхідність: а)

проведення в ОМС України належної політики щодо реального впровадження принципів розбудови інформаційного суспільства на місцевому рівні; б) повсюдного поширення принципу підвищення інформаційно-правової компетентності (одного із принципів Женевської Декларації принципів) ОМС України задля удосконалення реалізації їх інформаційно-правового статусу. Потретьє, посилити увагу на зваженість використання (під час дослідження ОМС України як суб'єктів інформаційного права) як загальнонаукових методів, так і спеціально-наукових (у тому числі, статистичного, соціологічного, моделювання). Встановлено практичну значущість третьої фази («оцінка гіпотези») задля отримання зворотного зв'язку щодо вироблення рекомендацій стосовно напрямку удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України

26. Виходячи із отриманих результатів під час оцінки висунутої гіпотези, зокрема, щодо проведення в ОМС України належної політики стосовно реального впровадження принципів розбудови інформаційного суспільства на місцевому рівні, запропоновано посилити увагу на удосконаленні діяльності ОМС України як виконавця Національної програми інформатизації та розробника регіональних та місцевих програм інформатизації. Визначено три етапи на шляху до цієї мети.

Аналіз існуючих місцевих програм інформатизації на різних рівнях ОМС України дозволив визначити зразкові програми на рівні місцевих та селищних міських рад. Встановлено доцільність використання, під час розробки та реалізації програм інформатизації в інших ОМС України досвіду так званих «модельних» програм. Така пропозиція зумовлена доведеною у роботі необхідністю запозичення сучасних та перспективних положень «модельних» програм у авторському баченні, наприклад: 1) збалансованість головної мети програми; 2) системне бачення розробниками програм інструментів їх реалізації (правових, технічних, організаційних); 3) врахування нагальних потреб місцевої громади щодо отримання переваг від розбудови (на місцевому рівні) інформаційного суспільства, що проявилось у нормативному закріпленні зважених інформаційних завдань місцевого значення й відповідних повноважень, а також активізації реалізації інформаційної функції міської та селищної ради; 4)

розуміння необхідності отримання інтегрального ефекту від реалізації програм, що передбачає належну реалізацію комплексного правового статусу ОМС України, з урахуванням існування саме інформаційно-правового статусу; 5) усвідомлення розробниками програм важливості забезпечення доступу громадян до процесів формування інформаційного суспільства через впровадження інноваційних підходів, інструментів та технологій електронного урядування, електронної демократії, інших сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, що, у свою чергу, сприяє належному вирішенню місцевих справ в умовах інформаційного суспільства та підвищення інформаційно-правової культури службовців місцевого самоврядування та мешканців громади; 6) нормативне закріплення у програмах (локальних нормативно-правових актах) принципу підвищення інформаційно-правової компетенції ОМС України, що, серед іншого, дозволить удосконалити належну реалізацію правового статусу зазначених органів, у тому числі і інформаційно-правового; 7) переосмислення у програмах предмета відання ОМС України в умовах інформаційного суспільства, що засвідчує факт визнання існування інформаційно-правового статусу ОМС України.

27. Переконалися, що висунута у роботі наукова гіпотеза реально підтверджується у практичній площині, зокрема, під час розробки та реалізації місцевих програм інформатизації. Водночас, було отримано зворотний зв'язок під час аналізу існуючих зразкових програм інформатизації, що, у свою чергу, сприяло виробленню додаткових авторських рекомендацій щодо удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу, а саме: 1) активізація впровадження ключових принципів інформаційного суспільства (Женевська Декларація принципів) та принципів цифровізації (Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки), зокрема, принципу підвищення компетентностей; 2) конструктивне впровадження принципів Міжнародної Хартії відкритих даних для удосконалення інформаційно-правової компетентності, що, у свою чергу, сприятиме удосконаленню реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України для забезпечення як своєї активної ролі, так і пасивної; 3)

необхідність проведення навчання службовців ОМС України задля формування нової компетентності – нових знань, вмінь та навичок роботи з відкритими даними, приймаючи участь у спільних міжнародних та національних проектах, а також спираючись на відповідне правове забезпечення, наприклад, Стандарти відкритих даних місцевого самоврядування, Типове рішення місцевого порталу відкритих даних; 4) поширення ініціативи організаційно-правового та технічного спрямування щодо впровадження політики відкритих даних в ОМС України на різних рівнях системи місцевого самоврядування для забезпечення якісно нового рівня реалізації інформаційно-правового статусу ОМС України в умовах інформаційного суспільства та цифрової економіки; 5) активізація впровадження ОМС України Концепції розвитку цифрових компетентностей.

28. Встановлено, що проведення діяльності у запропонованих напрямках удосконалення реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України сприятиме досягненню Цілі сталого розвитку № 16 («сталий розвиток міст та громад») завдяки вирішенню завдання 16.7 – «підвищення ефективності державної влади та органів місцевого самоврядування» з урахуванням взаємодії управлінської, публічно-сервісної та інформаційної функцій ОМС України.

29. Запропоновано здійснити систематизацію чинного законодавства України (у формі інкорпорації), складовими якого постають нормативно-правові акти, в яких закріплено цілі, завдання, функції, принципи усіх суб'єктів, які є учасниками розбудови інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на тому, що належне правове підґрунтя діяльності ОМС України сприятиме активізації їх участі у процесах розбудови інформаційного суспільства в Україні, а також їх розвитку як суб'єктів інформаційного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5/2015> (дата звернення: 01.04.2021).
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 25.03.2021).
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019> (дата звернення: 02.09.2021).
4. Степин В. С., Елсуков А. Н. Методы научного познания. Минск : «Вышэйшая школа», 1974. 152 с.
5. Мінка Т.П. Адміністративно-правові режими та їх забезпечення органами внутрішніх справ: дис...докт. юрид. наук. : 12.00.07 / Дніпропетровськ, 2011. 614 с.
6. Рабінович П. М. Наука філософії права: до характеристики предмета й методології. Проблеми філософії права. 2003. Т. I. С. 22-26. URL: <https://goo.su/4vhX> (дата звернення 20.02.2021).
7. Рабінович П. Методологія правознавства: проблеми плюралізації. Вісник Академії правових наук України. 1995. № 3. С. 81–88.
8. Рабінович П. М. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства: деякі сучасні тенденції. Право України. 2014. № 1. С. 11-20. URL: <https://goo.su/4vHy> (дата звернення 20.02.2021).
9. Петряев К. Д. Вопросы методологии исторической науки. Киев: Высшая школа, 1976. 177 с.
10. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки. М.: Наука, 1978. 391 с.

11. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность. М.: УРСС, 1997. 444 с.
12. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учебное пособие. К.: МАУП, 2003. 368 с. URL: <https://goo.su/4vI9> (дата звернення 20.02.2021).
13. Аверьянов А.Н. Системное познание мира. М., 1985 г. 265 с.
14. Методология. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D>. (дата звернення 30.03.2021).
15. Метод. матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 30.03.2021).
16. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця. К.: НМЦ «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
17. Петряев К.Д. Вопросы методологии исторической науки. К. : Вища школа, 1971. 163 с.
18. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Знання-Прес, 2002. 295 с.
19. Сокуренок В.В. Публічне адміністрування сферою оборони України: дис... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Харків, 2016. 526 с.
20. Єріна А. М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методология наукових досліджень. Навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
21. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. М. : Наука, 1978. 391 с.
22. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология: словарь системы основных понятий. М. : Либроком, 2013. 208 с.
23. Новиков А.М. Новиков Д.А. Методология. М. : СИН-ТЕГ, 2007. 668 с.
24. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология научного исследования. М.: Либроком, 2009. 280 с.
25. Тарасов Н.Н. Методологические проблемы юридической науки. Екатеринбург: Из-во Гуманитарного Университета, 2001. 265 с.

26. Луць Л. А. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. Історико-правовий часопис. 2016. № 2. С. 20-26.
27. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія: в 6 т. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3. С. 22–25.
28. Протасов В.Н. Теория государства и права. Проблемы теории государства и права. 2-е изд., доп. М. : Юрайт-М, 2001. 346 с.
29. Казимирчук В.П. Право и методы его изучения. М. : Юридическая литература, 1965. 204 с.
30. Петришин О. В. Проблеми соціалізації правової науки. Право України. 2010. № 4. С. 133-142.
31. Андрейцев В.І. Сучасна правнича наука та освіта: на шляху до Болонського процесу. Вища школа. 2005. № 3. С. 36-54.
32. Козюбра Н. И. Понятие и структура методологии юридической науки. Методологические проблемы юридической науки : сб. науч. тр. / АН УССР, Ин-т государства и права. Отв. ред. Н. И. Козюбра. К. : Наук. думка, 1990. 134 с.
33. Клеандров М. И. Кандидатская диссертация юриста: первые шаги исследователя. 2-е изд., перераб. и доп. М. : МЗ-Пресс, 2004. 85 с.
34. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). М. : Современ. гуманит. ун-т, 2003. 520 с.
35. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). 2-е изд. М. : Аванта+, 2001. 560 с.
36. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.
37. Сырых В.М. Логические основания общей теории права. М. : Юридический Дом «Юстицинформ», 2001. 528 с.
38. Костицький М.В. Логіка як методологія наукового пізнання (зокрема в правознавстві). Філософські та методологічні проблеми права. 2014. № 1. С. 3-13.
39. Карташов В.Н. Теория правовой системы общества. Учебное пособие. В 2-х т. Т. 1. Ярославль, ЯрГУ, 2005. 547 с.

40. Чабаненко М.М. Система аграрного права України: методологічні засади становлення та розвитку: дис... докт. юрид. наук: 12.00.06. / Харків, 2016. 364 с.
41. Плавич В. П. Право на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Вісник ОНУ ім. Мечнікова. 2012. Т.17. Вип. 7. С. 7-19.
42. Гусарев С. Д., Потапов Г. Г. Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки в Україні. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2008. № 4. С. 35-40.
43. Загороднюк С.В., Євмешкіна, О. Л., Лещенко В. В. Методологія наукових досліджень з державного управління : хрестоматія. За заг. ред. д-ра політ. наук К.О. Ващенко. К. : НАДУ, 2014. 180 с.
44. Чмиленко Ф.О., Жук Л.П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» Д.: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
45. Шапиро. Е. А. Системный анализ методологических проблем теории государства и права как науки: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.01. / Ставрополь, 2000. 24 с.
46. Кельман М.С., Коваль І.В. Методологія дослідження як наукове пізнання. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 199-204.
47. Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології. Ч. II. Публічне право. 2016. №. 3. С. 102-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_3_16 (дата звернення 29.03.2021).
48. Беляков К.І. Понятійні та методологічні основи регулювання нових типів інформаційних відносин: «віртуальні правовідносини». «Lex Portys». Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. № 2. С. 47-63.
49. Беляков К. І. Проблеми формування поняттєво-термінологічної системи інформаційного права: інформаційні правопорушення. Публічне право. № 2(26)–2017. С. 26–33. Київ, 2017. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pp26/>.
50. Ліпкан В. А., Залізник В.А. Систематизація інформаційного законодавства України. Монографія. За заг. ред. В. А. Ліпкана. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2012. 304 с.

51. Селезньова О. М. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України як інтегрованої категорії: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Київ, 2015. 428 с.

52. Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології. Ч.І. Публічне право. 2016. № 2. С. 245-250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_35 (дата звернення 29.03.2021).

53. Арістова І. В. Стадник Р.І. Органи виконавчої влади України як розпорядники публічної інформації: теоретико-правові та практичні питання: монографія / За заг. ред. І. В. Арістової. К., Видавничий центр НУБіП України 2018. 233 с.

54. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року. URL: <https://goo.gl/oPr05P> (дата звернення 25.03.2021).

55. Арістова І. В., Запара С. І. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти реалізації національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні: цілі, завдання, функції, повноваження, напрями удосконалення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Вип. 43. Т.2. С.7 -20.

56. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333. URL: <https://goo.gl/62RBiS> (дата звернення 25.03.2021).

57. Алексеева И. Ю. Возникновение идеологии информационного общества. Информационное общество. 1999. № 1. С. 30–35.

58. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. М. : Прогресс, 1966. 462 с.

59. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учебное пособие для студентов вузов. М.: Логос, 2000. 304с.

60. White Paper on growth, competitiveness and employment – the challenge and ways forward into 21st century. European Commission. Belgium, 1993. 54 p.

61. Building the European information society for us all Final policy report of the high-level expert group Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 1997-66 pp URL: <http://aei.pitt.edu/8692/1/8692.pdf> (дата звернення 20.04.2021).

62. Мелюхин И. С. Принципы формирования основ информационного общества в России. Законодательство и практика средств массовой информации. 1997. № 10. С. 1–4.

63. Мацюк В. Я. Інформаційне суспільство – новий щабель суспільної формації. Часопис Київського університету права. 2006. № 2. С. 102–106.

64. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Х.: Національний ун-т внутр. справ, 2002. 476 с.

65. Арістова І. В., Белявська С. Ю. Удосконалення судового управління в Україні: організаційно-правові засади впровадження інновацій: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. К.: НУБіП України, 2016. 194 с.

66. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є, Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. Навчальний посібник. К.: КНТ, 2006. 280 с.

67. Ткаченко О. Ю. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері в умовах децентралізації в Україні: дис... канд юрид. наук: 12.00.07 / Х. ХНУВС. 2018. 278 с.

68. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

69. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй від 08 вересня 2000 року : URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_621 (дата звернення: 25.03.2021).

70. Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті. Декларація принципів від 12 грудня 2003 року : URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_c57 (дата звернення: 25.03.2021).

71. Женевський План дій. Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 — Туніс 2005). URL: <https://goo.su/4trc> (дата звернення: 25.03.2021).

72. Туніська програма для інформаційного суспільства. Туніс, 15 листопада 2005 року. URL: <https://goo.su/4TrC> (дата звернення: 25.03.2021).

73. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0632-16> (дата звернення: 25.03.2021) .

74. Арістова І. В., Курило В.І., Калугін О.Ю. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в аграрний сектор економіки України: організаційно-правовий аспект: монографія / За заг. ред. І.В.Арістової. К., Редакційно-видавничий центр НУБіП України, 2014. 193 с.

75. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року № 3175-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3175-15>. (дата звернення: 25.03.2021).

76. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року: URL: <https://goo.gl/fb1T4N>. (дата звернення: 01.04.2021).

77. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року: URL: <http://goo.gl/8MM2Lq> (дата звернення: 01.04.2021).

78. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року: URL: <https://goo.gl/5luljl> (дата звернення: 01.04.2021).

79. Арістова І. В. Організаційно-правові механізми ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства – орієнтир для України. Правова інформатика. 2009. № 1(21). С. 17-22. URL: <https://goo.su/4TrD> (дата звернення: 01.04.2021).

80. Арістова І. В. Наука інформаційне право на новому етапі розвитку інформаційного суспільства. Правова інформатика. 2011. № 1. С. 3-11. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/11aivris.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).

81. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р URL: <https://goo.su/4TRD> (дата звернення: 01.04.2021).

82. Європейська хартія місцевого самоврядування: від 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_036 (дата звернення: 02.04.2021).

83. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 року № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/649-2017-%D1%80> (дата звернення: 01.04.2021).

84. Меморандум про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом з питань Інформаційного суспільства Європейської Комісії та Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку Інформаційного суспільства від 14 вересня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_447 (дата звернення: 01.04.2021).

85. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <http://goo.gl/8lmc8> (дата звернення: 01.04.2021).

86. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 року. URL: <https://goo.gl/6VtyuH> (дата звернення 01.04.2021).

87. Карабін Т.О. Розподіл повноважень публічної адміністрації (доктринальний адміністративно-правовий аналіз): автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.07 /Запоріжжя. Запоріж. націон унів-т. 2016. 34 с.

88. Сандул Я.М. Виконавчі органи місцевих рад як суб'єкти адміністративного права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеса. ОЮА МОН України. 2015. 22 с.

89. Бодак Н.В. Адміністративно-правові засади організації місцевої влади: сучасний стан та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ужгород. ДВНЗ Ужгород. націон унів-т. 2017. 18 с.

90. Журавель Я.В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 112–118.

91. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. За заг ред. Аверьянова В.Б. К., Юстініан, 2007. 288 с.

92. Алексеев С. С. Общая теория права в 2-х т. Т. 2. М.: Юридическая литература, 1982. 709 с.

93. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_029 (дата звернення: 01.04.2021).

94. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810 URL: <https://goo.gl/pk6SHR> (дата звернення: 01.04.2021).

95. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року URL: <https://goo.gl/ht1D7a> (дата звернення: 01.04.2021).

96. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року: URL: <https://goo.gl/4A2FxQ> (дата звернення: 01.04.2021).

97. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем: монографія URL: <https://goo.gl/hgbmvz> (дата звернення: 01.04.2021).

98. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21 травня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_106 (дата звернення: 06.04.2021).

99. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_014 (дата звернення: 06.04.2021).

100. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 5 лютого 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_318 (дата звернення: 06.04.2021).

101. Європейська хартія міст (маніфест нової урбаністики) від 29 травня 2008 року. URL: <https://goo.su/4VJC> (дата звернення 06.04.2021).

102. Європейська хартія участі молоді в муніципальному та регіональному житті. URL: <https://goo.su/4vJe> (дата звернення 06.04.2021).

103. Арістова І. В., Кузнецова М. Ю. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах: монографія / За заг. ред. І. В. Арістової. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. 250 с.

104. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін. Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О. М., 2012. 212 с.

105. Определение и пределы принципа субсидиарности. Доклад Координационного Комитета по местным и региональным властям CDLR). Коммуны и регионы Европы. Вып. 55. Страсбург. Издание Совета Европы, 1994. 280 с.

106. Динис Г.Г, Карабін Т.О. Упровадження децентралізації публічної влади в Україні: національний і міжнародний аспекти. За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина. Ужгород: ТІМРАНИ, 2015. 216 с.

107. Мосьондз С. О. Публічна адміністрація в механізмі державної політики у сфері науки в Україні. Публічне право. 2013. № 4 (12). С. 54-60.

108. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України: URL: <https://goo.gl/DtzcPh> (дата звернення: 01.04.2021).

109. Пухтецька А. А. Характеристика принципу деконцентрації та його значення для організації публічної адміністрації. Адміністративне право і процес. 2015. № 3 (13). С. 55-61.

110. Kaliuzhna S.V. Підготовка в Україні здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право»: формування умінь і навичок організації наукового дослідження. Training in Ukraine of aspirants of the third (educational and scientific level) of higher education of skills and abilities of organization of scientific research. Modern approaches to the organization of the educational process for law students. (Frankfurtan Der Oder, Federal Republic of Germany, 2 жовтня 2020 р.) Франкфурт, Німеччина, 2020. С.99-102.

111. Калюжна С. В. Роль методології наукового дослідження у підготовці аспірантів: матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та

аспірантів, присвяченої міжнародному дню студента (м. Суми, 16-20 листопада 2020 р.). Суми. СНАУ, 2020. С. 510.

112. Калюжна С.В. Інститут суб'єктів інформаційного права: роль органів місцевого самоврядування України в сучасних умовах розвитку системи права: науково-практична конференція викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ(Суми, 17-19 квітня 2019 р.). Суми, 2019. С. 676.

113. Калюжна С.В. Європейські принципи публічної адміністрації як основа правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції. Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (Суми, 25 квітня 2019 р.). Суми, 2019. С.17-20.

114. Калюжна С.В. Правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. № 57. С.28-35.

115. Калюжна С.В. Теоретико-правові засади становлення органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права. Приватне та публічне право. 2020. №2. С.71-77. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.2.14>.

116. Калюжна С.В. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні: роль європейських принципів публічної адміністрації. Приватне та публічне право. 2019 №. 2. С.95-103.

117. Aristova I.V., Kaliuzhna S.V. Legal status of the public authorities of Ukraine under European integration and the information society development. Innovative scientific research: European development trends and regional aspects Collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing». 2020. P. 1. P. 68-86. Available from: <http://dx.ua/RuqkF>.

118. Арістова І. В. Наука інформаційне право на новому етапі розвитку інформаційного суспільства. Правова інформатика. 2011. № 1. С. 3-11. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/11aivris.pdf> (дата звернення 02.04.2021).
119. Архипов С. И. Субъект права: Теоретическое исследование : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01 / Екатеринбург, 2005. 522 с.
120. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. М.: Издание Бр. Башмаковых, 1912. Вып. 2. 805 с.
121. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. СПб.: Издательство «Лань», 1998. 224 с.
122. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2003. 304 с.
123. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права. М., 1950. 315 с.
124. Архипов С. И. Субъект права: Теоретическое исследование: монографія. М. : изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 469 с.
125. Арістова І. В., Чернадчук В.Д. Концепція інформаційних правовідносин: сутність та особливості використання у сфері банківської діяльності. Інформація і право. 2012. №3 (6). С. 47-56. URL: <https://goo.su/4tv5> (дата звернення 02.04.2021).
126. Перевалов В. Д. Вопросы теории социалистической правосубъектности. Правоведение. 1980. № 7. С. 55–59.
127. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности. М., 1968. 142 с.
128. Сырых В.М. Теория государства и права: Учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп.. М.: Юстицинформ, 2007. 704 с.
129. Толстой Ю.К. К теории правоотношения: монографія. Л.: изд-во Ленингр. ун-та, 1959. 88 с.
130. Єгорова В.С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. К., 2008. 17 с.

131. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: вопросы и ответы. М. : Новый Юрист, 1999. 240 с.
132. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Вид. 2-е, перероб. і доп. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
133. Настюк В. Я. Формування системи інформаційного законодавства в Україні. Інформація і право. 2011. № 2 (2). С. 27–31.
134. Рождественська О.С. Специфічні критерії окремих видів суб'єктів правових відносин, як основа розвитку їх класифікації. Право і безпека. 2006. Т. 5. № 2. С. 160–164.
135. Рождественська О.С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2009. 19 с.
136. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе. М. : Изд-во АН СССР, 1958. 181 с.
137. Слепнёв А. В. Государство как субъект правоотношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М., 2009. 243 с.
138. Рассолов М. М. Информационное право : учебное пособие. М. : Юристъ, 1999. 400 с.
139. Свистович Р.С. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 /К., НУБіП. 2011. 226 с.
140. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко, В. С. Журавського та ін. 2-е вид., перероб і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
141. Малько А. В., Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник. М.: Юристъ, 1996. 455 с.
142. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус»: URL : <https://goo.su/4TV8> (дата звернення 02.04.2021).
143. Мельник М. Л., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навчальний посібник. К. : Атіка, 2002. 576 с.

144. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні: навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 332 с.
145. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави. навчальний посібник. 3-тє вид., змінене і доп. К., 1995. 170 с.
146. Лукашева Е. А. Права человека: учебник для вузов. М. : Издательская группа «НОРМА–ИНФРА М», 1999. 573 с.
147. Сімонян Ю.Ю. Правова природа корпоративних відносин. Актуальні проблеми держави і права. 2008. с. 268-272. URL: <https://goo.su/4sSu> (дата звернення 31.03.2021).
148. Щербина В. С. Господарське право України. Навчальний посібник. 3-є вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2002. 392 с.
149. Гордєєв В. В. Правова природа юридичного факту. Держава і право. Випуск 51. С 732-737. URL: <https://goo.su/4TdG> (дата звернення 31.03.2021).
150. Кодинець А.О. Правова природа договору в системі цивільно-правових категорій: доктринальні традиції та сучасне розуміння. Зб. наук. праць Вип. 80. Під ред. В. В. Завальнюк. Одеса: Гельветика, 2018. С. 72-79.
151. Нагнічук О.І. Правова природа та поняття публічної особи: (на основі практики Верховного суду Сполучених Штатів Америки). Наукові записки НаУКМА : Юридичні науки. 2016. Т. 181. С. 61-65.
152. Алексеев С. С. Теория права. М. Изд-во Бек, 1994. 224 с.
153. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч.2 ст. 19, ст. 144 Конституції України, ст. 25, ч. 14 ст. 46, ч.1, 10, ст. 59 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) : Рішення Конституційного суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v007p710-09> (дата звернення: 31.03.2021).
154. Баймуратов М.А. Григорьев В.А.Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине. Одесса: «Юридическая литература», 2003. 249 с.

155. Баймуратов М. О. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні. Віче. 2015. Випуск 12. С. 14-17.
156. Любченко П.М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: монографія - Х.: Одісей, 2006. 352 с.
157. Любченко П.М. Муніципально-правові відносини: поняття, сутність, види. Право України. 2020. № 10. С. 49-62.
158. Орзих М. Ф. Интерес в системе местного самоуправления. Аппарат государственного управления: интерес и деятельность. К.: Наукова думка, 1993. 213 с.
159. Погорілко В. Ф., Батанов О. В. Місцеве самоврядування. Юридична енциклопедія. Т. 3. : К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2001. С. 731–732.
160. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія. : МАУП, 2004. 432 с.
161. Андресюк Б. П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми, перспективи. НАН України Ін-т. національних відносин і політології. К. Інформ. Видання «Центр», 1997. 222 с.
162. Набока І. В. Еволюція розвитку комісій представницьких органів місцевого самоврядування. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Акад. правових наук України. 2004. Вип. 8. С. 168–178.
163. Кампо В. М., Барвіцький В.Ю. Судовий захист прав і законних інтересів територіальних громад: муніципальна доктрина органів судової влади. Науковий вісник Академії муніципального управління. 2012. № 1. С. 53-72.
164. Карабін Т.О. Проблеми децентралізації виконавчої влади в Україні та можливі напрями їх вирішення. Форум права. 2012. № 4. С. 439-444. URL: <https://goo.su/4ufD> (дата звернення 20.04.2021).
165. Карабін Т.О. Співвідношення повноважень місцевих органів публічної влади: монографія. Ужгород: «Вісник Карпат», 2006. 154 с.

166. Карабін Т.О. Розподіл контрольних повноважень місцевих органів публічної адміністрації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск 3. С. 146-149. URL: <https://goo.su/4Ug8> (дата звернення 20.04.2021).

167. Бурбика В.О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Суми: СумДУ, 2017. 251 с.

168. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. Право України. 2003. №5. С. 117–122.

169. Селіванов А. О. Мета децентралізації – повна і виключна компетенція місцевого самоврядування. Публічне право. 2015. № 3. С. 34-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2015_3_5 (дата звернення 20.04.2021).

170. Селіванов А. О. Нові моделі децентралізації компетенції територіальних органів і нові підходи до виборчої системи. Віче. 2015. № 16. С. 21-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_16_7 (дата звернення 20.04.2021).

171. Пухтинський М.О. Конституційно-правова модернізація місцевого врядування в Україні. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. 2013. № 4. С. 27-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mcrru_2013_4_15 (дата звернення 20.04.2021).

172. Баймуратов М. О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: методологічні підходи до визначення основних ознак. Публічне право. 2011. № 2. С. 4-11. URL: <https://goo.su/4uEr> (дата звернення 20.04.2021).

173. Баймуратов М.О, Боярський О.Д. Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. Публічне право. 2019. № 2 (34). С. 31-41. URL: <https://goo.su/4ues>. (дата звернення 20.04.2021).

174. Пухтинський М. О. Трансформація місцевого самоврядування в контексті децентралізації публічної влади унітарної України. Альманах права. 2020. Вип. 11. С. 319-326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2020_11_56 (дата звернення 20.04.2021).

175. Любченко П.М., Смоляр О.А. Зарубіжний досвід організації контролю у сфері місцевого самоврядування. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2015. Випуск 29. С 18-31.

176. Гридасов Ю.В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування у сфері господарювання. Форум права. 2011. № 3. С. 174-177.

177. Виконавча влада і адміністративне право. За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : ІнЮре, 2002. 668 с.

178. Ворона П. В. Теоретичні аспекти ефективності роботи органів місцевого самоврядування. Державне будівництво. 2009. № 2. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_16 (дата звернення 20.04.2021).

179. Бабич О.М. Реформування системи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: сьогодення та перспективи. Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 110-116. URL: <https://goo.su/4VFU> (дата звернення 20.04.2021).

180. Барський В. Р. Нормотворчість представницьких органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2006. 18 с.

181. Оніщук М.В, Кампо В.М. Правові засади місцевого самоврядування в Україні. К. : Освіта і культура, 1998. 215 с.

182. Серьогіна С.Г. Муніципальна реформа як чинник удосконалення функціонування системи місцевого самоврядування в Україні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. Випуск 26. С.3-14 URL: <https://goo.su/4UjP> (дата звернення 20.04.2021).

183. Серьогіна С. Г. Структурні та компетенційні проблеми організації місцевого самоврядування в Україні. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Акад. правових наук України. 2001. Вип. 1. С. 106-118.

184. Битяк Ю.П. Пріоритетні напрями забезпечення ефективного функціонування публічної служби в Україні. Теорія і практика правознавства. Вип. 1 (7) / 2015. С.1-12.

185. Серьогіна С.Г. На шляху розвитку національної доктрини державного будівництва та місцевого самоврядування. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 2. С. 258-266. URL: <https://goo.su/4VfW> (дата звернення 20.04.2021).

186. Селіванов А. О. Шлях до децентралізації через конституційну реформу. Віче. 2015. № 7. С. 32-33. URL: <https://goo.su/4vfx> (дата звернення 20.04.2021).

187. Пухтинський М.О. Концептуальні аспекти реформування територіальної організації влади. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 61. С. 180-187. URL: <https://goo.su/4vFх> (дата звернення 20.04.2021).

188. Пухтинський М. О. Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2012. Вип. 1. С. 101-112.

189. Пухтинський М.О. Місцеве врядування: конституційно-правове визначення у системі публічної влади. Альманах права. 2017. Вип. 8. С. 361-364. URL: <https://goo.su/4VFх> (дата звернення 20.04.2021).

190. Маринів А.В. Системно-структурна організація місцевого самоврядування у Французькій республіці: дис... канд. юрид. наук. 12.00.02 / Харків, 2018. 238 с.

191. Костенок І. В. Західні моделі місцевого самоврядування. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 1 (16). С. 296-306.

192. Мішина Н. В. Органи самоорганізації населення у системі місцевого самоврядування. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2019. Т.23. С. 84-91. URL: <https://goo.su/4ugf> (дата звернення 20.04.2021).

193. Серьогіна С. Г. Напрями вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в аспекті європейської інтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3. С. 43-48. URL: <https://goo.su/4vfz> (дата звернення 20.04.2021).

194. Орзіх М.П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. 1995. № 1. С. 67-75.

195. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2016. № 3-4. С. 63-67.

196. Пухтинський М.О. Становлення механізму адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 1. С. 68-71.

197. Федоренко В.Л., Чернеженко О.М., Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та України: монографія. За ред. В.Л. Федоренко. Київ. Вид-во Ліра. 2017. 288 с.

198. Кириченко Ю. М. Поняття та структура адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 7, ч. 2. С. 41-47. URL: <https://goo.su/4VFz> (дата звернення 20.04.2021).

199. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2003. Вип. 27. С. 198–204.

200. Майстро С.В. Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. URL: <https://goo.su/4UGC> (дата звернення 20.04.2021).

201. Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 531 с. URL: <https://goo.su/4ujV> (дата звернення 20.04.2021).

202. Серьогін С. М., Шпекторенко І. В. Структура інтегральної компетентності депутатів місцевих рад України. Публічне адміністрування: теорія та практика, 2019, вип. 1(21). С. 1-15. URL: <https://goo.su/4uJW> (дата звернення 20.04.2021).

203. Набока І. В. Особливості правового статусу постійних комісій місцевих рад. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Акад. правових наук України. 2003. Вип. 5. С. 191–198.

204. Тодика О. Ю. Проблеми реалізації органами місцевого самоврядування своїх повноважень в аспекті здійснення народовладдя. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Збірник наук. пр. Акад. правових наук України. 2004. Вип. 7. С. 49-61.

205. Селіванов А.О. Нові моделі децентралізації компетенції територіальних органів і нові підходи до виборчої системи. Віче. 2015. № 16. URL: <https://goo.su/4umb> (дата звернення 20.04.2021).

206. Селіванов А. О. Правовий статус асистента судді: новий інститут у світлі судової реформи. Вісник Верховного Суду України. 2015. № 2. С. 32-36. URL: <https://goo.su/4vg2> (дата звернення 20.04.2021).

207. Голосніченко І.П., Голосніченко Д.І., Денчук Р.О. Розвиток місцевого самоврядування та його роль в управлінні комунальною власністю. Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право. 2012.№ 1(13). С. 128-134. URL: <https://goo.su/4ufA> (дата звернення 20.04.2021).

208. Георгієвський Ю. В. Поняття та класифікація принципів розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Публічне право. 2014. № 3. С.37-43.

209. Журавель Я.В. Співвідношення понять «функції», «компетенція», «повноваження» у державному управлінні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 6. С. 157-162.

210. Коломоєць Т. О., Лютіков П. С. Адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб як основа їх адміністративно-правового статусу: теоретико-правовий аналіз. Право України. 2013. № 3-4. С. 385-395.

211. Коломоєць Т. О., Лютіков П. С. Органи місцевого самоврядування як особливий різновид колективних суб'єктів адміністративного права. Право України. 2012. № 6. С. 209-217.

212. Лютіков П. С. Класифікація та характерні ознаки суб'єктивних прав та обов'язків як складових адміністративно-правового статусу юридичної особи: теоретико-правовий аналіз. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2013. № 2. С.125-13.

213. Журавель Я.В. Повноваження та компетенція як складові адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2019. Випуск 6. Спецвипуск, С.54-59.

214. Батанов О. В. Сучасний європейський муніципалізм як феномен людської цивілізації. URL: <https://goo.su/4tVP> (дата звернення 01.04.2021).

215. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2001. 260 с.

216. Георгієвський Ю. В. Про визначення компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як правового явища. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 21. С. 34-36.

217. Георгієвський Ю. В. Засади реформування функцій і повноважень державних органів та органів місцевого самоврядування в Україні в контексті європейської доктрини. Публічне право. 2016. № 1. С.104-111.

218. Серьогіна С. Г. Особливості розподілу повноважень у виконавчо-розпорядчій сфері за різних моделей республіканської форми правління. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 27. С. 3-21.

219. Пахомова Т.І., Мурзіна Т.А. Реформи системи місцевого самоврядування у контексті інноваційності. Актуальні проблеми державного управління. 2016. № 4 (68). С. 127-133. URL: <https://goo.su/4uio> (дата звернення 20.04.2021).

220. Маматова Т.М. Впровадження систем управління якістю при наданні муніципальних послуг: існуючі практики та напрями вдосконалення. Аспекти публічного управління. 2013. № 1. С. 105-112.

221. Георгієвський Ю. В.. Засади реформування функцій і повноважень державних органів та органів місцевого самоврядування в Україні в контексті європейської доктрини. Публічне право. 2016. № 1. С.104-111.

222. Георгієвський Ю. В. Концепція децентралізації як шлях до реформування організації публічної влади в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. 39 (1). С. 124-129.

223. Васильєва О. І. Актуальні питання вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2. С. 221-228. Режим доступу: <https://goo.su/4Vgf> (дата звернення 20.04.2021).

224. Тимошук В.П. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 124 с.

225. Бодак Н.В. Адміністративно-правові засади організації місцевої влади: сучасний стан та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ужгород. ДВНЗ Ужгород. націон унів-т. 2017. 18 с.

226. Беляков К. І., Волкова А. О. Надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування в контексті інформаційної діяльності: матеріали круглого столу «Адміністративні послуги в аспекті проведення реформи децентралізації влади» (м. Київ, 22 квітня 2016 р.). URL : <https://sites.google.com/site/usfsu11/novini-kafedri>.

227. Дубняк М.В. Правове регулювання інформаційної взаємодії у місцевому самоврядуванні : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. правових наук України, НДІ інформатики і права. Київ, 2017. 20 с.

228. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. Форум права. 2010. № 4. С. 522-525.

229. Білозерська Т. О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції. Форум права. 2007. № 2. С. 11-19.

230. Мельник Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості. *Право і Безпека*. 2010. № 2. С. 55–59.

231. Міхровська М. Державне управління та публічна адміністрація: шлях до демократії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Юридичні науки)*. 2011. № 88. С. 90–93.

232. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.

233. Колпаков В. К. Про публічні адміністрації. *Право України*. 2003. № 5. С. 28-31.

234. Міське самоврядування в Україні: історія, сучасність, перспективи. К. : Атіка, 2002. 206 с.

235. Самолюк В., Філіп'єв А., Мартинюк Р. Основи правознавства. Острог : Вид-во Ну «Острозька академія», 2006. 253 с.

236. Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування: Закон України від 7 грудня 1990 року. URL : <https://goo.gl/8HJHX6> (дата звернення 20.03.2021 року).

237. Кампо В.М. Український муніципалізм: історія і сучасність. *Хроніка-2000*. Вип. 27–28. 1998. С. 492-504.

238. Про Представника Президента України : Закон України від 05 березня 1992 року № 2167-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2167-12> (дата звернення: 02.04.2021).

239. Смирнова Т. С. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. 262 с.

240. Про формування місцевих органів влади і самоврядування: Закон України від 3 лютого 1994 року. URL: <https://goo.gl/y5mq9f> (дата звернення 20.02.2019).

241. Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування

державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08.06.1995 № 1к/95-ВР. URL: <https://goo.su/4tvs> (дата звернення: 16.03.2021).

242. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810 URL: <https://goo.gl/pk6SHR> (дата звернення 14.04.2021).

243. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року № 452 URL: <https://goo.gl/ftVu4a> (дата звернення 14.04.2021).

244. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. URL: <https://goo.gl/rfa68O> (дата звернення 25.03.2021).

245. Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25 травня 2001 року № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/341/2001> (дата звернення: 11.04.2021).

246. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні : Указ Президента України від 30 серпня 2001 року № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/749/2001> (дата звернення: 02.04.2021).

247. Про схвалення Концепції реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р. URL: <https://goo.gl/mmLHnY> (дата звернення: 02.04.2021).

248. Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції : Указ Президента України від 20 вересня 2019 року № 713. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/713/2019> (дата звернення: 14.03.2021).

249. Про засади адміністративно-територіального устрою України: Проект Закону від 24 січня 2020 року № 2804 URL: <https://goo.su/4TVV> (дата звернення: 14.04.2021).

250. Висновок до проекту Закону України від 02.03.2020 № 2804, «Про засади адміністративно-територіального устрою України». URL: <https://goo.su/4UeI> (дата звернення 03.04.2021).

251. Панфьорова Г. Інформаційна взаємодія органів місцевого самоврядування м. Херсона та громади. Сучасний стан та перспективи. Аналітичне дослідження. Херсонська міська громадська організація «Розвиток». 2003. 86 с. URL: <https://goo.su/4SWv> (дата звернення: 02.04.2021).

252. Шабівська сільська рада об'єднана територіальна громада: Питання місцевого значення. URL: <https://goo.su/4LL5> (дата звернення: 02.04.2021).

253. Парламентські процедури. Посібник для депутатів місцевих рад та активістів громад. Розділ 2. Визначення поняття місцевого самоврядування та його ролі у системі влади. URL: <https://goo.su/4L9D> (дата звернення: 02.04.2021).

254. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. За заг. ред. В.Б.Авер'янова. К.: Факт, 2003. 384 с.

255. Журавель Я.В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07/ Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 2008. 18 с.

256. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / Под общей ред. О. Ф. Скакун. Харьков: Эспада, 2007. 488 с.

257. Бахрах Д. Н. Коллективные субъекты административного права. Правоведение. 1991. № 3. С. 70–76.

258. Погорілко В.Ф., Фрицький О.Ф, Баймуратов М.О. Муніципальне право України: Підручник. За ред. В.Ф. Погорілка. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

259. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 року № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2493-14> (дата звернення: 22.03.2021).

260. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 17.03.2021).

261. Андрієв М. М. Поняття та структура компетенції органів публічної влади. Теорія та практика державного управління. 2017. Вип. 2. С. 45-53. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2017_2_9. (дата звернення: 17.03.2021).

262. Андрієв М. М. Децентралізація публічної влади: взаємозв'язок компетенцій та компетентностей. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 1. С. 185-191. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_1_23.

263. Андрієв М. М. Узгодження компетенцій органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в контексті публічного управління. Демократичне врядування. 2019. Вип. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2019_23_10. (дата звернення: 17.03.2021).

264. Бальцій Ю. Ю. Правовий статус міського голови в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2006. 18 с.

265. Ковалів М. В., Іваха В. О. Правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні. 2015. С 45-49 URL: <https://goo.su/4YrO> (дата звернення 10.04.2021).

266. Кравченко В. В. Проблеми законодавчого закріплення компетенції місцевого самоврядування в контексті реформи місцевого самоврядування в Україні. Аспекти публічного управління. 2014. № 11-12. С. 13-21.

267. Моїсєєв М.С. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Суми: СумДУ, 2019. 227 с.

268. Нікуліна А.Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Суми: СумДУ, 2017. 241 с.

269. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 1998. 18 с.

270. Солонар А.В. Окремі аспекти розкриття змісту поняття «повноваження». Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 2. С. 253-256. URL: <https://goo.su/4yrg> (дата звернення 10.04.2021).

271. Стародубцев А.А. До питання визначення і розподілу компетенції в структурі адміністративно-правового статусу виконавчих органів місцевого самоврядування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2015. Випуск 20. С. 70-74.

272. Сторожук І. П. Принцип делегування повноважень у місцевому управлінні. Університетські наукові записки. 2005. № 4. С. 231-236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2005_4_42. (дата звернення 10.04.2021).

273. Янюк Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Львів, 2002. 168 с.

274. Любченко П. М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. Х.: ТОВ «Модель Всесвіту», 2001. 224с.

275. Оксьом І.Г. Організаційно-правові засади адміністративного регулювання соціальної сфери в регіоні: дис... канд. юрид. наук 12.00.07. / Ірпінь. 2006. 197 с.

276. Бахрах Д. Н. Коллективные субъекты административного права. Правоведение. 1991. № 3. С. 70-76.

277. Алексеев С. С. Структура советского права. Собрание сочинений. В 10-ти том. Т. 2: Специальные вопросы правоведения. М. : Статут, 2010. 468 с.

278. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 року № 931. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/931-2015-%D0%BF> (дата звернення: 02.04.2021).

279. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та

житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0632-16> (дата звернення: 25.07.2019).

280. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 10.07.2017).

281. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» : Постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 № 1073-VIII., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1073-19> (дата звернення: 16.04.2021).

282. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів: Закон України від 20.05.2020 № 631-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/631-20> (дата звернення: 29.03.2021).

283. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 року № 539/97-ВР. URL: <https://goo.su/4Tx2> (дата звернення: 07.03.2021).

284. Положення про організаційно – інформаційний відділ виконавчого комітету Миколаївської сільської ради. URL: <https://goo.su/4tX4> (дата звернення: 29.03.2021).

285. Положення про відділ інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю апарату міської ради та виконкому Могилів-Подільської міської ради. URL: <https://goo.su/4SBJ> (дата звернення 30.03.2021).

286. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних : Наказ Уповноваженого ВР з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v1_02715-14 (дата звернення: 29.03.2021).

287. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року URL: <http://goo.gl/m6ZgPg>. (дата звернення 08.04.2021).

288. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 № 93-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/93-15> (дата звернення: 27.03.2021).

289. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1160-15> (дата звернення: 29.03.2021).

290. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1602-14> (дата звернення: 30.03.2021).

291. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17> (дата звернення: 30.03.2021).

292. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 № 157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/157-20> (дата звернення: 30.03.2021).

293. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12> (дата звернення: 30.03.2021).

294. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17> (дата звернення: 30.03.2021).

295. Пилипишин П.Б. Співвідношення конституційно-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування з іншими видами юридичної відповідальності. Вісник Вищої ради юстиції. 2012. № 1 (9). С. 116-129.

296. Галіахметов І.А., Кожушко С.І. Основні засади та принципи відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування: муніципально-правовий аспект. URL: <https://goo.su/4Tx7> (дата звернення: 30.03.2021).

297. Калинець Н. І. Підвищення ролі територіальних громад у реалізації відповідальності органів місцевого самоврядування. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 42. С. 274-279.

298. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія. І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін. За заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

299. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року URL: <https://goo.gl/1cWCJT>. (дата звернення 25.03.2021).

300. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://goo.gl/i118Op>. (дата звернення 25.03.2021).

301. Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України: інформаційно-правові аспекти розвитку територій: міжнародна науково-практична конференція «Моделі соціо-культурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього» (Суми, 25 вересня 2019 року). Суми, 2019. С.218-222.

302. Калюжна С.В. Суб'єкт права у загальній правовій системі України: теоретичний вимір: міжнародна науково-практична конференція «Юридична наука, законодавство і правозастосовча практика: закономірності та тенденції розвитку» (м. Люблін, Республіка Польща, 30-31 жовтня 2020 р.) Люблін, Польща, 2020.С.234-237.

303. Aristova I., Zapara S., Bielov D., Kaliuzhna S., Chernadchuk T. Legal Status of Local Self-government Authorities of Ukraine in the Conditions of Information Society Development. Research Methodology Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2019, v. 10, n. 8, p. 2244 – 2252, dec. 2019. URL: <https://goo.su/4YVy>.

304. Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права: теоретико-правові основи. Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри: матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 23 квітня 2020 р.). Суми, 2020. С.17-20.

305. Kaliuzhna S. Legal regulation the activity of local government organizations in the conditions of development the informational society in Ukraine. The Book of Abstract is a part of Multidisciplinary Conference for Young Researchers within the framework of the Support of young university capacity in education and research and

science activities in Ukraine (2019), financed by Czech Republic Development Cooperation project (Bila Tserkva, 22nd November 2019). Bila Tserkva, 2019, P. 58-60.

306. Арістова І. В. Теоретико-правові засади інформаційних правовідносин. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: колективна монографія. Київ: КВУЦ, 2019. С. 36-62. URL: <https://goo.su/4Txn>.

307. Арістова І.В. Система права України в умовах інформаційного суспільства та цифрової економіки. Приватне та публічне право. 2020. № 3. С. 44-51. URL: http://pp-law.in.ua/archive/3_2020/11.pdf (дата звернення 20.04.2021).

308. Самсонова А. Е. Сложные и комплексные правоотношения в финансовом праве. URL: <http://goo.gl/aNcUvN> (дата звернення 25.03.2021)..

309. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення 25.03.2021).

310. Про затвердження Порядку розгляду запитів на публічну інформацію в Харківській міській раді та її виконавчих органах: Рішення Харківської міської ради від 10 червня 2015 року № 337 URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/641283> (дата звернення 23.03.2021).

311. Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації: Розпорядження Голови Львівської міської ради від 22.06.2011 року № 274. URL: <https://goo.su/4qij> (дата звернення 27.03.2021).

312. Порядок доступу до публічної інформації в Чорноморській міській раді Одеської області та її виконавчих органах. URL: <https://goo.su/4qiM> (дата звернення 27.03.2021).

313. Київська міська Рада: звіт про кількість отриманих запитів на публічну інформацію за 2019 рік та за період з 01.01.2020 – 31.10.2020 року URL: <https://goo.su/4P7r>. (дата звернення 10.04.2021).

314. Звіт про кількість та характер запитів на інформацію, які надійшли до Харківської міської ради та її виконавчих органів за період з 01.01.2019 по 30.06.2019 URL <https://goo.su/4P7e> (дата звернення 02.04.2021).

315. Інформація про кількість запитів на публічну інформацію, які надійшли безпосередньо до Департаменту містобудування та архітектури за 2020 рік. URL: <https://goo.su/4P7A> (дата звернення 02.04.2021).

316. Кількість запитів на публічну інформацію від фізичних та юридичних осіб за періодами 2020 року, що надійшли безпосередньо до Департаменту цифрової трансформації Харківської міської ради. URL: <https://goo.su/4p7i> (дата звернення 02.04.2021).

317. Сумська обласна Рада: Звіти про надходження запитів на публічну інформацію та їх розгляд у виконавчому апараті Сумської обласної ради URL: <https://goo.su/4P8p> (дата звернення 23.03.2021).

318. Звіти про запити на публічну інформацію. Інформаційний портал Сумської міської ради. URL: <https://goo.su/4QeP> (дата звернення 25.03.2021).

319. Про Програму інформатизації Закарпатської області на 2019 – 2021 роки, затверджену Розпорядженням голови Закарпатської обласної державної адміністрації від 14.11.2018 № 740. URL https://carpathia.gov.ua/sites/default/files/upload/181114_740.pdf (дата звернення 20.04.2021).

320. Місцева Програма інформатизації виконавчого комітету Помічнлянської міської ради на 2019-2022 роки. URL: <https://goo.su/4jIq> (дата звернення 25.04.2021).

321. Про внесення змін до Програми інформатизації Харківської міської ради на 2013-2020 роки: Рішення 17 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 20 грудня 2017 року № 963/17. URL: <https://goo.su/53TE> (дата звернення 25.04.2021).

322. Про затвердження місцевої програми інформатизації «Електронна громада» на 2019 – 2020 роки: Рішення сесій Зайцівської сільської ради від 06 грудня 2018 року № 226-14/VII. URL: <https://go.su/53Tf> (дата звернення 25.04.2021).

323. Арістова І. В., Макогонюк Ю. Ю. Право на доступ до публічної інформації в екологічній сфері України: організаційно-правове забезпечення: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. К.: НУБіП України, 2017. 221 с.

324. Арістова І.В. Органи публічної влади України в умовах розбудови інформаційного суспільства: методологія дослідження. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. Вип. № 58. Т. 1. С. 177-186.

325. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 року № 835. URL: <https://goo.su/53tj> (дата звернення: 20.04.2021).

326. План дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/pages/plan-dii-z-priednannia-odc> (дата звернення 23.03.2021).

327. Державне агентство з питань електронного урядування України: Методичні рекомендації щодо оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних. URL: <https://goo.su/4PAQ> (дата звернення 23.04.2021).

328. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 797-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/797-2017-%D1%80> (дата звернення: 22.03.2021).

329. Запоріжжя приєдналося до Міжнародної хартії відкритих даних – аналіз розпорядження. URL: <https://goo.su/4OL9> (дата звернення 23.03.2021).

330. Про приєднання міста Кропивницького до Міжнародної хартії відкритих даних: Розпорядження міського голови міста Кропивницького від 27 грудня 2018 року № 154 URL: <https://goo.su/4OIB> (дата звернення 23.03.2021).

331. Мережа навчання й обміну практиками у сфері відкритих даних для представників державних органів. URL: <http://odln.in.ua/> (дата звернення 20.03.2021).

332. Продовжуємо навчання відкритим даними! URL: <https://goo.su/4oKk> (дата звернення 22.03.2021).

333. Розвиток відкритих даних в регіонах. URL: <https://goo.su/4OKP> (дата звернення 23.03.2021).

334. Стандарти відкритих даних місцевого самоврядування. URL: <https://mods.readthedocs.io/uk/latest/> (дата звернення 23.03.2021).

335. Питання Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта» : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2021 № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/184-2021-%D0%BF> (дата звернення: 28.03.2021).

336. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/167-2021-%D1%80> (дата звернення: 28.03.2021).

337. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (дата звернення: 30.03.2021).

338. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 - Цифрова компетентність. URL: <https://goo.su/4SF5>» (дата звернення: 28.03.2021).

339. Арістова І.В., Калюжна С.В. Особливості реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України: матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (Суми, 22 квітня 2021 р.). Суми, 2021. С.195.

340. Арістова І.В., Калюжна С.В. Сталий розвиток міст та громад в умовах інформаційного суспільства: реалізація інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України. Юридична освіта та наука як вимога часу: нові європейські виклики: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Лодзь, Республіка Польща, 8-9 жовтня 2021 р.) Лодзь, Польща, 2021. С.107-111.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1) Калюжна С.В. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні: роль європейських принципів публічної адміністрації. *Приватне та публічне право*. 2019 №. 2. С.95-103. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.2.18>

2) Калюжна С.В. Правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 57. С.28-35.

3) Калюжна С.В. Теоретико-правові засади становлення органів місцевого самоврядування України як суб'єктів інформаційного права. *Приватне та публічне право*. 2020. №2. С.71-77. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.2.14>.

4) Irina V. Aristova, Svitlana I. Zapara, Dmytro M. Bielov, Svitlana V. Kaliuzhna, Tamara O. Chernadchuk, 2019. Legal Status of Local Self-government Authorities of Ukraine in the Conditions of Information Society Development: Research Methodology. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. X, № 8(46). P. 2244 – 2252. DOI: [https://doi.org/10.14505/jarle.v10.8\(46\).02](https://doi.org/10.14505/jarle.v10.8(46).02)

5) Aristova I.V. Kaliuzhna S.V. Legal status of the public authorities of Ukraine under European integration and the information society development. Innovative scientific research: European development trends and regional aspects. *Collective monograph*. 3rd. Riga: Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2020. P. 1. 267 p., P.68-86. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-38-9-41>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6) Калюжна С.В. Інститут суб'єктів інформаційного права: роль органів місцевого самоврядування України в сучасних умовах розвитку системи права:

матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ(Суми, 17-19 квітня 2019 р.). Суми, 2019. С.676.

7) Калюжна С.В. Європейські принципи публічної адміністрації як основа правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25 квітня 2019 р.). Суми, 2019. С.17-20.

8) Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України: інформаційно-правові аспекти розвитку територій. *Моделі соціо-культурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25 вересня 2019 року). Суми, 2019. С.218-222.

9) Kaliuzhna S. Legal regulation the activity of local government organizations in the conditions of development the informational society in Ukraine. *The Book of Abstract is a part of Multidisciplinary Conference for Young Researchers within the framework of the Support of young university capacity in education and research and science activities in Ukraine* (Bila Tserkva, 22nd November 2019). Bila Tserkva, 2019, P.58-60.

10) Калюжна С.В. Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права: теоретико-правові основи. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 23 квітня 2020 р.). Суми, 2020. С.17-20.

11) Калюжна С.В. Суб'єкт права у загальній правовій системі України: теоретичний вимір. *Юридична наука, законодавство і правозастосовча практика: закономірності та тенденції розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 30-31 жовтня 2020 р.) Люблін, Польща, 2020. С.234-237.

12) Kaliuzhna S.V. Training in Ukraine of aspirants of the third (educational and scientific level) of higher education of skills and abilities of organization og scientific

research. *Modern approaches to the organization of the educational process for law students*. (Frankfurtan Der Oder, Federal Republic of Germany, 2 жовтня 2020 р.) Франкфурт, Німеччина, 2020. С.99-102.

13) Калюжна С.В. Роль методології наукового дослідження у підготовці аспірантів: матеріали Всеукр. наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої міжнародному дню студента (м.Суми, 16-20 листопада 2020 р.) Суми, СНАУ, 2020. С.510.

14) Арістова І.В., Калюжна С.В. Особливості реалізації інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Четвертої Міжнародної науково-практична конференції (Суми, 22 квітня 2021 р.). Суми, 2021. С. 7-10.

15) Арістова І.В., Калюжна С.В. Сталий розвиток міст та громад в умовах інформаційного суспільства: реалізація інформаційно-правового статусу органів місцевого самоврядування України. *Юридична освіта та наука як вимога часу: нові європейські виклики*: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Лодзь, Республіка Польща, 8-9 жовтня 2021 р.) Лодзь, Польща, 2021. С.107-111.

ДОДАТОК Б

**Сумська міська рада
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

майдан Незалежності, 2, м.Суми, 40030, тел./факс (0542) 700-560

Р.2.07-2Р

№ 176/03.02.02-08 на №

від

ДОВІДКА***про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Калюжної Світлани Вікторівни***

на тему: «Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права», виконаного на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Результати дисертаційного дослідження Калюжної Світлани Вікторівни на тему «Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права», що були сформульовані у низці наукових публікацій, у тому числі у фахових виданнях та матеріалах дисертаційної роботи, використовувались у виконавчих органах Сумської міської ради у процесі наукової та правової експертизи проектів нормативно-правових актів з питань формування оновленої моделі діяльності органів місцевого самоврядування України в умовах європейської інтеграції України та розбудови інформаційного суспільства.

**Керуючий справами
виконавчого комітету****Ю.А. Павлик**

ДОДАТОК В

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи

Сумського національного аграрного
університету, к.е.н., професор

В.М. Жмайлов

серпень 2021 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

Основні положення дисертаційного дослідження Калюжної Світлани Вікторівни виконаного на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему «Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти інформаційного права» впроваджені в навчальний процес при викладанні навчальної дисципліни «Проблеми інформаційного права» на кафедрі адміністративного та інформаційного права юридичного факультету Сумського національного аграрного університету.

Акт впровадження обговорений та схвалений на засіданні Вченої ради юридичного факультету Сумського національного аграрного університету (Протокол № 20 від 26 серпня 2021 року).

Завідувач кафедри адміністративного та

інформаційного права, д.ю.н.,

професор

І.В.Арістова

Декан юридичного факультету, к.ю.н.,

доцент

О.В.Роговенко